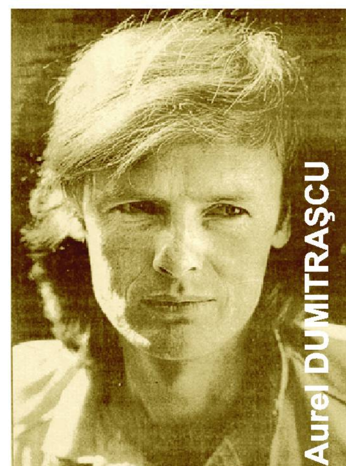
REVISTĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA ANUL CXLIX

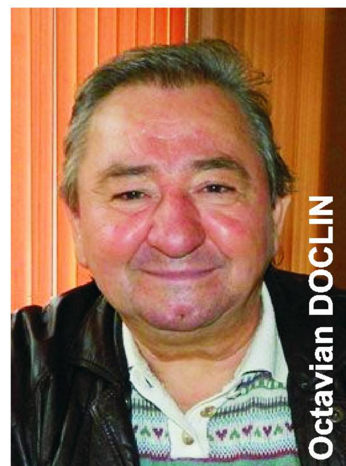
CONVORBIRI LITERARE

FONDATĂ DE SOCIETATEA *JUNIMEA* DIN IAȘI, LA 1 MARTIE 1867

Redactor șef: **Cassian Maria SPIRIDON**

Septembrie 2015, Nr. 9 (237)

CONVORBIRI LITERARE

REVISTĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA
FONDATĂ DE SOCIETATEA *JUNIMEA* DIN IAȘI, LA 1 MARTIE 1867
EDITOR: ASOCIAȚIA REVISTA CONVORBIRI LITERARE

Număr apărut cu finanțare de la bugetul local.

La interior: Reproduceri din albumul *Cucuteni Culture – Art and Religion/ Kultura Cucuteni – Sztuka i religia*,
Editura Lidana, Suceava, 2008

www.convorbiri-literare.ro

CUPRINS

Biblioteca revistei „Convorbiri literare”
Nr. 9 (237)/ septembrie 2015 – Miruna MUREȘANU – *Monolog*

CONVORBIRI LITERARE
MEMBRĂ A ASOCIAȚIEI REVISTELOR, PUBLICAȚIILOR ȘI EDITURILOR (ARPE)

CUI 28447247

Redacția și administrația:
I.C. Brătianu nr.22, etaj 1, Iași,700037
Tel./Fax: 004-0232-260390,
e-mail: *convlit95@yahoo.com*
CONT RO17RNCB0175033572460001 – BCR Iași

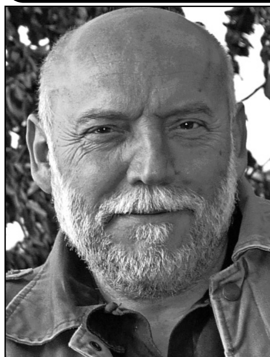
Persoanele sau instituțiile care vor să sprijine financiar revista pot depune sumele în contul RO17RNCB0175033572460001 – BCR Iași

Abonamente
Pe adresa redacției, prin mandat poștal, în contul revistei:
108 lei/ an + 24 lei taxe poștale,
54 lei/ 6 luni + 12 lei taxe poștale.
Vă rugăm să scrieți pe mandatul poștal sau pe documentul de plată **adresa poștală completă și perioada de abonare**.

ISSN 0010-8243
Apare la sfîrșitul fiecărei luni

200 pagini

A T I T U D I N I

SOCIETATEA SPECTACOLELOR SAU DICTATURA APARENȚEI (I)

Cassian Maria SPIRIDON

Am încercat să trecem în revistă numeroasele fațete sub care dușmanii societății au dus în tot lungul istoriei o permanentă luptă de subminare și dezorganizare a societății umane. Cărțile lui Paul Johnson – *Dușmanii societății* (1977), Edward Behr – *O Americă înfricoșătoare* (1995), Jean Sévillia – *Terorismul intelectual – Din 1945 pînă în prezent* (2004) sînt cîteva din lucrările care au încercat și reușit să jaloneze, nu mai puțin să pună în lumină și să realizeze o diagnoză reală a terorismului intelectual instrumentat cu incredibilă dexteritate și o mare versatilitate de dușmanii cameleonici ai societății.

O carte vizionară, care precede și înglobează diagnozele cumulate ale celor preocupați de direcția în care înaintăm și la care face trimitere cu obstinație și Jean Sévillia, este *Societatea spectacolului* a lui Guy Debord, publicată în Franța în 1967, cu un an înaintea lui *Mai 1968*.

Guy Debord (28 decembrie 1931-30 noiembrie 1994), inițial membru al Mișcării Lettriste (fondată de Isidor Isou, român emigrat de la Botoșani în Franța), în 1952, alături de alți tineri lettriști constituie Internaționala Lettristă (I.L.), denunțînd misticismul fondatorului Mișcării…

În iunie 1954 vor publica primul buletin I.L. *Potlatch*, distribuit gratuit – ce își propune, dincolo de estetism, o transformare autentică a vieții. În 27 iulie 1957 se coagulează Internaționala Situaționistă (I.S.) la conferința de la Casio d'Arroscia, prin gruparea I.L., a Mișcării pentru un Bauhaus Imaginist și a Comitetului Psihogeografic din Londra. Debord va fi autorul textului fondator: „Raport despre construcția de situații și despre condițiile organizării și acțiunii tendinței situaționiste internaționale". Recent înființata I.S. se dorea o avangardă culturală subversivă, o nouă cale față de cultura dominantă și blocajelor ei ideologice și revoluționare. În 1958, sub direcția lui Guy Debord, apare primul număr al revistei *Internaționala Situaționistă*. Este în același timp realizatorul cîtorva filme prin care își promovează propria viziune. În 1972 I.S. se autodizolvă. În noiembrie 1967 publică *Societatea spectacolului*, care va fi și tema unui film cu același titlu, realizat de autor în 1973. După cîteva ediții în Franța, dar și în diverse traduceri (a patra ediție italiană din 1979 este însoțită de o prefață semnată de Debord), în 1988 publică *Comentariile la Societatea spectacolului*. Ediția Gallimard inițiază în 1992 reeditarea integrală a operei lui Guy Debord.

În 30 noiembrie 1994, bolnav de polinevrită alcoolică, se sinucide.

Ediția din *Societatea spectacolului* la care vom face trimitere este însoțită de *Comentarii la Societatea spectacolului* și a apărut la Editura EST în 2001, traducere și note de Ciprian Mihali și Radu Stoenescu, cu o prefață de Radu Stoenescu.

Două sînt exigențele la care își propune să răspundă teoria spectacolului, ce se vrea în opinia autorului, *o teorie absolut inadmisibilă*: „Trebuie ca ea să poată declara ca fiind rău, spre stupefacția indignată a tuturor celor care îl găseau bun, chiar centrul lumii existente, descoperindu-i natura exactă" din *Prefață la cea de-a patra ediție italiană a „Societății spectacolului"*).

Eseistul francez vede în condițiile moderne de producție ce domină viața societăților, *o imensă*

acumulare de „spectacole”, unde *tot ceea ce era trăit în mod direct s-a îndepărtat într-o reprezentare*. Realitatea vieții, unitatea ei sînt dispersate pentru a fuziona într-o *unitate generală ca pseudo-lume „aparte”, obiect destinat doar contemplației*: „Specializarea imaginilor despre lume se regăsește, desăvîrșită, în lumea imaginii autonomizate, în care mincinosul s-a mințit pe el însuși. Spectacolul în general, ca inversiune concretă a vieții, este mișcarea autonomă a neviului” (Guy Debord).

Spectacolul nu este un cumul de imagini, ci o relaționare socială între indivizi, *un raport mijloci de imagini*, de aparența realității.

În teza a treia consideră spectacolul manifestîndu-se în concomitență, *ca societatea însăși, ca o parte a ei și ca „instrument de unificare”*: „Ca parte a societății, el este prin excelență sectorul care concentrează orice privire și orice conștiință. Datorită faptului că acest sector este *separat,* el este și locul privirii înșelate și al falsei conștiințe, iar unificarea pe care o înfăptuiește nu e altceva decît un limbaj oficial al separației generalizate”.

În teza a 6-a spectacolul este prezentat în toate fațetele sale, așa cum l-a impus sistemul și l-a adus la un înalt grad de perfecțiune, cum intuia Debord, acum jumătate de secol de la publicarea cărții: „Spectacolul, luat în totalitatea sa, este rezultatul și, în același timp, proiectul modului de producție existent. El nu este un supliment al lumii reale, un ornament adăugat ei. El este miezul irealismului societății reale. Sub toate formele sale specifice, informație sau propagandă, publicitate sau consum direct de divertisment, spectacolul constituie *modelul* actual al vieții dominante la nivel social. El este afirmarea omniprezentă a alegerii *deja făcute* în producție, precum și consumul său corespunzător. Forma și conținutul spectacolului deopotrivă sînt justificarea absolută a condițiilor și scopurilor sistemului existent. Spectacolul este, de asemenea, *prezența permanentă* a acestei justificări, prin faptul că ocupă partea principală din timpul trăit în afara producției moderne”.

Asistăm la scindarea unității lumii în realitate și imagine, unde spectacolul se metamorfozează în *propriul său scop*. „Spectacolul care inversează realul este, la rîndul lui, realmente produs. În același timp, realitatea trăită este invadată efectiv de contemplarea spectacolului, preluînd în sine ordinea spectaculară și aderînd la ea în mod necondiționat. Realitatea obiectivă e prezentă de ambele părți. Fiecare noțiune astfel fixată nu are ca temei decît trecerea în opusul său: realitatea apare în spectacol, în vreme ce spectacolul este real. Această alienare reciprocă este esența și suportul societății existente” (G.D.).

Spectacolul prezent într-o diversitate pluriformă este în viziunea eseistului *„afirmarea” aparenței și afirmarea fiecărei vieți omenești, adică sociale, ca simplă aparență.* Totul este imagine golită de umanitate. Critica, în cercetarea adevărului spectacolului, *îl dezvăluie ca fiind „negarea” vizibilă a vieții, ca o negare a vieții care „a devenit vizibilă”.*

Progresul impus societății actuale în ultimii aproape o sută de ani, mai exact după prima conflagrație mondială, este întocmai după calapodul formațiunii economico-sociale din momentul istoric din care sîntem parte: „Spectacolul se înfățișează ca o enormă pozitivitate indiscutabilă și inaccesibilă. El spune doar atît: «Ceea ce apare este bun, ceea ce este bun apare». Atitudinea pe care o pretinde din principiu este această acceptare pasivă, pe care a și obținut-o, de altfel, prin maniera sa de a apărea fără replică, prin monopolul său asupra aparenței” (G.D.).

Spectacolul este structural tautologic, *mijloacele sale sînt în același timp scopul său*. În spectacol, oglinda fidelă a economicului, *scopul nu e nimic, dezvoltarea e totul*, o dezvoltare în care profitul mereu maximalizat este ținta, una atinsă prin aparența necesității unor bunuri, de care oamenii, transformați în simpli consumatori, sînt iluzionați că ar avea stringentă nevoie. „Spectacolul îi aservește pe oameni în măsura în care economia i-a aservit deja complet. El nu este altceva decît economia dezvoltîndu-se pentru ea însăși, reflectare fidelă a producției de lucruri și obiectivare infidelă a producătorilor” (G.D.).

În primele faze ale dominației economice,

asistăm la o degradare vizibilă a lui *a fi* în *a avea.* O dată cu aservirea completă în fața economicului asistăm la „o alunecare generalizată a lui *a avea* în *a părea*, singura sursă, de-acum, a prestigiului imediat și a funcției ultime a oricărui «a avea». În același timp, orice realitate individuală a devenit socială și direct dependentă de puterea socială modelată de ea. Doar prin aceea că *nu este,* i se permite să apară" (G.D.).

Imaginea în derularea ei are efecte hipnotice, văzul devine simțul privilegiat, *homo videns* ia locul lui *homo sapiens*. „…Simțul cel mai abstract și cel mai ușor de mistificat corespunde perfect abstracției generalizate a societății actuale. Dar spectacolul nu poate fi identificat cu simpla privire, nici atunci cînd aceasta e combinată cu ascultarea. El este ceea ce scapă activității oamenilor, reexaminării și corectării faptelor lor. El este contrariul dialogului. Pretutindeni unde există *reprezentare* independentă, spectacolul se reconstituie.

Pentru Guy Debord *spectacolul este visul urît al societății moderne încătușate, care nu e, în cele din urmă, decît expresia dorinței sale de a dormi. Spectacolul e paznicul acestui somn.*

Temeiul spectacolului este specializarea cu cele mai vechi rădăcini, *illo tempore*, specializarea puterii. Aici asistăm la *reprezentarea diplomatică a societății ierarhizate în fața ei însăși, în care orice altă luare de cuvînt e interzisă. Ceea ce e mai modern aici este și ceea ce e mai arhaic* (G.D.).

E discursul narcisiac al ordinii existente sub aparența fetișizată prin care relațiile spectaculare marchează, obscurizează cu totul relațiile dintre oameni, implicit dintre clase. Spectacolul nu este produs organic al dezvoltării tehnicii, prezentată abuziv ca *naturală*. „Societatea spectacolului este, dimpotrivă, forma care își alege propriul său conținut tehnic. Dacă spectacolul, înțeles în sensul restrîns de «mijloace de comunicare în masă», care sînt manifestarea sa superficială cea mai copleșitoare, poate crea impresia că invadează întreaga societate sub forma unei simple instrumentări, aceasta din urmă nu are totuși nimic neutru în ea, fiind tocmai instrumentarea care convine cel mai bine automișcării sale totale" (G.D.).

Orice contact între oameni se realizează instant prin această rețea, o astfel de comunicare în esența ei, se înțelege, este una *unilaterală*, asigurată de cei care au în posesie sistemul existent al mijloacelor care permit spectacolul și cei cărora li se comunică. Inițial separarea se afla sub acoperămînt sacru, puterea e prezentă în haină mitică. „Orice putere separată a fost deci spectaculară, iar adeziunea tuturor la o asemenea imagine fixă nu însemna decît recunoașterea comună a unei prelungiri imaginare pentru sărăcia activității sociale reale, încă puternic resimțită ca o condiție unitară. Spectacolul modern exprimă, dimpotrivă, ceea ce societatea *poate să facă,* dar în această expresie *permisul* se opune în mod absolut *posibilului.* Spectacolul este conservarea inconștienței în schimbarea practică a condițiilor de existență. El este propriul său produs și cel care și-a impus regulile: el este un pseudosacru. Spectacolul arată ceea ce *este:* putere separată dezvoltîndu-se în ea însăși, prin creșterea productivității cu ajutorul perfecționării neîncetate a diviziunii muncii pînă la o parcelarizare a gesturilor, dominate de mișcarea independentă a mașinilor și lucrînd pentru o piață tot mai extinsă. În cursul acestei mișcări, în care forțele care s-au putut dezvolta separîndu-se nu s-au *regăsit* încă, au dispărut orice fel de comunitate și orice sens critic" (G.D.).

Între muncitor și produsul activității sale separarea se generalizează pînă la dispariția totală a comunicării personale directe între producători. Victoria finală a sistemului economic al separației are ca efect *proletarizarea* lumii. De remarcat că, spre deosebire de societățile primitive direct legate de o activitate principală, dezvoltarea sistemului economic modern are ca efect o deplasare progresivă *înspre nemuncă și inactivitate*. Eseistul atenționează: „Această inactivitate nu este cu nimic eliberată de activitatea producătoare: ea depinde de aceasta, este supunere neliniștită și admirativă la necesitățile și la rezultatele producției, fiind, de fapt, un produs al raționalității sale. Nu poate exista libertate în afara activității, iar în cadrul spectacolului orice activitate e

negată, tot așa cum activitatea reală a fost integral mobilizată pentru edificarea acestui rezultat. Astfel, actuala «eliberare a muncii», creșterea timpului liber, nu înseamnă nicidecum eliberare în muncă sau eliberare a unei lumi modelate prin această muncă. Nimic din activitatea uzurpată în muncă nu se poate regăsi în supunerea la rezultatul său".

Sistemul de producție circulară produce o dublă și permanentă izolare: „Izolarea întemeiază tehnica, iar procesul tehnic izolează la rîndul său" (G.D.). Toate *bunurile selecționate*, oferite de sistemul spectacular, de la automobil, televizor, calculator etc. întăresc *condițiile de izolare a „mulțimilor însingurate"*.

Guy Debord decelează originea spectacolului în pierderea unității lumii, *expansiunea uriașă a spectacolului modern exprimă totalitatea acestei pierderi: abstracția oricărei munci specifice ca și abstracția generală a producției de ansamblu se traduc perfect în spectacol, al cărui mod concret de a fi este tocmai abstracția.*

Spectatorii se raportează la un centru, producător al spectacolului care, în fond, îi perpetuează în izolare. Spectacolul realizează coagularea separatului, *dar îl reunește „ca separat"*.

Văduviți, frustrați de dreptul la acțiune, de posibilitatea de a acționa, ni se oferă dreptul nelimitat la contemplare, cu efecte alienante, *cu cît contempli mai mult, cu atît trăiești mai puțin*.

Trăim prin delegare, prin procură, cel de pe ecran trăiește în locul nostru. Spectacolul este cel care ne trăiește viața. Cum spune axiomatic eseistul francez: „Spectacolul este *capitolul* ajuns la un asemenea grad de acumulare încît devine imagine".

Marfa, produsul fabricat este la rîndul lui spectacol, ca rezultat al raționalizării generalizate activitatea lucrătorului nu mai este una directă, activă, ci se convertește într-o atitudine contemplativă, de supervizor, de asistent la procesul de producție. „Lumea deopotrivă prezentă și absentă pe care spectacolul ne-o *arată* este lumea mărfii dominînd tot ceea ce este trăit. Iar lumea mărfii este înfățișată *așa cum este*, căci mișcarea sa este identică cu *îndepărtarea* oamenilor unul de altul și de produsul lor global" (G.D.).

Deși clamată și afirmată spectacular, calitatea obiectelor elogiate este în realitate într-o perpetuă diminuare, efect al producției de masă, *forma-marfă e întrutotul egalitatea cu sine, categoria cantitativului. Ea dezvoltă cantitativul și nu se poate dezvolta decît în el* (G.D.).

Trecînd de pragul propriei abundențe, la scară globală, prin mișcarea sa practică, marfa unifică planeta ca piață mondială. Cum ține să precizeze fostul membru al Internaționalei Situaționiste: „Dezvoltarea forțelor de producție a fost *istoria reală inconștientă* care a construit și a modificat condițiile de existență ale grupurilor umane ca și condiții de supraviețuire și de extindere a acestor condiții: baza economică a tuturor acțiunilor lor". Și, în siajul gîndirii marxiste, argumentează: „Sectorul mărfii a determinat, în interiorul unei economii naturale, constituirea unui surplus al supraviețuirii. Producția de mărfuri, care implică schimbul de produse diferite între producători independenți, a putut să rămînă multă vreme artizanală, avînd o funcție economică marginală, în care adevărul său cantitativ rămîne încă mascat. Cu toate acestea, acolo unde a găsit condițiile sociale ale marelui comerț și ale acumulării de capitaluri, ea și-a întins dominația totală asupra economiei, întreaga economie a devenit atunci ceea ce marfa se dovedise a fi de-a lungul acestei cuceriri: un proces de dezvoltare cantitativă. O asemenea desfășurare neîncetată a puterii economice sub forma mărfii, desfășurare ce a transfigurat munca omenească în muncă-marfă, în *salariat,* ajunge în mod cumulativ la o abundență în care problema primă a supraviețuirii este, fără îndoială, rezolvată, dar de așa manieră încît ea trebuie reconsiderată mereu și pusă de fiecare dată la un nivel superior".

Creșterea economică, firesc, are ca efect eliberarea societății de presiunea naturală care impune o imediată și permanentă luptă pentru supraviețuire, dar nu fără reversul *perfid că ea nu s-a mai eliberat de eliberatorul lor*: „*Independența* mărfii s-a extins la ansamblul economiei asupra căreia domnește. Economia transformă lumea, dar o transformă numai într-o

lume a economiei. Pseudonatura în care munca omenească s-a alienat cere acesteia să rămînă la nesfîrşit în *slujba ei,* slujbă care, nefiind judecată şi iertată de păcate decît prin ea însăşi, reuşeşte să concentreze toate eforturile şi proiectele socialmente licite. Abundenţa mărfurilor, adică a raporturilor de piaţă, nu mai poate fi decît *supravieţuirea sporită*".

Creşterea industrială la nivel exponenţial a impus dominaţia mărfii ca o putere *care vine să „ocupe" realmente viaţa socială*. Puterea totalitară a mărfii este însoţită de naşterea economiei politice în dublă calitate, de ştiinţă dominată şi de ştiinţă a dominaţiei. „Spectacolul este momentul în care marfa a ajuns *să ocupe în totalitate* viaţa socială. Nu numai că raportul cu marfa devine vizibil, dar nu se mai vede nimic în afara lui: tot ce se vede este lumea sa. Producţia economică modernă îşi măreşte dictatura extensiv şi intensiv" (G.D.).

Nici zonele mai puţin dezvoltate nu sînt scutite de imperialismul mărfii prezente prin exponata-vedetă, de la televizor ca telefonul mobil. În zonele dezvoltate asistăm la o constantă stratificare geologică a mărfii.

După a doua revoluţie industrială, intuită ca efecte de Marx, consumul alienat devine, pentru mulţime, o *datorie suplimentară faţă de producţia alienată*. „*Întreaga muncă vîndută* a unei societăţi se transformă la nivel global, în *marfă totală,* al cărei ciclu trebuie să se continue. Pentru aceasta, e necesar ca marfa totală să revină în mod fragmentar la individul fragmentar, absolut separat de forţele de producţie ce acţionează ca un întreg. Aici trebuie deci să se specializeze, la rîndul său, şi ştiinţa specializată a dominaţiei: astfel, ea se fărîmiţează în sociologie, psihotehnică, cibernetică, semiologie etc., veghind la autoreglarea tuturor nivelelor procesului".

Proletarul, muncitorul din prima fază a acumulării capitaliste, căruia i se asigură minimul necesar pentru menţinerea forţei de muncă, în faza supraabundenţei este lustrat de dispreţul evident al clasei dominante, şi, în timpul său liber, tot mai generos, este *tratat zilnic, fie şi doar aparent, ca o persoană importantă, cu o politeţe zeloasă, sub deghizarea consumatorului. Acum umanismul mărfii are grijă de «timpul liber şi umanitatea» muncitorului, pentru simplul motiv că economia politică poate şi trebuie să domine aceste sfere ca economie politică. În acest fel, «renegarea desăvîrşită a omului» a cuprins totalitatea existenţei umane* (G.D.).

Lucrătorul este „ridicat" la rang de consumator, rang însoţit de pierderea constantă a umanităţii, a condiţiei sale de om.

„Supravieţuirea consumabilă e ceva care trebuie să sporească mereu, aceasta se datorează şi faptului că ea *conţine mereu în sine privaţiunea.* Dacă nu există nici un dincolo al supravieţuirii sporite, nici un punct în care ar putea să-şi înceteze creşterea, e pentru că ea însăşi nu este dincolo de privaţiune, ci doar privaţiune devenită mai bogată" (G.D.).

Perspectiva imediată în industria modernă este a automatizării, a robotizării integrale a producţiei, cale evidentă de suprimare a muncii, pentru ca lumea mărfii să depăşească această contradicţie, se impune „păstrarea *muncii ca marfă* şi ca unic loc de naştere a mărfii". Ca automatizarea să nu aibă drept *efect diminuarea efectivă a timpului de muncă socialmente necesar la scara societăţii, se impune crearea de noi locuri de muncă.*

Sectorul terţiar, serviciile, distribuirea şi imensa maşinărie de elogiere publicitară a mărfurilor etc. sînt noile fronturi deschise pentru integrarea celor eliminaţi de producţia automatizată.

Valoarea de schimb era dictată de valoarea de întrebuinţare a mărfii. Monopolizînd orice trebuinţă umană prin satisfacerea ei imediată, valoarea de schimb a ajuns să disipeze trebuinţa.

„Această constantă a economiei capitaliste, care este *scăderea tendenţială a valorii de întrebuinţare,* dezvoltă o nouă formă de privaţiune în interiorul supravieţuirii sporite, în care se menţine totuşi vechea penurie, pentru că ea obligă pe marea majoritate a oamenilor, în calitatea lor de muncitori salariaţi, să participe la continuarea infinită a efortului său şi pentru că fiecare ştie că trebuie să i se supună sau să moară. Realitatea acestui şantaj, faptul că trebuinţa, în forma sa cea

mai elementară (mîncatul, locuitul), nu mai există decît încătușată în bogăția iluzorie a supraviețuirii sporite, este baza reală a acceptării iluziei în general în consumul de mărfuri moderne. Consumatorul real devine consumator de iluzii. Marfa este această iluzie efectiv reală, iar spectacolul manifestarea sa generală" (G.D.).

Banul, echivalentul general abstract al mărfii, are ca revers spectacolul. „Spectacolul, subliniază Guy Debord, este banul pe care *doar îl privim*, căci în el totalitatea trebuințelor s-a schimbat deja contra totalității reprezentărilor abstracte. Spectacolul nu e numai servitorul *pseudoîntrebuințării,* el este deja în sine pseudoîntrebuințare a vieții".

Trăim în universul generalizat al aparenței. Rezultatul esențializat al muncii sociale, în societatea abundenței *devine aparent și supune orice realitate aparenței, care este acum un produs al aparenței*. (G.D.).

Impunerea globală a economiei autonome are ca efect concomitent *pierzania sa*: „Forțele pe care le- a dezlănțuit suprimă *necesitatea economică,* baza imuabilă a vechilor societăți. Cînd o înlocuiește cu necesitatea dezvoltării economice infinite, ea nu poate decît să înlocuiască satisfacerea nevoilor umane primare sumar recunoscute cu o fabricare neîntreruptă de pseudonevoi, care se reduc la unica pseudonevoie a menținerii dominației sale. Dar economia autonomă se separă pentru totdeauna de nevoia profundă tocmai în măsura în care ea iese din *inconștientul social* care depindea de ea fără s-o știe".

Programul subliminal al economiei autonome este abolirea claselor, care are drept rezultat eliminarea posesiei directe de către lucrători a *tuturor activității lor*. „*Contrariul* său este societatea spectacolului, în care marfa se contemplă pe sine într-o lume pe care a creat-o ea însăși" (G.D.).

Spectacolul în plan local, dar și global, *asemenea societății moderne, este deopotrivă unit și divizat*, este o contradicție ce se anulează prin răsturnarea sensului, *astfel încît diviziunea înfățișată e unitară, în timp ce unitatea înfățișată e divizată*.

Societatea producătoare a spectacolului domină zonele subdezvoltate nu doar prin puterea ei economică, ea le domină *ca o societate a spectacolului*. Capitalismul dominînd planeta, spectacolul își află rădăcinile în solul economiei care a inundat piața prin abundență, din acest sol se hrănesc și se dezvoltă *fructele ce tind în cele din urmă să domine piața spectaculară, în ciuda barierelor protecționiste ideologico-polițienești ale vreunui spectacol local cu pretenții autarhice*.

În pofida formelor de prezentare cît mai sclipitoare ale spectacolului, ele tind constant spre *banalizare* – deși în aparență consumul lărgit de mărfuri asigurate de societate și-a multiplicat rolurile și formele posibile de a fi alese. „Supraviețuirile religiei și ale familiei – care rămîne forma principală a moștenirii puterii de clasă – și deci ale represiunii morale pe care ele o asigură pot intra în combinație cu afirmarea redundantă a plăcerii din *această* lume, lume care nu este produsă decît ca pseudoplăcere care conservă în ea represiunea. Acceptării tîmpe a ceea ce există i se poate adăuga revolta pur spectaculară: aceasta traduce simplul fapt că insatisfacția însăși a devenit marfă deîndată ce abundența economică a fost capabilă să-și extindă producția pînă la nivelul prelucrării unei asemenea materii prime".

Vedeta este un concentrat al banalității, ea cumulînd imaginea unui posibil rol, cu punerea în spectacol a aparenței omului viu.

Guy Debord radiografiază cu acuratețe sensul și rolul vedetei în societatea spectaculară: „Condiția de vedetă înseamnă specializarea în *trăire aparentă,* obiect al identificării cu viața aparentă fără profunzime, care trebuie să compenseze fragmentarea specializărilor productive efectiv trăite. Vedetele există pentru a imagina tipuri diferite de stiluri de viață și de stiluri de comprehensiune a societății, libere să se manifeste la nivel *global.* Ele întruchipează rezultatul inaccesibil al *muncii* sociale, mimînd subprodusele acestei munci, care sînt ca prin minune transferate unor poziții superioare ei și care devin scopuri ale sale: *puterea* și *vacanța,* decizia și consumul care se află la începutul și la sfîrșitul unui proces necontestat. Într-un caz, puterea

guvernamentală este cea care se personalizează în pseudovedetă; în celălalt, vedeta consumului e plebiscitată ca pseudoputere asupra a ceea ce e trăit. Dar, tot așa cum activitățile vedetei nu sînt cu adevărat globale, ele nu sînt nici variate".

Ridicat în scenă ca vedetă, agentul spectacolului este *contrariul individului, dușmanul individului*; societatea spectaculară producîndu-și, în aparență, proprii dușmani. „Vedeta consumului, reprezentată de Guy Debord și prin exemple concrete, fiind în exterior reprezentare a diferitelor tipuri de personalitate, prezintă pe fiecare din aceste tipuri ca avînd în egală măsură acces la totalitatea consumului și găsindu-și astfel fericirea în el. Vedeta deciziei trebuie să posede stocul complet din ceea ce a fost admis drept calități umane. Astfel, divergențele oficiale dintre ele sînt anulate prin asemănarea oficială, care este presupoziția excelenței lor în toate domeniile. Hrușciov devenise general ca să decidă în bătălia de la Kursk, nu pe cîmpul de luptă, ci la a douăzecea ei aniversare, pe cînd era deja stăpîn al statului. Kennedy rămăsese un orator chiar și pentru pronunțarea propriului necrolog, deoarece Theodore Sorensen continua în acel moment să redacteze discursurile pentru succesorul său, într-un stil care contase atît de mult în impunerea personalității celui dispărut. Oamenii admirabili în care se personifică sistemul sînt bine cunoscuți ca nefiind ceea ce sînt; ei au devenit oameni mari coborîndu-se sub nivelul realității celei mai mărunte vieți individuale, iar asta o știe oricine".

Abundența spectaculară oferă posibilitatea unei posibile alegeri între spectacolele concurențiale și în același timp solidare ce-și dezvoltă rolurile, provocînd *lupta dintre calități fantomatice*, ce urmăresc să provoace *adeziunea la trivialitatea cantitativă*. „Astfel renasc false opoziții arhaice, regionalisme sau rasisme destinate să transfigureze în superioritate ontologică excepțională vulgaritatea pozițiilor ierarhice în consum. Astfel se recompune interminabila serie de înfruntări derizorii, mobilizînd un interes subludic, de la competițiile sportive pînă la cele electorale" (G.D.).

De remarcat, în siajul afirmațiilor lui Guy Debord, actualul circ mediatic provocat de problema reală a emigranților care împresoară Europa, și care spectacular se reduce la înfruntări derizorii, fără a căuta cu adevărat cauzele profunde ale situației și căile concrete de rezolvare.

Unde societatea abundenței nu s-a instaurat deplin, apar opoziții înșelătoare, promovate spectacular, dintre care, în principal, cea dintre tineri și adulți: *căci nicăieri nu există adult stăpîn pe viața sa, iar tinerețea, simbol al schimbării, nu e nicidecum proprietatea acestor oameni, tineri acum, ci a sistemului economic, semn al dinamismului capitalismului. Sînt* lucruri *care domină și care sînt tinere, care se înlătură și se înlocuiesc unele pe altele.*

În spatele perdelelor de ceață ale opozițiilor spectaculare se ascunde *unitatea mizeriei*. Cum tragic atenționează eseistul: „În funcție de necesitățile stadiului specific al mizeriei pe care o dezminte și o menține, spectacolul există într-o formă *concentrată* sau într-o formă *difuză*. În ambele cazuri, el nu e decît o imagine de unificare fericită înconjurată de dezolare și oroare, în miezul liniștit al nenorocirii".

Capitalismul birocratic deține *spectacularul concentrat* inclus în zone subdezvoltate. Birocratul sau, cum era în regimul trecut, nomenclaturistul nu are raporturi directe cu posesiunea economiei decît prin mijlocirea comunității birocratice și ca membru al acestei comunități. „Dictatura economiei birocratice nu poate lăsa maselor exploatate nici un spațiu notabil de alegere, pentru că a trebuit să aleagă totul prin ea însăși și pentru că orice alegere exterioară, fie că privește alimentația sau muzica, înseamnă deja alegerea distrugerii sale complete. Ea trebuie să fie însoțită de o violență permanentă. Imaginea impusă a binelui, în spectacolul său, însumează totalitatea a ceea ce există în mod oficial și se concentrează de obicei într-un singur om, care este garantul coeziunii sale totalitare. Fiecare trebuie să se identifice în mod magic cu această vedetă absolută sau să dispară. Căci e vorba de stăpînul non-consumului său și de imaginea eroică a unui sens acceptabil pentru exploatarea absolută care este, de fapt, acumularea primitivă

accelerată prin teroare. Dacă fiecare chinez trebuie să cunoască învățăturile lui Mao și să se identifice astfel cu Mao, e pentru că nu *poate să fie nimic altceva.* Acolo unde domină spectacularul concentrat domină și miliția" (G.D.)..

Fiecare produs-marfă luptă pentru propria afirmare, în paguba celeilalte, spectacolul fiind *cîntecul epic al acestei înfruntări* care nu are sfîrșit.

În această permanentă confruntare dintre mărfuri asistăm la *devenirea-lume a mărfii care este în egală măsură și devenirea-marfă a lumii*. „Astfel, printr-un *șiretlic al rațiunii comerciale, particularul* mărfii se uzează luptînd, în timp ce forma-marfă tinde către realizarea sa absolută" (G.D.).

Satisfacția oferită de valoarea de întrebuințare a mărfii aflată într-o abundență sufocantă tinde să dispară, fiind înlocuită de recunoașterea valorii sale ca marfă, suficientă sieși, consumatorului fiindu-i indusă *pasiunea religioasă pentru libertatea suverană a mărfii*. „Valurile de entuziasm pentru un produs oferit, susținut și relansat prin toate mijloacele de informare, se propagă astfel cu anvergură. Un film dă naștere unui nou stil de îmbrăcăminte, o revistă lansează cluburi care, la rîndul lor, lansează panoplii diverse. *Gadget-ul* exprimă faptul că, în momentul în care masa. mărfurilor, alunecă înspre aberație, aberantul însuși devine o marfă specială" (G.D.).

Marfa este fetișizată, omul reificat i se abandonează, se supune dominației unor lucruri de care nu are nevoie socială organică, cu urmarea impunerii pretutindeni a *falsificării vieții sociale*. S-a reușit unificarea societății prin consum, iar *diviziunea reală e doar „amînată", pînă la următoarea neîmplinire în consumabil*. Căile spectaculare de promovare a unui produs îl impun ca necesar – impactul fiind asumat de mulțime: „Caracterul prestigios al acestui produs oarecare, ne spune Guy Debord, nu provine decît din faptul că a fost plasat pentru o clipă în centrul vieții sociale, ca mister revelat al finalității producției. Obiectul care era prestigios în spectacol devine vulgar din momentul în care intră în posesia unui consumator și simultan al tuturor celorlalți. El își revelează însă prea tîrziu sărăcia esențială, care provine, firesc, din mizeria producerii sale. Între timp însă, un alt obiect poartă deja justificarea sistemului și exigența de a fi recunoscut".

Impostura satisfacției denunță vechiul produs și deschide calea unui nou produs, lansat ca unul ce deține excelența definitivă, pînă cînd și acesta va fi înlocuit, singurul care se perpetuează este sistemul, care se va perpetua neschimbat. „Și Stalin și marfa demodată sînt denunțați chiar de cei care i-au impus. Fiecare *nouă minciună* a publicității este și *mărturisirea* minciunii sale precedente. Fiecare prăbușire a unei figuri a puterii totalitare scoate în evidență *comunitatea iluzorie* care o susținuse unanim și care nu era decît un conglomerat de singurătăți fără iluzii".

Spectacolul este în formă dogmatic, dar perpetuarea lui impune schimbarea; lipsit de o dogmă solidă, pentru el nimic nu stă pe loc, e forma lui firească de manifestare, contrară în fond înclinației sale profunde.

Sintetic, în aserțiunea, sau teza 52, cum o supranumește Guy Debord, este punctat caracterul spectacolului: „Unitatea ireală pe care o proclamă spectacolul este masca diviziunii de clasă pe care se întemeiază unitatea reală a modului de producție capitalist. Ceea ce obligă producătorii să participe la edificarea lumii este și ceea ce îi îndepărtează de ea. Ceea ce-i apropie pe oamenii eliberați de limitările locale și naționale este și ceea ce-i îndepărtează unii de alții. Ceea ce obligă la aprofundarea raționalului este și ceea ce alimentează iraționalul exploatării ierarhice și al represiunii. Ceea ce constituie puterea abstractă a societății constituie în egală măsură și *non-libertatea* sa concretă".

Vorbind despre proletariat ca subiect și ca reprezentare, consideră drept *subiect* al istoriei *„viul producîndu-se pe sine, devenind stăpîn și posesor al lumii sale care este istoria și existînd ca și* conștiință a jocului său".

Este criticată viziunea hegeliană asupra istoriei, nu mai puțin gîndirea marxiștilor privind schimbarea revoluționară, aceștia fiind profund marcați de dialectica lui Hegel. „Curentele utopice ale socialismului, deși fondate ele însele

istoric pe critica organizării sociale externe, pot fi socotite pe drept cuvînt utopice în măsura în care refuză istoria, adică lupta reală în plină desfăşurare, ca şi mişcarea timpului dincolo de perfecţiunea imuabilă a imaginii lor despre societatea fericită şi nu pentru că ar refuza ştiinţa".

Latura determinist-ştiinţifică a gîndirii marxiste a deschis calea procesului de *ideologizare* a moştenirii teoretice lăsată de Marx mişcării muncitoreşti, blocînd practic trecerea *conştiinţei proletare într-un stadiu mai avansat*. „Toată insuficienţa teoretică din apărarea *ştiinţifică* a revoluţiei proletare poate fi redusă, în privinţa conţinutului ca şi a formei de expunere, la o identificare a proletariatului cu burghezia *din punctul de vedere al cuceririi revoluţionare a puterii* (G.D.).

Eseistul argumentează păcatele gîndirii istorice a lui Marx, prezentă încă din *Manifestul partidului comunist* (1847), care gîndea *liniar* dezvoltarea modurilor de producţie – să ne amintim de periodizarea impusă de marxism: comuna primitivă, sclavagismul, feudalismul, capitalismul şi ultimul stadiu – comunismul. „Schema liniară pierde din vedere mai întîi faptul că *burghezia este singura clasă revoluţionară care a învins vreodată;* în acelaşi timp, ea este singura pentru care dezvoltarea economiei a fost cauză şi consecinţă a dominaţiei sale în societate. Aceeaşi simplificare l-a făcut pe Marx să neglijeze rolul economic al statului în gestionarea unei societăţi de clasă. Dacă burghezia în ascensiune a părut să elibereze economia de intervenţia statului, aceasta s-a întîmplat în măsura în care statul vechi se confunda cu instrumentul unei opresiuni de clasă într-o *economie statică.* Burghezia şi-a dezvoltat puterea sa economică autonomă în perioada medievală de slăbire a statului, în momentul fragmentării feudale a puterilor echilibrate. Dar statul modern care, prin mercantilism, a început să sprijine dezvoltarea burgheziei şi care, în final, a devenit *statul său* în vremea acelui «laisser faire, laisser passer», se va dovedi ulterior înzestrat cu o putere centrală în gestiunea calculată a *procesului economic.* Marx reuşise totuşi să descrie, prin *bonapartism,* această schiţă a birocraţiei de stat modern, fuziune a capitalului şi a statului, baza unei «puteri naţionale a capitalului asupra muncii, a unei forţe publice organizate pentru aservirea socială», prin care burghezia renunţă la orice viaţă istorică pe care nu o poate reduce la istoria economică a lucrurilor, fiind astfel «condamnată ca şi celelalte clase la aceeaşi nulitate politică». Sînt puse deja aici bazele sociopolitice ale spectacolului modern care defineşte, în mod negativ, proletariatul ca fiind *singurul pretendent la viaţa istorică*".

Puse în paralel cele două clase, burghezia şi proletariatul, este subliniată accederea la putere a celei dintîi *pentru că era clasa economiei în dezvoltare*, al doilea nu poate fi el însuşi putere decît devenind *clasa conştiinţei*. Şi Debord atenţionează: „Fuziunea cunoaşterii şi acţiunii trebuie să se realizeze în chiar lupta istorică, de aşa manieră încît fiecare din aceşti termeni să situeze în celălalt garanţia adevărului său".

Sînt trecute în revistă formele istorice în care s-a manifestat revoluţia proletară cu eşecurile ei provocate de ideologie în paguba *gîndirii istorice unitare*. „Radicalismul ideologic autoritar al bolşevicilor s-a extins la scară mondială odată cu înfrîngerea social-democraţiei internaţionale în faţa războiului. Sfîrşitul sîngeros al iluziilor democratice ale mişcării muncitoreşti făcuse din întreaga lume o Rusie, iar bolşevismul, stăpînind asupra primei rupturi revoluţionare pe care o provocase această epocă de criză, oferea proletariatului din toate ţările modelul său ierarhic şi ideologic, pentru «a vorbi ruseşte» clasei dominante".

De reţinut este că Lenin nu reproşa marxismul Internaţionalei a II-a, că ar fi o *ideologie* revoluţionară, ci că a încetat să mai fie una.

„Acelaşi moment istoric, în care bolşevismul a triumfat *pentru el însuşi* în Rusia şi în care social-democraţia a luptat glorios *pentru vechea lume,* marchează naşterea definitivă a unei noi stări de lucruri care se situează în miezul dominaţiei spectacolului modern; *reprezentarea muncitorească* s-a opus radical clasei" (G.D.).

Dominaţia spectacolului modern a condus la falsificarea generală a societăţii, unde, spre exem-

plu, partidul bolșevic devine ceea ce era de fapt, partidul *proprietarilor proletariatului*, eliminînd celelalte forme de proprietate, stadiu prin care am avut „șansa” să trecem și noi. Ceea ce preocupa nomenclatura sovietică, dar și a oricărei țări unde se instala comunismul, era anihilarea, dispariția opoziției, fie ea și muncitorească. Societatea birocratică sovietică „trebuie să-și urmărească propria desăvîrșire prin teroarea exercitată asupra țărănimii, pentru a realiza acumularea capitalistă primitivă cea mai brutală din istorie. Această industrializare a epocii staliniste scoate în evidență realitatea ultimă a *birocrației:* ea este o continuare a puterii economiei, salvare a esențialului din societatea economiei de piață menținînd munca-marfă. Este o dovadă a economiei independente, care domină într-atît societatea încît e capabilă să recreeze pentru propriile sale scopuri dominația de clasă de care are nevoie: ceea ce înseamnă că burghezia a creat o putere autonomă care, atîta vreme cît subzistă această autonomie, poate merge pînă la a se lipsi de o burghezie. Birocrația totalitară nu este «ultima clasă proprietară din istorie» în sensul lui Bruno Rizzi, ci doar *o clasă dominantă de substituție* pentru economia de piață” (G.D.).

Economia de piață se autogenerează indiferent de ideologie. Guy Debord descrie orwellian cum stalinismul, sau la noi ceaușismul, nu a transformat economic lumea, cum a reușit capitalismul în societatea abundenței, ci a transformat doar *percepția* prin metode polițienești: „Clasa ideologică-totalitară la putere este puterea unei lumi răsturnate: cu cît este mai puternică, cu atît afirmă mai mult că nu există, iar forța sa îi servește în primul rînd la a-și afirma inexistența. Ea e modestă doar în această privință, căci inexistența sa oficială trebuie de asemenea să coincidă cu acel *nec plus ultra* al dezvoltării istorice, care s-ar datora în egală măsură infailibilei sale conduceri. Prezentă pretutindeni, birocrația trebuie să fie *clasa invizibilă* pentru conștiință, astfel încît întreaga viață socială devine dementă. Organizarea socială a minciunii absolute decurge din această contradicție fundamentală”.

Anihilînd istoria, societatea birocratică, ca produs al ideologiei totalitare trăiește într-un prezent continuu, manipulînd prin orwellianul Minister al Adevărului trecutul, nu mai puțin faptele conform intereselor de moment, și totul cu sprijinul permanent al poliției sale, în refuzul constant al raționalului și în favoarea ideologiei și a minciunii generalizate. Mișcarea muncitorească revoluționară interbelică a fost anihilată prin acțiunea conjugată a celor două totalitarisme, bolșevic și fascist. Știm bine că, practic, amîndouă au dispărut de pe scena istoriei, dar nici proletariatul așa cum se manifesta în interbelic nu mai există. Context în care Guy Debord își susține viziunea asupra unei *revoluții ce nu poate lăsa nimic pe dinafară*: „În această dezvoltare complexă și teribilă care a modificat condițiile desfășurării luptelor de clasă, proletariatul țărilor industriale și-a pierdut complet posibilitatea afirmării perspectivei sale autonome și, în ultimă instanță, *iluziile sale,* dar nu și ființa sa, El nu e suprimat, ci rămîne prezent în alienarea intensificată a capitalismului modern; el e format din imensa majoritate a muncitorilor care au pierdut orice putere asupra modului de folosire a vieții lor și care, *din momentul în care știu asta,* se redefinesc ca proletariat, negativitatea activă a acestei societăți. Acest proletariat se consolidează în mod obiectiv prin mișcarea de dispariție a țărănimii, ca și prin extinderea logicii muncii în uzina, aplicată la o mare parte a «serviciilor» și a profesiilor intelectuale. Dar proletariatul este și mai îndepărtat de conștiința sa practică de clasă *la nivel subiectiv,* nu numai în cazul funcționarilor, dar și în cel al muncitorilor care n-au descoperit încă decît neputința și mistificarea vechii politici. Totuși, cînd proletariatul descoperă că propria sa forță exteriorizată concură la consolidarea permanentă a societății capitaliste, nu numai sub forma muncii sale, dar și sub cea a sindicatelor, a partidelor sau a puterii statale pe care le-a creat pentru a se emancipa, el mai descoperă prin experiența istorică concretă și că este clasa total opusă oricărei exteriorizări imobile și oricărei specializări a puterii. El poartă *revoluția care nu poate să lase nimic pe dinafară,* exigența dominației permanente a prezentului asupra trecutului și crit-

ica totală a separației; și în aceasta trebuie el să-și găsească forma adecvată de acțiune. Nici o îmbunătățire cantitativă a mizeriei sale, nici o iluzie de integrare ierarhică, nu sînt un remediu durabil pentru insatisfacția sa, căci proletariatul nu se poate recunoaște autentic într-o nedreptate anume pe care ar fi suferit-o și nici *în repararea unei nedreptăți anume* sau a unui număr mai mare din aceste nedreptăți, ci numai în *nedreptatea absolută* de a fi aruncat la marginea vieții".

Pornind de la constatarea că *abundența capitalistă a eșuat*, eseistul percepe în diversele forme de revoltă în contra societății de clasă o mobilizare pentru distrugerea *mașinilor consumului permis*: „«Forma politică în sfîrșit descoperită sub care emanciparea economică a muncii putea fi realizată» a căpătat în acest secol un contur distinct prin Consiliile muncitorești revoluționare, concentrînd în ele toate funcțiile de decizie și de execuție și federalizîndu-se prin intermediul delegaților responsabili în fața centrului și revocabili în orice clipă. Existența lor efectivă nu a fost decît o schiță sumară imediat combătută și înfrîntă de diferitele forțe de apărare a societății de clasă, printre care se numără adesea și propria lor falsă conștiință... Dar această putere este tocmai locul în care problemele revoluției proletariatului își pot găsi adevărata soluționare. Este locul în care sînt reunite condițiile obiective ale conștiinței istorice: realizarea comunicării directe *active,* unde se termină specializarea, ierarhia și separația, unde condițiile existente au fost transformate «în condiții de unitate». Aici, subiectul proletar poate să se smulgă din lupta sa împotriva contemplației: conștiința sa este egală cu organizarea practică pe care și-a oferit-o, căci această conștiință este inseparabilă de intervenția coerentă în istorie".

Prin puterea Consiliilor muncitorești revoluționare, ce ar trebui să înlocuiască la nivel planetar orice putere, vede posibilă ca negarea spectaculară a vieții să fie negată la rîndul său. „Organizația revoluționară nu poate fi decît critica unitară a societății, adică o critică ce nu se aliază cu nici o formă de putere separată, nicăieri în lume, și o critică pronunțată global împotriva tuturor aspectelor vieții sociale alienate. În lupta organizației revoluționare împotriva societății de clasă, armele nu sînt altceva decît *esența* combatanților înșiși: organizația revoluționară nu poate reproduce în sine condițiile de sciziune și de ierarhizare ale societății dominante... Revoluția proletară depinde în întregime de faptul necesar că, pentru prima dată, teoria, ca inteligență a practicii omenești, trebuie să fie recunoscută și asumată de către mase. Ea cere ca muncitorii să devină dialecticieni și să-și înscrie gîndirea în practică; astfel, ea cere *oamenilor fără calități* mult mai mult decît cerea revoluția burgheză oamenilor calificați pe care-i delega s-o pună în practică, deoarece conștiința ideologică parțială edificată de către o parte a clasei burgheze avea ca bază această *parte* centrala a vieții sociale, care este economia, și în care burghezia *era deja la putere,* Dezvoltarea însăși a societății de clasă pînă în stadiul organizării spectaculare a nonvieții face ca proiectul revoluționar să devină *în mod manifest* ceea ce era deja *în mod esențial*" (G.D.).

Singurul inamic al oricărei ideologii revoluționare este pentru eseistul francez teoria revoluționară.

Societatea spectacolului, concepută din aserțiuni, unele mai largi, altele aproape aforistice, supranumite după modelul marxist și teze, numerotate continuu și organizate pe capitole tematice, fațete ale multiplicității societății spectaculare actuale și de perspectivă, este o oglindă a gîndirii lui Guy Debord asupra drumului triumfător și dominant al *mărfii*, marfă dezumanizatoare, alienantă, care metamorfozează pe om, cu calitatea sa de ființă vie și responsabilă, într-un consumator în sclavia spectacolului, a ceea ce urmează pe indiferent ce ecran, în haosul aparenței.

Marfa se impune drept legiuitorul totalitar al lumii, în care teoria revoluționară pare o contrapondere reală după creatorul Internaționalei Situaționiste.

INTERVIU

O CONVORBIRE CU EDGAR MORIN DESPRE STÉPHANE LUPASCO ȘI TERȚUL INCLUS

Basarab Nicolescu: *În noiembrie 1968 soseam din România și, foarte repede, am întîlnit patru personalități ale exilului românesc, între care Lupasco. Așa am auzit pentru prima dată numele tău. Nu știu dacă ți-am spus-o deja, dar Lupasco a fost cel care m-a incitat să-ți descopăr opera. Am înțeles că era între voi o adevărată comunitate de gîndire.*

Am aflat și că Stéphane a colaborat la revista ta Arguments, *la care erai director administrativ. E vorba de „Systémologie et Cosmogonie", articol publicat în numărul 24 din* Arguments, *în 1961, consacrat problemei cosmologice. Se găsesc în același număr studii de Kostas Axelos, Werner Heisenberg, Martin Heidegger și Roger Munier, același care s-a impus mai apoi ca traducător al marelui poet argentinian Roberto Juarroz. Poți, oare, să evoci interacțiunea voastră cu ocazia acelei colaborări a lui Lupasco la* Arguments?

Edgar Morin: E vorba mai degrabă de influența lui Lupasco asupra mea. Nu-mi mai amintesc exact cronologia, dar, începînd din clipa în care am citit una din cărțile sale, am fost frapat de concepția sa fundamentală despre contradicție, principiul antagonismului și relația dintre actual și virtual. În fond, trebuie să spun că, sub un alt nume, este ideea pe care am reluat-o în ceea ce numesc *dialogica*, pentru că dialogica presupune o relație în același timp complementară, antagonistă și, eventual, concurențială. Cred că e cumva principiul lui Lupasco, diferit de dialectica lui Hegel, și de aceea am numit-o dialogică, mai apropiată de viziunea lui Heraclit decît de viziunea dialectică și hegelo-marxistă care presupun mereu o depășire. Altfel spus, ceea ce era interesant e că nu exista acea depășire hegeliană, dar exista tensiunea opușilor, care însă era creatoare, fundamentală și necesară.

Atunci trebuie să spun că eu personal, fără îndoială fiindcă am avut întotdeauna sentimentul pe care îl exprimă atît de bine și Pascal și Niels Bohr, anume că opusul unui adevăr profund nu este o eroare, ci un adevăr contrar, nu mă puteam împiedica să asociez termeni contradictorii. Asta m-a atras imediat și spre Heraclit și spre Pascal.

Prin urmare, am fost uluit să găsesc această expresie puternică la Lupasco, tratată în domeniul fizic, unde tocmai o astfel de viziune nu era cunoscută; e cu totul diferit de punctul de vedere al lui Niels Bohr, care constată că nu putem rezolva contradicția dintre undă și corpuscul, și că trebuie să o admitem mai degrabă, decît să căutăm altceva, o depășire. Altfel spus, Bohr ajunge la o constatare importantă, în vreme ce Lupasco elaborează un principiu. Și asta m-a marcat; poate că nu a fost vorba de interacțiune, dar a existat acțiune a lui Lupasco asupra mea.

B. N.: *Îți amintești de prima ta întîlnire cu Lupasco? Era înainte de 1961, cu siguranță.*

E. M.: Cred că a fost înainte, pentru că probabil i-am exprimat, în scris fără îndoială, admirația și interesul meu. De aceea eram interesat să-l fac să colaboreze la *Arguments*. Știu că l-am întîlnit de mai multe ori. Prima dată, nu o pot reconstitui în amintire. Era probabil prin 1956, sau puțin înainte, pentru că Lupasco mi-a citat numele prin '56. Sigur ne-am întîlnit înainte, pentru că eu l-am cunoscut pe Lupasco prin scrierile lui, dar el nu m-a cunoscut prin lucrările

mele, care erau de o natură diferită la vremea aceea. Publicasem *Le cinéma ou l'homme imaginaire (Filmul sau omul imaginar)* și *L'Homme et la mort (Omul și moartea)*. Deci Lupasco nu m-a cunoscut prin textele mele, eu îi cunoșteam scrierile și am vrut să-l întîlnesc.

B. N.: *Data este importantă, pentru că în 1951 Lupasco publica* Principiul antagonismului și logica energiei, *unde, pentru prima oară, introduce explicit terțul inclus.*

E. M.: Probabil că am citit-o destul de repede, prin anii cincizeci.

B. N.: *Am găsit în arhivele lui Lupasco o vedere pe care i-ai trimis-o din Bretania, pe 6 iulie 1965. Îi scrii: „...sper să vă văd, sunt curios și nerăbdător să aflu ce-mi veți spune pentru a-mi completa introducerea". Deduc de aici că relațiile voastre au continuat să se dezvolte după colaborarea la* Arguments.

E. M.: Fără îndoială, devreme ce scrisorile o dovedesc. Dar vorbesc de introducerea mea! Ce introducere?

B. N.: *Nu știu.*

E. M.: Vrei să repeți finalul?

B. N.: *Da: „...sper să vă văd, sunt curios și nerăbdător să aflu ce-mi veți spune pentru a-mi completa introducerea". Pe 6 iulie 1965.*

E. M.: E curios, pentru că am publicat atunci o introducere la *Une Politique de l'homme (O politică a omului)*. Pentru a-mi completa „introducerea", făceam un studiu în Bretania. Toate astea sunt puțin misterioase pentru mine; i-oi fi dat vreun text ca să-l citească; ca să-mi spună părerea lui? Am un lapsus.

B. N.: *Am găsit, tot în arhivele Lupasco, documente care par să arate că relațiile voastre au cunoscut o oarecare răcire. Și presupun că Marc Beigbeder nu era străin de această înstrăinare. Pe 20 septembrie 1971, într-o scrisoare cu antetul CECMAS (Centre d'Etudes des Communications de Masse), echipa de cercetare asociată CNRS, îi scrii, în legătură cu numărul din* Communications *la care Lupasco colabora printr-un articol intitulat* La logique de l'événement (Logica evenimentului)...

E. M.: Eu i l-am cerut. E un număr despre eveniment pe care l-am organizat în *Communications*.

B. N.: *Cred că a apărut în 1973. Îți închei scrisoarea astfel: „Vă rog să-mi răspundeți la CECMAS, precizînd pe scrisoare „Communications", pentru dl. Burgelin..."*

E. M.: Care era secretarul de redacție.

B. N.: *„Sunt constrîns, pentru că am lucrat toată vara, să mă retrag de urgență, la ordinul medicului". Cred că era o formulă diplomatică. În aceeași scrisoare, îi propui un anumit număr de supresiuni în articolul său. În orice caz, pe 19 februarie 1972, Lupasco îți scrie o scrisoare ușor amară, în care se simte în același timp întreaga apreciere pentru opera ta. Îmi permit să citez un lung pasaj din această scrisoare, care mi se pare important în contextul întrevederii noastre.*

„Dragă Edgar Morin,

Tocmai am citit cele două texte pasionante pe care le-ați publicat la începutul și sfîrșitul acestui număr din Communications*, care îmi pare, chiar și la o primă vedere, de mare interes. Plăcerea mea a fost cu atît mai vie cu cît nu mi se pare că diferența ar fi atît de mare între plugul pătrunzător cu care arați acest vast cîmp al informațiilor și aparatul logicii mele generale a contradictoriului.*

De aceea nu vă ascund surpriza mea în fața acelei stinghereli pe care păreți să o fi resimțit la inserarea articolului meu... în acest număr consacrat evenimentului. Vorbiți despre o confuzie. Într-adevăr, există una. Știați prea bine atunci cînd m-ați solicitat, deoarece ați citit mai multe cărți de-ale mele, ați și publicat în revista Arguments*, în 1961, articolul meu intitulat* Sistemologie și Cosmogonie*, știați deci la ce să vă așteptați.*

Dar văd că mă situați acum printre raționaliști, ba chiar printre raționaliștii metafizicieni (care mă detestă, fie ei și microfizicieni, fiindcă au rămas blocați în logica clasică a non-contradicției și identității), și aici e confuzia".

Iar la sfîrșitul scrisorii, sale Lupasco adaugă:

„Vă zbateți, cu o extraordinară și eroică subtilitate, între un abisal paralelism leibnitzian, fără armonie prestabilită, al necesității și contingenței nedeterminate, improbabile și totuși constructive, și logica contradictoriului, care le înglobează și le leagă. Dar eu cred că pînă la urmă punctele noastre de vedere se vor apropia. De aceea, aș dori să continui această foarte importantă controversă și să vă revăd în curînd.

Al dvs., cu vie prietenie,

Stéphane Lupasco”.

Poți să-mi spui care era, din punctul tău de vedere, confuzia de care vorbește Lupasco?

E. M.: Ar trebui să regăsesc remarcile pe care le-am făcut pe marginea acelui articol. Pentru că, în fond, dacă a existat vreo neînțelegere, din cîte îmi dau seama, se leagă de cele cîteva remarci critice pe care le-am făcut la adresa anumitor aspecte din articolul său. Presupun.

B. N.: *Nu aveați vreo contradicție fundamentală pe vremea aceea*?

E. M.: Nu. Dacă vrei, la un moment dat, critica mea la adresa lui Lupasco (deși cuvîntul „critică” nu e potrivit, pentru că nu e vorba de o critică de idei) se referea mai mult la faptul că opera sa era extrem de repetitivă. Desigur, varia cîmpul de aplicație, dar regăseai același mecanism în funcțiune. Însă nu cred că am formulat această critică, fiindcă se pare că vorbisem de raționalism. Atunci, cam asta trebuie să fi fost: am citit șase, șapte cărți de Lupasco și după aceea am simțit un fel de saturație. Aveam impresia că se punea în funcțiune mecanismul și se efectua aplicația, or asta mă atingea mai puțin. Fecunditatea descoperirii gîndirii sale mă lovise o dată și nu se mai manifesta printr-o nouă fecunditate, după părerea mea, îndreptățită sau nu. Asta resimțeam. Poate că în acel articol, unele formulări mi s-au părut raționalizatoare, nu mai știu!

B. N.: *În scrisoarea sa, Lupasco spune: „Fără îndoială, v-a deranjat cuvîntul determinism, în legătură cu evenimentul. Dar, mai întîi, o logică nu este o metafizică. Pe de altă parte, de-a lungul lucrărilor mele, nu am făcut decît să degajez logica antagonismului și complementarității contradictorii ...”*

E. M.: Sunt două tipuri de probleme: una la nivelul cuvîntului determinism, cealaltă la nivelul cuvîntului metafizică. „Determinism”, e foarte posibil, pentru că în fond, pentru mine, ideea de a face acel număr despre eveniment însemna cumva să fac să țîșnească un refulat, care era nu doar refulatul științelor fizice, ci și al științelor umane, al istoriei. Era încă epoca în care istoria, sub influența Școlii Analelor, era un fel de istorie de determinisme economico-sociale și unde evenimentele, adică războaiele, bătăliile, domniile, erau considerate ca o spumă a istoriei. Dar scopul meu, cînd am conceput acest număr, era să le demonstrez reprezentanților științelor umane și sociale, pe fondul reabilitării evenimentului de cître științele fizice, că suntem un univers care începe cu un eveniment, cu un început. Devreme ce există nenumărate evenimente cosmice, apariția vieții este un eveniment, termodinamica prigoginiană însăși arată că există bifurcații, evenimentul e reabilitat în științele fizice, contingentul sau aleatoriul sunt reabilitate în științele fizice, de ce acest determinism în științele sociale și umane? O știm de cînd l-am citit pe Shakespeare: istoria este ca o poveste istorisită de un nebun furios. Era perspectiva mea filosofică. Este posibil să mi se fi părut că văd cumva prea mult determinism și să fi reacționat. De exemplu, Pierre Thuillier s-a supărat pe mine. Cînd pregăteam acele numere în care mă investeam mult, atît *Communications* cît și *Arguments*, jucam puțin rolul lui Jean Paulhan la *NRF*: luam articolele și le făceam anumite remarci autorilor. Nu doar pentru a-mi prezenta punctul de vedere, ci și pentru ca opera lor să se desăvîrșească, să-și dezvolte gîndirea, să evite prea multe repetiții. Deci îmi asumam un rol, iar în acest număr

Edgar Morin și Basarab Nicolescu în timpul congresului internațional „La confluența a două culturi – Lupasco astăzi”, UNESCO, Paris, 24 martie 2010

despre eveniment, m-am investit foarte mult. I-am făcut deci cîteva remarci lui Thuillier în legătură cu articolul său pe tema determinismului. Poate că avea un punct de vedere care nega importanța evenimentului, cert e că a replicat: „Dacă așa stau lucrurile, îmi retrag articolul”. Și s-a supărat. Lupasco nu și-a retras articolul, pentru că a apărut.

B. N.: *Adevărul e că articolul lui Lupasco, publicat în numărul 18 din* Communications *a cunoscut un real succes. Astfel, Olivier Burgelin i-a cerut acordul de traducere pentru editura italiană Bompiani, pentru revista mexicană* Dialogos, *pentru editura braziliană Vozès. Fragmente din acel număr au fost traduse în mai multe țări ale lumii. În trecere, amintesc că am observat că antetul scrisorii lui Burgelin era, tot în 1973, cel al CECMAS, în vreme ce în 1974, deodată, apare un nou acronim, CETSAS (Centre d'Etudes Transdisciplinaires – Sociologie, Anthropologie, Sémiologie), eveniment important în istoria transdisciplinarității. Dar să trecem la o întrebare pe care și-o pun mulți cititori ai operelor voastre respective: ce distinge cu adevărat dialogica ta de filosofia terțului inclus a lui Lupasco?*

E. M.: Ce o distinge fundamental? Nu văd vreo distincție fundamentală. Există cuvinte care sunt folosite în mod diferit, deci care dau o orientare diferită. Dacă mă gîndesc, de exemplu, la problema terțului inclus: eu, spre deosebire de Lupasco și de tine, nu vorbesc despre *logica terțului inclus*. Poate că în privința acestui cuvînt, „logică”, există o diferență.

Mă gîndesc că în toate problemele profunde și importante, oricare ar fi domeniul, logica clasică, axiomele aristotelice nu funcționează. Suntem obligați să recurgem la formulări contradictorii în care terțul este inclus. Ideea mea, pe care am dezvoltat-o în cartea despre idei, este că această logică aristotelică e valabilă în mod seg-

mentar, în segmentele discursului, este valabilă retrospectiv pentru a verifica înlănţuirea discursului, dar nu este valabilă pe ansamblu. O să-ţi dau exemplul pe care îl dau adesea. Iau formula heracliteană „să trăieşti din moarte, să mori din viaţă”. Este o formulă absolut paradoxală, pentru că cele două noţiuni se resping în mod absolut şi totuşi pot fi integrate din momentul în care explici cum celulele reconstituie proteine, cum organismul creează noi celule după moartea celulelor, în ecosisteme, cum lanţul se reface prin moarte. Este o expresie cu totul paradoxală, pentru că putem spune, împreună cu Bichat, că viaţa este ansamblul a ceea ce rezistă morţii, dar adăugînd: inclusiv moartea. Dar această idee paradoxală şi pe care nu o poate înţelege logica clasică, eu o pot formula segment cu segment utilizînd numita logică clasică.

Şi ajung astfel să justific, tot pe plan logic, de ce nu poate exista o logică a terţului inclus, după părerea mea. Logica clasică este prescriptivă sau prohibitivă: ea îţi interzice să faci o operaţie sau alta. Or, nu există vreo logică prescriptivă a terţului inclus. Nu poţi spune că, în orice situaţie, această foaie de hîrtie este şi o pijama. Banalitatea, trivialitatea, gîndirea fragmentară ascultă de logica aristotelică. Terţul inclus se impune atunci cînd apare un anumit tip de problemă profundă.

Şi iată de ce recunosc necesitatea introducerii acestui terţ, a depăşirii acestei constrîngeri a logicii care împiedică orice contradicţie, dar, spre deosebire de tine şi de Lupasco, eu nu spun că o logică sau o filosofie se poate defini prin terţul inclus.

B. N.: *Şi totuşi erai foarte atras de teorema lui Gödel. Pentru că aici e punctul esenţial: această structură organizaţională a logicii terţului inclus este de tip gödelian. Ea nu se închide niciodată.*

E. M.: Desigur. Dar Gödel ajunge la un principiu de incertitudine. Adică spune că sistemul nu poate da seama de el însuşi prin propriile sale mijloace. Nu ştim dacă este consistent şi nu ştim dacă comportă o contradicţie. Primul punct: incertitudinea.

Al doilea punct: se poate, totuşi, concepe un metasistem mai bogat, care poate conţine sistemul şi care evident, se va deschide la infinit. Dar atunci, acolo, eu nu văd expresia unei logici specifice terţului inclus.

B. N.: *Decît dacă introducem noţiune de niveluri de realitate care, într-adevăr, lipsea pe vremea aceea din filosofia lui Lupasco.*

E. M.: Ader cu totul la această idee de deschidere pe car o vedem conturîndu-se la Gödel. Dar, desigur, tu poţi spune că realitatea microfizică, cu calităţile, caracterele, viaţa sa proprie, ontologia sa proprie, este inclusă în realitatea noastră mezofizică. Există acolo, într-adevăr, o contradicţie. Dar la urma urmei, această contradicţie nu e adusă neapărat de o logică care era prezentă aprioric. Ea s-a ivit pornind de la cunoaşterea microfizicii.

B. N.: *Cred că aici atingi într-adevăr o problemă important de confuzie legată de opera lui Lupasco, confuzie care se manifestă şi într-o carte recentă, inedită,* Fiinţa şi cunoaşterea*, a unui poet dispărut foarte tînăr, Benjamin Fondane, gazat la Birkenau în 1944. Fondane nu vede aspectul ontologic al operei lui Lupasco. Din cauza acestei confuzii prefer să vorbesc despre filosofia terţului inclus şi nu doar de logica terţului inclus, căci această logică are o componentă ontologică fundamentală. Altfel, aş fi întru totul de acord cu tine.*

Este interesant să luăm în consideraţie, în contextul acestei întrevederi, opera ta monumentală, La Méthode (Metoda). *Paisprezece ani separă primul volum* La Nature de la nature (Natura naturii), *apărut în 1977, de ultimul,* Les Idées – leur habitat, leur vie, leurs mœurs, leur organisation (Ideile – habitatul, viaţa, moravurile, organizarea lor), *apărut în 1991. Lupasco figurează la loc de frunte în bibliografia primului volum, apoi dispare în mod curios din al doilea şi al treilea volum, pentru a reapărea în fine în ultimul, unde scrii, la pagina 201, „Dialogica este tocmai terţul inclus ...” Între timp, l-ai citat şi în* Science avec con-

science (Știința cu conștiință), *apărut în 1982.*

Nu-ți ascund bucuria mea cînd am văzut că îi acorzi din nou lui Lupasco și filosofiei sale a terțului inclus un loc important în gîndirea care contează în acest sfîrșit de secol. Înseamnă, oare, că odată cu trecerea timpului, punctele voastre de vedere s-au apropiat, conform predicției făcute de Lupasco, în scrisoarea pe care ți-a adresat-o pe 19 februarie 1972?

E. M.: O să-ți spun mai întîi că mi s-a părut necesar, în primul volum, care este esențialmente o reflecție asupra lumii fizice, să-l citez pe Lupasco, mai ales pe acel Lupasco pe care îl citisem cel mai intens. Al doilea volum l-am făcut îndeosebi plecînd de la referințele și de la literatura biologică pe care am studiat-o. Poate că această operă nu era prezentă în memoria mea, pentru că acolo se afla primul Lupasco. Nu e o înstrăinare, în opinia mea, e o scăpare. E o scăpare, ca atîtea altele. De exemplu, mulți din autorii pe care i-am citit înainte de a începe călătoria *Metodei*, să spunem că i-am citit înainte de anii '69-'70, și care m-au marcat puternic, dar despre care nu am luat notițe, sunt absenți din bibliografie. Și mi s-a semnalat și absența lui Piaget. Și de ce nu vorbiți și de cutare? Eu nu am făcut o bibliografie în stil universitar. Am făcut multă bibliografie citînd pagina și toate referințele bibliografice, dar nu am căutat să fac o bibliografie exhaustivă. Explorez un teritoriu și îndată ce ajung la lecturi redundante, unde nu mai aflu nimic despre problema respectivă, le las baltă și nu-mi mai continui bibliografia. Deci bibliografia mea nu este coerentă. Nu cred că m-am îndepărtat de Lupasco, în al doilea și al treilea volum. Dar odată ce am abordat logica, în al patrulea, nu puteam să nu reconsider aceste lucruri și să nu spun „dialogica este terțul inclus". Nu puteam să nu o fac.

B. N.: *Să încheiem cu o problemă considerată de actualitate. Fără a ne lua propriile dorințe drept realitate, cred că putem afirma că, după o lungă a doua moarte, făcută din tăcere stingherită, opera lui Lupasco cunoaște acum o adevărată renaștere. Colocviul organizat la Institut de France în martie 1998, stă mărturie despre această evaluare critică, departe de orice celebrare lingușitoare a operei lui Stéphane Lupasco. Fapt la fel de remarcabil, tinerii filosofi și oameni de știință îl redescoperă pe Lupasco, fenomen pe care l-am putut constata, cu o anume mirare, datorită forumurilor de discuții de pe Internet. Dar întrebarea mea este următoarea. Lupasco e redescoperit de cei care, în urma scandalului Sokal, văd iraționalul peste tot și mai ales în domeniul interpretării științei moderne. Astfel, Lupasco este în mod ciudat propulsat în avanscenă ca un precursor al iraționalului descoperit în opera lui Francisco Varela, Henri Atlan, Ilya Prigogine sau René Thom. Pe cînd, deci, un studiu savant și universitar despre „Edgar Morin și Irațional"? E ca și cum o anumită castă a gîndirii confortabile ar fi teribil de deranjată de renașterea subiectului. Ce crezi tu despre această bruscă agitație în jurul iraționalului?*

E. M.: Înainte de a răspunde la asta, vreau să spun că Lupasco, în timpul vieții, a fost foarte marginal. În raport cu fizicienii, părea bizar; în raport cu filosofii, părea bizar. Era cumva în situația noastră, adică inclasabil. Pentru că în fond, era un gînditor și, din păcate, gînditorii nu intră în etichete. Lupasco este un fel de magnet care atrage spirite venite din diverse zări, poeți, scriitori, oameni de știință, filosofi care, de fapt, sunt foarte nefericiți în paradigmatologia ambiantă, în modul de gîndire obișnuit, în gîndirea disjunctivă, în gîndirea reductivă, în gîndirea care refuză orice contradicție. Deci toți cei care sunt nefericiți devin brusc fericiți găsind un ecou profund din ei înșiși la Lupasco. De altfel, Lupasco a avut norocul de a avea fideli, ba chiar cîțiva sectari – făceai aluzie la Beigbeder. Am declanșat o dată furia lui Beigbeder. Am uitat motivul. Dar era un om foarte curajos, cu buletinul acela al lui tras la roneotip, *La bouteille à la mer (Sticla pe mare).* Lupasco și-a avut fidelii săi, și apoi renașterea a avut mereu nevoie de un eveniment. Adică mișcarea nu se poate declanșa decît dacă, la un moment dat, există patru sau

cinci fideli care încep să propage mesajul. Cred că tu ai jucat un rol important în această renaștere, împreună cu alți cîțiva și, desigur, există un climat în care se regăsește, din nou, spiritul nefericit în sistemul clasic.

Un lucru remarcabil era că fizicianul clasic sau standard era din ce în ce mai convins că e proprietarul rațiunii și că tot ce se situează în afară e irațional. Cuvîntul irațional desemnează tot ce se află în afara capacității mele de înțelegere. A existat, îmi amintesc foarte bine, Uniunea Raționalistă; exista și acea revistă comunistă care se numea *La pensée, revue du rationalisme moderne (Gîndirea, revista raționalismului modern)*. Pentru ei, era irațional tot ceea ce contrazicea marxismul lor strîmt, care el însuși era, fără ca ei să o știe, complet irațional, adică fără legătură între construcția intelectuală și lumea empirică. Raționalistul are nevoie de un dușman irațional. Mulți l-au găsit în astrologie, ca și cum lumea modernă ar fi amenințată de astrologi sau de renașterea sectelor. Ei aveau nevoie să întrețină ideea că erau marii preoți ai rațiunii și că rațiunea era amenințată.

Recent, și-au dat seama că tot mai multe concepții științifice nu corespund deloc standardului lor, sunt cu totul neinteligibile în modul lor de raționalizare prea îngustă și au tendința să spună: este irațional. Nu văd cum anume ar fi irațională auto-organizarea. Prin ce este Spinoza, brusc, irațional, în raport cu deiștii, cînd spune că lumea se creează ea însăși? Există un fel de delir raționalizator care nu știe că e, de fapt, o nesăbuință totală.

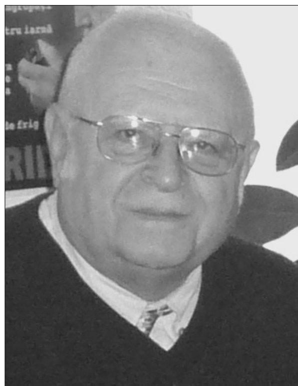
După părerea mea, asta e Contra-Reforma. O castă care se simte amenințată în modul în care și-a apropriat științificitatea. Omul de știință, a cărui imagine cea mai pură era fizicianul, a început să se vadă contestat mai întîi în interiorul domeniului său, începînd cu momentul bombei atomice. Descoperim că în spatele lui Einstein se află și ceva din doctorul Folamour. Respectul datorat oamenilor de știință începe să se fărîmițeze. În plus, acești fizicieni clasici încearcă să ignore întreaga microfizică modernă care, pentru ei, trebuie că apare ca irațională. Ei nu au apreciat deloc faptul că, în concepțiile biologiei, într-un mod cu certitudine exagerat, s-a pus accentul pe mutațiile întîmplătoare în teoriile evoluției. Ei se simt invadați de hazard. Aveau o concepție deterministă despre lume. Hazardul ar fi o iluzie datorată ignoranței noastre. Acum li se spune că există indeterminare, că există întîmplare. Și atunci, simt nevoia unei citadele în care să-și reafirme prestigiul. Au apărut mai multe manifestări în acest sens. A existat *Manifestul de la Heidelberg*. A existat ofensiva lui Sokal, Bricmont și Weinberg. Dar simțim că lumea asta se apără ca într-o fortăreață pentru a-și menține marea preoțime. Sunt foarte puternici, pentru că au instituțiile de partea lor. Au instituțiile, conservatorismul și sistemul de reproducere școlară și universitară, iar cei care nu gîndesc la fel sunt și ei indivizi care lucrează în instituții, dar nu dețin posturile cheie. Vom asista la o revărsare de denunțări ale iraționalului. Dar cred că tocmai asta ne permite tot mai mult să răsturnăm propoziția și să arătăm că iraționalitatea se află de partea lor.

B. N.: *Îți mulțumesc pentru această discuție la care, ți-o mărturisesc acum, visez de peste un deceniu. Nici nu-mi pot imagina vreo demonstrație mai bună a terțului inclus ! Stéphane este aici prezent, ca un terț inclus, binevoitor și generos. Și poate că așteaptă de la tine cuvîntul de încheiere.*

E. M.: Dacă e prezent lîngă noi, aș dori să știe că l-am admirat, că l-am respectat, și dacă l-am supărat cumva – de altfel nu mi-a purtat pică – asta s-a petrecut din motive care țineau de rolul meu de director de revistă așa cum l-am conceput, poate de director cam chițibușar. Dincolo de orice neînțelegere sau confuzie din partea mea, Lupasco se află neîndoielnic în panteonul meu.

B. N.: *Îți mulțumesc, Edgar* !

Interviu realizat de **Basarab NICOLESCU**

ANNA KATERINA EMMERICH

Virgil NEMOIANU

Potrivit Evangheliilor, Isus răstignit era marcat de cinci răni. Două în mîini, produse de pătrunderea piroanelor, una dublă în labele picioarelor, produsă în același barbar și nemilos chip, și una în coastă, unde a fost pătruns de lancea legionarului militar. Acum faptul, oarecum surprinzător, probabil miraculos este că există persoane, credincioși (mai des femei decît bărbați) în care replica acestor răni apare și se menține ani întregi, decenii chiar. Unii au interpretat în acest fel o mărturisire a Apostolului Pavel (Galateeni 6:17)

Mai încolo s-au întîlnit aceste stigmate la Sf Francisc de Assisi, la Sf. Catarina de Siena, Santa Rita de Cascia, mai recent croatul Zlatko Sudac și destui alții. Mai aproape de noi a fost cazul lui Padre Pio (1887-1968, Francesco Forgione născut în Pietralcina, călugărit în 1903; stigmate 1918-1968), călugăr capucin, în 2002 canonizat. Hoinărind prin Calabria acum un număr de ani, am revăzut statuia în grădinile multor oameni, poate mai des decît cea a sfinților și a Fecioarei. Ulterior am constat că și în America s-a constituit un institut ce-i poartă numele și e menit venerării memoriei sale.

Curios lucru este că fenomenul stigmatismului se întîlnește aproape exclusiv în lumea catolică. N-am auzit de astfel de cazuri la protestanți, iar la ortodoxie extrem, extrem de rar. Potrivit unora, Sf. Grigore Palamas ar fi fost stigmatist, dar nu existaă un consens al cercetătorilor. Din punct de vedere medical s-au dat diverse explicații psihologice, dar nici aici n-am găsit urmă de unanimitate.

Una din cele mai celebre stigmatiste a fost Anna Katerina Emmerich (1774-1824). O călugăriță augustină, simplă, aproape analfabetă. Ea și-a petrecut o bună parte din viață zăcînd la pat (pare-se aproape fără să se alimenteze), casectică și bolnavă, pe lîngă stigmatismul ei care a fost vizibil între 1813 și 1819. Fusese fiică de țărani săraci și s-a călugărit la Agnetenberg în Dulmen, în vestul Germaniei.

Am auzit, cred, întîi despre ea mai amănunțit de la eminentul profesor Wolfgang Fruhwald, preocupat de studiul romantismului și al catolicismului în literatură, la Universitatea din München, unde cîțiva ani a fost și prorector. Mai tîrziu am auzit că actorul și regizorul Mel Gibson a fost inspirat de Sora Emmerich în compunerea admirabilului său film *Patimile lui Christos*. Dar faima stigmatistei începuse încă din timpul vieții. A fost cercetată de medici, dar admirată și venerată de figuri publice dintre cele mai proeminente: teologul și episcopul Sailer, omul politic și scriitorul Stolberg, dar mai cu seamă poetul și nuvelistul Clemens Brentano (1778-1842), prieten apropiat cu Goethe, Arnim, Herder, de fapt înscris clar în elita romantismului german.

Ca și alți romantici germani și englezi, Brentano a devenit la maturitate religios și în ideile sale conservator. Mulți dintre acești romantici (cei germani) au fost influențați de preotul redemptorist Clemens Maria Hofbauer (1751-1826) (al cărui tată, din Moravia, se numea de

fapt Dvorak), azi declarat nu numai sfînt, dar și sacru patron al Vienei. Nu era un om prea cultivat, dar era foarte iscusit în a strînge în jurul său intelectuali și artiști pe care să-i atragă spre catolicism. Oricum ar sta lucrurile, Brentano a fost evident fascinat de Anna Katerina Emmerich, a vizitat-o continuu în ultimii cinci ani ai vieții ei și și-a notat neîncetat viziunile acesteia, așa cum le povestea bolnava. Apoi le-a dat publicității.

Narațiunile călugăriței se constituie în două cicluri, unul despre viața Sfintei Fecioare, alta despre viața și patimile Mîntuitorului. Specialiștii nu au ajuns la un acord privind textul celor două cicluri. Unii spun că de fapt adaptările și corectările lui Brentano sunt atît de masive încît se cuvine să fie considerate opera sa proprie. Alții îl socotesc doar drept un fidel scrib, care s-a consacrat viziunilor unei sfinte. În plus publicațiile, fie germane, fie în traduceri în diverse limbi, și-au permis modificări și corectări considerabile. Nici eu însumi n-aș îndrăzni să spun „ce am citit și ce n-am citit", cîte din cele citite sunt autentice și cîte nu.

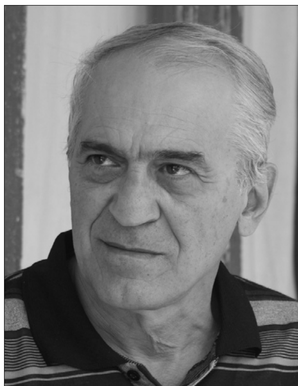
Potrivit lui Emmerich, viziunile ei extatice au început încă din anii copilăriei. Textele transmise sunt categoric stilizate. Ele urmează în genere firul narativ evanghelic, dar adaugă detalii: îmbrăcăminte, gesticulație, mimică, pînă și observații despre „stările de spirit" ale personajelor. Detaliile nu sunt anacronice, ele dispun de o anume autenticitate istorică, cum și casele, străzile, natura înconjurătoare. Uneori aceste viziuni trec de textul evanghelic: astfel, Sora Anna Katerina descrie în oarecare amănunt viața petrecută de Sfinta Familie în refugiul ei egiptean, precizează la cine s-au dus, cine i-a ajutat și protejat, cu ce s-au ocupat. Putem oare numi această operă literară, imaginație estetică? Greu de spus, mai ales la o persoană simplă, fără de educație și pregătire școlară. Zugrăvirea Cinei de Taină diferă și în unele detalii de tradiția general-acceptată.

Clemens Brentano nu a negat rolul său de stilizator și de organizator al materialului, dar a insistat că acesta este pe deplin autentic, că aparține vizionarei. De fapt, ar fi cam greu de explicat ce interes ar fi avut un scriitor afirmat, de statură națională, să se auto-nege, să atribuie altcuiva creația aceasta literar-religioasă. Umilință exagerată? Tactică publicitară? Chiar și așa, nu ar fi ieșit în avantaj propriu, iar toată cariera anterioară a lui Brentano nu ne dă indicații de acest fel, după cum textul viziunilor diferă radical de nuvelele mai curînd jucăușe ale autorului.

Un fapt decisiv a ieșit la iveală abia la vreo 50 de ani după decesul Surorii Emmerich. Se știe că în studiile de specialitate unii istorici spun că Sf. Maria a continuat să trăiască pînă la moarte la Ierusalim, unde de altfel există și o biserică în locul în care se afirmă că ar fi fost înmormîntată. Alți specialiști se încred în alte surse, spun că Maica Precista s-ar fi refugiat la Efes, în Asia Mică, însoțită de Ioan Evanghelistul și acolo și-ar fi petrecut amurgul vieții pămîntești.

Or, în viziunile ei călugărița descrie detailat căsuța în care Sf. Fecioara și-ar fi petrecut, la marginea orașului Efes, anii care au precedat Adormirea și Înălțarea la Cer. Evident. nici ea, dar nici Clemens Brentano nu puteau cunoaște acele locuri, de fapt ele erau necunoscute în forma aceasta detailată chiar specialiștilor. Abia la 1881 (peste o jumătate de veac după moartea ei) Julien Guyet descoperă casa. Explorări arheologice ulterioare confirmă nu numai descoperirea, dar și descrierea detailată oferită în viziunea extatica a stigmatistei. (Procesul de explorare e prezentat amănunțit în cărți de Robert Powell din 1996 și de Stephen Shoemaker din 2006, ca să pomenesc numai două din duzina de lucrări publicate între timp pe această temă.)

Este o confirmare spectaculoasă și menită să ne pună pe gînduri. Eu însumi sunt un simplu cititor, nu vreau să exprim o părere categorică. În schimb sunt convins, odată în plus, că lumea misticismului e complexă, largă și adîncă. Ea este distinctă de cea a cunoașterii raționale și uneori ajunge să o depășească. Cazul Anna Katerina Emmerich este o bună confirmare.

ÎNSEMNĂRI

Eugen NEGRICI

24 aprilie 1980 A murit acum trei zile (că sufletul nu avea cum să și-l dea) Sartre. Aleg din caietele de însemnări mai vechi cîteva fraze sartriene despre om în general și despre scriitor în special.

„Individul este responsabil totdeauna de ceea ce s-a făcut din el – chiar dacă el nu poate face nimic altceva decît să-și asume această responsabilitate”.

„Omul este o pasiune inutilă”.

Omul: „acest mare animal divin și fără dumnezeu”.

Scopul scriitorului (după Sartre) e să facă din „son être-dans-le langage expression de son être-dans-le monde” (*Situations*)

„A scrie este a te pune în cauză și a pune în cauză scriitura însăși”,

„Orice scriitor desemnează, demonstrează, ordonează, refuză, interpelează, imploră, insultă, convinge, insinuează”.

27 iulie 1980 Unul din frații tatălui a crescut de mic un pui de găină, investind în el iubirea lui de copil. Puiului i-a zis Leonida – după numele unuia din avocații bunicului. Lumea țărănească nu e sentimentală și cocoșelului – devenit cocoș – i-a venit rîndul să fie sacrificat în locul unei găini ouătoare. Cînd s-a întors acasă – povestea taică-miu, reținîndu-și cu greu emoția, deși trecuseră șaptezeci de ani și mai bine de la întîmplare – și cînd a văzut trupul frățiorului lui l-a apucat un plîns disperat. Noi – spunea tata – gîndindu-se la ceilalți patru frați – eram cu ochii pe el, îngroziți de țipetele, văitările și de gesturile lui nefirești. A luat în brațe trupul și capul cocoșului (pe care tot încerca să le unească), a sărit pîrleazul din spatele casei și a început să alerge, hohotind, spre Coasta Ularilor, și apoi în jos spre o vale cu mărăcini înfloriți.

L-am găsit leșinat sub niște crengi aplecate, ținînd la piept pe Leonida, prietenul lui. Sora noastră cea mare, care era inimoasă, a luat repede o hotărîre. A scos încet trupul cocoșelului și capul acestuia de la sînul lui și ne-a făcut semn nouă, băieților, să îl luăm și să-l îngropăm, repede, undeva, cît mai departe de casă. Cînd s-a trezit și cînd ne-a întrebat de Leonida i-am spus că habar nu avem ce s-a întîmplat, că pe el l-am găsit singur, adormit sub o tufă. Și că pe Leonida Doamne-doamne cel bun l-a ridicat la cer la el.

*

„Stăm între *da* și *nu*, la *ghici*, că așa sînt vremurile.” (auzită de mine la o inspecție de gr. 1 în Dolj)

1981

Dacă e adevărat că, prin noi, natura se transformă continuu în cultură, epocile ar trebui evaluate după cît au izbutit în acest sens să facă. Chiar și personalitățile. Fericită ipostaza – apusă de mult – a culturalizatorului, a îmblîn-

zitorului de stihii, a creatorului de forme. Astăzi nu mai avem cine știe ce și cît de transformat, de formulat. Ne este dat să zărim, peste tot, reluări, variante, versiuni, ramificații, încropiri analogice, analogii, analogii. Barthes avea dreptate să exclame înciudat: „omenirea pare condamnată la analogie” și să remarce strădania artiștilor adevărați de a o aboli.

22 martie 1981 Deșteptătorul meu: scrîșnetul robinetelor ce se deschid, aproape simultan, la toate etajele blocului, și vuietul apei din căzile ce trebuie umplute repede-repede pînă nu se oprește. Cu lumina e mai greu.

*

București, 1-3 iulie 1981

Ședință de alegeri la Uniunea Scriitorilor. Prima la care asist. Luările de cuvînt – în limita țățăriei: șicane mărunte, ricanări, puneri la punct retorice sau numai viclene. Confruntarea cu „politicul” amînată sau obnubilată de jerbele efectelor retorice – căutate de dragul efectelor de către vorbitori. Toate momentele-cheie pierdute, începuturile de confruntare – abandonate sub povara dulce a frazelor frumoase.

– Am avut două momente de groază:

1. În una din pauze a pus ochii pe mine Nina Cassian. A venit hotărîtă spre grupul în care eram, m-a luat de mînă și m-a plimbat așa printre zecile de inși care fumau, bîrfeau și se zgîiau, mimînd un oarecare interes pentru cărțile unei librării ambulante. Eram, nu-i așa, noul ei trofeu.

2. Am ieșit, la un moment dat, să dau un telefon de la o cabină din apropierea sălii care se afla pe latura de nord a palatului regal. La întoarcere, după ce am fost, din nou, legitimat la intrare, am dat cu ochii de vînzătoarea de la librăria improvizată în hol. Era o fată nu foarte frumoasă, dar care părea făcută din porțelanul dinastiei Ming. I-am făcut cîteva complimente răsfoind mecanic cărțile expuse și am plecat rumegînd gînduri necurate. Deschizînd, distrat, ușa sălii de ședințe – sau ceea ce credeam că e – am rămas fără grai. Într-o încăpere lungă, care părea un fost coridor al palatului regal, erau așezați la mese 10-20 de inși cu căștile la urechi și cu privirile spre foile de hîrtie pe care notau, din cînd în cînd, cîte ceva. Deasupra fiecărei mese, fixate pe peretele din față, se aflau cîte două role mari în mișcare. Mi s-a părut că revăd o scenă dintr-un film de spionaj și, cam speriat, dar mulțumit că nu fusesem observat, am închis binișor ușa și am bîjbîit năuc după intrarea în sala mare de ședințe. Mi-am regăsit repede locul, căutînd din ochi profilul lui Caraion. Lîngă el apucasem să stau de la începutul ședinței.

Aprilie, 2009 – *Compleo fossam*

După nu mult timp de la faimoasa ședință, am realizat cum am fost manipulați și cît de ușor am căzut în cursă și am acceptat „soluțiile” partidului, sprijinite, indirect, tocmai de cei mai vehemenți „luptători pentru libertate” dintre noi. Cînd mi-am citit *dosarul de urmărire*, am remarcat că unul dintre informatori, cu nume de cod Arthur, era din București. După cîțiva ani, am aflat că Arthur nu era altul decît Caraion. De ce o mai fi avut nevoie de atîta aparatură și de atîtea costisitoare mijloace tehnice *securitatea* nu știu!

*

Retrăiesc, prin Sallustiu, atmosfera anilor 50: „Iar cînd avea mai puține prilejuri de rele, căuta că atît mai mult ca ei să prindă în cursă oameni fără vină, de-a valma cu cei vinovați și să-i sugrume; bineînțeles, căuta să-i facă mai degrabă răufăcători și cruzi fără pricină decît să i se moleșească brațele și curajul. (Sallustiu, p. 87)

…„se grăbeau, tremurau de frică, nimeni nu mai avea destulă încredere nici în locuri, nici în oameni, nici nu se aflau în război, nici nu se bucurau de binefacerile păcii, fiecare își măsura primejdiile cu propria sa teamă”. (Sallustiu, p. 99)

PREZENŢA TRADUCĂTORULUI: „SUBIECTIVITATEA FUNCIARĂ”

Maria CARPOV

Dominantele multiple, punctele de interes din textul propus de Felicia Dumas în cartea ei recent apărută (*Le religieux: aspects traductologiques*, Craiova, Editura Universitaria, 2014, 236) n-a simplificat deloc decizia în privinţa alegerii unui titlu pentru articolul meu, un titlu dotat cu funcţiile de orientare cunoaştere care-l definesc – în afara experienţelor ce desfid normele logicii... comune. Una din aceste multiple dominante este *punerea în relief*, prin mărci discursive sau de altă natură, aflate în textul-ţintă, şi care constituie, într-o organizare adecvată, o problematică multiformă, supusă unei analize pe care autoarea, valorizînd propria experienţă, care continuă, de traducător al unor texte de o anumită factură. Mărcile subiectivităţii traducătorului se află astfel, inerent, pretutindeni, şi în studiile Feliciei Dumas, încît *prezenţa* poate fi înţeleasă, fără nici un fel de exces de intensificare, ca *omniprezenţă*, ca trăsătură definitorie, constitutivă a actului traductiv.

Să spunem din capul locului că obiectul analizat, corpusul alcătuit de texte teologice cere o competenţă specială, pe lîngă cea lingvistică, indispensabilă, dar insuficientă, aşadar un traducător a cărui formaţie nu este una oarecare, redusă, nu rareori, la cunoaşterea, fie şi excelentă, a limbilor în contact. O privire asupra bibliografiei fiecărui capitol – şaisprezece „aspecte” – din cartea pe care o semnalez acum ne informează rapid că avem de a face cu un limbaj specializat, teologic, şi un traducător cu un profil intelectual corespunzător. Trăsăturile de identitate ca traducător ale acestui tip de texte trebuie să fie menţionate cu insistenţă pentru a stabili posibilitatea accesului la traducerea unui anumit fel de text: „aspectele multiple şi polimorfe ale faptului religios (...) un tip particular de discurs cu referenţial majoritar religios”, ceea ce înseamnă şi trăsături particulare la nivel lingvistic, precum şi socotirea spaţiului geografic-socio-cultural, factorii, agenţii angajaţi în actul traducerii fiind scriitorul, traducătorul şi cititorul, fiecare cu statutul său, cu „datele personale”.

Menţionarea chiar din „Cuvîntul înainte” a aspectelor punctual vizate, „reflecţiile teoretice”, precizările de ordin conceptual pornind de la propria experienţă, cea a traducătoarei Felicia Dumas, este pentru aceasta o primă condiţie de abordare corectă. Cititorul are prilejul de a aprecia întinderea ariei de competenţe – cele două limbi în contact, ştiinţele limbajului, cunoaşterea faptului religios: „Într-o viziune ideală şi cu totul subiectivă, sîntem de părere că cercetătorii preocupaţi de traducerea textelor religioase ar trebui să facă dovada unor competenţe religioase solide”, primite chiar din mediul în care au crescut şi s-au format cei ce optează pentru realizarea unor traduceri „speciale şi specializate”. Traducătorii îşi asumă o răspundere în calitatea lor de „transmiţători ai unui conţinut ideologic şi spiritual şi în cea de ambasadori ai unor culturi de natură opusă”, cazul traducerii unor texte de spiritualitate ortodoxă din română în franceză şi din franceză în română fiind unul exemplar.

Scopul cărţii este, precizează autoarea în notaţiile sale preliminare, acela de „a formula o serie de idei traductologice” generate tocmai de traducerea textelor religioase cu specific creştin ortodox, menite să asigure un transfer corect de spiritualitate, un anumit tip de mesaj. Aspectele sursă de reflecţie sînt dintre cele pe care autoarea le-a întîlnit în practica sa de traducător de astfel de texte: subiectivitatea traducătorului, rolul de mediator intercultural al acestuia, ezitările lui în optarea pentru anumite soluţii cerute, printre altele, de intertextualitate etc.

De o atenţie specială beneficiază într-adevăr, în diverse formulări, prezenţa subiectivităţii traducătorului în textele teologice ortodoxe, potrivit

bineînțeles impresiei mele de cititor interesat de problematica respectivă. Capitolul VI, de pildă, pune cîteva chestiuni de principiu privitoare la „critica traducerii” și la capacitatea ei de a alimenta aprofundarea acestei activități, a acestei căi de cunoaștere cu uriașe posibilități; critica trebuie să intervină și să fie simțită ca fiind „imperios” indispensabilă, să fie făcută de cineva cu multiple competențe, aidoma traducătorului. Astfel se poate vorbi de „obiectivitatea-subiectivă”, obiectivitatea traducătorului sursă de subiectivitate, „un traducător scrupulos, preocupat de calitatea produsului său final”. Textul trebuie supus unei lecturi bine gîndită, o lectură obiectivă care să cauționeze subiectivitatea obiectivă. De fapt, este problema complexă a subiectivității funciare caracteristică activității de traducere, recomandabilă fiind „o dreaptă măsură între un perfecționism împins prea departe (...) și un laxism prea încremenit”.

Capitolul VII este explicit axat pe „subiectivitatea traducătorului de texte de teologie ortodoxă”, redarea directă a experienței personale, versiunea în limba română a unui text din franceză, scris și publicat recent (2013) de o somitate occidentală a ortodoxismului, părintele arhimandrit Placide Deseille. În traducerea textelor de teologie obiectivitatea este/trebuie să fie dominantă, urmele, mărcile subiectivității discursive („subiectiveme”, cf. Catherine Kerbrat-Orecchioni, 1980) ale traducătorului fiind mai curînd rare, discrete, involuntare. Ea se manifestă mai evident în dimensiunea paratextuală, în cea intertextuală. Subiectivitatea, oricum s-ar manifesta ea sub raportul intensității, al vizibilității, este pretutindeni, în funcție și de voința, intențiile traducătorului, de atitudinea lui în diferitele circumstanțe create în textul sursă. O posibilitate de înmulțire a mărcilor subiectivității, apariția subjectivemelor așadar, este și factura relației care se stabilește cu autorul textului-sursă, aspect evocat și examinat atent de Felicia Dumas raportîndu-se la comunicarea sa „privilegiată” cu părintele Placide Deseille.

Capitolul VIII are ca obiect de reflecție situațiile în care traducătorul trebuie să găsească soluții pentru redarea Intertextualității. Mai întîi, trebuie s-o descopere, situație, cf. *supra*, determinată de formația profesională, de cultura, de lecturile traducătorului – „un cititor privilegiat” – sînt hotărîtoare. Intertextualitatea poate fi biblică, patristică și liturgică, într-o clasificare a autoarei care se referă, și de data aceasta, la propria experiență de traducător.

Aprecierile, evaluările formulate în textele traduse operează, sînt menite să ducă la schimbări intelectuale și spirituale în cititorii lor, aspect de maximă importanță, motivare precumpănitoare. De aceea „traducătorul trebuie să aibă cunoștințe temeinice pentru a face față provocărilor constituite de echivalențele între diferitele forme ale intertextualității manifestate în textul-sursă. Biografia de traducător trebuie să cuprindă o inițiere de natură complexă, biblică, patristică și liturgică, atestînd competențele unui specialist, dar și o anumită perspicacitate ce-l ajută la reperarea aluziilor și a referințelor mai puțin explicite...”

Celelalte capitole nu sînt mai puțin recomandabile pentru o abordare sau o interpretare, receptare din perspectiva subiectivității: dubla mediatizare asigurată de traducător, de „traducătorul ideal”, prezent în părintele Placid, un „excelent mediator”, acel ambasador cultural într-o ipostază mult rîvnită.

Istoria „bogată și pasionantă” a retraducerilor liturghiei euharistice adaugă acestui demers o dimensiune diacronică, „de durată destul de lungă”, pentru trecerea în limba franceză, începînd cu secolul XIX. Capitolul XI reține cîteva momente esențiale din această „istorie”, importante din perspectiva prezenței semnelor subiectivității fiind și „motivațiile personale sau comunitare aduse de traducători, chemați să redea specificitatea cultuală și culturală a textului tradus în limba franceză (*La Liturgie de Saint Jean Chrysostome*) înțelegînd „nevoile lingvistice” aflate la originea propriului demers: retraducerea ca necesitate. Capitolul XIII vine cu multe alte date în sprijinul aceleiași situații obiective(?). Încă o dată poate fi apreciată întinderea și profunzimea cunoștințelor unui traducător specializat, preocupat, „hărțuit” de întrebarea „cum trebuie tradus?”, rațiunile, motivațiile declanșatoare fiind din nou amintite, suplimentar explicate. Gestionarea ezitărilor de către traducătorul de texte religioase de spiritualitate ortodoxă (capitolul XVI) se înscrie, cu deplină justificare, printre formele pe care le ia subiectivitatea, de orice natură, în textul-țintă.

Studiile oferite de cartea Feliciei Dumas, ferm centrate pe un anumit aspect care precizează limitele obiectului propus analizei, participă la alcătuirea unui *ansamblu* datorită tocmai subiectivității căreia, sub diferite manifestări, apte de denumiri particulare disponibile în științele limbajului, îi servesc de suport.

UN POET EXISTENȚIALIST DIN SECOLUL 21

Elvira SOROHAN

Fără să înțeleg ce e „transpoezia”, care, probabil, nu mai e poezie, invocînd un termen creat de Magda Cârneci, mai citesc totuși poezia de azi și acum încerc să spun ceva despre una anume. Nemulțumită de „insuficiența poeziei contemporane”, în același articol din „România literară”, în mod rezonabil poeta acuză, în bloc, cum că ceea ce „livrează” acum creatorii de poezie nu sînt decît notații ale „micului sentiment”, „mici disperări” și „mici gîndiri”. Parafrazîndu-l pe Maiorescu, asprul critic al diminutivelor cultivate de Alecsandri, nu poți spune decît că poezia rezultată din astfel de notații e și ea mică (la cub, dacă enumerarea se oprește la trei). Pricina identificată de Magda Cârneci ar fi lipsa de inspirație, acea tensiune psihică, specifică oamenilor de artă, o trăire spontană, ce face să se nască, incontrolabil, creația. E momentul inspirativ, în cazul poeziei, încărcat de impulsuri afective imposibil de înfrînt rațional, un impuls pe care îl ai sau nu-l ai și de care e responsabilă vocația. Simplu, asta e problema, ai vocație, ai inspirație. Nu prea am o părere formată despre poezia Magdei Cârneci și nici nu pot ști cît de des o vizitează inspirația, dar dacă starea asta e un har, mai e cazul să cauți rețete spre a o induce? Și totuși, în numele breslei, preocuparea poetei pentru dorita stare se concentrează interogativ: „„...întrebarea capitală care se pune este următoarea: cum să facem să avem acces mai des, mai controlat, și nu doar prin accident, la acele stări intense, la disprețuita ‹‹inspirație›› la acele niveluri altele ale noastre, pentru care poezia a fost întotdeauna un martor (sic!) privilegiat”. Nu știm cui aparține disprețul, dar știm că inspirația e a poetului născut și nu făcut. Acesta din urmă nefiind decît un meșteșugar, un *artifex*.

Am în față trei plachete de versuri ale puțin cunoscutului și nu lipsitului de inspirație poet, Sorin Cerin, ordonate într-o logică *descrescendo*, ușor de înțeles, *Nonsensul existenței, Marile tăceri, Moartea,* toate apărute în 2015, la Editura Paco, din București. După ideile titulare, îndată te frapează și vocabularul poetic al primei poezii ce te întîmpină cu sintagma „Iluzia Vieții”, ortografiată cu majuscule. Este, în fond, o expresie moștenită din vocabularul consacrat al existențialiștilor, deajuns ca să bănuiești ce marcă vor avea poeziile. Înaintezi cu lectura fiind curios să vezi cît se menține poetul pe aceeași coardă de fond, și cît de adînc, cît de grav trăiește întru această idee deloc nouă. Și nu e nouă pentru că rădăcinile existențialismului, modern reformulat, își trag seva din scepticismul biblicului, melancolicului Eclesiast, descurajat, în conștiința tragică a finitudinii ca destin. Este regele biblic un existențialist *avant la lettre*. El descoperă că „vreme e a te naște și vreme e să mori”, în rest, „totul e vînare de vînt”. Ce se mai poate spune nou în vremea noastră, chiar în formulă personală, cînd existențialismul a fost intens susținut filosofic în secolele al XIX-lea și al XX-lea, de la Kirkegaard și pînă la Sartre, cu nuanțe specifice. O poezie în termenii existențialismului statuat mai poate interesa ființa zilelor noastre, sclava imaginii vizuale și a internatului, doar prin adaptări ori actualizate adaosuri complementare ideii centrale și nu în cele

din urmă, prin puterea întoarcerii asupra sinelui. Este cam ceea ce încearcă să realizeze poetul Sorin Cerin, lăsîndu-ne, dintru început, impresia că trăiește miracolul creator, inspirația. Voind să orienteze cititorul spre a căuta un anumit gen de poezie cultivată în aceste plachete (cu una și aceeași copertă), autorul le subintitulează, *ne varietur*, „Poezii de meditație", cum și sînt la nivelul ideilor. Dar, cît de adîncă și cît de personală e meditația, n-o poți spune decît la sfîrșitul lecturii, cînd sintetizezi ce anume aspecte ale ontologiei și din ce perspectivă intelectiv-afectivă le dezvoltă poetul.

În mod cert, vocabularul poeziei existențialiste universale, ușor de recunoscut, este acum redistribuit într-o altă topică, ceea ce conduce la combinații surprinzător de noi, unele îndrăznețe, ori teribil de dure, cum sînt cele ce vizează biserica. Citind numai unul dintre cele trei volume e ca și cum le-ai citit pe toate, se cîntă pe aceeași coardă, cu minime înnoiri de la o poezie la alta. Poetul se închide într-o sferă conceptuală unitară, de aici retorica specifică. Oriunde ai deschide unul dintre volume, te afli în centrul universului poetic, aceleași idei, aceeași atitudine de scepticism revoltat. La nivelul limbajului, același vocabular, bine acordat cu sfera conceptuală, e recombinat în noi și noi sintagme, cu actualizări ce țin de mediul de astăzi și chiar imediat al ființei aruncată în lume să ispășească „Păcatul Originar". Se știe, pentru că spuneau înțelepții, „fiul Evei nu trăiește într-o lume lipsită de vaiete". Ambiția de a-și construi o meditație personală, imposibil de realizat la nivelul vocabularului poetic deja obosit, e compensată de arta combinației cuvintelor, fără să poată evita frecvența redundantă a unor sintagme. Cea mai frecventă, uneori plasată voit și de două ori în aceeași poezie, este „Iluzia Vieții". Alte zeci de cuvinte cheie, complementare, frapează prin utilizare ostentativă, spre a sublinia ideea de „Nonsens al Existenței". Sînt preferate serii de cuvinte scrise cu majusculă: „Clipă", „Nemurire", „Iluzie", „Absurd", „Tăcere", „Moarte", „Eternitate", „Adevăr Absolut", „Vis", „Liber Arbitru", „Păcatul Originar", „Iubirea", „Singurătatea", „Înstrăinarea", „Dumnezeu" și multe altele. Sintagma care aduce aici și acum trăirea problematizată a existenței este „Societatea de Consum". Se degajă din poezie o frenezie a dublării cuvîntului ce susține ideea. Adesea, această energie debordantă a reașezării cuvintelor acoperă ceea ce cauți în poeziile compuse pe una și aceeași temă, adică trăirea intens afectivă a sentimentului „iluziei vieții", înăuntru, nu în afară. Aici să mai amintim de maniera de a distinge cuvintele expresive ortografiate cu majusculă. Ploaia de majuscule tinde să inunde cîteva semnificații de bază ale poeziilor. Și mai e o particularitate, punctuația. După fiecare vers, încheiat sau nu ca înțeles, gramatical sau nu, e pusă virgula; punctul e pus de preferință numai după ultimul vers. Altfel decît Eclesiastul biblic, poetul nostru, mai mult revoltat decît melancolic, ierarhizează deșertăciunile destul de puțin ordonat ca să poți urmări idei clare. Semnificațiile se aglomerează în una și aceeași poezie, cum e *Ierarhia Deșertăciunii*. Dar nu e singura. De vină poate fi realitatea contemporană care provoacă pe multiple planuri sensibilitatea poetului. Cuvîntul „deșertăciune" e angajat într-o combinație gravă, tăioasă, pus să însoțească chiar fenomenul nașterii lumii, pentru a sugera, finalmente, prin alăturări culinare foarte originale, voit vulgarizatoare, dezgustul, „greața", à la Sartre, lăsate în urmă de conștiința absurdului existenței. Am trimis la poezia *Industrie a Cărnii Existențiale*: „Plugul Deșertăciunii sapă adînc,/ în țărîna Existenței,/ vrînd să însămînțeze genele Iluziei Vieții,/ pentru a naște Lumea,/ după o gestație prelungă,/ în pîntecul fără limite al Minciunii,/ care se sprijină pe Adevăr pentru a exista,/ ...corbii negri ai gîndurilor,/ dezvoltînd,/ O adevărată Industrie a Cărnii Existențiale,/ începînd,/ de la fripturi de vise pe grătarul Absurdului,/ pînă la,/ mezeluri de cea mai bună calitate a Deznădejdii". Ceea ce găsești în această poezie: paradox, nonsens, nihilism, dezabuzare, visuri făcute scrum, toate acestea și altele se vor multiplica, recombina

caleidoscopic, în toată creația cuprinsă în aceste trei plachete.

Dacă noțiunile și conceptele sintetic cuprinse în cuvinte își păstrează constant înțelesul, soarta „cuvîntului” nu e aceeași, pare să meargă spre epuizare, ca și forța de înnoire a poeziei. Au și cuvintele soarta lor, în afară de poezie, cum zice poetul. La început, paradoxal, „Toamna sentimentală” e părăsită „de recoltele înflăcărate de cuvinte”, frenetic adunate de temperamentul aprins al poetului îndrăgostit numai de anumite cuvinte, cele din semantica existențialistă. Alteori, „Stoluri de Cuvinte,/ brăzdează cerul Amintirilor”. În registru schimbat, cuvîntul e chinuit ca instrument al presei, violentă, pe drept incriminată de poet: „Cuvinte lacustre,/ plîng în ghivece de Martiri,/ puse la ferestrele bordelurilor de Ziare,...”. Este deplînsă soarta cuvintelor angajate insolit, grotesc: „La măcelăria Cuvintelor,/ în colțul străzii Destinului,/ se vînd ciolane de fraze stricate,/ pulpe de înțelesuri pentru prăjit,...”. Și cu acest fragment am ilustrat originalitatea combinațiilor verbale resentimentare, ce defulează o atitudine poetică provocată de revolta împotriva nonsensului existenței. În cele din urmă e metaforizată „iarna Cuvintelor,/ care ningeau peste Zilele noastre,...” și e deplînsă soarta lor, căderea: „în Noroiul unor Cuvinte,/ obscene și pline de invective”, și, finalmente, sucombarea lor: „Cimitire de cuvinte se înșiră în sufletele,/ ce vor și speră la Înviere,...”. Aici cuvintele s-au întors la poezie.

Însă, cuvîntul e numai instrumentul ce nu e numai al poetului, doar a lui e problema de fond a existenței iluzorii, resimțită ca atare în termenii existențialismului de la începutul secolului 21. Acesta e miezul, laitmotivul zecilor de poezii semnate de Sorin Cerin, distribuite studiat, presupun simbolic numerologic, în fiecare plachetă cîte 77, nici una în plus sau în minus. Din sămînța acestei idei generos semănate, se ridică pentru poetul obosit de atîta frămîntată gîndire: „Ierburi de întrebări ce unduiesc alene peste pleoapele/ Asfințitului,/ ce abia se mai pot ține întredeschise,/ în zarea unor Răspunsuri,/ ce par a fi migrat către depărtările reci ale Uitării”. Nota meditativă a acestor versuri nu e cu totul descurajantă. Poetul nu e nici depresiv, nici anxios, pentru că are un temperament tonic. El o ia mereu de la început, cu declarații de neînvinsă voință de a înțelege, fără să accepte, ca astfel să se poată întoarce spre cunoașterea de sine. În imagini poetice rare se conturează un fel de rezumat al discursului poetic, concentrat în poezia *Ierarhia Deșertăciunii*, încheiată, în termenii contemporaneității absurdului. E un mod de a reînnoi ceea ce s-a mai spus, că „mîncăm absurd pe pîine”. Pluralul indică în poet un exponent în numele omului, în general, „granitul” semnificînd taina de nepătruns de care se lovește „trestia gînditoare”: „Cățărați pe Stîncile Vieții,/ vrem să înțelegem granitul ca și cum ar fi,/ o trestie conștientă de Sine. || Demolăm pilonii Naturii Iluziei Vieții,/ încercînd să punem în locul lor,/ Un Vis cu mult mai străin de noi înșine. || Ruinăm slăbiciunea,/ ... devenind propriile noastre epave,/ ce rătăcesc spre nicăieri. || ... Să fie ochii Societății de Consum făcuți doar pentru a/ privi Ierarhia Deșertăciunilor? Iubirea, care ar merita un comentariu al nuanțelor la care trimit imaginile poetice, este, în *Vis și realitate*, o: „icoană prinsă de pereții reci și insensibili,/ ai unei catedrale a desfrîului, cum este Societatea de Consum,/care ne consumă viețile,/ pentru un Sens ce nu-l vom afla niciodată.” Dincolo de jocul cuvintelor se remarcă substantivul grav ce anulează cu totul sacralitatea catedralei. E un transfer de semnificații fabricat de revolta permanent revărsată asupra tipului de societate în care trăim. Viața noastră, se lamentează poetul în *Feline Existențiale*: „se vinde scump la tejgheaua Destinului,/ pentru a da gust Desfrîului,/ abonat cu cartelă de plăceri în regulă,/ la Societatea de Consum.”/... „Promisiuni Deșarte,/ și-au pierdut cheile Împlinirii,/ iar acum fac Morala cartelului de Legi,/ alături de prostituatele politiciene ale momentului”. Limbajul violent, ca săgeți poetice aruncate și contra degradării teribile a politicului, defulează o revoltă de tip nihilist, ridicată la rang de principiu. Ținta absolut actuală este încă și

mai evidentă atunci cînd, în poezia *Jocul de-a Viața cu Moartea,* este incriminată, cam în aceiași termeni, „grădina Societății de Consum Foamete,/ drept mari atleți ai tăierilor de venituri./ Cîntarele false și isterice ale Politicii,/ ne drămuiesc cu parcimonie fiecare Clipă...”.

Schimbînd subiectul, vocabula „clipă”, în raport cu „eternitatea”, actualizează o notă din arsenalul de cuvinte specifice din limbajul marelui gînditor existențialist care a fost misticul Kierkegaard. După cum atitudinea clar atee, cînd e vorba de Dumnezeu și biserică în poeziile lui Cerin, actualizează durități de limbaj, cu particularități ale existențialismului sartrean, în timp ce *Matematica existenței* și multe alte poezii ne readuc în memoria culturală imaginea acelei *„monde cassé”* percepută critic de francezul Gabriel Marcel.

Poate cea mai densă în concepte complementare „existenței”, dintre poeziile celei dintîi plachete, este *Desfrîu*. Sînt încercări de a da definiții, de a pune în relație lucrurile prin inversiune cu sens, din nou foarte grav acuzatoare, cum e cea cu adresă la „mănăstire”. Sigur, nefericirea ființei care scrie o asemenea poezie, vine nu numai din conștiința căderii omului în lume sub blestem divin, dar și din ceea ce ar fi o consecință, respingerea, pînă la blasfemie a nevoii de Dumnezeu. Interogația, din poezia *Desfrîu*, care pare că lasă cititorului libertatea de a da particulare răspunsuri, e un tertip al poetului conștient de ceea ce afirmă la modul mascat: „Existența este o nălucă prinsă între două vise, Spațiul și/ Timpul./ Pacea va fi mereu datoare Războiului cu propriile ei/ arme, Deșertăciunea Democrației și Dictatura./ Care desfrîu nu-și are mănăstirea sa și care crimă,/ democrația ei? ” Poezia continuă cu o nouă definiție a „Existenței” ca „joc de noroc”, însoțită de „Speranță”, niciodată lăsată în voia „liberului arbitru”, care i-ar da omului libertatea de a schimba ceva. Rămîne numai libertatea ființei de a judeca propria existență, etern îngrădită să poată depăși absurdul.

Natura demonstrativă a poetului îl condamnă, extroversiv, la excese, încît risipește prea generos ce a adunat cu greu din biblioteca propriei vieți și a cărților. Paradoxal, același temperament e sursa puterii de a trăi autentic sentimentul de alienare, de înstrăinare și accentuată singurătate, pînă la a-și simți sufletul ca o „casă în ruină”, din care, plecată, ființa căzută în „neant”, mai are șansa de a fi sortită „Eternității”. Rămîn multe alte comentarii de făcut la cîteva cuvinte preferate ale poetului, înscrise cu majusculă. Dar, despre „Iubire”, „Dumnezeu”, „Biserică”, „Absurd”, „Clipă și Eternitate”, „Tăcere” și „Moarte”, poate, altădată. Ar merita, pentru că acestui poet nu-i lipsește inspirația rîvnită de alții, cum scria poeta Magda Cârneci, dar el trebuie să se ferească de pericolul de a rămîne un *artifex*, și, încă, să nu calce prea apăsat pe urmele din Bacovia ori Emil Botta, spre a nu le desfigura prin exces.

„TRISTEȚI CU CARE NU AI CE FACE”

Gheorghe GRIGURCU

Anul viitor ar urma să împlinesc optzeci de ani, dar n-am altceva de făcut decît să mă obișnuiesc cu gîndul, așa cum te obișnuiești voluntar-involuntar cu o zi avînd o meteorologie care te-ar putea contraria. Îmi răsar în minte atîtea chipuri ale unor prieteni, colegi, cunoscuți care nu mai sînt. Am întîlnit recent următoarele cuvinte ale lui Virgil Ierunca, pe care le transcriu cu propria-mi emoție: „În general, supraviețuitorii devin rari. Unii au o operă. Alții o poveste. Cei mai mulți o ratare, grăind și ea despre vremurile sub care au stat. Nu mă împac bine cu ideea că va trebui să ne mulțumim doar cu umbrele lor”.

*

Tăcere cuibărită în pliurile caritabile ale zgomotelor. Acolo simțindu-se mai în siguranță decît oriunde.

*

Ți se pare, în nonșalanța sau în anxietatea ta, că semeni cu Celălalt, pînă cînd, pe neașteptate, o expresie fericită te face să percepi diferența.

*

Curajul, o formă paradoxală a fricii? Viclenia, o lașitate curajoasă?

*

Dintr-un impuls de adaptare ininteligibil, preferă a apărea în public cu o față boțită, de edentat. Dar poartă permanent în buzunar o proteză cu dinți fioros de ascuțiți. Și-o pune-n gură, cînd rămîne singur, drept compensație.

*

Tristeți cu care nu ai ce face, tristeți jalnic inutile cum niște cutii de conserve goale.

*

„Budiștii spun că, la fel cum bătrînii uită tot trecutul, sufletele nou-născute nu-și mai amintesc viețile precedente. Am putea adăuga că, apropiindu-ne de moarte (de bătrînețe), nu numai că uităm trecutul, dar ne dispare orice interes față de viitor. Adică ieșim din viața efemeră și ne apropiem de începutul atemporal al vieții, de Dumnezeu” (Tolstoi).

*

„Cînd vezi totul limpede, atunci îți dorești mai tare să mori. Cînd îmbătrînești, vezi limpede că scopul vieții nu e în nici un caz o consecință, nu e un rezultat… Să muncești în numele scopului îți aduce o serie de dezamăgiri. Dar inerția acestei mișcări face să fie greu să te oprești” (Tolstoi).

*

La începuturile vieții, orice vis e auroral, doldora de promisiuni. Acum, orice vis n-ar putea fi decît crepuscular, tensionat de opreliști. Decență?

*

Nec plus impar, celebra deviză a lui Ludovic al XIV-lea și care n-ar putea fi oare și a atîtor vanitoși din preajma ta? Substratul vanității e disprețul, evoluînd către ura, da, către ura față de Celălalt. Chiar sub o înfățișare a superbiei ținuten frîu, aceasta răbufnește, de regulă, pe o asemenea direcție. Vanitosul nu te lasă să recunoști nici o cîtime de merit unui Celuilalt pe care-l detestă mortal. Să nu ne facem iluzii.

*

Nu poți cu adevărat bucura decît ceea ce te bucură pe tine.

*

Planificarea, organizarea, ordinea reprezintă factori de chietudine, armonizînd spiritul cu sine,

factori elementari desigur, dar de efect dacă rămîn acolo unde le e locul. Pot fi oare triste, așa cum afirmă un autor? Poate că doar măsurate de sus, de la o altitudine ea însăși melancolică.

*

„Ce absurzi sînt oamenii! Nu se servesc niciodată de libertățile pe care le au, dar le cer pe cele pe care nu le au” (Kierkegaard).

*

Prozatorul X, ins inteligent fără doar și poate, are o grijă de căpetenie și anume aceea ca orgoliul să nu-i alunece în vanitate. În rare ocazii, izbutește.

*

Pe cînd suferința e statică, buna dispoziție e mobilă, purtîndu-te pe căile diversităților. În primul caz, fidelitate, în al doilea, inconstanță donjuanescă.

*

Norocul, antidotul feeric, dar și cel mai la îndemînă al nefericirii. Iluzia de luminiscență spontană, de spiriduș jucăuș ce se opune structurii moroze, încremenite a acesteia.

*

„Nu există lucrare lungă decît cea pe care nu îndrăznești să o începi. Ea devine un coșmar” (Baudelaire).

*

A.E.: „Socoteală băbească. Act al ficțiunii, poezia are totuși o trăsătură comună cu realul. Se refuză pînă la urmă unei explicații exhaustive. Travestiuri ambele ale enigmei ultime”.

*

„Don Juan e un Narcis, în fond, se iubește numai pe sine. Numărul legendarelor sale iubiri (1003) inspiră oroare fiindcă e un lucru comic și e comic că s-a făcut o numărătoare acolo unde nu e nimic de numărat; numărul acesta ar însemna că Don Juan rămîne fără un «tu». Nu e un îndrăgostit. Don Juan nu are un «tu» nici printre bărbați. În preajma lui există doar un Catilion, un Leporello, un Sganarelle, niciodată un Horatio; bărbații îl evită; el e un om care nu îmbie la fraternitate, fie chiar pentru faptul că ar părea feminin printre bărbați” (Max Frisch).

*

Pentru copii, jocul nu e numai un mijloc de-a se pregăti pentru viața comună, ci și un mijloc de-a o înfrunta, din intuiția ființei că e o entitate aparte, pînă la gradul unei dramatice diferențieri. Un exercițiu prematur al inadaptării care se poate dovedi zadarnic, dar care poate ajunge în unele cazuri la catastrofă.

*

Scepticismul te apără de viață.

*

„Dacă fibra lor e generoasă și nobilă, orgolioșii vor trebui să-și pună în joc tot orgoliul ca să nu mai fie orgolioși” (Monseniorul Ghika).

*

Critic de talent, X se oprește în fața inexprimabilului nu cu un pas înainte de a-l aborda ca atare, ci cu doi pași. Eleganță stilistică sau tactică a unei „sănătăți” temperamentale?

*

Ne împiedicăm de lucruri tot mai mărunte, fără a ne da seama dacă ele ne caută din compasiune ori noi le căutăm străduindu-ne a realiza o compasiune față de ele.

*

Există o aroganță a libertății, cu urmări ce pot deveni funeste. Exemplu: actul terorist din 7 ianuarie 2015, de la redacția revistei pariziene „Charlie Hebdo”, soldat cu 12 redactori uciși de către teroriștii islamici. Oribilă crimă, impresionant condamnată la scară mondială. Dar oare victimele au fost întrutotul inocente? Caricaturizînd figura profetului, au ridiculizat religia (indiferent care), *id est* o intimitate sacrală. N-aveau ceva mai bun de făcut? Măsura libertății să fie nemăsură? Din păcate, violenței lor grafice li s-a ripostat cu o violență fizică, dar nu a fost prezent cinismul și de-o parte și de alta? E adevărat, ni s-a amintit că și Sfînta Treime a făcut undeva obiectul unei imagini porno. Mediocră scuză. Din care motiv mi s-a părut de bun simț gestul unei deputate în genere de bun simț, Cristina Anghel, care nu s-a sfiit să declare pe blogul său, în pofida sloganului în vogă: *Je ne suis pas Charlie.*

*

18 ianuarie 2015. Rezervele de mai sus se confirmă. În țările musulmane au loc mari manifestări, cîteva soldate cu victime omenești, provocate de apariția unor noi caricaturi cu profetul Mahomed. Un conflict între confesiuni sau, cu precădere, unul între libertate și bunul simț?

*

De fapt, jocul francezilor de-a libertatea pare să fie unul imanent nației. Să fie vorba de un complex ce-și caută remediul într-o exacerbare a rațiunii, ajungînd la contrariul acesteia? Și n-am în vedere acum neapărat dezmățul crud al revoluției, ci următoarele cuvinte ale lui Valéry: „*Il s'agit d'un de ces détestables mots qui ont plus de valeur que de sens, qui chantent plus qu'ils ne parlent, qui demandent plus qu'ils ne répondent: de ces mots qui ont fait tous les métiers"*. Nu se află aici conceptul libertății aidoma unei mănuși în care-ți vîri degetele cu atîta violență încît acestea o sfîșie, ieșind pe dinafară?

*

Uneori e mai avantajos să simți cursivitatea vieții, alteori e mai avantajos să simți stagnarea vieții. Prima ipostază favorizează frivolitatea, ispita amorală. A doua favorizează fixarea, interiorizarea, principiul moral. Să fie vorba în ultimul caz de o prudență cum un mijloc de apărare al vitalității descendente?

*

„Nu, Domnul, binecuvîntat fie Numele Său, nu a fost ceea ce în limbaj curent se cheamă «idealist», ci a fost materialist, întrucît a luat fără greș aminte și în mod foarte deschis, foarte participatoriu la problema pîinii. Să fie oare această grijă – care-i și a noastră – pentru pîine mărturisire de robie a pîntecului, de josnică preocupare animalică, de materialism grosolan? Problema o rezolvă în mod definitiv, cred, Nicolae Berdiaev. Problema pîinii, spune marele gînditor, problema pîinii pentru mine ca ins, care, nu mă ascund, sînt lacom și cunosc tendința de a mă văicări și a fi nemulțumit, este, da, o problemă materială. Dar pîinea aproapelui meu, continuă Berdiaev, nu mai e o problemă materială, ci o *datorie spirituală*. Să luăm, înfiorați de respect, aminte la schimbarea de registru tonal: cînd sînt în joc eu cu nesațul meu, eu individul cîrcotaș și pofticios, pîinea e o problemă. Cînd mă preocupă însă pîinea aproapelui meu, *problema* devine *datorie*, saltă de pe tărîmul material pe cel spiritual. Iată cel mai bun răspuns dat falșilor idealiști. Dacă în loc de a mă plînge pe mine, îi deplîng pe cei lipsiți, cîrteala se preface în compătimire și ia cu totul altă înfățișare. Și le mai amintim așa-zișilor idealiști că Domnul nu ni se dă nouă spre consumare în idealitate și abstracțiune, ci la modul materialității: ca pîine și ca vin. Și ce sînt acestea de nu cele două elemente consubstanțiale vieții: pîinea (preacuratul Trup), pentru întreținerea vieții, vinul (scumpul Sînge) pentru veselirea și îndulcirea ei?" (N. Steinhardt).

*

Ziua în care te ocupi cu atenție de lucrurile mărunte înseamnă că e una cel puțin acceptabilă.

*

Cînd un ins smerit declară despre altul că e smerit, se potențează harul amîndurora. Cînd un ins vanitos declară despre altul că e vanitos, se potențează păcatul amîndurora.

*

Stările afective, cu aerul adesea de-a ne dezorienta, atît de bîrfite, ne orientează în fapt fără greș. Reprezintă, în arcanele vieții, un ghid inestimabil.

*

Poetul cu un facies încordat, absorbit de o trudă parcă nesfîrșită, cam fără vîrstă, dar suficient de sociabil în eleganța contracției sale de aparență creatoare, cu aerul că se amînă mereu pe sine, parcă nepregătit a ceda textului care totuși pare probabil, fie și în siajul presupusei calități de poseur a presupusului său emitent.

*

„Credința puternică nu exclude păcatul, ci încearcă a-l înțelege, a-l asimila viului divin. Pînă și în imperfecțiunile noastre sîntem o dovadă a lui Dumnezeu" (Monseniorul Ghika).

*

Să fixezi mereu, maniacal, termene nu e decît o dovadă a superficialității laborioase. S-ar cădea așadar să nu le respecți chiar totdeauna, dîndu-ți

întîlniri lejere cu tine însuți.

*

A.E.: „Textele proaste lasă urme de murdărie. Răsfoindu-le, constați că trebuie să-ți speli mîinile”.

*

„Scandalul timbrului cultural pare să se fi stins. Însă ceva continuă să ne obsedeze: nu pricepem nici în ruptul capului cum de niște scriitori, altfel intelectuali străluciți, pe care îi admirăm, ajunși în postura aceasta de patroni de editură, au putut renunța definitiv la cealaltă condiție a lor, aceea de membri ai unei asociații scriitoricești, opunîndu-se cu atîta înverșunare ideii de timbru cultural. Să nu fie în stare să înțeleagă că acest timbru literar (pe care nu-l dau din buzunarul lor de editori, pe care-l plătește cititorul!) rămîne singura sursă legală de venituri pentru o întreagă categorie de creatori? (…) Nu ne explicăm cum de au pornit ei și poartă cu atîta determinare acest război fratricid cu scriitorii, pentru neînsemnata taxă de 2 % aplicată la prețul de vînzare al cărții și, în schimb, nu se revoltă cînd librarii percep o taxă de 50 % și mai mult din prețul cărții. Cine ne va lămuri misterul acestei situări, are toată gratitudinea noastră” („România literară”, 2015).

*

Nu o dată un spirit creator, chiar solid articulat intelectualicește, păstrează ceva din avînturile unui autodidact. Acea prospețime a căutării, smucitura naivă a experienței mărturisite, zigzagul stărilor emoționale îi pot da alura unui perpetuu începător. A unui ins ce șchioapătă-n răstimpuri, deși poate merge drept. Care-și induce cutezanța cu aceeași dureroasă încordare cu care-și induce dubiul.

*

Pînă și micile tristeți pot fi geloase pe tristețile mari.

*

„Cugetarea și concepția unui gînditor de rasă se fac vinovate de inconsecvențe de obicei nu printr-un accident de logică, ci prin aceea că ele devin mai superficiale decît au fost pînă la un moment dat, sau mai adînci. În cazul din urmă inconsecvența dobîndește o superioară justificare” (Blaga).

*

A.E.: „Ți s-a dat, dragul meu, o uniformă pe care ești obligat s-o porți mereu precum un portar de hotel: cea de critic și atît. Înveșmîntat în ea, trebuie să primești oaspeți de toată mîna. «Critic de întîmpinare», de!”.

*

Nu trădează oare pasiunile o grabă a spiritului față de sine însuși? Un spasm al dorinței de-a *ajunge* undeva?

*

A.E.: „Știai că Thibaudet a murit chiar în ziua nașterii tale, 16 aprilie 1936?”. Aflu abia acum, răspund ușor jenat de mina ironică a bunului meu amic.

*

Arta: iluzia unor supraomogenități.

*

A.E.: „Pințochierii literelor noastre actuale. Cunoaștem vreo patru-cinci. Nu știi ce înseamnă pințochier? Călugăr bigot, fățarnic. De altfel cred că i-ai dibuit și tu”.

*

„Absurd, numai tu ești atît de pur” (Cesar Vallejo).

*

15 ianuarie 2015. La Realitatea tv., E. Simion: „Nichita Stănescu nu l-a mitizat pe Eminescu. L-a miticizat, de la Mitică. Îi spunea Conu' Mișu”.

*

Încearcă să pună ordine în dezordine, tocmai pentru a o păstra ca atare.

*

19 ianuarie 2015. La un post tv., scurt și cuprinzător: 1 % din populația globului deține aproape 50 % din bunurile acesteia.

*

„Începînd acest articol, am impresia că mi s-a făcut o farsă sinistră și că în loc de a scrie «serios» ar trebui să păstrez tot timpul un ton de glumă. Este fără îndoială cea mai sinistră farsă a Statului Cultural românesc – nu prin suferințele pe care le provoacă, ci prin cinismul sau inconștiența cu care

a fost pusă la cale. Este vorba despre ultima măsură pe care Statul a luat-o pentru promovarea culturii: impozitul pe scris. Începînd cu acest an – anul cînd 93 de scriitori bulgari sînt ajutați să-și ridice case, plătind aproximativ 3.000 de lei pe an – scriitorii români vor da bir 9 la sută din magnificele lor venituri literare. În anul cînd Ungaria a votat credite speciale pentru «ajutorarea oricărui intelectual care poate încă să scrie», în anul cînd Kemal Pașa a inaugurat Premiul Kopruluzade Mehmed Faud pentru literatură, în anul în care Mexico studiază legea pentru «evitarea șomajului lucrătorilor intelectuali» și acordă fără umilințe ajutoare scriitorilor și gazetarilor loviți de criză – în același an, Statul Român obligă pe scriitori să plătească impozit de 9 la sută din drepturile lor de autor! Stai și te întrebi dacă nu cumva toți oamenii care cîrmuiesc astăzi țara și-au pierdut mințile. Ce vrea să realizeze Ministerul de Finanțe prin acest nou impozit? Sumele care se încasează anual pentru drepturi de autor nu întrec cinci milioane de lei. Statul ar cîștiga deci vreo 450.000 de lei, o jumătate de milion de lei care se ia din șvarțul scriitorului, din bucata lui de pîine, din biletul lui de tramvai. Asta e tot. Nu mă revoltă cele cîteva mii sau sute de lei pe care fiecare din noi va trebui să le cedeze Ministerului de Finanțe. Mă revoltă cinismul cu care a cerut și justificat acest nou bir. (…) Dintr-odată, Ministerul de Finanțe a descoperit că scriitorii sînt în același timp și cetățeni români. Și, după cum se ia bir pe brînză sau pe crema de ghete, e logic să se ia bir și pe poezie, nuvelă sau roman” (Mircea Eliade, exprimîndu-se încă în 1935 asupra actualului „timbru literar”!).

*

Totalitatea e un stimulent și totodată o scuză. Fragmentul e o scuză care cu mai multă greutate ar putea deveni un stimulent. Dar atunci unul de prim ordin. Clipa favorabilă, fulgurația, imprevizibilul său biruie de-atîtea ori asupra compoziției migălite în exces, a unui ansamblu factice. Instantaneele favorizate de inconștient, relevate de Breton, se arată confirmate de practica artistică în genere. E un *multum in parvo* pe care avangarda l-a etalat, dar nu l-a inventat.

*

Din programul zilnic. Dacă azi-mîine nu se întrevede nimic de făcut, ai șansa de-a lua contact cu un soi de infinit.

*

A.E., pus pe șotii: „Francezii au o predilecție pentru metaforele militare. «La noi orice metaforă poartă mustăți», scria Baudelaire. Mi-am dat seama că asemenea vorbe s-ar potrivi de minune confratelui Virgil D. Cînd, în versurile d-sale, dă glas amorului, vrea să-și cucerească iubita «cu toate armele, cu toate gradele, în slujba-ntregului popor», nu-i așa?”

*

Continui discuția cu A. E. E o deformație profesională, îi zic. Pe la sfîrșitul anilor ‘50, putea fi întîlnit la Cenaclul literar din Oradea un preot pe nume Mușet, dacă-mi amintesc bine, care scria versuri. I se imputa faptul, impardonabil pe atunci, că în textele sale apar referințe religioase și i se recomanda cu insistență să cînte munca socialistă. Într-o bună zi, a venit în fața noastră, radiind de bucurie: „Am scris o poezie despre seceriș”. Dar, ghinion, aceasta începea cu cuvintele: „Într-o zi de Sînt Ilie…”.

*

S-a mutat în credință, ca-ntr-o casă luxoasă.

*

Nuanțe: mulțumit de sine însuși, mulțumit cu sine însuși.

*

„În fiecare nerecunoștință zace, ascuns în adîncul ei, un secret rușinos” (Monseniorul Ghika).

*

E arivist, dar și snob pînă-n vîrful unghiilor. Interesant e faptul că snobismul nu i s-a manifestat de la început, cînd putea să-i strice imaginea oarecum modestă, convenabilă pentru a-i disimula pornirile ariviste. Cînd „s-a ajuns”, situîndu-se pe un platou care pare a-l satisface socialmente, abia atunci și-a dat în vileag trăsătura snobă. Dacă ia masa cu alte persoane, la fiecare fel de bucate ține să evoce alte bucate de care a avut parte pe meridiane străine, menționate și acestea cu

scrupulozitate. La fiecare băutură își amintește licorile exotice cu care s-a delectat. Dacă i se oferă o țigară, ține să-și arate erudiția în materia mărcilor de țigări de pe glob. Astfel arondat, dăruiește lumii o satisfacție de sine aproape suavă.

*

„Păstrează-ți viciile care îți sînt folositoare, dar lasă deoparte și tonul și aparențele care te-ar face de rîsul lumii" (Diderot).

*

Nu cumva eul nostru are o natură disociabilă? Nu cumva e alcătuit din bucăți care s-ar putea combina altminteri, intrînd în alcătuirea altor euri? Dacă e să credem în metempsihoză, aceasta nu ne-ar putea oferi mari surprize? În condițiile unei „reprogramări" de identitate, unde ar rămîne conștiința actuală a eului că este eu? E o chestiune a cărei bulversantă extravaganță apare sporită dacă ne referim la un aspect al viselor noastre și anume acela că ne manifestăm uneori în ele printr-o pluralitate a ființei. Aceasta posedă simultan mai multe întruchipări. Stau de vorbă cu Celălalt (care, la rîndul său, poate fi multiplu), ca și cum acesta n-ar fi decît o ipostază a mea. Fenomen consemnat de Freud: „Există (…) vise în care eul meu apare alături de alte persoane care prin dizolvarea identificării se dezvăluie ca fiind eul meu. (…) Pot să îmi reprezint în vis eul meu de mai multe ori, o dată direct, altă dată prin intermediul identificării cu persoane străine".

*

Moment negru. Numai laturile tale de care ești conștient că sînt slabe, îți dau puținele certitudini de care poți avea parte.

*

„Lectura istoriilor și romanelor servește să omoare timpul de calitatea a doua sau a treia. Timpul de calitatea întîi nu are nevoie să fie omorît. El ucide toate cărțile. Cîteodată zămislește unele" (Valéry).

*

Cu ocazia comemorării a 161 de ani de la nașterea lui Eminescu, maestrul cofetar Silvian Miron a lansat prăjitura „Mihai Eminescu", la atelierul de ciocolată Choco Art din Constanța. Oricum, un omagiu…

*

Un prilej de divorț, în Japonia, cu o probă… ornitologică. O femeie a aflat că soțul său o înșeală datorită papagalului din odaie ce repeta vorbe precum te iubesc, divorț, etc.

*

Cît de lesne se întîmplă ca spiritele superioare să idealizeze! „Ipocritul nu poate fi atît de integral rău sau stricat ca omul simplu", consideră Valéry. „Iubesc snobii fiindcă sînt nevoiți să-și irosească atîta timp pentru a fi snobi, încît rămîne prea puțin ca să-ți facă rău", socotește Faulkner. Și chiar o asemenea observație la Stendhal: „Frederic al doilea știa că e mai bine să dai un răspuns prost decît să nu răspunzi deloc". S-ar zice prin urmare că ar fi preferabil să scrii prost decît să nu scrii deloc…

*

Niciodată, de zeci de ani încoace, nu mă visez „acasă". Toate visele mele înfățișează o „deplasare", proiectîndu-mă în locuri necunoscute ori în altele unde m-am aflat, dar cu imagini mai mult ori mai puțin diferite, uneori radical diferite de realitatea lor. Sceptic cum mă aflu în raport cu detaliile simbolisticii onirice, îmi dau seama cu toate acestea că e vorba de un protest implicit față de domiciliul meu actual. Călătoria devine astfel o tentativă subliminală de evadare. Tenace prin necurmată repetiție. Curios, în *Interpretarea viselor*, Freud acordă motivului călătoriei o importanță minimă.

*

„Cine nu-i mizantrop la patruzeci de ani, n-a iubit niciodată oamenii" (Chamfort).

*

Economia (superlativul ei: zgîrcenia) nu cumva e și o reacție la deconcertanta varietate a realului care ar putea fi asimilată unei risipe?

*

Se cuvine să-ți forjezi astfel solitudinea încît ea să devină o virtute în sine.

*

Metafora posedă castitatea senzuală a unui fruct copt.

ÎN AŞTEPTAREA REVELAŢIEI
ÎNTÎLNIRE CU REGINA ANA
CARE FĂCEA UN PELERINAJ LA 7 MĂNĂSTIRI

Vasile ANDRU

Sîmbăta de Sus, 17-19 octombrie 1995

Sufletul nostru, însetat de legendă, s-a bucurat cînd ne-a chemat Mitropolitul Antonie s-o întîmpinăm pe Regina Ana. Pornim spre Mănăstirea Sîmbăta de Sus, s-o primim cu pîine și sare, cu anaforă și mir.

…Era pe vremea cînd dl. Iliescu, care se pricopsise cu o revoluție, îi interzicea Regelui Mihai să ia o gură de aer din patrie. Căci o gură de aer poate fi și o testare a tronului… Nu uitam acel de pomină 7 octombrie cînd Iliescu i-a interzis regelui să coboare din aeronava care aterizase pe aeroportul Băneasa. Președinții se tem de regi ca dracu de tămîie. Așadar președintele a pus popreală la monarhie, că poporul se inflamează repede dacă-i fluturi o utopie pe sub nas. Dar Regina a pornit în pelerinaj, cu sau fără legătură cu iluzia că „monarhia oblojește România".

O regină în pelerinaj este ceva superb, este un dublu triumf, un melanj de religie și politică, cele două excese ale românului.

Formal, Regina era invitată de un mitropolit sau de primarul locului, avea o acoperire protocolară. Întîlnirile sale se petreceau doar în acest cadru, sub clișeul „legăturii tradiționale între Familia Regală și Biserica Ortodoxă" și sub simbolul casei regale a României, *Nihil sine Deo*. Și, în aproape toate cele 7 „stații" sacre ale pelerinajului său, Majestatea Sa era întîmpinată de primar și de episcop.

Așa și aici, la Mănăstirea **Brâncoveanu**, Majestatea Sa va fi întîmpinată de primarul Făgărașului și de Mitropolitul Antonie Plămădeală, care l-a luat cu el și pe Vasile Andru, pentru că un scriitor român dădea bine momentului festiv. (La Galați, de pildă, din suita episcopală care a primit-o pe regină făcea parte și scriitorul Al. Paleologu.)

Sincro-destin

Andru se afla pe-acolo din întîmplare, sau din sincro-destin. Venisem la Sibiu cu o conferință-atelier, la Grupul sapiențial „Univers 21", pe care îl înfiasem de vreo 7 ani (adică după moarea filosofului Constantin Noica), unde le vesteam isihasmul, cu patosul haletant al neofitului.

Între venirea mea la Sibiu și vizita reginei era o pură coincidență; dar întîmplările, cînd le iei în serios, pot fi numite fapte de sincro-destin, ziceam. A fost așa. Ori de cîte ori veneam la Sibiu, treceam și pe la Mitropolitul Antonie, așa se explică acum invitația sa:

– Vreți sa mă însoțiți la Mănăstirea **Brâncoveanu**, la Sîmbăta de Sus, unde o așteptăm pe Regina Ana?

– Da, cu voioșie! i-am răspuns, și am urcat în limuzina Mitropolitului.

Crucea martirilor de la Făgăraș

La Sîmbăta de Sus, așteptînd-o pe regină, particip la un moment de seamă: recepția crucii de la Făgăraș. Tocmai a fost terminată, și meșterul Marcu l-a chemat pe Mitropolitul Antonie să facă „recepția".

Sfințirea monumentului va fi spre sfîrșitul lunii. Acum este doar luarea in primire a lucrării proaspăt terminate.

Ne apropiem. Este impresionant. Este semnul unei jertfe. Ea are legenda și măreția ei:

În 1952, grupul Ion Gavrilă Ogoreanu, a luptătorilor anticomuniști din Făgăraș, este încercuit, este la grea cumpănă. Atunci luptătorii au jurat că cei care vor scăpa cu viață să facă o cruce pentru toți

cei morți. Azi mai sînt trei supraviețuitori. Unul din ei este chiar Ion Gavrilă Ogoreanu, prezent aici, măreț, avînd un nimb în jurul capului, o aură sidefie, unii i-au întrezărit-o. Ion Gavrilă Ogoreanu a fost condamnat la moarte de comuniști, dar n-a fost niciodată prins. El este „executorul testamentar" al luptătorilor din Făgăraș.

Crucea monumentală are, cu tot cu soclu și capitel, 5 metri înălțime. Pe ea sînt gravate numele eroilor de la Făgăraș; firește, doar o parte din ele, căci restul (pînă la 700) vor fi gravate pe stîlpi de marmoră, care se vor adăuga monumentului, constituind un ansamblu.

Pe cruce mai sînt înșirate nume de preoți martiri.

Cineva întreabă: Dar pe părintele Arsenie Boca de ce nu l-ați trecut? A fost și el victimă a comunismului, a fost și stareț la mănăstirea Sîmbăta... Dar părintele martir Veniamin? întreabă altcineva.

Deruta cu gravarea numelor pornește de la faptul că unii dintre cei persecutați au fost legionari, iar părintele Arsenie Boca n-a fost legionar, „și nu se pot amesteca numele", explică un domn fără argumente. În fine, tema rămîne deschisă. Pomelnicul va fi continuat.

Părintele dr. Grama, de la biserica ortodoxă din Cleveland (Ohio) prezent în acest moment, zice:

– Să-l treceți pe părintele Dascălu! Este un martir.

Părintele Grama îmi spune că a fost botezat de părintele Dascălu. Acesta a fost condamnat la 8 ani pușcărie pentru că a spovedit un „dușman al orînduirii comuniste". Preotul Dascălu a fost chemat la anchetă să divulge informații obținute de la „dușman", în timpul spovedaniei. Preotul i-a spus anchetatorului:

„Eu am un legămînt mai înalt și mai puternic decît Constituția: legămîntul preoțesc și taina spovedaniei".

Și a fost condamnat la 8 ani pușcărie.

Regii noștri, prin Constituție, erau ortodocși

Înserare solemnă, intrarea Reginei și a grupului de însoțitori. Mitropolitul îi spune cuvinte de bun venit, apoi o conduce pe Regină spre biserica veche, pentru închinare.

Urcă scările bisericii vechi. Acest lăcaș a fost rectitorit de Regele Mihai, pe vremea cînd părintele Arsenie Boca era starețul.

Regina face cruce ducînd mîna de la dreapta la stînga, precum ortodocșii. Regii României, prin constituție, au fost botezați ortodocși. „Constituția cerea Regelui nostru și descendenților săi să fie crescuți în religia ortodoxă. Credința majorității românilor." Știam, dintr-o evocare, că la Săvîrșin, pe vremuri, familia regală mergea o duminică la biserica ortodoxă și o duminică la biserica unită.

Pr. Arsenie Boca, tangențe cu casa regală

Regina Ana se apropie de icoanele împărătești ale altarului. Ele au fost dăruite de Principesa Ileana. Principesa a vizitat de cîteva ori Mănăstirea Brâncoveanu între 1945-1947, venea să-l vadă pe părintele Arsenie Boca. S-a spovedit la Părintele Arsenie. Alungată din țară în 1948, Principesa Ileana (fiica cea mică a regelui Ferdinand) s-a călugărit în Statele Unite, devenind Maica Alexandra.

Părintele Arsenie a avut de suferit pentru relația sa cu casa regală a României. În 1948, părintele Arsenie a fost propus de Patriarhia Română să fie episcop al Maramureșului. Pentru aceasta era nevoie și de un raport al Siguranței comuniste; Siguranța face cercetări și decide că pr. Arsenie Boca „este periculos", avînd legături cu grupuri de rezistență anticomunistă și cu casa regală; și este arestat.

Acum regina Ana se oprește în dreptul unei fresce lîngă ușa de la intrare. Fresca îl reprezintă pe Regele Mihai I al României. Este un tablou votiv. A fost pictat în anii 40, cînd s-a renovat biserica mănăstirii distruse de austrieci. Astfel, Regele Mihai I al României apare ca al doilea ctitor, după Constantin Brâncoveanu. În 1947, la 15 August, Regele Mihai I a fost prezent la resfințirea bisericii renovate de la Sîmbăta de Sus. A stat alături de stareț, de părintele Arsenie Boca.

Ieșim din Biserica veche și vizităm complexul mănăstiresc nou. Regina este impresionată de construcția nouă. Mitropolitul Antonie se mîndrește cu ce-a contribuit el la restaurarea integrală. Ne spune ce proporții a avut această restaurare întreprinsă de dînsul în mai mulți ani, la concurență cu Brânovenu însuși, primul ctitor! Regina îl laudă amabil pe ambițiosul Mitropolit care a reclădit părți importante din complexul mănăstiresc, după 200 de ani

de cînd fusese distrus de austrieci. Antonie, a făcut zidurile dimprejur, portalul, pagodele, dar și o Academie, și devine astfel al 4-lea ctitor (al treilea a fost Mitropolitul Bălan).

O recepție fără politică

Intrăm în sala de mese. Regina ar fi vrut să mănînce chiar la trapeză, să fie cu obștea, dar Mitropolitul promite că mîine o să-i facă acest hatîr, iar azi este o recepție dată de Dînsul. Așa că, plini de voie bună și salivînd moderat, intrăm în salonul pentru oaspeți.

Mitropolitul a binecuvîntat masa apoi rostit un toast de primire, o politețe cu citate patristice. Regina a mulțumit fără citate. A spus cîteva cuvinte și domnul Mihai Ricci, coordonatorul vizitei.

Eram în total 11 persoane. Se vorbea în franceză. Majoritatea cunoștea franceza. Mitropolitul Antonie știe o franceză impecabilă, o engleză acceptabilă (doctorat la Oxford!), iar rusă nu știe deloc: în Basarabia numai orășenii au cedat slavizării, la sate s-a vorbit mereu româna aceea frumoasă de pe vremea fraților Jderi.

Primarul Făgărașului a întrebat: „Ce face Regele, ce ne spuneți despre Rege."

Ne-a spus despre Rege.

Întrebată cum se simte în călătoria acesta, Regina a spus cîteva impresii. A fost primită cu aclamații, peste tot. Adunări spontane de oameni vechi și noi. Știam și din presă, citisem despre primul ei popas la Galați .Aici a fost atîta entuziasm, încît s-a montat și ceva tevatură fesenistă. Primarul a refuzat să vină la întîmpinarea Reginei. Majestatea Sa a luat prînzul cu Episcopul și cu Prefectul... S-a deplasat fără gărzi prin oraș, aclamată. Doar cînd a vrut să intre la Universitate, un grup de studenți n-au lăsat-o, au scandat „fără politică, fără politică". Oamenii au înțeles că erau manipulați de politică și de aceea strigau: fără politică!

De altfel, personalități politice din opoziție, precum Corneliu Coposu, s-au abținut să se întîlnească cu Regina Ana, exact ca să nu dea prilej de zarvă adversarilor.

Regina Ana a spus cîteva cuvinte despre popasul la Mitropolia din Iași, la Catedrala Sf. Parascheva, unde s-a închinat, pe 14 Octombrie. A vorbit admirativ despre Mitropolitul Daniel.

– La Iași am simțit și respirația Basarabiei! zice.

Atunci cineva a pomenit de Yalta, dezastrul României după Yalta. Regele a fost înșelat și de englezi și de americani, zice. S-au dat la iveală multe documente... că americanii și englezii înșiși au fost jucați de ruși la Yalta. Regele a fost înșelat, atunci. Primarul, dr. N. Cican face niște punctări inteligente.

Regina mai mult ascultă. Din interes, din politețe, ascultă.

– Mai avem de ispășire! zice părintele Ion Bria.

Eu am prilej să spun că tocmai vizitasem Yalta, în vară. Confrații basarabeni, care mi-au prilejuit vizita, mi-au cerut: „Mergi și constată, prin tatonări radiestezice și extrasenzoriale, ce vibrații malefice sînt acolo, la Yalta, la Palatul Livadia, unde s-a semnat tratatul satanic".

Am mers, dar n-am făcut tatonări radiestezice, ambianța toposului Crimeea este tonică, geografia nu are nici o vină...

Regina Ana iubește India

Mitropolitul Antonie îi spune Reginei:

– Domnul Andru a fost și în India!...

Regina devine voioasă, mă întreabă pe unde am fost, ce locuri speciale am văzut.

Îi spun despre pelerinajul meu la 7 biserici întemeiate de Apostolul Toma...

– Văd că cifra 7 ne urmărește în pelerinaje! spune părintele Ion Bria.

– Da, Apostolul Toma a fondat în India 7 biserici și jumătate! Eu am fost în Săptămîna Luminată, îl însoțeam pe Mitropolitul indian ortodox Mar Osthathios. Cînd vedeam biserici creștine în junglă, sau între plantațiile impresionante de cocotieri, îmi venea în minte exclamația lui Iulian Apostatul: *Ai învins, Galelianule*!

Mă opresc din evocare, să nu trec cumva în prim-plan, de față cu amfitrionul mitropolit... Tac sfios. Dar regina insistă să mai spun despre India...

Sofia de Spania este verișoara Regelui

Mai spun că, în India, am văzut-o pe regina Sofia a Spaniei, aflată și ea intr-un pelerinaj dravidian...

Regina Ana devine interesată, spune că Sofia a Spaniei este verișoara Regelui Mihai I; a fost și domnișoară de onoare la nunta Majestăților Lor, la

Atena.

– Cum ați întîlnit-o? Știam că a fost în India în 1992! zice Regina.

Răspund: „Da, în 1992, în februarie. Eram într-un pelerinaj în India de Sud, maestrul meu indian ne-a dus să vedem un *rishi*, considerat sfînt. Înainte de a intra la sfînt, ne-a zis să facem meditație jumătate de oră, pentru afînarea minții, ca să percepem mai lesne harul acelui sfînt. Am meditat la ușă. Maestrul ne-a spus că înăuntru, la sfînt, se afla și regina Sofia a Spaniei.

Cînd am intrat, privirea mea fost atrasă de Regina Sofia, care era așezată pe o pernă portocalie lîngă sfînt, și era veselă, eu m-am uitat fascinat la ea, ratînd comunicarea mentală cu *rishi* indian...

– Iertare! spune înveselită Regina Ana, înțelegînd că o regină îți poate abate gîndul de la sfințenie.

– Dimpotrivă, o regină poate crea emoții religioase puternice, zic.

(Nu am mai spus că, în altă zi, aveam s-o întîlnesc pe Sofia Gandhi, cea asemenea reginelor, venită la o retragere spirituală la Mănăstirea din Neyyar Dam, unde mă aflam la un stagiu spiritual. Era puțin după asasinarea lui Rajiv Gandhi, soțul ei. Sofia Gandhi era îndemnată să candideze la funcția de prin ministru, cîștigase capital electoral din asasinatul soțului. Dar ea a refuzat, nu atît de teamă că urma să fie victimă rapidă a unui asasinat, cît din inteligență sclipitoare. Și toți au iubit-o că n-a mai candidat.)

Primează haloul părintelui Arsenie

La fiecare închinare de pahar se schimbă subiectul de discuție. Părintele Ioan Bria, care tocmai se întorsese de la Geneva, unde rezidase 21 de ani cu funcții în Consiliul Ecumenic, dornic de regăsirea vetrei, spune că, de cînd a pus piciorul la Sîmbăta, îl copleșește amintirea părintelui Arsenie Boca. Îl întreabă pe Mitropolit dacă l-a cunoscut.

– L-am cunoscut bine pe părintele Arsenie, zice. Eram student la București, veneam aici la Sîmbăta, cu alți studenți, ne spovedea, era mare lucru să te știi spovedit de el, cotrobăia în tine în adîncime, nu omitea nimic. Ne-a chemat într-o vară să-i facem un schit în pădure, apoi să-i facem un lac, în acest timp ne dădea hrană cum se dă muncitorilor. M-a influențat total. Crea în jurul lui o atmosferă de creștinism primar, de credință vie, puternică. Așa m-am hotărît să mă călugăresc. M-a călugărit la Prislop, părintele Arsenie Boca, în 1949. Mi-a fost „naș” Sandu Tudor, scriitorul.

Mănăstirea Vladimirești cu amintiri regești

Aflăm apoi ce alte locuri voise Regina Ana, în mod special, să descopere în acest pelerinaj: mănăstirile din Bucovina și cea din Vladimirești. Călugării și stareții o impresionează ca martori ai unui timp de trecută domnie.

La Mănăstirea Vladimirești a ținut să meargă pentru că este tot o ctitorie regală. Despre Maica Veronica știa dinainte. Aflase cîteva legende religioase ale anilor 40, i le povestise soțul:

Maica Veronica, într-o răpire vizionară, L-a văzut pe Iisus Hristos, după aceea a primit puterea să pună temelia unei mănăstiri. I-a venit ideea să meargă la rege, să-i ceară un sprijin financiar. S-a dus la Castelul Peleș. Vede un tînăr care meșterea ceva la un automobil, îl repara. Îl întreabă pe acel tînăr cum poate ajunge la MS Regele, fără să știe că vorbește chiar cu Regele. Acesta se uită uimit la acea copilă îmbrăcată în haine călugărești și îi zice sobru că nu va putea să-l vadă pe rege. Dar o întreabă în e pricină a venit. Măicuța îi spune că, printr-o viziune, i s-a poruncit să facă o mănăstire și umblă prin țară să adune fonduri. Regele îi aduce economiile sale, juna Măicuță zice bogdaproste, pleacă fără să știe că acela era chiar Regele.

La Mănăstirea Vladimirești se poate vedea, pe peretele de la la intrare, tabloul votiv al Regelui.

Regina Ana lăsa impresia că abia acum descoperă țara pe care o avea în soartă fără s-o fi văzut. Se măritase cu un rege exilat, alungat, și învățase crîmpeie de Românie din poveștile sau ofurile soțului. Pelerinajul acesta era prima ei răsfoire iute și fierbinte a României.

Finalul cinei în tăcere.

În acest timp am mai și mîncat. Sarmalele erau grozave, și aveau succes necontenit. Plăcintele băteau cozonacul, și invers. Luam și cîte o înghițitură de vin.

La urmă, am fost conduși fiecare la chiliile ce ne-au fost destinate pentru odihnă.

ISTORIA ȘI DISCURSUL IDENTITAR ÎN DEZBATERE PROFESIONALĂ

Alexandru ZUB

La Tîrgu Neamț, lîngă impunătoarea cetate mușatină și „Ozana cea frumos curgătoare", a avut loc de curînd (10-12 septembrie a.c.) o reuniune de breaslă a dascălilor de istorie, din inițiativa inspectoratului de resort (prin distinsa profesoară Elena Preda), reuniune la care au luat parte și unii specialiști din domenii conexe, preocupați și ei de tematica identității de grup la nivel local, național, mondial.

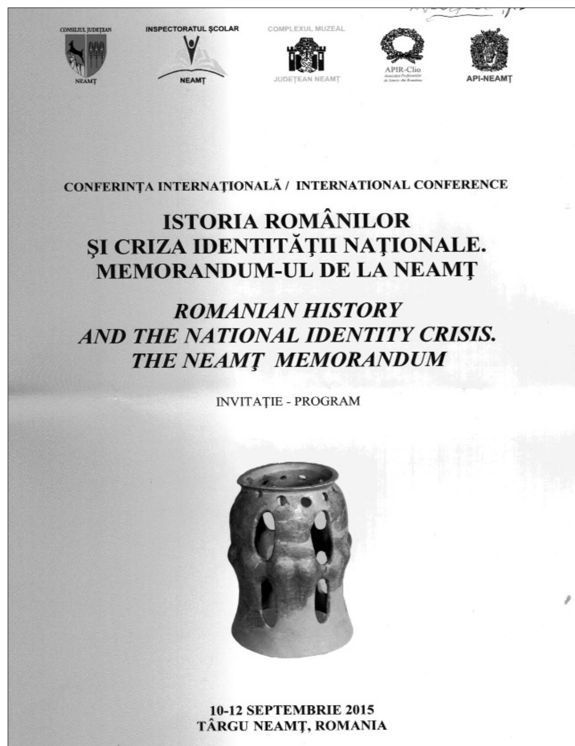
Asociația Profesorilor de Istorie din localitate și din alte județe s-a implicat lăudabil în realizarea acestei reuniuni, gîndită din capul locului ca un experiment cu semnificație majoră pentru școala românească de orice nivel, instituție ajunsă, neîndoielnic, în mare impas. Un argument *pro domo* atrăgea luarea-aminte, în programul reuniunii, asupra situației vitrege a școlii noastre și mai ales a istoriei ca disciplină umanistă, tratată cu totul nedemn de factorii responsabili. În mod firesc, s-a pornit de la ideea că „criza profundă de identitate națională, confuzia creată de problemele economice pot fi depășite cu certitudine, dacă pe parcursul procesului educațional sînt create premisele educației pentru conștiința apartenenței la un popor cu o istorie remarcabilă, stima de sine și față de valorile perene românești, care au creat condițiile pentru rezistența în fața oricăror vicisitudini istorice".

Fenomenul globalizării e privit, contextual, ca un factor agravant, de natură a spori confuzia, deruta, lipsa de șanse resurecționale. „Scopul conferinței, se spune în preambul, este acela de a sensibiliza și coagula factorii de decizie, la nivel național și internațional, prin crearea unei conjuncturi favorabile pentru decizii de maximă prioritate, cu privire la educația tinerilor prin și pentru istorie și identitate națională." Dezinteresul tinerilor în raport cu identitatea colectivă, neimplicarea adecvată în viața socială fac parte din criza pe care lumea o traversează de la un timp, criză multiplă și cu urmări nespus de grave, cel puțin în viitorul apropiat.

Un *memorandum* pe măsură, întocmit de cadrele didactice și de reprezentanți ai cercetării științifice, e menit a sensibiliza pe cît posibil factorii de răspundere, de la președintele țării, parlament și guvern pînă la cei de nivel mai modest, constituind un apel la mobilizarea interesului public pentru soarta școlii românești. Locul istoriei, ca disciplină, în acest cadru, a constituit însuși miezul alocuțiilor rostite la Tîrgu Neamț, în sobra sală de festivități pusă la îndemîna organizatorilor.

Istoria românilor și criza identității naționale, tema reuniunii, pare să fi primit, la reuniunea evocată, un impuls benefic, într-un moment cînd lumea noastră cunoaște noi motive de neliniște, dacă nu și de abandon păgubos. Profesorii Gheorghe Cliveti și Florin Alexandru Platon de la *Alma Mater Iassiensis* au adus contribuții notabile la definirea unor aspecte din vasta și complexa problematică pusă în discuție. Personal, am socotit că nu e abuziv să evoc, în prima parte a sesiunii, unele repere valabile din istoriografia română, tocmai pe linia discursului identitar și a statalității noastre moderne. Sînt teme la fel de complexe pe cît de aporetice, din care se pot degaja noi argumente în sprijinul istoriei ca disciplină didactică.

Cîteva nume, dintre intervenienți, se cuvin

amintite, aici, date fiind competențele lor: dr. Dan Dumitrescu de la ministerul de resort; profesorii Călin Felezeu și Nicolae Păun de la Universitatea „Babeș-Bolyai”, Ludmila Coadă și Ion Gumenîi din Chișinău, fiecare antamînd aspecte ale problemei în orizontul experienței personale, însă ținînd cont și de contextul epocii. A rezultat din cele mai multe alocuții că sistemul „Bologna” trebuie părăsit, ca unul ce a compromis anumite valori tradiționale, fără a le înlocui cu altele mai solide. A fost o soluție nefericită, după cum au recunoscut chiar unii dintre promotorii săi din capitală și din alte centre universitare.

Apelul preconizat, la finele sesiunii, ca o concluzie firească a dezbaterilor, se vrea un semnal de alarmă, încă unul, asupra situației precare a învățămîntului istoric, îndeosebi a celui preuniversitar, diminuat mereu și incoerent, la nivel de programă, ca și în manualele respective.

Un mic reviriment pare a se fi produs, în ultimul timp, sub presiunea societății civile, dar poate și ca efect al unor mutații sesizabile în sfera geopolitică și în unele zone ale puterii. Textul, revendicativ și programatic, emis de profesorii adunați anume la Tîrgu Neamț e un *memento* deontologic la care se va face recurs în perspectiva noilor reglementări din zona didactică. Îl așteptăm cu tot interesul.

REGULAMENTUL FESTIVALULUI NAȚIONAL DE POEZIE „COSTACHE CONACHI”, ediția a XXIII-a – Tecuci 2015

Casa de Cultură Tecuci în colaborare cu Primăria Municipiului Tecuci, organizează în zilele de 9-10 octombrie 2015 ediția a XXIII-a a Festivalului Național de Poezie „Costache Conachi”.

Concurenții: Pot participa tineri creatori de poezie în vîrstă de pînă la 35 de ani, care nu au publicat în volum. Concurenții vor trimite un număr de șapte poezii în cîte cinci exemplare (scris cu diacritice), care vor purta fiecare, același moto de identificare. Într-un alt plic închis, pe care va fi înscris moto-ul poeziilor, participanții vor introduce o fișă cu cîteva date personale: numele și prenumele, data și locul nașterii, domiciliul, ocupația, studiile, distincții literare, telefon, e-mail, etc.Plicurile cu fișa personală se vor deschide după jurizare și stabilirea premiilor.

Lucrările vor fi expediate pînă la data de 30 septembrie 2015, data poștei, pe următoarea adresă :

Casa de Cultură a Municipiului Tecuci, Str. 1 Decembrie 1918, nr. 62, cod 805300, jud. Galați, cu mențiunea: Pentru concursul național de poezie „C. Conachi”.

Jurizarea: Lucrările vor fi apreciate de un juriu, constituit din personalități culturale.

Premiile: concurenții stabiliți cîștigători vor fi invitați la Tecuci la manifestările organizate cu prilejul Festivalului Național de Poezie „Costache Conachi”.

Organizatorii vor acorda următoarele premii în numerar:

Secțiunea I: Concurs de Poezie

Marele premiu – 600 lei; Premiul I – 500 lei; Premiul II – 400 lei; Premiul III – 350 lei; Mențiune-250 lei

Premiul Editurii JUNIMEA și al Revistei SCRIPTOR

Vor mai fi oferite premii și din partea unor edituri sau reviste literare, partenere ale evenimentului.

Juriul își rezervă dreptul de a redistribui, în mod excepțional, anumite premii.

Cazarea, transportul și masa (diurna) Juriului vor fi asigurate de organizatori. Laureaților le va fi asigurată cazarea.

Laureații au obligația să fie prezenți personal la Tecuci, pentru a primi premiile și pentru a participa la manifestările organizate cu prilejul Festivalului.

Relații la tel. 0236/820 449; 0767/902876: 0723/289 695 sau prin e-mail la adresa festivaltecuci@yahoo.ro.

DIRECTOR FESTIVAL,
Profesor MIRCEA CĂLIANU

CÎTEVA NOTE ASUPRA EDIŢIEI AGÂRBICEANU

Mircea A. DIACONU

Dar, dincolo de mica întîmplare cu iz politic de la „Românul”, literar vorbind, deci, pe Caragiale şi pe Agârbiceanu totul îi desparte. Iar lucrurile acestea reies poate nu numai din realitatea textului, ci şi din practica propriu-zisă a scrierii. Cîteva afirmaţii din *Notă asupra ediţiei*, semnată de Ilie Rad, merită invocate. El aminteşte cuvintele lui Agârbiceanu însuşi, care-i răspunde (ingenuu) lui G. Pienescu, îngrijitorul seriei de *Opere*: „Unele colecţii de schiţe şi nuvele nu au fost alcătuite de scriitor, ci de editori, iar cele pe care însuşi le-a compus au fost nişte «comenzi» ale unor «biblioteci» populare, fie colecţii cu caracter educativ, potrivite împrejurărilor social-politice ale populaţiei româneşti din Transilvania subjugată de Imperiul Austro-Ungar, fie, în sfîrşit, antologii întîmplătoare [...]” (CXXXIV). În 1943, într-o scrisoare, citată aici, mărturisea de asemenea: „Cu cît trecură anii, am fost atras irezistibil tot mai mult spre adîncimile sufletului, fiindu-mi, în tot timpul scrisului aproape imposibil să mă îngrijesc de formă, de stil. Şi schiţele, povestirile mele le-am scris dintr-o suflare. Rareori am revenit asupra celor scrise. N-am transcris niciun manuscris, doar pagini din ele. Toate volumele sau schiţele mele s-au publicat după primul şi singurul manuscris. Nu-mi pot da seama nici acum pentru ce nu reciteam ce am scris decît în tipar, deşi îmi dădeam seama că nu fac bine” (CXXXVII). La reeditări, în ediţia de *Opere*, Agârbiceanu reface textul în aşa fel încît un Marian Papahagi vorbeşte pur şi simplu de reficţionalizare, căci autorul face „foarte multe retuşuri, elimină stîngăcii de exprimare, cacofonii şi, bineînţeles, stridenţele naţionaliste, care răsăreau mai peste tot în primul text”. Intervenţii vor fi fost şi ale editorilor, din moment ce la un moment dat, într-o dedicaţie, spune: „Domnului profesor C. Fierăscu, profundă mulţumire pentru grija tipăririi volumelor mele şi pentru inteligenta înlocuire a unor ardelenisme”.

Aici, aş deschide o discuţie legată de compararea variantelor, Ilie Rad vorbind despre faptul că „ar fi fost prezumţios [...] să transcriem textele din primele volume ale scriitorului, neincluse în ediţia Pienescu”, din cauza numeroaselor alternanţe fonetice, inconsecvenţe ale autorului etc. Tot domnia sa precizează că „În textele din *Opere*, faţă de variantele din reviste sau din ediţiile princeps, există două tipuri de modificări: de natură *ideologică* şi de natură *stilistică*. Cele două modificări nu pot fi separate, pentru că Agîrbiceanu a eliminat unele cuvinte peiorative sau situaţii în care reprezentanţii unor naţionalităţi conlocuitoare au o imagine negativă, iar, pe de altă parte, a intervenit în acurateţea textului”, şi aici urmează un pasaj exemplificativ.

Or, cu atît mai mult cu cît se vorbeşte despre o reficţionalizare, e necesar să cunoaştem textul prim şi variantele de pe parcurs, indiferent care va fi fost cauza lor. Cît despre imaginea negativă, ea nu este, aşa cum s-a văzut, a naţionalităţilor conlocuitoare. Iar exemplul dat mai departe de Ilie Rad este mai mult decît interesant: Textul din schiţa *Hoţul*, preluat din volumul *De la ţară*, care arată acolo în felul următor: „În vreo trei sate,

bolțile jidanilor fură călcate și bănușorii, puși bine la cutii de fier, pieriră ca și cum n-ar mai fi fost, lăsînd pe perciunați să-și smulgă bărbile roșii", se transformă în ediția de *Opere*, I, a lui Pienescu, și deopotrivă în ediția de-acum astfel: „În vro trei sate, bolțile negustorilor fuseseră călcate, și bănișorii, puși bine în cutii, pieriseră ca și cum n-ar fi fost". Schimbări formale, avînd în spate rețineri ideologie, dar cu consecințe grave în diminuarea expresivității. Cum am văzut, însă, în legătură cu tema aceasta, a evreilor, chiar în volumele de-acum multe texte păstrează tonul, mentalitatea și limbajul din momentul publicării. În fond, un studiu despre imaginea evreului în opera lui Agârbiceanu trebuie să aibă acces la toate ipostazele textelor lui. Diferite tipuri de studii nu se pot baza decît pe accesul la toate variantele. Apare, apoi, întrebarea cum au funcționat selecția și opțiunea autorului. E firesc, de exemplu, să ne întrebăm dacă povestirea aceasta, *Hoțul*, va fi avut și alte secvențe expresive atenuate din motive de stil și de ideologie. În situația în care n-avem acces la ediții, putem bănui orice. Or, tocmai prezența tuturor variantelor asigură utilizarea cu folos a ediției de cercetători de diferite specializări. Azi nu-l citim pe Agârbiceanu (doar) pentru valoarea lui literară. Dacă am face-o, atunci am merge direct la cele cîteva texte despre care știm că sînt capodopere, fără să avem nevoie să parcurgem, ca un cititor inocent, întreaga operă pentru a le descoperi.

Ilie Rad precizează că „Secțiunea de *Note și comentarii* nu a putut discuta și variantele textelor, pentru că acest lucru ar fi însemnat retranscrierea pasajelor eliminate de autor, cu ocazia pregătirii seriei de *Opere*, pasaje care ar cădea azi sub incidența *corectitudinii politice*, mai periculoasă decît cenzura sau autocenzura din regimurile dictatoriale". Și, în favoarea opiniei sale, Ilie Rad citează aici un fragment dintr-o apariție editorială proaspătă semnată de Ana Blandiana (*Fals tratat de manipulare*) care abordează această problemă. Sigur, problema corectitudinii politice face obiectul unor studii de anvergură din medii și teritorii științifice diferite. Se poate face apel și la poziția formulată de Ana Blandiana. Problema este, însă, că motivația nu prea stă în picioare. În tot cazul, nu ne putem prevala de inaderența la principiile corectitudinii politice pentru a trece sub tăcere viziuni, opinii, puncte de vedere pe care istoria le-a condamnat și nu cred că Ana Blandiana se referea la astfel de situații.

Pe de o parte, o ediția critică trebuie să cuprindă și pasajele care ar putea să stîrnească știu eu ce sensibilități. Tocmai acesta e rostul unei astfel de ediții, care nu se adresează vulgului. Pe de altă parte, dacă „populația conlocuitoare" se referă la evrei, atunci textele din cele două volume publicate acum conțin multe fragmente, așa cum reiese în paginile de mai sus, în care corectitudinea politică ar putea fi zgîndărită, lezată grav. Sau ar fi zgîndărită dacă n-am ști că lucrăm cu niște opere literare, indiferent de funcționalitatea lor în contextul publicării, care mărturisesc despre o lume, despre o mentalitate, despre un timp. Altfel, să credem că ceea ce lipsește ar fi fost de o duritate și mai mare?! Nu cred. E de bănuit, mai degrabă, că, preluînd variantele din diferite ediții, corpul volumului s-ar fi dublat sau triplat. Iar cineva trebuia să facă o foarte atentă comparare a textelor. În tot cazul, după cum am văzut deja, în ediția primă, *Plutașii* avea un cu totul alt final. Și dacă Agârbiceanu va fi renunțat la ultimele secvențe, n-o va fi făcut în nici un caz din motive ideologice, din moment ce restul textului s-a păstrat, ci din inconsecvența artistică pe care finalul o instituia. Altfel, acel final, care vorbește cumva despre procesul creației, nu schimbă cu nimic substratul ideologic al povestirii.

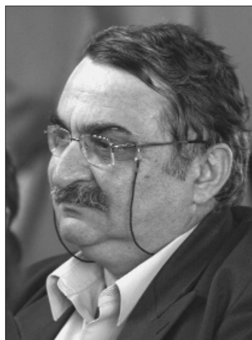
Chestiunea a fost abordată de Leon Baconsky, în textul despre *Fefeleaga*, din *Dicționarul analitic de opere literare românești* (coordonator Ion Pop). Precizează Leon Baconsky: „Versiunea definitivă din *Opere* [autorul se referă la versiunea nuvelei *Fefeleaga*, n.n.] reflectă, asemeni altor proze ale aceleiași etape, practicile controversatei stilistici a «rescrierii», proprii majorității finalurilor tîrzii de carieră: mici comprimări (sau, dimpotrivă, detalieri) la nivelul unor segmente ale comunicării, frecvente substituiri (uneori din rațiuni evident subiective) de cuvinte sau de timpuri

verbale, transcrierea în registrul concretului epic a unor elemente de dialog împrumutate, inițial, vocii auctoriale etc., opțiuni de natură a repune, de fapt, în discuție structurala *indecizie* stilistică a scrisului acestui important prozator al începutului de secol". Și acum urmează precizarea care cu adevărat interesează în acest context: „O eventuală ediție științifică nu va putea ignora nici textul primei alcătuiri, ieșite practic din circulație după 1962". Ilie Rad ne propune, însă, o soluție: „Cititorul interesat și pasionat de compararea textelor are la dispoziție bibliotecile publice, unde se găsesc toate volumele lui Agârbiceanu (inclusiv cele depozitate la Fondul secret, în perioada comunistă". O fi fiind așa și, în fond, ediția deacum nu se numește critică ori științifică. Oricum, avem de-a face cu un corpus imens. De aici, poate, și repetarea, reluarea cîtorva texte fie sub același titlu, fie sub altul. *Vecina* apare în vol. I, la p. 656, dar și în vol. II, la p. 47. *O scrisoare*, din vol. II, p. 80, apare sub titlul *O scrisoare. Lenuțo, sufletul mamii!* în același volum, la p. 591. De asemenea, *Năcaz*, vol. II, p. 52, apare cu titlul *Fragmente*, la p. 946, preluat de data aceasta din volumul *Povestiri*.

Utilă *Cronologia*, preluată pentru intervalul 1982-1973 din *Biobibliografia* realizată de Dimitrie Vatamaniuc, în 1974. Ar fi fost interesat dacă, cum, cu ce anume se poate completa intervalul 1944-1953, sau, mai exact, 1948-1953. În „Agîrbiceanu (aproape) necunoscut", Răzvan Voncu opinează că literatura „direct sau indirect de inspirație creștină" a scriitorului ardelean n-ar fi fost reeditată după 1941 întrucît scriitorul ar fi fost o „victimă a interzicerii, de către același regim comunist, a Bisericii Române Unite cu Roma – și, evident, a refuzului lui Agârbiceanu de a abjura". Sigur că ideea merită o coborîre în arhive. Un alt detaliu semnificativ în Cristian Vasile, *Viața intelectuală și artistică în primul deceniu al regimului Ceaușescu, 1965-1974,* care vorbește despre faptul că la sfîrșitul anilor '50, „dorința de cooptare a elitei intelectuale a fost mai mare decît inerția de a păstra la index diverse categorii de indezirabili", exemplificînd și cu „cazul lui Agârbiceanu, care nu avea doar calitatea de reputat scriitor, recuperabil pentru interesele sistemului, ci putea fi privit și ca un preot grecocatolioc *nerevenit la ortodoxie*, deci dușman al regimului politic care impusese în 1948 unificarea forțată a celor două «Biserici românești»". Așadar, teritorii de explorat pentru reconstituirea biografiei lui Agârbiceanu, pentru recuperarea lui, fără partizanate inutile. În *cronologie*, sînt invocate, pentru perioada de după 990, articole ori volume realizate de Ion Vlad, de C. Mohanu, de Mircea Zaciu, dar informațiile necesită, cred, în anumite cazuri completări care să ajute cercetătorului interesat.

O chestiune care mi-a suscitat interesul a fost legată de faptul că Ilie Rad folosește peste tot (sau aproape peste tot, căci există și o doză de inerție pe care aș numi-o tehnică) forma *sânt*. Precizează Ilie Rad în *Nota asupra ediției* că nu face decît să respecte autoritatea DOOM-ului: la „p. XCVII a ediției din DOOM – Editura Univers Enciclopedic Gold. București, 2010 –, se scrie negru pe alb: «... continuat în formele moștenite scrise anterior **sînt** etc. Redarea acestora din urmă trebuie făcută cu **â: sânt**»". Deși profesor eu însumi, sincer vorbind nu eram la curent cu această actualizare. Mă întreb dacă sînt profesorii din preuniversitar. Dar între timp tot mai multă lume a ajuns să pronunțe *sunt* (cred că apăruse și un ordin în acest sens), intuind că limba română e, totuși, o limbă fonetică. Acum, avem paradoxul că se scrie sânt, dar lumea pronunță în continuare sunt, chiar dacă e o pronunție care produce mici cataclisme în aparatul fonator. Am impresia, însă, că nimeni numai înțelege nimic – și că, prin urmare, într-un fel sau altul, tot limba va ieși învingătoare.

În tot cazul, ce satisfacție mai mare decît să descoperi că volumul *Două iubiri* al lui Agârbiceanu a fost tradus în italiană, în 1930, de Nella Colini. Să fie Nella Colini, iubita lui Traian Chelariu, eroină a jurnalului pe care l-a ținut scriitorul bucovinean în timpul burselor sale la Paris și Roma, din anii '30?! Eroina acelei povești de dragoste marcată parcă de *fatuum*?! Surpriză totală, așadar, Agârbiceanu.

LA BRAȚ CU FRUMOASA APOCALIPSĂ

Ioan HOLBAN

Cu Traian Ștef, cum, inspirat, spune Al. Cistelecan, „se încheie, în ce are semnificativ, catalogul clasei de lirică a generației ’80”; debutul tîrziu, mereu amînat pînă în 1993, cu volumul *Călătoria de ucenic*, urmat, însă, de o serie strălucită – *Femeia în Roz* (1997), *Tandrețea dintre noi* (1999), *Epistolele către Alexandros* (2004), *Didascaliile* (2007), *Poezii* (2010), *Ceremoniile* (2011), *Cardul de credit* (2013), *Laus* (2015) –, reprezintă opera unui poet interesat mereu de soarta cuvintelor sale și ale altora și care percepe lumea sub semnul *dualității* și al *spectacolului*: lumina soarelui și lumina lucrurilor, mîna de aici și mîna din lumea cealaltă, eu și ceilalți, icoana aurită (a Sfîntului Nicolae și a Sfîntului Gheorghe) și dușumeaua înnegrită, imaginea din preajmă, *privită* și aceea din fotografia de altădată, *văzută* în colțul icoanei desemnează cele două lumi care, însă, nu se plasează într-un raport de adversitate, ca în atîtea alte poetici, pentru că, iată, ele comunică pe o rețea de canale subterane, poetul trecînd din una în cealaltă, condus, adesea, de o *călăuză* „de profesie”: ea trebuie, însă, ucisă dacă nu *vede* ambele lumi. („Cînd vrei să-ți tai mîna care te conduce încotro duce/ Văzul celuilalt/ Să omori călăuza care vede doar lumina soarelui/ Care nu vede lumina lucrurilor/ Cum se schimbă singură/ După rațiunea înaltă/ Cred eu cu mîna mea înfrigurată/ Peste mîna ta din lumea cealaltă”, scrie Traian Ștef în poemul *Fotografia*), ființa dînd mîna celei care știe drumul ce unește umbra și corpul acesteia; „Tu să mă conduci/ Nu călăuza de profesie/ Dar mă conduci sau/ Mă împingi de la spate/ Tu să mă conduci/ Între umbra și corpul tău/ Și umărul dinspre mine/ Să ardă puțin” (*Tu să mă conduci*). Traseele care unesc lumile lui Traian Ștef se fixează printr-o *poetică a vederii*, structurată în tradiția dicotomiei eminesciene privire/vedere; dintr-o fotografie învechită, cu aducerile-aminte de acolo ori dintr-un tablou, imaginea *se soarbe*, se filtrează, trecând pragul privirii spre ceea ce se vede: „Ceața ca într-o depresiune/ Ca balerina într-o lebădă/ Intră în noi și suntem așa de fericiți/ Ca o albeață care înflorește/ Și vede tot ce nu se poate vedea/ Și știe tot ce s-a știut pînă atunci/ Și luminează tot ce nu mai are nevoie/ De vedere” (*Cum intră ceața în noi*). Cîteodată, *ninsoarea*, *albul* dens al unei dantele sau al rochiei de mireasă, al vișinului înflorit ori al norului albit „pe sfoara de rufe a cerului” și *colbul* de pe drumul „deal vale deal vale” oferă sugestia mincinoasă a anulării distanțelor, a năruirii dualității fundamentale: în fapt, sperînd să ascundă sub praful alb al ninsorii oasele jupuite, mucegaiul, mizeria asfaltată, așchiile stejarului doborît, ființa multiplică distanțele și simte încă mai intens ceea ce desparte/unește realul derizoriu *privit* de fantasmele între-*văzute*: „Ninge ușor și la noi un praf alb/ Peste mizeria asfaltată/ Ca tremurul din gene al unei vedete/ Mimînd dragostea pentru un fotbalist tatuat/ Numai în pădure cade zăpada frumos/ Peste urmele fiarelor peste oasele jupuite și linse/ Peste așchiile unui stejar din care s-a făcut/ Talpa bisericii/ Peste penele de vultur peste mătasea razei/ De lună peste ochiul aprins într-o lucarnă/ De la casa vînătorului/ Peste marginea unui craniu din care s-au pierdut/ Amintirile peste boarea unei consolări/ Chiuind pe un mînz negru înaripat/ Calc peste

zăpada din parcul orașului/ Și simt cum amuțește ca plumbul/ Ca peștele curățat de iubirile cavalerului rătăcitor/ Ca o cicatrice prefăcută într-o coajă de pîine/ Și zvonul pașilor se încolăcește peste farmecele/ Măștilor care dau bună ziua din vitraliile/ Unde mucegăiesc în verde închis mari orgolii” (*Ninsoare*) .

Modalitatea și calea conexiunii celor două lumi decid *soarta cuvintelor*, a *limbajului poetic*; Traian Ștef pîndește (fură sau ia, pur și simplu, cerîndu-și voie) cuvintele „folosite de alții” pentru a-și face propriul depozit, într-o viziune deconstructivistă asupra poeziei; operația se vede limpede în felul cum adună în grămezi cuvintele, precum rumegușul pe malul rîului și, apoi, cum le vîntură pentru a păstra, în depozit, poate chiar unul singur, nerostit, litera A a unei cărți de mai tîrziu: „Poate ar trebui să vorbesc mai mult/ Simt cum se fac în mintea mea depozite/ Din cuvintele folosite de alții/ Și nu știu cînd să le dau la o parte/ Cum nu mai scînteiază/ Cînd să le arunc peste bord/ Cum se lipesc ca negii de neuroni/ Poate dacă aș vorbi mai mult mi-ar ieși/ Pe gură pe nas pe urechi prin ochi/ Prin buricele îngroșate ale degetelor/ Să înjur să pomenesc toți dracii/ Grîul soarele dumnezeii mamii lor/ Mari grămezi de rumeguș pe malul rîului/ Chiar lîngă pădurea verde/ Unii spun că ar fi bun pe cîmp în loc de bălegar/ Alții iau cîte un sac pentru afumat slănina/ Atîta a rămas din lemnul mîndru/ Și drept între toate umbrele/ Aș desface cuvintele din mucezeala stătută/ Le-aș limpezi să fie/ Ca fețele de masă ale bunicii/ Aș căuta prietenii să le punem la loc limba/ De clopot/ Aș păstra unul singur pentru mine/ Pentru orice eventualitate/ Ascuns/ Nerostit/ Poate ar scrie mai tîrziu o carte/ Le-aș da drumul să prindă roșeață și dragoste/ De viață barem cît o găină beată/ Și mai ales să-l pleznească peste gură/ Pe acela care crede că le știe pe toate/ Cum i-aș plezni eu peste gură/ Cu o coadă băloasă de pește/ Pe aceia care se cred poeți/ Cînd scuipă printre dinți consoane/ Care pînă la urmă tot în creierul meu/ Se rostogolesc ca într-o prăpastie” (*Litera A*). Cuvintele poemelor lui Traian Ștef se elaborează în vis; între poeții contemporani, poate la Marian Drăghici mai regăsim această legătură atît de intensă, viață-moarte, geneză reciprocă între vis și poemul (ne)scris. Marian Drăghici visează poemele „dumnezeiești”; Traian Ștef așteaptă pretextul visului, cum T.S. Eliot căuta ritmul din care să crească poemul: „un poem sau un pasaj dintr-un poem – spune acesta în *Eseurile* sale –, tinde uneori să se realizeze întîi ca un anume ritm și abia apoi ajunge să ia forma expresiei verbale; un anume ritm poate da naștere ideii și imaginii”. Visul e pre-textul, materia și materialul poemului lui Traian Ștef: „De mult timp nu am visat/ În noaptea asta visez un loc necunoscut/ Vreau să cumpăr pîine numai pîine/ Se poate cumpăra aici mi se spune/ Undeva pe deal/ Îți cântărește mai întîi făina/ Apoi aștepți pînă se coace pîinea/ Cumpăr făina și mă trezesc/ Nu știu cum arată pîinea în acel loc necunoscut/ Nu am văzut decît oameni cumpărînd făină/ Și cînd mă trezesc întind mîna dreaptă/ Spre femeia de lîngă mine/ Apoi îmi retrag brațul îndoit/ Sub cap mă întorc mă gîndesc/ La o mîngîiere discretă/ Să nu se sperie să nu se trezească/ Să nu se strice vraja/ Poate acum după ce am visat/ După atît de mult timp/ Voi putea scrie un poem/ Mă voi putea întoarce în vis să aștept/ Pînă se coace pîinea” (*Pot scrie*). Scrisul nu descrie, ci „ce visez ce simt în creier” și „eu nu vreau viațaevis”, ne avertizează Traian Ștef; aici e, în fond, diferența față de paradigma romantică și simbolistă, unde visul e spațiul securizant, refugiul, substitutul vieții derizorii. Realul e scris pe măsură ce *e visat*, iar *a visa* e *a scrie* în lirica lui Traian Ștef; echivalarea fiind făcută, cineva trece *înlăuntrul* poemului, înlăuntrul tabloului sau al fotografiei învechite, se (re)soarbe acolo pentru a descoperi rostul textului și imaginii din vis în ordinea existenței înseși („Cînd te apropii iată cum/ Cîte unul devine fluorescent/ Maestrul te-a văzut/ Maestrul știe/ Cel încins în propria imagine/ Strigă înșelătorie/ Întorci filele/ Parcă ai întoarce cu burta în sus/ O broască țestoasă/ Ești roșie ca pălăria Saskiei/ Ești în criză de timp/ Sau o neliniște interioară/ Sau simțul datoriei/ Nu-ți dau pace/ În oglindă nu te-ai văzut/ Acum ești în tablou/ Privește-te/ Ești în poem înăuntru/ Eu sunt afară/ Privește-mă/– Viața

este destul de amară/ Prețurile mari în alb/ Sau la negru/ Numai tabloul numai cartea/ Îi mai obișnuiesc pe oameni cu moartea", scrie Traian Ștef în *Poem pentru coperta a patra*), dar și a limbajului poetic: spune Traian Ștef într-un dialog cu Ion (Moldovan?): „Eu tocmai întorceam un vis pe dos/ Gata să scriu serios un poem/ Și-l întreb cum pot sonetiștii/ Să-ntindă ca tăbăcarul cuvîntul/ Cum albul pe os" (*O renunțare la sonet cu Ion*).

Prin anii '70, într-un interviu, la întrebarea banală „La ce lucrați acum?", poetul Ion Gheorghe a răspuns abrupt: „La cuvîntul *cărămidă*". Poate că poetul chiar explora „poeticitatea" unui cuvînt „nepoetic", arid, fără încărcătură simbolică, considerat în afara limbajului și imaginarului liric. Acum, peste ani, Traian Ștef lucrează, în *Cardul de credit*, cu alte cuvinte, mai vechi sau mai noi, aflate, și ele, într-o sală de așteptare a trenului lirismului; mai mult, poetul de azi vrea să elimine ori să reconfigureze depozitele de cuvinte „mucegăite", folosite de alții, căutînd *limpezirea* lor pentru o *nouă* carte. Și astfel poetul creează depozite noi, cu marja de siguranță, cardul de credit, Etcaetera, unealtă, rumeguș, bălegar, slănină, găină beată, coadă băloasă de pește, zacuscă, abator – noile cuvinte și sintagme care produc (horribile dictu!) poezie, dau adîncime viziunii și însuflețesc lexicul; Traian Ștef e mereu în căutarea cuvîntului nou, „nepoetic", ascuns în (i)realitatea imediată, poate chiar nerostit, de la care poate să înceapă un text nou-nouț: sau, ne sugerează poetul, chiar de la litera de început a cuvîntului. Căutînd litera/cuvîntul, Traian Ștef se exersează, în *Cardul de credit*, cu toate cele ale poeziei de azi; scrie „preapoetic", zice în *Vînătoare de curcubeie*, face „săltărețe rime" și se amuză în cheie parodică (*Ceea ce mă îngrijorează*) sau, iată, se întoarce la ornamentele de totdeauna ale lirismului: lacrimile unei fete visează „să ude o mîngîiere tandră", iar sîngele unui mistreț lovit de un cunoscut glonț de argint se încheagă și „se preface în bursuci albi" (*Vînătoarea*), pentru ca, altădată, ceața să intre în noi „ca într-o depresiune", „ca balerina într-o lebădă" (*Cum intră ceața în noi*).

În *Cardul de credit*, Traian Ștef transcrie tot felul de figuri, senzații, stări, sentimente, întîmplări, ca într-un jurnal: cum simte departele, îl caută și, desigur, acesta nu e în locul imaginat, o fotografie veche și amintirile care curg în fața ei, la o masă în grădina de vară a teatrului și chipul unei femei care va scrie un jurnal unde să deslușească înțelesurile întîmplărilor, o poză cu „genunchiul de măr ionatan al miresei", nebunul cîntînd la flaut pe strada principală, figura de ceară din spatele vitrinei, care trece în lumea reală, dincoace – iată jurnalul liric al *vraiștei* din jur, descompusă pentru a reconstrui o altă desfășurare a zilei. Cu rare excepții, totul se petrece în regim diurn în poezia lui Traian Ștef care simte că ziua *pulsează* ca o ușă glisantă, înăuntru/ în afară; scenariul e mereu același; *realul* curge în cenușiu și derizoriu, apare fantasma, *realitatea* pare a o lua razna ai zice, pentru ca totul să se prăbușească, instantaneu, înapoi în cotidianul mocirlos, în *mecanica* lui: „Stai la masă în grădina de vară/ A teatrului/ O ploaie falsă/ În această iarnă întoarsă/ Pe dos/ Și te gîndești la prietenul care tocmai/ A făcut un infarct/ Adevărul este că pe unde trec/ Gîndurile/ Se despică puțin spaima/ Cum ai scăpa din mîna ta/ Mîna unui copil/ Mai încolo o femeie/ Nu am mai văzut-o vreodată/ Mintea ei parcă trece prin/ Coridoare înguste/ Așa îi arată privirea/ Și cînd se uită spre mine/ Face ochii foarte rotunzi/ Și eu mă simt obligat/ Să mă uit drept în ochii ei/ Cu ochii mei mari și goi/ Să oficiez această privire iernoasă/ Pe scena teatrului din grădina de vară/ Prietenul meu bun s-a ridicat/ Pe deasupra cuvintelor/ S-a sprijinit puțin/ Pe o creangă de gutui înflorită alb/ În decembre/ În timp ce stelele trimiteau un pic/ De îngheț/ Peste cîmpul altui abator/ Multe înțelesuri au întîmplările/ Dacă stai să te gîndești bine/ Doamna aceea va scrie precis/ În jurnalul ei/ Despre întîlnirea din grădina de vară/ Tu mergi acasă și bați covoarele/ Și praful se depune peste tot/ Ca de obicei" (*Coridoare înguste*). Sau, dimpotrivă, din mecanica surdă a cotidianului în visul unde se adună toată superbia unei ființe eșuate *acolo*, salvată *dincolo*: „Un nebun cîntînd la flaut/ Sau cel puțin așa se spune/ Despre acel bărbat/ Cu părul vîlvoi și hainele

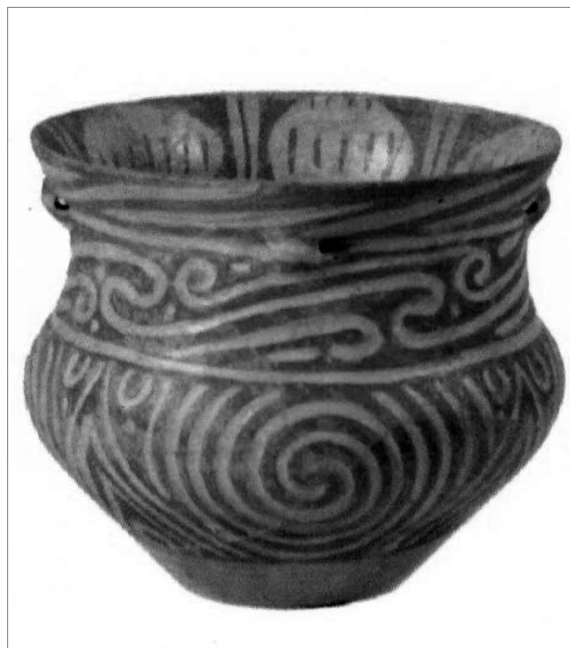
ponosite/ L-am văzut și eu/ Cîntînd pe strada principală/ În fața unei vitrine/ Și am privit cum mai ales tinerele femei/ Se apleacă/ Să lase în pălăria de la care piciorul bate/ Ritmul o hîrtie de un leu/ În timp ce majoritatea trece mai departe/ Sau aruncă o monedă/ De la înălțimea milei lor/ Un nebun cîntînd la flaut/ Gata să adoarmă în aburul sunetelor/ Îmbătat ca poetul romantic/ De o umbră nocturnă/ Dacă nu de alcooluri/ Pe retină i se lipesc foițe de aur/ Cînd pare/ Că în salon intră regele și regina/ În minte îi răsar ciocîrlii gata să se înalțe/ La cer urmărind veștile stinse/ Își amintește că a mai cîntat odată la flaut/ Că a mai trăit o dată aceste întîmplări/ Că același cal nechezînd l-a prins cu dinții/ De singurul lui veston de iarnă de vară/ De primăvară de toamnă și s-a ridicat cu el/ Pînă deasupra norilor printre stoluri de berze/ Și de atunci tot zboară/ Și nu mai cade doar se leagănă/ Și cîntă și tuturor li se pare că la flaut cîntă" (*Amintirea din urmă*).

În poezia lui Traian Ștef, reperele nu sînt cele clasice (lumină/întuneric, sus/jos, cosmic/teluric, noapte/ zi), ci *subpămîntul* cu o cîrtiță „mușuroind pînă o dor ochii" și *realitatea_senină* de deasupra, iar poemul se naște totdeauna în secunda de tăcere din zgomotul asurzitor al vraiștei din jur; mai mult încă, există o dimensiune care leagă poezia din *Cardul de credit*, după treizeci de ani, de una din temele optzeciștilor „radicali" de altădată: cum Traian T.Coșovei în *Ninsoare electrică*, Călin Vlasie în *Neoronia*, Florin Iaru în *La cea mai înaltă ficțiune*, Traian Ștef caută luminile din creier, transferă acolo ființa cu toate ale sale, *realitatea* și *realul din creier* sînt *aici* și *dincolo*: „Îmi spunea mai deunăzi o prietenă/ Femeie tînără/ Că mama ei se teme de moarte/ Că se cere la medic pentru orice/ Că are analizele mai bune decît ale ei/ Că are totuși o vîrstă/ Mama a trecut bine peste optzeci/ Aude vede bine/ Mai bea cîte un păhărel de țuică/ Ea aprinde focul la cazanul de încălzire/ Înainte de a se trezi ceilalți/ Alt semn că mama ei se teme de moarte/ E că n-o mai pomenește ca pe dracul/ Înseamnă că dacă o pomenim/ Nu ne temem/ Nu o chemăm cuvintele nu cheamă/ Realul ci irealul/ Tăcerea cu voce tare/ Închide realul în creier și nu mai ai/ Nici o șansă de scăpare/ Cu realul în creier/ El fermentează pînă dă pe afară/ El are simțuri noi și nu ne spune/ Pînă într-o zi/ Cum i-a spus mamei prietenei mele/ Oricum mai tinere" (*Realul din creier*). În basm, ne spune poetul în *Sandalele de fier*, eroul are nevoie de sandale de fier „nu pentru drumul spre casă"; cestălalt „erou" are în picioare „niște pantofi cam scîlciați": diferența o fac, în ordinea poeziei, iată, *puterea imaginii*, fantasma Femeii din Creier și a Femeii în Roz, *tăcerea* care închide realul în creier și *metaforele obsedante* ale sîngelui închegat din *Vînătoarea* și *Certitudine*, de exemplu și lenei din *Fațada fericită*, *Îngerul din măduvă*, *Fericirea de a sta de vorbă, Semne luminoase*. Totul crește și se nimicește în creier, în una dintre cărțile de poezie cele mai frumoase din stricta noastră actualitate literară: povestea, ființa interioară și istoria, astfel: „Mai alb ca focul mă simt în creștetul muntelui/ Crescînd mereu din creierul meu/ Ori de cîte ori povestesc/ Despre tălpile roase ale urcușului/ Despre nopțile petrecute între miresme despre/ Coborîrea în peștera urșilor/ Despre stropii de apă dintre calcare/ Tu nu ești puiul cucului/ Ești feciorul moșului/ Îmi spune bătrînul meu înaintaș/ Cu ochii albaștri/ Care n-au văzut niciodată marea neagră/ Dar au văzut cerul înstelat/ Și eu l-am văzut/ Și nu mi s-au albăstrit să fie ca ai lui/ Ochii mei de cititor în cărți/ Ca ai lui de cititor în stele/ Mersul meu de umblător printre statui/ Precum al lui de coborîtor din cronici/ Somnul meu înlemnit/ Precum al lui desfrunzit/ Sau al muntelui/ Dezmărginit" (*Mai alb ca focul*).

Cealaltă temă majoră resorbită în lirica lui Traian Ștef este *lumea ca spectacol*: „Eu sunt Noul Sisif/ Învîrt manivela Parcului de Distracții/ Ei vin aici să rîdă/ Să se pipăie nerușinat/ Să-și arate corpurile îmbrăcate/ Prin porii lor iese iarba/ Pe care o calcă Femeia în Roz/ Să nu aluneci îi spun/ Eu nu pot opri manivela/ Să te prind/ Să nu cazi/ Din starea gazoasă/ În starea solidă/ Să nu-ți rîzi de mine zice/ Dacă vrei să mai apuci/ Sfîrșitul poemului" (*Manivela Parcului de Distracții*): poetul e mecanicul, regizorul, scenograful, actorul, directorul de scenă, maestrul de sunet, de lumini și de mișcare scenică, sufleurul, insul din

figurație în spectacolul din Parcul de Distracții, din grădina de vară a teatrului sau de la „circul mare luminat feeric”. Mulțime de personaje – Femeia în Roz, Femeia din Creier, Înfricoșătorul, harpia, puternicul, Boreus, „cîinele meu credincios”, frumoasa Apocalipsa, cavaleri cu „platoșa caldă”, băiatul și fata „îndrăgostiți”, prietenul B. Jean, dansatorul, bufonul, organistul, dirijorul dintr-un salon de muzică sau de dans, Ion, poetul, Alex, cerșetorul, un nebun cîntînd la flaut, măsluitorii care sînt protagoniștii „teatrului de situații” –, spații neconvenționale – caruselul din Parcul de Distracții, luna care, și ea e un parc „unde noi dansăm”, grădina de vară a teatrului, un teatru de păpuși experimental –, decorul „verde hipnotic”, cercul de lumină făcut, pe scenă, de reflectoarele spectacolului de gală, costumele care au fost purtate „de corul antic”, aplauzele, „frunze care cad”, figuranții, „cranii de cristal”, Caietul Program – totul se cuprinde într-un spectacol la fel de explicit ca în lirica lui Mircea Ivănescu, dar în cheia proprie liricii lui Traian Ștef: ca *să fie* în text, spectacolul cu toate ale sale trebuie, mai întîi, să pătrundă în poemul (ne)scris din vis: „Mi se pare cunoscut decorul/ Și personajele mi se par/ Întîlnite într-o altă stare sufletească/ Bărbați și femei umbre albastre la masă/ Femeia cu pisica în brațe își aduce aminte/ Că nu prima dragoste a fost cea mai fericită/ întoarce cărți și arcuiește sprîncenele/ Gata să iasă din destinul ei împăienjenit/ Cavalerul își continuă vorba/ Și corpul lui se consumă sub armura povestirii/ Nebun să creadă în iubirile care s-au stins/ Pe cînd cutreiera o țară de slujnice/ Îmbrăcate în rochii roșii lungi/ Ar dori să se plimbe puțin prin ploaie/ El să simtă cămașa udă peste pielea solzoasă/ Ea să-și piardă mințile ca o pălărie zburînd/ Bărbatul și femeia din această scenă/ Într-un vis ar vrea să intre/ Mi-l închipui dar e/ O întrebare pe care n-o mai pot pune” (*O întrebare pe care nu o mai pot pune*). Mai mult încă, lumile spectacolului, dualitatea acestuia se exprimă între obligațiile *actorului* în lumina reflectoarelor și libertatea *spectatorului* ascuns între umbrele din sală: „Vine un spirit protector să observe/ Dacă pun toate lucrurile la locul lor/ Dacă am ajuns să trec peste marea rușine/ Care face parte din rol/ De care mă tem/ Pentru că scena aceea nu e însoțită de didascalii/ Și nu știu dacă apoi tot eu voi mai fi/ Dacă piesa se va juca mai departe/ Mai mult îmi place să fiu spectator/ Cu biletul plătit/ Atunci sunt datori ceilalți iar eu pot alege/ Între a fi ironic, absent sau ipocrit/ Dacă nu găsesc vreun motiv de plăcere ori/ Generoasă laudă” (*Am rămas dator*). Actorul și spectatorul se regăsesc în textura *poetului*, figura tutelară a cărților lui Traian Ștef: bun în vremuri de criză „să umble la braț cu frumoasa Apocalipsa”, poetul se întoarce la sensul primei propoziții auzite de la învățătorul care i-a cerut „pasta de dinți”: *Ana are mere* e, în limbajul poetic al lui Traian Ștef, *poemul are un poet*: „Numai învățătorul ne spune/ Că partea bună moartea este/ Ca femeia frumoasă din visul boemului/ Poetului poemului”, scrie Traian Ștef în *Poem cu învățătura sănătoasă* și, în *Hoț de umbre de cuvinte*, „Eu stau și mă mir/ Nu cuvîntul are puterea/ Umbra cuvîntului cicatricea Lui/ Hoț aș vrea să fiu/ Poet născut în cicatricea asta/ Hoț de umbre/ În zilele libere ale Femeii Multpomenite”.

Traian Ștef e unul dintre poeții, puțini la număr, care s-au născut în umbra cuvîntului, în cicatricea Învățătorului.

„CA PE UN HRISTOS NOI RĂSTIGNIM CUVÎNTUL”

Marius CHELARU

Nu pot să mă gîndesc la mama mea ca la un om care are o vîrstă. În fiecare an sînt surprins, de ziua ei, cînd mi se spune cîți ani împlinește. Așa mi se întîmplă și cu unii dintre oameni, care îmi sînt mai aproape de suflet, și pe care îi știu „de o viață”, parcă.

Mi s-a spus că Vasile Tărâțeanu, cu care m-m întîlnit de atîtea ori, în tot felul de împrejurări, la care am fost acasă, cu care am vorbit despre tot felul… împlinește 70 de ani! Imediat mi-au venit în minte silueta lui, chipul lui cînd îmi vorbește despre „Arcașul” sau cum o mai duc românii din Bucovina sau…, și am zîmbit. Cine îl cunoaște, știe cîtă inimă, cît suflet pune pentru limba română, pentru România, pentru literatură, pentru poezie. „De Patrie/ să vorbești/ doar cu sufletul/ curat ca izvorul”, „Despre Patrie/ să cînți/ Imn de dragoste aleasă/ ca și cum/ ai cînta despre viața/ fără de moarte”[1], scrie poetul Vasile Tărâțeanu, autor a vreo douăzeci de cărți de versuri.

Am plecat zîmbind, cu gîndul la „întîmplarea” ca el să aibă 70 de ani (!), și, pe drum, mi-au venit în minte niște zile petrecute în Cernăuți, un oraș atît de frumos în zona lui veche, încît i-am spus lui Vasile că mi-ar fi plăcut să mă îndrăgostesc din nou pe străzile acelea minunate, care respiră atîta romantism, dar știu că poți simți și atîta durere, lîngă atît de multă frumusețe și poezie… Atunci, el a început să îmi povestească despre istoria și frumusețea Cernăuțiului, a Bucovinei, despre bucuria dar și durerile oamenilor de acolo, despre care mai vorbisem, dar nu ne săturam amîndoi, unul să le spună, celălalt să asculte. Despre partea de Bucovina aflată acum dincolo de fruntariile țării, despre cum se schimba Cernăuțiul, lumea din jur în general, despre cum s-a încercat semnarea tratatului cu Ucraina în Sala Unirii, cu acordul „părții” române!, și protestele comunității românilor, care au împiedicat această impietate… Este o poveste despre care românii de acolo vorbesc cu amărăciune și amară întrebare, întrucît mi s-a spus că prin semnarea acelui act, dincolo de alte semnificații, au pierdut multe dintre cele pe care deja le obținuseră cu multă luptă și trudă.

Apoi a urmat o plimbare cu totul… remarcabilă, la Hotin (mai erau cu noi scriitorii Catinca Agache și Ion Muscalu), cu mașina lui în portbagajul căreia, că tot își „repara” casa pe atunci, era o întreagă gospodărie, mai puțin cățelul, purcelul și nevasta. Pe drum, cum scaunul lui era așezat, pesemne, „neconform”, ne-a oprit polițaiul, că nu înțelegea cine conduce mașina, părîndu-i-se că nu vede pe nimeni în spatele volanului. Iar Vasile

Tărâțeanu, de la înălțimea lui de deputat al românilor în Rada de la Kiev, a coborît țanțoș și a „remediat” treburile, așa că am putut purcede mai departe, spre vechea cetate a lui Ștefan Vodă. Pe drum, am ascultat, din nou, povestea crucii din Codrii Cosminului, ridicată (deși fusese vorba despre un monument, dar asta era tot ce s-a putut în condițiile date, în țara vecină) spre cinstirea marelui nostru voievod și a victoriei sale. Apoi am vorbit despre cunoștințele noastre din satele românești din jur, din Noua Suliță ori de pe alte meleaguri, oameni cu care ne-am întîlnit sau pe care îi știam ba unul, ba altul. Asta pînă am ajuns în fața cetății, și atunci am văzut tristețea și supărarea din ochii lui. Pe zidurile cetății nu mai era, atunci, nici un însemn legat de istoria ei, de Ștefan, de Moldova ori de România. Nimic. Ziduri, o statuie. Despre asta, Vasile Tărâțeanu ne-a spus că e construită o întreagă încercare de „mitologie”, cînd, de fapt, era un cazac care atîta ce fugise urmărit de ai noștri, că își prăpădise calul lui o potcoavă, drept pentru care primise în „dar”, peste secole, această statuie. Speranța însă dăinuie acolo, în „mlădițe bîjbîind spre lumină/ dinspre arbori părinți”, iar noi am plecat „desfrunzind amintiri” și știind că versurile lui Vasile Tărâțeanu („Țara Fagilor renaște în muguri/ aceleași dorinți”) nu sînt doar cuvinte spuse așa, la ceas de clacă ori de drum.

Calea înapoi spre Cernăuți, în acea zi, a fost multă vreme tăcere. De atunci, au curs anii și, iată, „umbre încărunțite/ bat la poarta amintirilor”…. Dar, și așa fiind, a fost bine că am vorbit despre asta, pentru că „lacrima – / ca centru de gravitație/ al durerii neîmpărtășite/ își are izvorul în suflet”.

Dincolo de cum este primit și privit (pentru sufletul, calitățile și munca sa) în Țară, să reamintim fie și numai că Vasile Tărâțeanu a fondat și editat cîteva publicații care glăsuiesc cu slovă românească („Plai Românesc”, „Arcașul”, „Curierul de Cernăuți”, „Junimea”), se numără printre fondatorii Societății pentru Cultură Românească „Mihai Eminescu”, este președinte al Fundației Culturale „Casa Limbii Române”, din Cernăuți… și lista poate continua.

Am vrut însă să mă gîndesc în acest fel, acum, la Vasile Tărâțeanu, la Bucovina de dincolo de fruntarii, și cu gîndul la omul care știe că cît de greu trebuie să fie ca „tragic destin blestemat/ încontinuu să îndure” și copiii tăi, încă. Și cu gîndul la atîtea și atîtea clipe frumoase pe care le-am petrecut cu cei din Cernăuți, din Herța, ori de cine mai știe unde pe aceste meleaguri în aste zile cînd, uneori, „ca pe un Hristos noi răstignim cuvîntul” ca să spele păcatele celor care nu facem cîte ceva, ori nu facem întrutotul cum am dori, iar unii, și nădăjduiesc că nu sînt puțini, știu, aidoma lui Vasile Tărâțeanu, la cele, iată, de acum 70 de primăveri ale sale, că trebuie chiar să înțelegi ce spui și ce faci, ce înseamnă limbă, patrie, neam, familie, a trăi, poezie, cuvînt, și că „fiecare adevăr suprem/ trebuie să-l măsori cu propria viață”. Și, de o fi să fie, poate ne-om mai vedea și peste alte multe primăveri, ori la Cernăuți, ori la Iași, să vorbim despre de toate, și despre versuri, căci „poezia te însenineează ca o dimineață”.

Notă:

1. Toate citatele în versuri sînt din poemele lui Vasile Tarâțeanu.

SIMPLE STAMPE DIN COLECȚIA DE RĂNI A CERNĂUȚILOR

Livia IACOB

Din cămașa de forță a istoriei nimeni nu scapă: ne-au arătat-o cu prisosință veacurile trecute, cu obstinație ne-o indică îndoliatul nostru prezent. Pentru unii artiști însă, aceia care aleg să se exprime în limba română deși spațiul în care viețuiesc pare să fie tot mai potrivnic, dacă nu chiar lipsit de toleranță față de o astfel de opțiune, sentimentul adîncirii întru prizonierat capătă un contur tot mai acut, tot mai dureros. Aceasta și pentru că, după cum citim drept moto pe pagina de gardă a volumului ceva mai recent publicat de Vasile Tărîțeanu, *Dinafară* (Editura Augusta, Timișoara, 2003), „popoarele din care a dispărut patriotismul sînt moarte pentru istorie". Ele nu mai pot fi salvate atîta timp cît sînt private cu bună știință sau cît se lipsesc, cum ar scrie Constantin Noica, de sentimentul *național* al ființei, cel care dă conglomeratelor umane măsura stabilității și a perenității lor, cel care, totodată, îi poate asigura unui scriitor propriul loc în universalitate. Și totuși, în această privință poetul cernăuțean, devenit membru de onoare al Academiei Române, pare să își dozeze (încă) optimismul în versuri a căror notă parțial confesivă este dublată de voit arborata postură meditativă, tragică a unui eu surprins *in medias res*, în iureșul istoriei recente și găsindu-se în imposibilitatea de a o schimba prin forța (deplînsă aici!) scriiturii sale.

Acum, la aniversară, cînd poetul Vasile Tărîțeanu împlinește șaptezeci de ani, se cuvine să invocăm, fie și pe scurt, cîteva momente din activitatea sa, întrucît trebuie să fi fost un adevărat tur de forță ca un modest absolvent de litere să debuteze, într-un spațiu care-și repudia tot mai evident originile românești, ca redactor la ziarul *Zorile Bucovinei* (între 1969 și 1981), apoi la Postul de Radio Kiev (între 1981 și 1991), să înființeze, alături de alți scriitori români din Cernăuți, Societatea pentru Cultură Românească „Mihai Eminescu" și să-i formeze pe mai departe, prin intermediul unor fundații culturale precum „Casa Limbii Române" sau al unor gazete românești din Ucraina precum *Plai românesc*, *Arcașul*, *Curierul de Cernăuți* ori *Junimea*, pe toți acei care nu se temeau de adevăr și doreau, atunci ca și acum, să-și asume o existență în libertate.

De altfel, despre parcursul său existențial poetul și publicistul vorbește cu reală, netrucată modestie, considerîndu-se, paradoxal, un norocos al sorții, chiar dacă uneori așa-zisul noroc a fost înlocuit de momente de deznădejde și descumpănire. Într-un interviu dat lui Constantin Preda, poetul declara următoarele: „Pînă la venirea noastră pe lumea asta, la Cernăuți a existat o viață literară intensă, cu puternice ecouri în plan național. Pînă prin '40, la venirea rușilor, atrăgea atenția o puternică mișcare literară modernă, avîndu-l în frunte pe Mircea Streinul, poet și prozator, pe care abia acum îl redescoperim. Afară de asta, nu trebuie uitat faptul că de orașul Cernăuți se leagă începuturile literare ale lui Eminescu și, tot aici, Lucian Blaga a tipărit *Poemele luminii*. Sînt mulți clasici ai literaturii române care au fost nevoiți, după momentul revoluționar de la 1848, să emigreze la Cernăuți – un Kogălniceanu, un Alecsandri, un Russo…Deci, nu am venit pe un loc viran aici. În raport cu trecutul, nu e ușor să fii poet la Cernăuți. Autoritățile, întrecîndu-se între ele, fac totul pentru a suprima spiritualitatea românească. Condițiile dezvoltării noastre firești sînt vitrege. Poți oare spune că e ușor să fii scriitor român la Cernăuți cînd se atentează la Sfînta Sfintelor, limba maternă, cînd se face totul pentru îngustarea ariei ei de folosință firească?!".

Debutul său editorial se producea în 1981, cu *Harpele ploii*, volum urmat de *Dreptul la neliniște* (Ujgorod, 1984), *Linia vieții* (Ujgorod, 1988), *Teama de înstrăinare* (Chișinău, 1990), *Litanii din Țara de Sus* (Timișoara, 1995), *Litanii* (Iași, 1996), *Pămînt în retragere* (Timișoara, 1999), *Și ne izbăvește pre noi* (Timișoara, 1999), *Dinafară* (Timișoara, 2003), *Ochean cu cioburi sîngerînde* (Cluj-Napoca, 2005), *Infern personal*, ediție bilingvă: în română și în franceză (Iași, 2005), *Aruncarea zarurilor*, în Colecția Biblioteca Revistei „Convorbiri literare" (Iași, 2005), *Orizonturi decapi-*

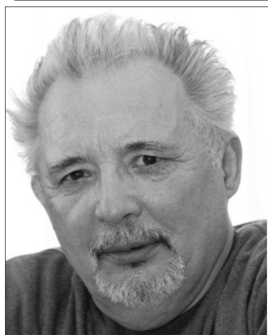
tate (Timișoara, 2005) și *Cimitir ambulant* (Rîmnicu Sărat, 2008). Volumelor de versuri li se adaugă și două de publicistică, *Iluzii și lanțuri* (Craiova, 2001) și *Stîlpul de foc* (Craiova, 2007), Vasile Tărîțeanu fiind distins și cu premii ca *Premiul revistei* Poesis (1994; 2000), *Premiul Societății Scriitorilor Bucovineni* (2001) sau *Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova* (2003). O activitate redutabilă așadar, dovedind înainte de toate suficient de larga și imediata receptare a liricii sale în spații de interes atît pentru poetul însuși, cît mai ales pentru mesajul liricii sale, care nu „bîntuie" prin cele patru puncte cardinale ale românității în căutarea unui *cititor ideal*, practicant al lecturii cu metodă, așezat confortabil în fotoliul său de critic literar producător de verdicte sau, mai nou, îmbrățișînd cu ochi încercănați laptopul. Dimpotrivă, își caută printre noi *cititorii* (și credem că aici pluralul e cu precădere important), propunîndu-și să-i dinamiteze, să-i scoată din nemișcarea la care i-a condamnat istoria ce le-a fost, decenii întregi, potrivnică.

Cel care a învățat că „istoria nu poate fi căutată prin cimitire" fiindcă „barbarii le distrug/ întîi și întîi pe ele" știe deopotrivă că tot ea, istoria, se trezește la viață fardîndu-și din nou chipul monstruos în aceleași nuanțe violente doar pentru a-și acoperi ororile sau pentru a naște monștri noi. De aceea și preferă să aleagă calea ușor tezistă a unor formulări cu încărcătură ideologică spre a-și experia biografia or, mai bine zis, părți infinit de dureroase din aceasta. Calea i-a fost netezită, pînă la urmă, de formulările memorabile ale istoricului și filozofului A.D. Xenopol care preced, în chip de adevăruri *sine qua non*, fragmentele alcătuitoare ale volumului mai sus-amintit („Răul nu este atîta în afară, cît înlăuntrul nostru" sau „Fericit e poporul ce poate avea în această lume un ideal de realizat; al nostru este viu, înaintea ochilor, și noi să nu-l vedem?"). Aceeași cale prelungindu-se, pe undeva, prin fotografiile înrămate în sufletul poetului ale unor alteri precum profesorul de istorie Ion Nistor dintr-un poem dedicat Anei Blandiana, *Interogatoriu de suflet la Muzeul din Sighet*, care, chemat la un redutabil examen de conștiință, „tace/la întrebări incomode nu mai răspunde".

Opera poetică a lui Vasile Tărîțeanu se înscrie, prin urmare, în orizontul de așteptare al celor obișnuiți cu sau șocați de literatura militantă. Postura însăși a artistului-scrib, rege al cetății și purtător al harului divin, se distinge cu limpezime din discursul dialogal, în care vorbește (nu o dată) chiar Dumnezeu, invocat să dea replică în numele celor mulți, al celor care au fost privați abuziv de confortul credinței, de adăpostul religiei. Totuși, relația dintre poet și divinitate nu e întotdeauna simplă, tensionate răstimpuri o definesc arghezian în texte precum *Din îndemnurile Marelui Creator către palidul său învățăcel* („În numele Celui Adevărat/ ce o scrie/ lasă-te fiule de poezie [...] Dacă totuși te-ncumeți să-l pui pe o carte/ Crezînd că prin el te-i salva de la moarte/ Facă-se voia ta fiule! Fie!/Ia toiagul meu du-te și scrie!") sau *Canoanele credinței* („Domnul spunîndu-i scribului din mine:/ fii mai atent fiule/ faci prea multe greșeli/ transcriindu-mi dictarea divină"). La fel de tensionată se desprinde, din rînduri precum cele ce se regăsesc într-un *Poem aproape atemporal*, relația cu spațiile cuprinse în frageda geografie a inimii, cu „orașul despre care vă vorbeam/ cu atîta dragoste/ ca despre cetatea visurilor mele" și care de astă dată „nu-mi mai aparține/ porțile lui nu se mai deschid/ ca niște arcuri de triumf/ la trecerea mea/ Intru-n el acum ca un străin/caldarîmul umed îmi respinge pașii". Sentimentul de înstrăinare, de azvîrlire în ostilitatea lumii trasează puntea de legătură a textelor mergînd de la atît de transparentul *Rîu care rupe inimi* și pînă la *Lecții de geografie* sau poemul dedicat mamei, *Durerile într-o imensă răbdare*, unde imaginea icoanei materne se suprapune, mariologic, peste cea a suferinței îndelung chemîndu-și sfîrșitul.

În fapt, paginile volumului la care ne-am referit acum sînt „desenate" pe trupul de litere hristic schingiuit al celui ce repetă, ritualic și fără putință de evadare, un destin implacabil, al țării din care simte că face parte o dată pentru totdeauna. Colecția sa de răni reprezintă o metamorfoză a suferințelor celorlalți, pluralul în numele căruia cu atîta modestie scrie. „Fiecare dintre noi/ mai păstrează în suflet/ cîte o colecție de răni/ strict particulare/ care nu pot fi vindecate/ într-o viață de om", notează Vasile Tărîțeanu pentru a concluziona, pe un ton amar, că „sufletul/ nu-i decît un depozit/cu ușile vraiște". În final, *Cicatricile, ca niște medalii...* își pun pecetea neuitării asupra poemelor sale, vorbindu-le cititorilor pe mai departe și, de ce nu, provocîndu-i și pe ei să vorbească impecabila, fraterna, pierduta limbă... română: „Astfel/ cînd ar trebui lumea/ să-mi fie mai dragă/ sînt nevoit/ să-mi ling rănile/ ca un cîine// Cele mai adînci/ poartă numele foștilor mei prieteni// Rănile din față sînt cu mult mai ușoare/ le suport cu o anumită satisfacție// Ele sînt din partea dușmanilor mei// Ei nu m-au trădat niciodată".

P O E Z I E

POETUL LA 70 DE ANI

Vasile TĂRÎȚEANU

RECVIEM ÎN TREI ACTE INTERPRETAT LA PATRU MÎINI

I.

La funeraliile acestui poem
născut prea devreme
pe care ar fi trebuit să-l port
în inimă si-n minte nouă luni
zi de zi
și noapte de noapte
ca o mamă ce-și crește fătul
în globul burții,
La funeraliile acestui poem, zic,
n-am participat decît eu,
criminalul
și gîndul meu
care l-a murit
înainte de a-l naște

II.

Din criza de bocitoare
n-am angajat nici una
să-l bocească pe ultimul drum,
n-am făcut nici un prohod
din cele 12 cuvenite
și n-am dat colaci de pomană
întru iertarea păcatului
de a nu se fi născut
de la care poemul meu
n-a putut să se sustragă
nicidecum

III.

În clipa aceasta aștept să vină îngerul
să-mi aducă pe aripile sale de barză ratată
Vestea cea mare
cuvîntul întrupat în poemul aerian
al ființei mele trupești
din pămînt însuflețit grăitor
și săltător ca o melodie
pe care încerc s-o interpretez la patru mîini
concomitent,
împreună cu îngerul meu păzitor.

SÎNT OMUL

Dincolo de mine,
nimeni.

Un gol imens guvernează infinitul zării.

Lumea începe cu mine și sfîrșește cu mine,
ființă supremă a lumii acestea
cu-n nume simplu de om.

Sînt O-m-u-l!

Ave!

Cu mine începe omenirea. Cu mine
începe Omenia.
Omniprezent sînt și voi fi în toate
prin atoatefăcătorul Tată –
fire a ființei fiinde.

SISTEM DE APĂRARE

Moto:
Ei săpau și nu mai auzeau:
Nu se făceau înțelepți, nu născoceau nici un cîntec,
Nu-și închipuiau nici un fel de limbă, ei săpau.

Paul Celan
Din volumul „Roza nimănui", 1963

Eu sap,
tu sapi,
noi săpăm
Sapă și ei – prietenii noștri.
Astfel pămîntul dintre noi
se transformă într-o plasă de păianjen,
Pentru că eu sap,
tu sapi,
noi săpăm.
Pentru că sapă și ei, potrivnicii noștri.

Oriunde te îndrepți:
la stînga,
la dreapta,
înainte,

înapoi
dai de tranșee
între ei și între noi.
Pentru că eu sap,
tu sapi,
noi săpăm,
Pentru că sapă și ei – neprietenii noștri.

Și cum ne apărăm unii de alții –
scunzii de înalții,
cei flămînzi de cei ghiftuiți,
înlăcrimații de cei împietriți,
cei iubiți de cei neiubiți,
urîții de frumoși,
frumoșii de urîți,
nu se știe cîte,
nu se știe cîți...
Eu sap,
tu sapi,
noi săpăm
sapă și ei – concurenții noștri,
Astfel încît,
îngropați pîn-la glezne,
pînă la brîu,
pînă la gît
circulăm pe drum deschis, sau interzis,
prin galerii subterane,
antirusești sau
antiamericane.
Nu ne oprește
nici vîntul,
nici ploaia,
nici neaua,
Dăm îndîrjiți mai departe
cu sapa
cu tîrnăcopul,
cu cazmaua.
Și tot așa prinși în hora morții
de al vremii șuvoi
nici nu auzim,
nici nu simțim
cum sapă viermii tranșee în noi.

ÎNĂLȚAREA ȘI CĂDEREA DE FIECARE ZI A SUFLETULUI ÎN IUBIRE ȘI URĂ

Roase de patimi –
Iubirea și Ura convin uneori
să încheie
tratate de conviețuire pașnică,
să împartă sfera de influență
și să tragă linii de demarcație
între teritoriile periferice
care se pipăie ca niște tentacule
una pe alta în dorința
de a-și descoperi
cele mai vulnerabile locuri
pe care în caz de război total,
să le folosească
la modul cel mai eficient cu putință
lucru care, de fapt, nu se va întîmpla
niciodată

Or, iubirea va găsi în ea întotdeauna,
destulă răbdare ca să poată să ierte
pășind înainte pe calea mîntuirii
presărate cu spinii suferinței
purificatoare Golgote
ca niște pachete de prim ajutor,
în caz de stare de urgență,

Ura însă ca întotdeauna
se va măcina cu de la sine putere
sau se va îneca în propriul venin

FERICITUL NICĂIERI

Între păcat și căință mă zbat.

Primul
mă atrage ca un magnet
spre o viață ușoară
ca un puf de păpădie
zicîndu-mi: vezi floarea aceasta,
plutește ca umbreluțele ei
nu te împotrivi realității
lasă-te în voia curenților de aer
să te poarte unde vor ei
ca melodia unui vals vienez
în neantul iubirilor visate

Cu ochi înlăcrimați și triști
la capăt de drum
răbdătoare ca o mamă
mă așteaptă cealaltă,
căința

Marcel MIRON

Constanța

Constanța
port la cea mai neagră mare
a lumii
albastră ți-e apa
verzuie privirea
pe corăbii
marinarii cîntă
bucuria lui Iason
balada lînii de aur.

La prora
către portul Tomis
călătorește
sirenă ieșită din valuri
orbită de lumină
Constanța.

În urmă-i
hăul
stinge vraja cîntecului
cînd Circe își strigă grăsunii
sărmane vieți
pierdute
înainte de sărutul Constanței
femeie și port
pășești cu noi
peste moarte.

Francisca

Satul ei
un cătun cu zece case
stă deasupra satului nostru
ei nu au nici școală
nici biserică
nici primărie
la ei nu merge niciodată doctorul
mor la adînci bătrîneți.

Doar lanuri de porumb
de grîu
floarea soarelui
cu o rîpă adîncă spre noi.

N-am știut niciodată
de ce Francisca ne privește de sus.

O dată
m-a invitat la ea
în cătunul cu zece case.

Am privit către satul meu
cu biserică
cu primărie
și școală.

Toate casele se vedeau
ca niște ciuperci.

Mi-a arătat unde stau
grădina
nucii
aleile
locul unde citesc și scriu
ea vede cînd ceașca mea de cafea este goală
și îmi citește viitorul.

Atunci am înțeles
de ce privește lumea de sus.

Nu-i mîndră
are altă perspectivă.

Aisberg călător

Un aisberg pe marea vieții
aspru cu sine
trup fără suflet
cu inimă înghețată
topindu-se
dăruiește apă potabilă
marinarilor care plutesc în derivă
în mijlocul oceanului sărat și amar.

Cînd se apropie de liman
deja nu mai există
s-a împrăștiat în viața-i tumultoasă
picătură cu picătură
celor cu buze uscate de sete.

Doar aura
în soarele asfințitului
îi creionează
părelnicul trup.

Raul CONSTANTINESCU

Stea sihastră

Mi-e viața fereastră deschisă spre nord
prin care un ochi fix mă țintește...
ventuze spre mine întinde hoțește
caracatița domnind prin fiord.

În morile vremii măcinînd în gol,
mai scapără o clipă-n fereastră
grăunțe de gheață albastră –
nemăsurat prin nopți rostogol...

În cer mai fulgeră-o clipă măiastră
tandru răsfrîntă-n clepsidre;
în nisip cad mii de capuri de hidre,
deasupra tronează steaua sihastră

Prinos

În mine un templu înalț de o viață
coloană de gînduri pe umăr;
cîți sub mine-s nu pot să-i număr,
cîți veni-vor – umbre în ceață
pe-o margine uitată de lume –
catedralei de vise prin spații
raze roiuri numere nume
se revarsă-n amiezi fulgurații

Vin vămile, vin...

Vin de jos și vin de sus
vămile dinspre apus...
vin cu junghiuri și cu plumb
peste oase ce se rump...
vin cu zvon de clopoței,
scutur prin ani merii mei...
vin cu vifor și ninsoare
pe la tîmple albă floare...
vin cu suliți și cu săbii
și cu goalele corăbii...
vin vămile, nu se duc...
nu mai cîntă pui de cuc

Dan MOISII

Sub brumă

Sub brumă iarba înalță făcliile de ceară
Și-n nerăbdarea toamnei ne ducem rînd pe rînd
Însîngerată cărarea pustie o să piară
Și mîngiierea pămîntului rîzînd.

E doar o pregătire părelnică tăcere
Pentru un cîntăc sfios ademenit
Albinele la nimeni nu le cere
Zumzetul rămas în asfințit.

Apusul în puterile de ape
Drămuiește lanuri închinate-n vînt
Hăituită toamna de sub pleoape
Ne îmbracă-n frunze și lacrimi de pămînt.

Cu sufletul curat

Pentru că mi-i zborul
îmbrăcat în rouă
luna-i vînătorul
ce îmi fură dorul.

Pentru că mi-i zborul
însetat de vînt
dezvelește dorul
clopote la rînd.

Pentru că mi-i gîndul
treaz, desculț și el
iau în brațe rîul
ce mă urcă-n cer.

Pentru că mi-i timpul
trist și-ngîndurat
mi-a luat durerea
susurul curat
să mă aibă-n gheare
să le dau lumină,
gîndul meu sălbatic
zburdă prin grădină.

PROZĂ

COCOŞATUL

Ştefan MITROI

Fănuţă simţea nevoia să treacă tot mai des pe la ai săi. Se sfîrşise iarna şi el venise din nou acasă.

Cînd să intre în curte, văzu o lumină mare şi albă înaintînd pe mijlocul drumului. Părea să fie o ninsoare, care nu cădea din cer, se întemeia din aburii depărtării, plutind la înălţimea unui stat de om pe deasupra pămîntului. Se desluşeau însă peste tot semnele primăverii. Ce era atunci cu ninsoarea aceea? Şi de ce venea ea cu mers de om pe mijlocul şoselei?

Cînd s-a apropiat, a descoperit uluit despre ce era vorba. Oamenii cărau în spate livada de pruni de pe dealul Duduitei. Se spărsese colectivul şi ei se repeziseră să-şi împartă averea. A luat fiecare ce-a apucat. Care un scaun din sala de şedinţe. Care cîteva ţigle de pe grajdurile din care vacile dispăruseră chiar în primele zile după revoluţie. Înşfăcau la repezeală colaci de sîrmă ghimpată, cărămizi, hamuri de cai, doage de butoaie, cuie, rindele, sfoară, gloduri de smoală, tocuri de uşi şi uşi ce se deschideau spre nicăieri.

O femeie înhăţase maşina de scris din biroul preşedintelui, pe care nu-l mai ocupase, în ultima jumătate de an, Petre Pătraşcu, ci Fane Ţurlea.

Memereaua, căci ea era femeia aceea, strîngea maşina la piept ca pe un prunc pe care, fiind neştiutoare de carte, habar n-avea că n-o să-l poată învăţa niciodată să *vorbească*. Nici să-l alăpteze nu putea, şi nu pentru că „plodul" nu se smiorcăia ca să-i dea de înţeles că vrea asta, ci fiindcă i se ofiliseră cam de multişor sînii.

Despre străbunica babei Măndica se spunea că avea sînii la fel de ofiliţi, dar lucrul ăsta n-a împiedicat-o s-o *nască* pe strănepoată-sa şi apoi s-o alăpteze! Ajutată de nepoată-sa, deoarece Măndica se născuse din două mame, sugînd pe rînd la pieptul fiecăreia dintre ele. Cei din sat uitaseră această poveste. Nu însă şi Fănuţă, care-o auzise prima oară cînd era copil şi continua s-o ţină minte.

Şefii de atelaj, aşa li se spunea celor de pe căruţe, duseseră acasă şi căruţele şi caii. Petre Mocanu n-a prea vrut la început, dar pe urmă i s-a făcut milă de cai, fiindcă se înţelesese bine cu ei, aşa c-a ridicat la repezeală un şopron în fundul curţii şi i-a adăpostit acolo. A luat bineînţeles şi căruţa, pentru că fără ea nu puteau să-i fie de niciun folos caii. Cu toată mila ce-o simţea pentru ei, nu-i luase acasă numai aşa de frumuseţe.

Au venit la rînd camioanele. Unul dintre ele a nimerit la Slobozeanu. Stătea sub vechiul cireş al lui Budirincă, gata în orice clipă s-o pornească la drum, căci era aproape nou.

Şeful de post avusese dreptul să aleagă primul, abia după aceea au putut să aleagă şi ceilalţi.

N-au scăpat nici peştii din gîrlă. Au aruncat şi ziua şi noaptea năvodul, pînă ce n-au mai rămas decît lintiţa de deasupra apei şi lipitorile de pe fund.

Cînd n-au mai avut ce împărţi, oamenii au tăbărît cu securile pe prunii ce abia înfloriseră. Dacă pomii ar fi avut sînge, asemenea celor ce-i culcaseră la pămînt, ninsoarea aceea n-ar mai fi fost albă, ci roşie.

Vasile, pe care îl găsi mai îmbătrînit ca data trecută, îi ieşi în întîmpinare, spunîndu-i:

– Ne dau pămîntul înapoi. Dar ce putem să mai facem acum cu el, dacă nu ne dau şi anii pe care i-am pierdut în tot acest timp?

– Poate că vi i-ar da, glumi fiul amar. Dar n-are cine, tată. Nu poate să facă nimeni asta.

– Da, mă, fir-ar a dracului de treabă! admise Vasile, clătinînd din cap. Aici e buba, n-are cine!

– Şi dacă ţi i-ar da, ce-ai face cu ei? întrebă din

pragul casei Ioana.

– M-aș însura din nou. Dar cu cine aș vrea eu, nu cu tine.

– Și ce, prima oară nu ai vrut?

– Am vrut, dar acum nu te-aș mai lua.

– Păi de ce? se întristă dintr-o dată Ioana

– Cum să te mai iau așa bătrînă, femeie?

– Adică mie nu mi-ar da anii îndărăt? Numai ție?

– Numai mie, da. Ție, nu! spuse el, ferindu-și privirea de ea, ca să nu-i vadă ochii ce erau gata să izbucnească în rîs.

– Îl vezi? ceru mama ajutorul fiului. Totul numai pentru el! Ăsta e taică-tău! De mine nu i-a păsat niciodată.

– Ți-ar părea rău să mă vezi din nou tînăr, este? rîse Vasile, nu doar cu ochii, ci cu toată fața. Dar n-am eu norocul ăsta. Și nici tu să scapi de mine. Așa c-o să îmbătrînim împreună. Dar o să murim, ți-o spun de pe acum, pe rînd.

– Întîi eu și pe urmă tu, zise ea, convinsă că așa avea să se întîmple.

– Nț! se opuse tatăl, de data asta fără să glumească. Ai să vezi că eu o să fiu primul.

– Zi și tu! i se adresă Ioana iarăși fiului. E cum ți-am spus? Vrea să fie el primul în toate!

– Despre altceva, în afară de moarte, chiar nu putem să vorbim? spuse, înăsprindu-și glasul, Fănuță.

– Păi el a început! rosti ea, vrînd parcă să se dezvinovățească.

– Îi spuneam de pămînt, zise Vasile, căutîndu-și țigările prin buzunare.

– Dar despre ce ai de gînd să faci nu vrei să-i spui?

– De ce să nu-i spun? Îi spun! găsi el în cele din urmă țigările, aprinzîndu-și cu mișcări repezite una.

– El dorește anii înapoi, pămîntul, nu! puse Ioana degetul pe rană.

– Despre asta e vorba? se însenină Fănuță brusc.

– Despre asta, da, zise tatăl la fel de senin. Nu vreau să-l primesc, e bine? adăugă apoi.

Deși înțelesese, fiul întrebă:

– Ce?

– Pămîntul! se grăbi Vasile să răspundă.

– Toți vor să și-l ia înapoi, numai el nu, spuse Ioana fără să-și ascundă supărarea.

– Mai este și Bebe Cocoșatu, nici lui nu-i trebuie. Și-o să vezi c-or să mai fie și alții, dădu Vasile liniștit din mînă.

– Bebe Cocoșatu zici? Cu el poate să fie altceva. Deși au trecut atîția ani, n-a uitat pesemne ce sperietură a tras atunci la înscriere!

– Ai dracului oameni, la ce i-a dus mintea! stinse Vasile țigara, amintindu-și, de parcă fusese ieri, de întîmplarea aceea veche pomenită în treacăt de Ioana.

Fănuță o știa și el. Avea cinci sau șase ani pe atunci. Văzuse mașina trecînd de cîteva ori prin fața casei lor, apoi pe linia cealaltă, prin dosul curților, luînd-o după aia spre vii, iar de acolo coborînd spre Podu Lancii și dispărînd îndărătul pădurii, pentru a se ivi, un pic mai tîrziu, pe drumul dinspre Pușintei, iar de aici, pe digul dintre Schitu Poenari și Grosu.

Părea să fie doar șoferul în mașină. Pe ceilalți trei, care stăteau pe scaunele din spate, nu-i vedea. Din cauza prelatei verzui ce acoperea geamurile.

Dar și dacă i-ar fi văzut, tot n-ar fi înțeles mare lucru. El se bucura că prin satul lor aproape pustiu trece o mașină străină, trezind ulițele din amorțeală și umplînd văzduhul albăstriu al dimineții aceleia de vară cu nori groși de praf, prin care se roteau, croncănind speriate, ciorile.

Ce puteau să priceapă ochii unui copil? Nici ochii oamenilor mari nu pricepeau ce este cu mașina aia care umbla de colo pînă colo, fără să oprească nicăieri. Unde voia de fapt să ajungă? Pentru că trecuse de mai multe ori prin aceleași locuri.

Ce sau pe cine căuta, de vreme ce șoferul nu oprise niciodată să întrebe? Mergea parcă la întîmplare, dar în același timp părea să cunoască bine drumul. El sau unul dintre cei aflați înăuntru.

Într-adevăr, așa era. Șoferul n-ar fi știut de unul singur pe unde să meargă. Îi spunea de pe bancheta din spate Mîțu, ce era chiar din partea locului. Ca și cel aflat la mijloc, doar că acesta nu-și dădea deloc seama unde se află. Privirea lui abia putea să ajungă la geamul din față. Omul acesta era cel mai scund bărbat din toată Vîjiștea. Mai exista încă unul, întocmai ca el, dar acela era de ani buni pro-

fesor la oraş. Ïl chema Dănică şi nu-l mai văzuse nimeni apărînd prin sat!

Cel din maşină se numea Bebe. Avea mîinile la fel de lungi ca ale celorlalţi oameni. Tot aşa şi picioarele. Scurtimea trupului său venea de la cocoaşa ce-o purta în spinare. Nu avea mai mult de trei sau patru lăţimi de palmă de la ceafă pînă la noadă. Capul nu-i era mai mare ca al altora, dar distanţa mică dintre mărul lui Adam şi buric făcea să pară ditamai dovleacul. Un dovleac acoperit cu păr negru şi des, de sub care pornea o frunte lată, năclăită de sudoare. Ai fi zis, dacă era să stea cu picioarele în sus, că sînt lacrimile ochilor miraţi de dedesubt. Bebe stătea însă normal. Se vedea asta după tăietura gurii, aflată ceva mai la vale de linia verzulie a ochilor, şi de nasul drept ce-o despărţea în două.

Privit de la gît în sus, cocoşatul era un bărbat frumos. Dar nu la asta se uitase Floarea, care era frumoasă peste tot, atunci cînd se măritase cu el, ci la cele opt hectare de pămînt pe care le primise Bebe de la părinţi. Adică dublu faţă de cît primiseră cei doi fraţi ai săi. Ionel, care era cel mai mare dintre toţi, se supărase. Giorgiu, gardistul de mai tîrziu, nu. Fiindcă el înţelesese de ce făcuseră părinţii lor asta.

Cu pămîntul primit în plus, putea avea şi Bebe ceea ce-i lipsea. Şi avusese. Numai că, într-o seară, se pomeni acasă cu Mîţu care îl întrebă dacă nu vrea să intre în colectivul ce tocmai atunci se înfiinţase.

Bebe n-a prea vrut. Mai bine zis, n-a vrut deloc.

Mîţu s-a întors peste cîteva seri.

– Tu doar atît ştii să-l întrebi? s-a stropşit Floarea la el. Mai întreabă-l şi altceva. Sau te pomeneşti că n-ai ce!

– Chiar n-am! i-a răspuns Mîţu. Numai pentru asta am venit. Şi-o să mai vin.

Mai veni, dar fără niciun rezultat. Bebe nu se lăsa convins nicicum. Poate că era nevoie de o putere de convingere mai mare. L-au convins pînă la urmă. Nu să semneze cererea de intrare în colectiv, ci să urce în maşina care aştepta la poartă.

Mîţu s-a aşezat într-o parte, necunoscutul ce-l însoţea în partea cealaltă. Lui i-au zis să stea la mijloc.

Era vară. Bebe avea de făcut un drum pînă la Schitu, să-l întrebe pe văru-său, Inversu, de nişte vaselină, că începea curînd secerişul şi era musai să ungă roţile carului.

– Lasă că te ducem noi, i-a spus bărbatul acela necunoscut, făcîndu-i cu ochiul lui Mîţu. Aşa l-au păcălit să suie în maşină.

– Încotro mergem? a întrebat Bebe după un timp, cînd şi-a dat seama că şoferul o luase într-altă direcţie, nu către Schitu.

– O să vezi tu unde, i-a răspuns pe un ton arţăgos necunoscutul.

– Ştii ce zic eu, Bebică, i-a şoptit Mîţu la ureche, încercînd să-l ia cu frumosul, iscăleşte colea jos pe hîrtia asta şi-o să fie bine.

– Şi dacă nu iscălesc ce se întîmplă?

– Nimic! spuse răspicat celălalt, din dreapta. O să te aruncăm niţel în Dunăre!

– Păi Dunărea...vru el să zică, dar se opri. I se terminase aerul. Mereu se întîmpla aşa, din pricina coliviei strîmte a pieptului ce-i înghesuia plămînii.

Respiră de cîteva ori adînc, adăugînd apoi:

– Nici nu trece Dunărea pe aici!

– Trece pe unde vrem noi! îl repezi străinul. O să vezi tu imediat!

Mergeau de ceva vreme. Poate de vreun ceas. Sau chiar de două. Nu era exclus să fi ajuns aproape Dunăre, se gîndi Bebe, simţind cum începe să-l cuprindă frica.

– Eu, spuse el pierit, nu ştiu să înot!

– Păi tocmai d-asta! îi rîse în ureche necunoscutul. Dacă ştiai, crezi că te mai aruncam?

– Mai bine să-l lăsăm undeva pe cîmp, şefule, se prefăcu Mîţu că sare în ajutorul lui Bebe. E om de la mine din sat, mi-este milă de el.

– Dar lui de ce nu îi este milă de tine? Că dacă-i era, semna dracului odată, şi stăteai la umbră acum, nu umblai cu soarele-n cap pe coclauri. Ia zi, Stelule, îi strigă „şeful” şoferului, am trecut de Zimnicea?

– De mult! ţipă acesta din cauza motorului ce bîzîia atît de puternic, încît puteai crede că sub tabla încinsă a capotei roiesc sute de viespi, încercînd să iasă de acolo.

– Încă un pic şi ajungem la Giurgiu, mai zise el, fără să privească înapoi.

– Doar nu-ţi cerem cine ştie ce, se amestecă iarăşi Mîţu. O semnătură şi, gata, ai scăpat! Te

ducem înapoi acasă.

– Nu semnez nimic, bolborosi tot mai lipsit de curaj cocoșatul.

– Ia oprește, Stelule! strigă necunoscutul din nou. Dacă Mîțu zice că-i este milă de el, hai să-l dăm jos aici pe cîmp. Doar n-o să ne pierdem toată ziua cu cocoșatul ăsta care-și bate joc de noi.

– Aici în pustietatea asta, șefule?

– Aici! Deși mie mi-ar fi plăcut mai mult să-l văd cum se duce la fundul apei. Nu prea cred să mai găsească drumul spre casă. Cît vezi cu ochii, doar praf și bălării. Altceva, nimic. Măcar murea sătul de apă, așa, o să moară de sete.

– Eu ți-am zis, Bebe. De două ceasuri te rog, plus toate zilele alea cînd am venit la tine acasă, încercă Mîțu să-i amintească. Hai, dă-te jos! Mai bine să rămîi pe cîmp decît să te mănînce peștii.

– Voi chiar vreți să mă lăsați aici? spuse Bebe c-o ultimă licărire de speranță în voce.

– Oi fi crezut că glumim, nu? împinse șeful cu putere în ușă, încercînd s-o deschidă.

Mașina era oprită. Viespile de sub cabotă obosiseră, abia li se mai auzea bîzîitul.

– Dați încoace hîrtia, zise Bebe, găsind cu mare greutate aerul de care avea nevoie să respire. O să fac așa cum vreți voi, semnez. Dar să mă duceți înapoi acasă.

Semnă hîrtia întinsă de Mîțu, dar mașina continua să stea pe loc.

– Ce facem, nu plecăm? întrebă.

– Plecăm, îi răspunse șeful, care împingea iarăși în ușă. Dar numai după ce te lăsăm pe tine jos!

– Aici? Să mă lăsați aici? prinse Bebe să dea din mîini. Nuuu! Vă rog, aveți milă de mine, nuuu!

Ușa se deschise între timp. Împins de Mîțu de la spate și tras de celălalt de guler, Mîțu se trezi cu cracii în sus în pulberea fierbinte a drumului.

– Nu mă lăsați! se tîngui el de jos, spre mașina pe care o auzea îndepărtîndu-se. Ce rău v-am făcut eu vouă? Fie-vă milă! Luați-mă cu voi!

Cînd norul de praf se risipi, descoperi uluit casele din jur. Dar ceea ce i se părea de necrezut era faptul că le cunoștea. Îndeosebi pe cea în fața căreia se afla. Își dădu mai apoi seama că aceasta era chiar casa lui, și cînd puse mîna să deschidă poarta izbucni, fără să vrea, în plîns.

În felul acesta fusese Bebe nevoit să pătimească pentru pămînt. D-asta îl refuza acum. L-ar fi primit, dacă venea îndărăt și Floarea, care-și luase tălpășița, lăsîndu-l singur cu doi copii, la cîteva zile după aceea.

Lui Vasile nu i se întîmplase nimic din toate astea. De ce nu voia atunci să-și ia înapoi pămîntul la care avea dreptul?

– De ce, tată, vru Fănuță să întrebe, doar din dorința de a o face pe Ioana să creadă că el este de fapt de partea ei, dar se răzgîndi și întrebă altceva. Despre Ion al lui Puie.

– E bine, zise tatăl.

– Bine? tresări Ioana, holbîndu-se la bărbatu-său. Zău că nu ești zdravăn la minte! Pe Ion al lui Puie l-au îngropat săptămîna trecută și tu...

– Păi vrei să zici că nu e bine? încercă Vasile s-o lămurească. Nu-l mai doare nimic. Nu mai are nicio grijă. Am zis ceva greșit? Spune!

– Voi numai despre morți știți să vorbiți? zise Fănuță, uitînd că spusese asta și mai devreme.

– Dacă mă întrebai de nu om viu, poate că vorbeam despre viață.

– Ce mai face Petre Mocanu? O fi acasă? întreabă fiul.

– O fi. De ce să nu fie?

– Hai cu mine pînă la el.

– Hai! Dar de ce?

– Mi-a promis c-o să mă plimbe cu caii.

Auzi de ce îi arde lui! își zise tatăl în gînd, dar nu se împotrivi. Își ajunse fiul din urmă și porni alături de el pe marginea drumului. Dînd cu ochii de cei ce veneau dinspre colectiv cu prunii înfloriți în spinare, spuse:

– Numai balamuca aia de Miala i-a îndemnat. Și ăla de-ai scris tu de el la ziar, Condovici. A vîndut albinele și și-a cumpărat capre. Știai că le-a pus ochelari de vedere? Este că n-ai mai auzit niciodată de una ca asta? Răspunde!

Fragment din romanul Bîlciul de argint, în curs de apariție.

INEDIT

EPISTOLE INEDITE: AUREL DUMITRAȘCU

(n. 21.11.1955, Borca, Neamț – m. 16.09.1990, București)

CĂTRE GELLU DORIAN (BOTOȘANI) ȘI LUCIAN VASILIU (IAȘI)

Am selectat din cele peste 500 de scrisori (veritabilă, verticală radiografie a anilor '80 ai secolului trecut) expediate de Aurel Dumitrașcu în perioada 1979-1990 (a decedat la 35 de ani!). Ele vor apărea în colecția „Manuscriptum" a editurii „Junimea". În noiembrie a.c. admirabilul poet și epistolier ar fi împlinit 60 de ani.

Destinatarii, Gellu DORIAN și Lucian VASILIU

Borca, – 9 aprilie 1984

Bună dragule!

Îți răspund la epistola din 30 martie, venită tîrziu, e drept, dar binevenită. În primele zile din aprilie am plecat la Iași. Sesiune. Am dat cinci din cele șapte examene cîte am pe an. Le-am luat pe toate, descongestionîndu-mi vara. Cred că fac toată chestia asta (filologia) din... orgoliul de a avea orgoliu. Ba chiar, la examene, țin ca la unele să fiu bun, cel mai bun. La unele și sînt – teoria literaturii, istoria literaturii. Mai am de dat filosofia și slava veche.

La Iași era cald, reconfortant Aici, în schimb, a nins și e foarte rece. Vreme infectă. Stau în casă, ascult muzică, citesc (acum Wittgenstein – din „Tractatus logico-philosophicus"; îl găsesc deosebit de profund!), scriu scrisori.

Și cînd te gîndești că la Iași mă duceam zilnic cu Luca (*Pițu – n. red.*) să privim magnoliile înflorite! Zilele cu Luca, Lucian (*Vasiliu – nr. red.*) și ceilalți mi-au priit. Și ulcerul mi-a mai trecut. Mai țin cont de regim, totuși! Mă simt rău deseori. Poate voi supraviețui. Asta ar fi! Sînt anunțat cu cartea în buletinul 2/'84 al Centralei editoriale, deci pentru acest trimestru. O supracomisie (anul Congresului, deh!) va reciti manuscrisul. Doamna Gabriela Negreanu, bolnavă, mi-a comunicat telefonic că a venit confirmarea pentru tipărire. Habar n-am cum va fi. Sper să nu-mi scoată (acei tovarăși) și textele „rele" care au mai rămas!

Doamna Gabriela e o dulce, evident. Mi-e foarte dragă și-mi amintește mereu de Nastasia Kinski din „Tess". E cea mai plăcută femeie din toată Casa Scînteii! Lasă-mă să cînt la enșpe... triști!

Îmi pare rău pentru tot ceea ce nu ți se întîmplă benefic! Am avut și am încredere în tine și pînă la urmă nu se poate să nu ieși și tu cu carte. E preferabil, însă, să nu prinzi o vreme editorială ca cea de acum, cînd totul se răstălmăcește abuziv! Vorba lui Evgheni Șvarț: „Sîntem atît de fericiți că nici nu ne vine să credem!", Țin să rămîn curat și bun. Că-s și intolerant deseori, asta nu-i rău. Cinstea implică întotdeauna și o anumită doză de intoleranță. E o chestiune de igienă.

Cred că dac-ar veni mai curînd căldura, toate mi s-ar părea mai ușor suportabile. Aș pleca undeva să nu mai îndur umilința frigului. Îmi pare rău că atâta viață ni se risipește prin ciuda întru frig. Prezența [T.] continuă să fie ceas mai aleasă bucurie a mea aici. Dacă auzi că m-au legat, să știi că din cauza ei!

Îmi pare rău că nu prea apar cronici la cartea lui Daniel (*Corbu – n. red.*). Ulici, cel puțin, a pălăvrăgit doar în „R.L." (*revista „România literară" – n. red.*), fără ca să spună ceva. În „Convorbiri" va scrie Lucian (*Vasiliu – n. red.*). Ceilalți s-au abținut. Și cartea lui nu-i slabă, e doar incompletă, forfecată de funcționarii care controlează editurile! Să sperăm că la a doua nu va mai fi tot așa! Dacă, vorba mamei, va mai fi lume!

Îți doresc bucurie și liniște! Și succes la JUNIMEA (*editura – n. red.*)! Poate va ieși și Adrian (Alui Gheorghe – n. red.)!

Mai scrie-mi! Eu-s cam împrăștiat acum!

Al tău, mereu,

Aurel Dumitrașcu

Borca, 25 septembrie 1985

– tot epoca luminoasă –

Dragule,

E miezul nopții, ascult rock și-s tare sătul de mine în realitatea cea întinsă și dreaptă.

De o vreme, am constatat, nu-mi mai prea *place* să scriu scrisori. E ceva nou și ciudat în viața mea de schivnic. Am vrut atît de mult să plec de aici în acest septembrie, încît se pare că e normal să nu mai fiu întreg acum cînd, iată, sînt tot aici, livrat unei existențe mizerabile.

Nu știu ce-am să mă mai fac!? Dar nu vreau să mă mai plîng. E stupid să am aproape 30 de ani și să mă mai plîng. Nu merită, însă, nici să-mi trec vremea înjurînd, mai ales că-n această latură nu-s întotdeauna ingenios – deci mă pot plictisi.

Citesc din inerție, fără apendice, și-mi spun că, la urma urmei, alții n-au bucuria de a citi raritățile pe care le citesc eu. Trăiască Luca Pițu! Azi am terminat de citit o carte de-a dreptul minunată a lui Roland Barthes, „La chambre claire". Despre imagine, despre fotografie. Minunată! Mai ales că există în mine o fascinație aparte pentru fotografii. Am mai spus-o: a privi înseamnă mult mai mult decît a vedea, înseamnă pur și simplu a nu rămîne singur.

Am trăit o vară luxoasă ca o haimana! Ar trebui să mă duc la primărie să se confirme oficial că sînt totuși un om viu.

Examenele din iulie, restanța din septembrie, munții, un voiaj în Maramureș, à pied, cu Radu Florescu și alți băieți de aici. O bucurie: întîlnirea de la București cu Marta Petreu. Ea a venit cu avionul de la Cluj! Un camarad de elită! De neuitat. Ne scriem ca și cum am ști că noi nu vom trăi prea mult. O vizită a Elisabetei Vartic, aici, nu a schimbat pustiul cu care joc rummy.

Mi-e tare silă, dragule!

Citesc.

Deci mă strîmb în aceleași pete.

Constat – îmi scrii – că și tu trăiești ca un împărat. Ne permitem un extravagant lux nerod! Cerul e cu alții!

Dacă scot în '86 „Biblioteca din Nord", plec la Moscova! Așa, să văd și eu dacă rusoaicele au coate.

Mi-e ciudă pe tine cu „ștergerea" examenelor! Chiar dacă nu ne folosesc la nimic nouă personal!

Poate ieși și tu cu carte! E tot ce-ți doresc! Îmi închipui că ești la capătul așteptărilor. Nu ceda! Și nu face nici un compromis!

Nu, nu „citesc" revistele decît prin chioșcuri, cînd sînt prin orașe! Mai bine ar face mături din ele! Că tot sînt ilizibile!

Nu-mi poți face cadou „Zenobia" lui Gellu Naum!? Aș fi tare fericit!

E o muzică grozavă la ora aceasta!

M-a cam durut stomacul în ultima vreme. Am și plîns! De asta nu mai poate creierul meu!

Adrian (*Alui Gheorghe – n. red.*) a fost mutat la Casa pionierilor din P. Neamț, instructor cu creația literară! Mă bucur pentru el. Sava venea de la Canal cu o floare în dinți. [...] Radu e încă în concediu, aici. Lungi plimbări pe coclauri. Și pe el mi-e ciudă că nu se apucă de-nvățat. Vrea să se însoare! Ca să nu mai țipe la mărăcini.

Am lecturi minunate! Trăiască Luca Pițu!

O să mai vorbim.

Ai grijă de tine!

Poezie! Poezie! Poezie! E destul!

Te îmbrățișez, Aurel (Dumitrașcu)

Borca, 16 ian. '83

Dragul meu,

Din munți. Aici e omăt, un omăt înghețat, dar omăt. Am început să învăț. Am trecut pe la Centrul de librării, am discutat cu Bararu. S-a simțit puțin ofensat că Andi Andrieș folosește

intermediari, cînd ar putea să-i dea un telefon, plus că se văzuse la București cu el și discutaseră tocmai în problema cu cererile de carte. Ei au cerut 800 de exemplare, am înțeles că mai multe nici nu pot cere, aceste 800 zicînd că deja sînt foarte multe pentru un județ în care cererea de carte nu e ca-n Buc., Cluj, Iași etc. Oricum, eu i-am spus toate cele în favoarea suplimentării. Cînd va vorbi cu Andi Andrieș, acesta îi va spune că nu mi-a zis nimic mie în acest sens – domnul Parascan (*prozator, muzeograf la MLR Iași – n. red.*) ar trebui să-i comunice domnului Andrieș că eu am spus că cei de la JUNIMEA și de la Pogor m-au „rugat" să trec și să vorbesc în legătură cu posibilitatea suplimentării tirajului la acel album (*dedicat lui Ion Creangă – n. red.*). Asta pentru că eu voi mai avea nevoie de Bararu cînd îmi apare carte și nu trebuie să-mi spună că l-am mințit cu ceva.

Am vorbit cu Raveca în legătură cu cererea unui număr mai mare de exemplare din cartea ta. A făcut-o deja, dar poate să ceară mai multe dacă tu îi vei da un telefon cînd cartea va intra *în tipografie*. Valabil și pentru domnul Parascan! Asta ar fi!

Acasă mă aștepta un dar din Franța, trei cărți minunate: „Nexus" și „Plexus" de Henry Miller și „Syllogismes de l'amertume" a lui Cioran.

Acum învăț. Și o aștept pe T.

Vin la Iași pe 6-7 februarie, cum am stabilit.

Îi mulțumesc încă o dată mult domnului Rusu (*Constantin-Liviu, conservator-muzeograf la MLR Iași, coautor al albumelor dedicate lui Eminescu și Creangă, apărute la editura „Junimea" – n. red.*) pentru portretul lui *Eminescu!* E mai multă claritate în camera mea de cînd am acest minunat portret! Mulțumescu-i mult!

Adrian (*Alui Gheorghe – n. red.*) nu m-a așteptat în P. Neamț.

Radu (*Florescu – n. red.*) îți transmite numai gînduri bune!

Toate cele bune!

Al tău
Aurel

Borca, 11 sept. '83

Bunul meu Lucian,

Ascult Strauss (– muzică boierească –) și îți scriu iar. Din munți. Ți-am dat semne și din București. Anunțam revenirea mea în aceste prime zile de septembrie la Iași. Mi-am luat un pick-up care acum mă desfată și nu am mai putut întoarce prin Iași. Radu mi-a spus că tu nici nu erai în Iași, că erai plecat prin Transilvania. Deci ne vom vedea în alte zile. Rămîne valabilă dorința mea și a ta de a veni și-n această toamnă în munți. Vei vedea tu dacă poți. La rîndu-mi, voi veni la Iași spre sfîrșitul lunii, bine nu știu nici eu cînd!

Divorțul de T. (asta-i!) mă amărăște rău de tot, dar se pare că nu există nici o speranță întru conciliere. Nu știu de ce mereu triumfă prostia?! Să învăț alte zeițe? Să mă „reorientez", cum ziceai tu?! Mi-e greu, dragule! Niciodată n-am ținut la un om-femeie atît de mult. De-ar însemna mai puțin dragostea pentru mine..., așa însă e tare rău. Mi-s cu sufletul ferfeniță! Trăiască alte republici! Dar să-i dea Dumnezeu numai bine năzdrăvanei de T! Mi-a dăruit, totuși, doi ani nemaipomeniți! De neuitat!

La București: pe 10 oct. cartea mea se va duce spre tipografie. Gabriela Negreanu – o femeie tare frumoasă și amabilă. Dar nu mai am voie decît la 1000 de versuri. Cultură cu centimetrul! S-au țăcănit. Mi-amintesc o poveste: prin nu știu ce an, Hrușciov (nu Stalin?!) a închis o expoziție de artă modernă, zicînd că dacă ar fi adus un măgar și i s-ar înmuia coada în culori ar picta mai bine. După ce-a fost altceva decît președinte, ramolit, în ultimii săi ani de... siestă, Hrușciov se apucase de pictură. Pictură modernă!

Cartea mea era ceva. Și, prin grija diverselor „direcții", va fi altceva. Îți vine să mori într-un op de estetică a strănutului. Sigur, nu Gabriela Negreanu et compania poartă vina. „Bine de noi, rău de concernul Lockhead".

Ai avut o vară grea?! (*ravagiile securitistice – n. red.*) O să-mi spui tu într-o zi. Mie nu mi-e

teamă de scrisori. Numai de imbecili mi-e teamă. Dar ce nu se poate depăși prin dispreț?!

Am plecat de la școala unde mîrîia acel filistin directoraș. Sînt la școala din centru, profesor de... sport. E O.K. Timp liber, mișcare! Plus că pot pleca oricînd, puștii nerămînînd cu materia în urmă...

Inspectoarea generală de pe județ, cu care nu vorbisem niciodată, pe care nici acum n-am întrebat-o nimic, a auzit că am probleme cu postul și le-a făcut scandal inspectorilor și directorilor de aici, întrebîndu-i cum de-și permit să nu-mi dea cel mai bun post care e disponibil! Iată că mai sînt și oameni care acolo sus ne iubesc. Inspectoarea se referea și la Adrian (*Alui Gheorghe – n. red.*).

Acum două zile, Adrian, Sava (*Nicolae – n. red.*), Daniel (*Corbu – n. red.*) și eu am fost invitați de Cezar Ivănescu să citim la „Numele poetului" (*cenaclu literar în București – n. red.*). Eu i-am spus că nu pot rămîne. Îmi va fi citit el texte din „Tratatul de eretică".

Uite adresa lui George Stanca:

B-dul Gh. Gheorghiu-Dej, nr. 22, et. VI, Ap. 54, Sector 1 București 70607

Deci deasupra restaurantului „Cișmigiu", vis-à-vis de „Gambrinus Beer".

E toamnă faină pe aici.

De două zile e și Radu (*Florescu – n. red.*) pe acasă, cu D-tru Ilinca Istrate (?!).

Sper să mai trăiesc, se anunță luni frumoase! Și poate mă voi reîntîlni cu o mare iubire. O, pînă cînd...

Cred că trebuia să-ți mai spun vorbe, dar nu mai știu ce anume!

Băciuț (*Nicolae – redactor la revista studențească „Echinox" din Cluj – n. red.*) mi-a scris și zicea că dacă sînt pe la Iași să iau de la tine întrebările acelea pentru ancheta din ECHINOCȚIU și să răspund și eu. Se pare că va continua ancheta în VATRA – unde se pare că va și lucra pînă la urmă.

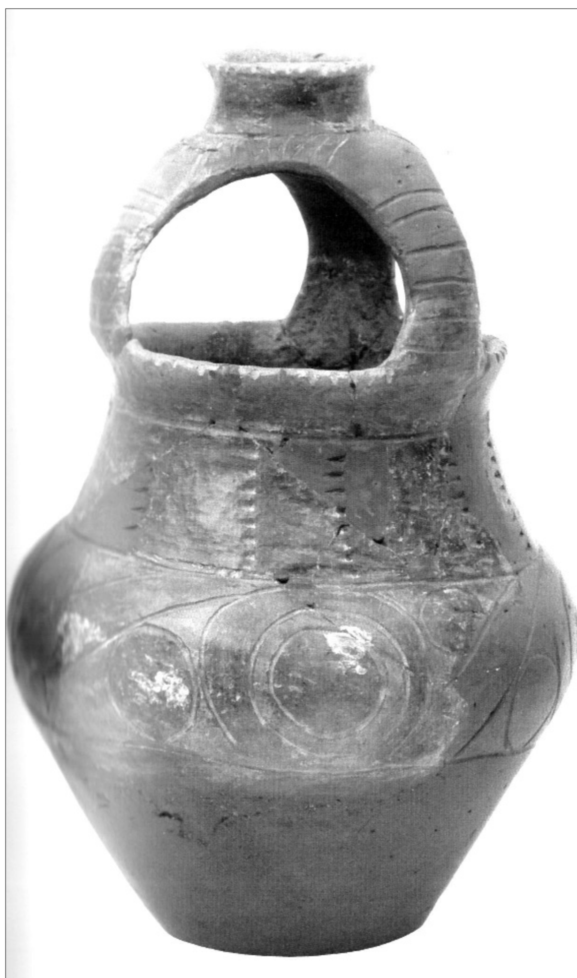
Domnul Paler (*Octavian – n. red.*) a fost schimbat de la R. LIBERĂ și mă-ntreb dacă nu cumva i-au făcut un bine. Trebuie să-i răspund la o epistolă și nu-i știu adresa de acasă! L-am rugat pe Daniel să ia legătura cu Alex. Ștefănescu.

Te rog să-l întrebi pe Dumitru Pană dacă rămîne valabil ce-am vorbit: să traduc din „La vie secrète de S. Dali" pentru a publica pe ultima pagină într-un număr din această toamnă al OPINIEI (*revista ieșeană „Opinia studențească" – n. red.*)!

Cînd vin la Iași îi voi aduce și lui Luca (*Pițu – n. red.*) *les livres*! Darul de care vorbeam pentru el: un dicționar foarte fain german-englez. L-am luat special pentru el, de la un prieten bun (Florian) căruia nu-i folosea. Un dicționar legat în piele (LANGENSCHEIDT) din 1973.

Toate gîndurile mele bune pentru cei pe care știi că-i iubesc acolo!

Te îmbrățișez cu dor!
Aurel

PRINCIPIUL NESEPARABILITĂŢII

Traian D. LAZĂR

Pe fluxul corespondenţei Solomon Marcus-Basarab Nicolescu, înregistrăm, la un moment dat – sfîrşitul anului 1989 începutul anului 1990 – o schimbare notabilă de conţinut. Încărcătura ştiinţifico-literară a corespondenţei de pînă atunci lasă locul celei social-politice (şi personale).

Folosind imaginile şi limbajul fizicii cuantice, am putea spune că, ambele particule, Solomon Marcus şi Basarab Nicolescu, distanţate după 1968 de avatarurile istoriei în cîmpuri social-politice diferite, în România şi Franţa, vibrau sub impactul aceleiaşi linii energetice, căderea regimului Ceauşescu. Erau martorii şi actorii principiului neseparabilităţii, care susţine că particulele, care s-au aflat cîndva împreună, în acelaşi cîmp cuantic, reacţionează similar, sub impulsul anumitor stimuli, şi după despărţire, cînd fac parte din cîmpuri diferite.

Pentru cititori (istorici), este deosebit de instructiv să cunoască, dacă nu le ştiu din alte surse, schimbările aduse de evenimentele din decembrie 1989 în diferite domenii, dar şi cum au fost ele percepute de un spirit raţional şi echilibrat precum Solomon Marcus, ce ecou emoţional (afectiv) şi raţional au avut asupra unei particule aflate în cîmpul faptelor (la faţa locului). Documentul pe care îl reproducem este revelator în această privinţă.

Basarab Nicolescu trăise în acelaşi cîmp social-politic pînă în 1968, dar la 1989 se afla în Franţa, în alt cîmp social-politic. El a cunoscut evenimentele lui decembrie 1989 din presa audio-vizuală ori scrisă şi din corespondenţa primită de la persoanele aflate în mijlocul lor (în România). Reacţia sa la schimbările din cîmpul social-politic românesc conţinea elemente similare celei a lui Solomon Marcus: suferinţele din abisul în care fusese aruncat de regimul totalitar („omului nou”) şi speranţa „să desluşim o posibilă cale de supravieţuire a acestei lumi nebune”. (Vezi *Convorbiri literare*, august 2013)

DOCUMENT

Scrisoare a lui Solomon Marcus către Basarab Nicolescu[1]

„Bucureşti, 13 ianuarie 1990

Dragă Basarab,

Mulţumesc pentru rîndurile tale (am decis împreună să ne tutuim) de început de an nou şi de eră nouă. În decurs de cîteva zile, viaţa de aici s-a întors pe dos. Partidul comunist este scos în afara legii, pentru plecări în străinătate nu mai e nevoie de nici o viză românească, ci doar de paşaport, care se obţine în cel mult 20 de zile şi este valabil cinci ani. Programul românesc de televiziune, ziarele şi revistele româneşti sînt captivante, nu ne mai uităm la televiziunea bulgară. Deocamdată, toată această nouă mişcare se află încă în faza emoţională a exclamaţiilor şi interjecţiilor.

Tinerii revendică nenumărate drepturi la care înainte nici nu se puteau gîndi. Cu mîncarea o ducem încă greu, dar parcă şi lipsurile le îndurăm mai uşor în condiţii de libertate. În ceea ce mă priveşte, am trăit sub dictatură timp de 52 de ani (pentru că a început în februarie 1938); ieşirea din copilărie a însemna pentru mine

intrarea în dictatură, samavolnică și oprimare. Acum, cînd mă apropii de vîrsta de 65 de ani, mă văd din nou liber. Nu-mi rămîne decît să aplic reflecția lui Noica: Viața e o pregătire pentru bătrînețe. Dar atîta otravă a rămas în noi, încît vom avea nevoie de un lung tratament de dezintoxicare. Oamenii continuă să discute în șoaptă, reflexele formate nu pot fi ușor abandonate. Atîta vreme ținuți sub obroc, încep să țipe și să se răstească atunci cînd ar trebui numai să ceară în mod ferm.

Să nu mă întrebi cum a fost posibil ca numai în cîteva zile să fie înfrînt un aparat de securitate ultraperfecționat; nu știu să răspund, a fost un miracol. De unde au luat acești adolescenți (mulți dintre ei chiar copii) curajul de a ieși cu pieptul gol și cu mîinile goale în fața puștilor mitraliere și a tancurilor? Cum au reușit să ajungă pe balconul comitetului central, unde Ceaușescu tocmai își ținuse discursul, fugind apoi pe acoperiș, pentru a dispărea într-un elicopter? Cum au reușit să pătrundă concomitent în localurile radioului și ale televiziunii? Să-i convingă pe cei mai mulți soldați trimiși contra lor să fraternizeze cu ei? Acești copii au reușit să spele rușinea pe care un întreg popor o suportase cu o imensă jenă, timp de atîția ani.

Acum, dragă Basarab, merită să vii în România; iar editarea operei lui Lupasco,[2] (pentru care, după cum aflasem de la Vasile Tonoiu, editura obiectase asupra prefeței pe care o semnai) nu mai întîmpină desigur nici o dificultate. Acum voi scrie o recenzie amplă despre cartea ta[3] și despre activitatea ta.

La început de Aprilie 1989 am participat la Congresul Internațional de semiotică (Barcelona – Perpignan) și, în trecere prin Paris, te-am sunat de cîteva ori, dar n-a răspuns nimeni. Sper totuși să ne vede cît de curînd.

Te îmbrățișez cu mult drag, îți doresc un An Nou cît mai bun cu întreaga ta familie. Mă vor bucura veștile noi,

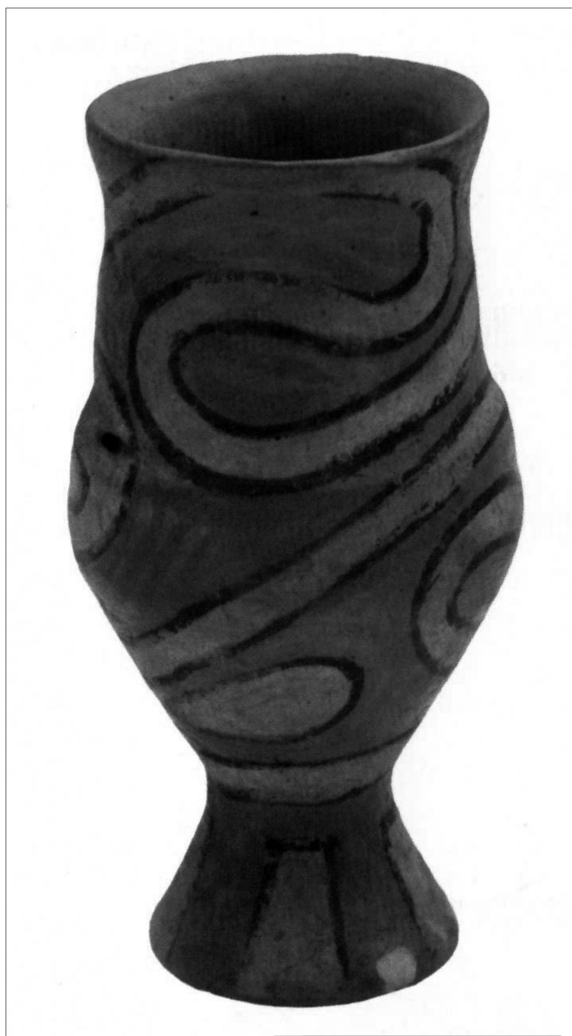
Solomon Marcus."

Note:

1. Serviciul Județean Prahova al Arhivelor Naționale, fond personal Basarab Nicolescu, dosar Solomon Marcus

2. Se referă la apariția operei lui Ștefan Lupașcu în România. În colecția „Idei contemporane" apăruse volumul: Stéphane Lupasco, *Logica dinamică a contradictoriului*, Editura Politică, București, 1982, dar comentariile și notele conțineau o interpretare forțat materialistă. Basarab Nicolescu blamase, în momentul respectiv, asemenea procedee. (Vezi *Cronica veche*, mai 2015). Era timpul apariției operei lui Lupașcu fără deformări interpretative.

3. E vorba de volumul lui Basarab Nicolescu *La science, le sens et l'évolution – Essai sur Jakob Boehme*, Le Félin, Paris,1988.

RESTITUIRI

NOI CONTRIBUŢII LA BIBLIOGRAFIA LUI MIHAI BENIUC

Nicolae SCURTU

Bibliografia poetului, prozatorului, eseistului, filosofului, traducătorului și memorialistului Mihai Beniuc (1907–1988) este extrem de bogată și valoroasă.

O reconstituire a prezenței lui Mihai Beniuc în presa literară și nonliterară din România și din Germania încă nu s-a întreprins, deși se impunea de multă vreme.

Activitatea sa de psiholog, filosof și sociolog se cuvine a fi cercetată întrucît contribuțiile sale se constituie în autentice *modele* de relevare a unor direcții noi în filosofia europeană.

Studiile și cercetările științifice întreprinse în școala filosofică de la Hamburg i-au deschis orizonturile cunoașterii în domenii cu totul speciale.

La recomandarea profesorului și cărturarului Nicolae Mărgineanu, tînărul filosof Mihai Beniuc este solicitat de confratele său, Nicolae Bagdasar (1896–1971) să colaboreze la impunătoarea și prețioasa *Istorie a Filosofiei Moderne,* care, finalmente, a devenit un *admirabil* omagiu adus profesorului și filosofului Ion Petrovici.

Lui Mihai Beniuc i-au fost repartizați filosofii *Wilhelm Ostwald, Hans Driesch* și *William Stern,* pe care i-a citit și recitit și despre care a formulat cîteva aprecieri pertinente privitoare la concepția despre lume a fiecăruia.

Epistolele* lui Nicolae Bagdasar ce se publică acum, *întîia oară,* conțin informații ce contribuie, astfel, la întregirea bibliografiei științifice a lui Mihai Beniuc, ce se impune a fi citit și reinterpretat printr-o altă *grilă*.

*

Institutul de Psihologie Experimentală, Comparată și Aplicată al Universității Regele Ferdinand I Cluj, Str[ada] Regală, nr. 29

Cluj, 13 sept[embrie] 1937

Dragă domnule Bagdasar,

Nu aș putea răspunde decît pozitiv la invitația d[umi]tale de a scrie pentru vol[umul] III al *Ist*[*oriei*] *Filo*[*sofiei*] *Moderne* despre *Stern*, *Driesch* și *Ostwald.* Voi încerca să mă achit cît voi putea mai bine.

De fapt eu sunt psiholog de meserie, dar cum am fost elevul lui Stern și cum pe Driesch îl cunosc din timpul studiilor mele biologice, cred că mă voi putea adapta cerințelor impuse de prețioasa carte ce-o scoți. Cît despre Ostwald, voi încerca să-l asimilez. Mi-aș permite o remarcă. În rîndul încercărilor constructive filosofice există una umanist foarte bine conturată: e *gestaltismul* german, care de mult a trecut de cadrele unei simple directive psihologice. Nu o văd trecută printre „noile încercări“.

Mulțumindu-ți pentru invitația făcută, în urma propunerii lui N. Mărgineanu[1], rămîn cu cele mai alese sentimente al d[umi]tale,

Mihai Beniuc

*

Institutul de Psihologie Experimentală, Comparată și Aplicată, Universitatea din Cluj

Cluj, 17 noi[embrie] 1937

Str[ada] Regală, nr. 11, Telefon 970

Dragă domnule Bagdasar,

Din lipsă de timp, n-am putut trimite încă cei trei autori căzuți în sarcina mea și să fie tratați. Trimit, deocamdată, pe Ostwald.

V-aș ruga să-mi spuneți dacă vă convine așa, sau dacă vă gîndiți altfel. Zilele acestea voi trimite și ceilalți autori.

Momentan sunt, însă, extrem de ocupat. Trebuie să plec p[en]t[ru] niște cercetări în Munții Apuseni. Aceste cercetări m-au împiedicat să trimit la timp articolele.

Vă rog să-mi scrieți dacă puteți aștepta cu celelalte articole pînă la 1 dec[embrie].

Cu cele mai distinse sentimente,

Mihai Beniuc

*

Institutul de Psihologie Experimentală, Comparată și Aplicată Universitatea din Cluj

Cluj, 18 dec[embrie] 1937

Str[ada] Regală, nr. 11, Telefon 970

Dragă domnule Bagdasar,

Am pierdut cîteva zile căutînd datele nașterii pentru Stern și Driesch. N-am reușit decît p[en]t[ru] Ostwald (1853–1932). Cred, însă, că pot fi găsite în noul Brockhaus. La Cluj n-am dat de el. S-ar putea să-l aibă vreun particular, dar eu nu cunosc niciunul.

Vă trimit manuscrisele[2] cu rugămintea de a-mi comunica dacă ar fi ceva de modificat, adăugat sau refăcut totul în ele.

În vacanța de Crăciun aș putea să mă mai ocup de chestie.

Cu cele mai bune sentimente,

Mihai Beniuc

Note

* Originalele acestor epistole, necunoscute, se află la Arhivele Naționale Centrale ale României. Fond Nicolae Bagdasar. Dosar nr. 144, f. 1^r–3^r.

1. Nicolae Mărgineanu (1905–1980), psiholog și memorialist. Autorul unor cărți esențiale. Memorabilă este cea privitoare la *Național și universal în cultura românească.*

2. Mihai Beniuc – *Alte curente: Wilhelm Ostwald, Hans Driesch și William Stern* în *Istoria Filosofiei Moderne. Vol*[*umul*] *III. Perioada contemporană.* București, [Tiparul Universitar], 1938, p. 316–325 (*Societatea Română de Filosofie. Omagiu profesorului Ion Petrovici*).

CONCURSUL NAȚIONAL DE POEZIE, DEBUT ÎN VOLUM, „AUREL DUMITRAȘCU”, EDIȚIA 2015

Organizat de Biblioteca Județeană „G.T. Kirileanu” Neamț și revista de cultură, arte & atitudine „Conta”, în anul în care se împlinesc 25 de ani de la moartea poetului (16 septembrie) și 60 de ani de la naștere (21 noiembrie), Concursul Național de poezie, debut în volum, „Aurel Dumitrașcu” și-a desemnat cîștigătorul. Juriul format din scriitorii Vasile Spiridon (președinte), Liviu Ioan Stoiciu, Emil Nicolae, Adrian G. Romila, Nicolae Sava, Vlad A. Gheorghiu și Adrian Alui Gheorghe (inițiator și coordonator al proiectului), membri ai redacției revistei „Conta”, luînd în discuție manuscrisele prezentate în concurs, semnate de Ioan Bodiu (Ploiești), Cristina Mihaela Botîlcă (Gruiu, Ilfov), Ana Donțu (Sibiu), Tănase N. Grosu (Pseudonim: Th. Grossman; București), Macrina Viorica Lazăr (Toplița/ Harghita), Valeria Matciac (Republica Moldova, Chișinău), Alexandru Povarnă (București), Carla Francesca Schoppel (Brașov), Alexandru Strâmbu (București) și Andreea Voicu (Moreni, Dâmbovița) a decis să acorde premiul „Aurel Dumitrașcu” manuscrisului cu titlul „Cadrul 25”, semnat de Ana Donțu (Sibiu). Manuscrisul premiat va fi tipărit la o editură care promovează, cu precădere, poezia debutanților și va fi lansat la Piatra Neamț în cursul lunii noiembrie.

La primele zece ediții ale concursului, care s-a desfășurat la Neamț în perioada 1994-2003, au fost premiați și au debutat Florin Oancea (Sibiu) si Vasile Baghiu (Piatra Neamț) în 1994; Mihai Ignat (Brașov) în 1995; Ana Maria Zlăvog (Iași) în 1996; Cristian Galeriu (București) în 1997; Sorin Ghergut (București) în 1998; Daniel Moșoiu (Cluj Napoca) și Constantin Virgil Bănescu (Tîrgoviște) în 1999; Cătălin Chelaru (Iași) în anul 2000; Elena Vlădăreanu (București) în anul 2001; Dan Coman (Bistrița Năsăud) în anul 2002; Mihai Curtean (Sibiu) în anul 2003.

Concursul a fost întrerupt după ce trei ediții, consecutiv, organizatorii și juriul nu și-au dat acordul pentru a premia și publica volume care nu se susțineau valoric, după excelenta serie de autori debutați în acest context. Din juriu au făcut parte, la primele zece ediții, între alții, Cezar Ivănescu, Cristian Simionescu, Liviu Ioan Stoiciu, Radu Săplăcan, Cassian Maria Spiridon, Gellu Dorian, Nicolae Sava, Radu Florescu, Cristian Livescu, Emil Nicolae, Lucian Vasiliu, Vasile Spiridon.

Ana Donțu (n. 1 decembrie 1985, Rep. Moldova) a absolvit Facultatea de Litere și Arte a Universității „Lucian Blaga” din Sibiu. Membru fondator al grupării „Zona nouă”, a publicat poezie în mai multe reviste literare (Echinox, Corpul T, Hyperion) și în antologia colectivă Zona Nouă (2011). În 2015, a fost printre cei șase tineri scriitori selectați pe lista lungă a Concursului internațional PEN NEW VOICES.

Adrian Alui Gheorghe, inițiator al proiectului: „Dacă avem un cîștigător al acestei ediții, trebuie să recunoaștem că demersul nostru a fost unul reușit. Sunt un susținător al poeziei tinere și mă bucură orice sunet original, proaspăt. Poezia este acea energie interioară a unei limbi, a unei culturi care îi dă vigoarea de moment. Au fost, în concurs și alte voci notabile, care vor reuși în final dacă vor avea puterea să depășească primele niveluri de comunicare, dacă vor intra în dialog cu poeticile actuale. Mizez, de exemplu și pe poezia foarte tinerei autoare Andreea Voicu, cu un manuscris aproape de debut. Voi urmări, firește și evoluțiile celorlalți. Manuscrisul semnat de Ana Donțu ne-a convins pe toți că avem de a face cu un poet format, așteptăm confirmarea criticii literare, a cititorilor. Acest concurs este, în orice caz, cel mai frumos mod de a-l omagia pe Aurel Dumitrașcu, un poet optzecist care s-a risipit pe sine pentru ca poezia să aibă prezent și orizont”.

EMIL BRUMARU, DE LA „REZERVAŢIA DE ÎNGERI" LA „INFERNALA COMEDIE" (II)

Cristian LIVESCU

„Dulapuri, mari mistere ale copilăriei, flaute pline cu ceşti"

Pînă în anul 1979, cînd poezia lui Emil Brumaru (am văzut în ce împrejurări) începe să exploreze registrul licenţios, creaţia sa parcursese un traseu obişnuit: debut la 31 de ani cu un volum uşor teribilist, de un remarcabil naturalism lexical, dornic nu să reinventeze iubirea, ci nevroza iubirii, atmosfera care-i întreţine vanitatea (*Versuri*, 1970), continuat de alte patru cărţi, scrise în aceeaşi tonalitate intimist-frenetică, într-o epocă dominată de izionarism conceptual şi abstract. În stare difuză, la momentul debutului, se întrevedeau cele cîteva obiective de studiu urmărite în *off* de poet: o *ars amandi* domestică, cu un discurs amoros dominat de aromele bucătăriei şi ale plitelor pline cu tigăi şi ibrice; asumarea convenţiilor manieriste ale suavităţii, cu trimiteri repetate la crini, îngeri, fluturi şi mătăsuri, semnele unei reverii cu accente eroice, care se consumă în aşteptări şi amînări, căci nimic nu e mai plăcut în iubire decît aşteptarea; în sfîrşit, confruntarea între visele avîntate ale adolescenţei, cu dorinţele ei încinse, clocotitoare, şi deziluziile reprimate ale maturităţii, trezind beţii imaginare ale simţurilor şi ridicări inocente, în joacă, ale vălului pudorii.

Seducţia în bucătărie, în cămări dosite sau în magazii cu fructe la uscat, insinuează Emil Brumaru, este cu mult mai pasională, mai aprigă, mai spectaculoasă, decît aceea de salon sau de budoar: intervin aici izurile candrii, stimulii odorativi, aburii dulci şi ademenitori ai fierturilor sau copturilor cu luciu de albuş, chimia zarzavatului şi a legumelor, zemurile provocatoare, în culorile vii ale sacrificiului. În acest ambient, silueta femeii devine ea însăşi o tainiţă de tandru răsfăţ ce merită mereu urmărită, spionată: „Tu ai cămări, ferită de Austru,/ Cu puf de gîscă sînilor dai lustru/ Şi, ca să-ţi cadă chipul în paloare,/ Îţi pui la şold, cu greaţă, lipitoare.// Şi faci paşi mici să simţi pe preşuri late/ Gîdilituri la talpă, desfrînate,/ Şi-ncerci sub lampă văluri pentru şale/ Pe ele cu picturi cu animale.// Pe urmă, în peceţi de la inele,/ Clatini corăbii, numeri turturele/ Şi-aplauzi cînd coboară din tavan/ Pe-o piersică păianjenul profan." (*Glycera*) După cum, între obiectele de interior se instituie o afecţiune discretă, în dulcea „măreţie a perisabilului", cum o numea Péguy, dînd sentimentul că laolaltă participă la beatitudinile cotidiene: „Sînt încăperi în care aşteptarea/ Se sparge-n ţăndări crude, ca o vază:/ Din solniţe, îndrăgostită, sarea/ Să ne atace sufletul visează.// Ce gînduri stranii iau atunci fiinţă!/ În farfurii, trîntite moi pe spate,/ Piersice roz au pleoapele umflate/ De somn ca de o tainică dorinţă.// Şi-n după-amiezi suave, cu suspin,/ Cînd geamurile-s bălţi de apă dulce/ Şi tocătoarele de carne toacă lin./ Miresme-alături vin să ni se culce." (*Interior*)

Sporul de suavitate este asigurat de serafismul care învăluie armonia paradisiacă a perechii domestice, recurgînd la retorica promisiunii de securitate mistică şi popularea intimităţii cu fîlfîirile stării de bine, de savoare: „Dulap obscur, în tine arde-un înger/ îmbobocit pe rîşniţi de cafea..."; „Şi îngeri muţi miresmele cu roaba/ Ni le răstoarnă-n nări ca să ne placă"; „Culcare lucrurilor un heruv/ Sfîşietor o cîntă dintr-un tub"; „Şi îngerul trezit într-o amiază/ S-a dezbrăcat suav şi adormind..."; „Fără cusur mi-s hainele de înger" O galerie de serafi veghează întruna, ca nişte martori mîngîietori, travestiţi în

mirodenii instigative și curtezani domestici, scenele afectuoase; arta Întîiului Brumaru aici se află, în felul în care „citește” perfid fantasmele mărunte, aromitoare, ascunse în adîncul dorinței, consumînd jubilativ imagine și diafan, dar și o fărîmă profană pofticioasă: „Înmănușați în mușețel, pe cap cu ceainic/ Și-n ochi cu umbre rupte din mărar,/ Cînd zahărul se sfarmă și cad linguri,/ Se-apropiau de noi îngerii mari.// Veneau rostogolind suave globuri/ De lapte prins în ugere de crini,/ Cu mîna picurată din veșminte/ În degete subțiri de glicerini.// Și se-aplaca ușor cîte-o fîntînă/ Să li se verse-n suflete. Atunci/ Ei scuturau din perii vechi de haine/ Luminile... Și dispăreau prelungi...” (*Arătare*) Șocul volumului era produs însă de o declarație de evaziune în habitatul cel mai prozaic și mai superficial, conserva, unde feeria narcisistă dă cu tifla estetismului emfatic, bine reprezentat în epocă: „Trăiam în bulion, trăiam în fructe,/ În dulci latrine cu hîrtii murdare,/ În untdelemn duceam naive lupte,/ Sticlele mele aveau dop de soare.// Iubeam păianjeni fără ca să-mi pese/ Și lîngă ziduri mirosul de var;/ Pe tăvi dormeam alături de mari fese/ De piersice roz-albe ce transpar...” (*Prezentare*)

„Și ne iubim bezmetici, albi de pudră,/ Elastici, fumegoși, crud sfîșiați/ De fluturi...”

Acum, cînd cunoaștem devenirea de ansamblu a poetului, putem remarca în segmentul începuturilor acel echivoc fin, subțire, în doză ironică, undă care în timp se va îngroșa, va deveni o latență densă, a suprapunerii de îndrăzneală și frustrare, cei doi „timpi” ai flexiunii lirice, conferind risipă romanțioasă și mister senzorial poemelor. La debut, eul său liric se lăsa defăimat în condiția sa de ins la pîndă, lacom de celebrări burlești în mijlocul unor scene de uvertură a orgiei, care deocamdată se mulțumește cu risipă de eroisme culinare: „Vechi piftier de țîțe clocitoare,/ Prin pîlnii scurs în bălți de somn ca lapții,/ Nemăturat cu geana de fecioare,/ Cel mai becisnic dintre toți inapții,// Ou putrezindu-și gălbenușu-alene/ Pe polițe din nou mi se arată/ VEDENIA! Parfumul face pene/ Și-năbușă nări, căni, odăi și, iată,// Prin iadul cald din jur mișc-o femeie/ Piciorul ei, greu miunutar de carne./ Ce fante ca din bumbi pieptu-și descheie,/ Preauleios sufletu-n cești să-și toarne?// *Inchinare*/ O, ACEL VERS, subțire maț de flutur./ Chioșc de cocon, desmăț al smirnei moale,/ Crud pîrț de înger chiflicind cristale,/ Rouă regească-n turn ce-arar o scutur!” (*Baladă*) Textul acesta inaugurează seria poemelor brumariene încifrat-ambigui, unde semnificările o iau razna, și ele trebuie citite în dublă cheie, una suavă, alta vag-licențioasă: „inaptul”, „becisnicul” pus la încercare, ca „vechi piftier de țîțe”, evocă rînd pe rînd „pîlnii”, „lapții”, „geana de fecioare”, „oul putrezindu-și gălbenușul” (!!), „parfumul”, „iadul cald”, piciorul de femeie aidoma unui „greu minutar”, sufletul „preauleios” gata să se reverse, pieptul „cu fante ca din bumbi” descheiați, pentru ca finalul să facă elogiul VEDENIEI, versului sublim, mallarméean ce-adună-n el vervă diafană dusă la extrem – „subțire maț de flutur”, „crud pîrț de înger” sau risipă de „rouă regească-n turn” (aluzie phallică?) etc., performanțe baroce care ar stîrni invidia marilor isprăvi góngorice din secolul al XVII-lea, și ele ademenite de madrigale, cu sensuri etajate spre necuviință, de gîndul păcătos.

Efectul de distanțare a eului liric are ca urmare apariția unor „personaje” proiective, mai întîi Detectivul Arthur, apoi Julien Ospitalierul, opțiune de altfel frecventă în poezia anilor ’70, dacă ne referim la Mopete al lui Mircea Ivănescu, Guillaume poetul, la Virgil Mazilescu, Doctorul Faustus, la Vasile Vlad, Bacovia, la Ovidiu Genatu, bătrînul Claus, la Leonid Dimov, Prințul, la Florin Mugur, Bufonul, la Cristian Simionescu. Ar fi riscant să spunem că toate aceste ipostaze fictive, de esență teatrală, reprezintă *alter ego*-uri ale autorilor, dar de fiecare dată apariția lor în scenă urmărește un scop, un mesaj sau impunerea unei măști posibile. Pentru Emil Brumaru, detectivul Arthur are o funcție pur hedonistă: este cel care descoperă „fluturii din pandișpan” încă în cartea de debut, poem trecut în volumul următor, unde menirea sa este una de maxim absurd și zădărnicie. Ce face el toată ziua? „Anchetează” de zor melancolii, caută toamne prin magazii mirosind a „praf adormit” sau bucăți de ziare prin șanțuri; află cum se umplu cu flori pantofii abandonați în iarbă, sau cum „se iubesc apa și pietrele mari pe sub poduri”, împlinește „visul motanilor”, ascuțind pe o treaptă a casei un satîr cu care taie „carne suavă de fluturi”, ori demontează

ceasornice „de fată", dotate cu „rotițe de înger", dacă nu caută „păianjeni bătrîni" în pompe de flit, și alte asemenea bizarerii, amintind de „tonții" *Poveștii* cu „drobul de sare" a lui Creangă, și nu ar fi singurul motiv să-l așezăm pe Emil Brumaru în descendența humuleșteanului, cum se știe mare contribuabil la exegeza absurdului. Personajul e un singuratic visător, ce duce cu el nimicul, vacuitatea, pretext al poetului de a se spiona pe sine, de a întoarce spatele realului, inventîndu-și candori și clovnerii sagace: „Detectivul Arthur va sosi împreună cu umbrele serii, precaut/ Avînd în valiza-i ușoară motanul lui leneș pe care-o să-l lase puțin,/ Înainte de-a-ncepe ancheta, să cînte-n fotoliu din flaut/ În vreme ce dînsu-și va umple, trist, pipa cu crini.// Și-a doua zi, plin de candoare, la micul dejun,/ Cînd fluturii beau catifea și cățeii mănîncă dantele de fețe de masă,/ Va îmbrăca cel mai moale și fraged costum/ C-un înger brodat sub rever și cu nasturi uciși în mătasă."

„Iau iar cuvinte, le sug miezul, ah, le/ Arunc spre tine cu candoare"

Analizat atent, *Testamentul detectivului Arthur* apare ca un mic eseu programatic, cu trimiteri spre creația ulterioară. De sub vălul ermetic al scriiturii pot fi desprinse cîteva angajări ale comunicării de sine, fiind vorba în principal de: plăcerea singurătății (de preferință în lanul de porumb, „ca să simți cum miros îngerii"); „spaima imensă" de dincolo de cuvinte, altfel spus poetul scrie, scrie mereu, dorind să alunge fantasma „unui cîine ce mușcă crinii, iar crinii turbă și sfîșie marginea glastrei"; bucuria secretă de a atinge ziduri, ganguri vechi, rochii întinse în curți și lucruri purtate, ascunzînd în ele „sîmburi de oameni superbi" (credința asta cu „sîmburii", ca rudimente ale umanității, am mai citit-o parcă și la Cezar Ivănescu); obsesia „luciului liniilor ferate", imprimînd un sentiment acut al deșertăciunii; obsesia dulapurilor masive, „adînci, cu cotloane de brînză, pline de spaima gîndacilor", actualizînd „mari mistere ale copilăriei"; în rest, cuvinte miraculoase, „sălbatice" – rochii, dovleci, gard, beci, rîme, ceai, cești, zahăr cubic, sertare, parfum, configurînd universul strict referențial al poetului.

Fiindcă a venit vorba, să ne aplecăm puțin asupra nevrozei datorată copilăriei sale petrecute prin cantoane obscure (tatăl fiind cheferist) și care i-a produs un sentiment precoce al izolării, al desprinderii, al refugiului și decuplării de timp și spațiu, prin liniile care se întretaie, ducînd iluzii spre depărtări și trecerea amețitoare a trenurilor, cu lume de-o clipă care zboară, față de alta care stă oprită în loc. Traiul în canton are aer mizer-derizoriu și promiscuu: „Am stat mult timp lîngă calea ferată. La Merișani, cînd locuiam într-un canton (tatăl e angajat aici impiegat, în 1945, pe cînd Brumaru avea șase ani, familia locuind înghesuită în mica încăpere – *n. ns.*), liniile treceau pe alături. Apoi la Belcești, unde taică-meu era șeful haltei. Acolo îmi plăcea «linia moartă»! Era o linie pe care se depozitaseră vagoane de diferite feluri, de marfă, chiar de persoane, însă stricate. Șurubăream prin frîne, scoteam piese ciudate, îmbibate cu păcură, mă lăfăiam pe băncile scorojite de soare, îmi plăceau osiile... Și mai tîrziu, medic uman la Dolhasca, la o barieră, trenul trecînd la vreo cinci metri de odaia cu motani somnolenți și dulapuri uriașe... Mereu am vrut să scriu un soi de *Poeme feroviare*... Uneori mă duceam la gară luînd-o pe traverse, mărind pasul de la una la alta, cu ochii în forfota terasamentului: gîngănii, buruieni țîșnite la întîmplare, obiecte pierdute între liniile lucioase, infinite..." Pe de altă parte, viața în preajma trenurilor trezește stări de libertate, dorință de aventură, de evadare în necunoscut: „Am impresia că gările, peroanele, trenurile mixte, trecînd, trecînd, trecînd... cu geamurile pline de fețe zîmbitoare de femei tinere... pavilioanele CFR, cantoanele, barierele... toată atmosfera asta îmbibată de mirosul acarilor al impiegaților cu șepci vajnice și paletă, roșie pe-o parte, verde pe cealaltă, sălile de așteptare răcoroase, cu iz de harbuz crăpat... totul... multe... multe... sînt deja un poem! În gară la Merișani/ Cad castane din castani/ Și am patruzeci de ani" (v. Emil Brumaru, Veronica D. Niculescu, *Cad castane din castani, Amintiri de ieri și azi*, Polirom, 2014, p. 187-188) Universul poetului este de neconceput fără aceste linii și traverse amețitoare, între care se rătăcesc mereu fluturi și îngeri, care instigă la „iubiri deraiate" („Trăiesc la barieră/ Mari fluturi ce disperă/ Că nu mai pot să treacă/ La noi din lumea greacă/ Ci țipă-acolo singuri/ Pînă ce morți de friguri/ Sînt îngropați sub șine/ Printre traverse line.", *Cîntec naiv*)

„Noi sîntem îngerii tăi avîntaţi. Am ieşit din căpiţe de crini”

Ecou la piesele teatrului absurd, Brumaru concepe un „dublu” ingeniosului său personaj, Arthur, tenace arheolog de senzaţii fugitive, născocindu-i un însoţitor, pe Julien Ospitalierul, din aceeaşi plămadă a melancolicilor trîndavi. Cuplul e pitoresc şi stîrneşte simpatie, excesul de frivol şi baletul languros fiind traseul acestei cărţi întrutotul amuzante: „Mă numesc Julien Ospitalierul, am treizeci de ani./ Duc o viaţă destul de retrasă, la ţară, şi iată, v-o jur,/ În patul meu moale nu au dormit decît struguri şi boi diafani,/ Şi prieten nu-mi este decît detectivul Arthur.// Melcilor (celor mai leneşi) le-am spus totdeauna: Veniţi/ Putreziţi în fotolii, umblaţi pe oglinzi, intraţi-mi în gură./ Oh, fiindcă nu pot refuza nici un dulce capriţ,/ Tinere cepe scăldat-am în în lacrima-mi pură.// Vara cultiv levănţică şi-n vreme ce-aştept diligenţa poştală o dată la cinci săptămîni/ S-aducă scrisori, în mînă c-o bilă de fildeş gălbuie,/ De sufletul meu mirosind a gard proaspăt atîrnă-n extatice cuie/ Subţiri lenjerii de fîntîni.” (*Julien Ospitalierul*) Motanul şi melcul sînt mărcile potrivite acestor campioni ai lentorii şi lehamitei, suferind de boala melancoliei. În materie de preocupări excentrice şi de bazaconii ingenioase, Julien îşi întrece prietenul, e cu mult mai trăsnit decît acesta: el taie cu un foarfece „toporaşii crescuţi în sandale”, „bate cuie în apă” şi se îmbată cu „bulion vişiniu”, privind pe cer la „dirijabile fragede” (!!); altă meteahnă: „îngroapă pe-ascuns/ În glastre de flori, ca să fie parfumul mai fin, patefoane stricate”; seara, din dovlecei şi globuri de mărar, din fîntîni, în grădină, ies „îngeri grijulii”, cărora Julien le „dictează doctrina”; sfătuieşte melcii „prea graşi” să postească, sau notează tacticos în jurnalul său intim, ascuns într-un samovar, plecările şi sosirile trenurilor de marfă; obişnuieşte să se îndrăgostească de o „verandă sfîşietor de frumoasă” dintr-un orăşel de provincie, de cîte o ceşcuţă de ceai chinezească, de „un blînd şifonier” („De-obicei dup-amiaza, cînd hainele dorm, mă duceam lîngă dînsul/ Şi, mîngîindu-i furnirul, duios şi stingher,/ Îl sărutam...”), de vreo bilă de fildeş sau de apa de ploaie din stropitori, în amorurile acestea stranii obiectualul fie temperînd supliciul absenţei, fie suplinind aspiraţia erotică, dar de fiecare dată sugerînd nuditatea, graţia pură, creaţia discretă, dornică să fie atinsă cu afecţiune, mîngîiată, alintată. Să fie vorba de o pudoare naturală, de calmul plăcerii de a contempla perfecţiunea, sau de o pornire reprimată, aluzivă, a unei beţii franciscane a simţurilor, care se mulţumeşte să atingă forme, spre a curma o implozie posesivă?

Pentru Arthur/ Julien, adică primul Brumaru, obiectele convieţuirii de cameră traduc virginitatea amanţilor stinşi în euforia visării, calmul relaţiei uzuale de îmbrăţişare, voluptatea ceremonioasă, inhibiţia în faţa pornirilor năvalnice şi fidelitatea tăcută, cuminte, visătoare. Nu e numai atît. Ca să împingă absurdul pe alte culmi fantasmagorice, poetul („asasin manierat”) inventează un soi de cruzime suavă, anticameră a desfătărilor furtunoase de mai tîrziu, peste care comentatorii au trecut cu uşurinţă: se vede cum înfinge nişte andrele trecute prin „undelemn de zarnacadele” în inima „ceasornicului de bucătărie”; sau cum taie cu o bucată de ţiglă „viscere moi de fîntîni, vii încă, palpitînd în găleţi emailate”; sau, cu aşchii de salcîm, cum sfîşie la rînd aluaturi, plăpumi fine, vestoane, micşunele şi mingi; sau cum toacă perdele „grele şi vechi”; sau cum trece prin ţeapă şi sfredel (!) niscai păianjeni „din colţurile magaziilor”, „melci devotaţi”, „fluturi de marfă”, şi asta numai „din plăcerea de a auzi pocnetul aripilor frînte în dosul latrinelor”; sau cum varsă parfumuri fine „în gropi imunde clocotind de luxura duhorilor” (cinismul atinge aici apogeul: „nările mele se amuzau!”). Toate aceste scene cu latenţe de violenţă suprarealistă vin dinspre copilăria dintre şinele de cale ferată: „Am spînzurat legume (ce viciu!), am rupt bulioane, am trîntit perne în trenuri la bariere, am scos din răzoare, de pleoape, îngeri cu ţipătul scurt. Nimeni nu-mi cunoştea încîntarea! Prăbuşit în fotolii uzate... eram Campion al Cruzimii!”

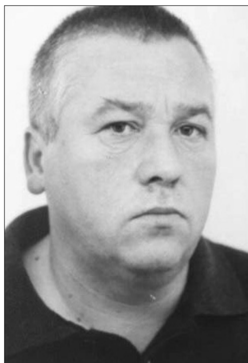
„Iar eu îţi fierb sutienu-n samovare/ Spiritul sînilor să ţi-l pot bea”

Lumea idilică a graţiosului ascunde însă un banchet al ferocităţii şi dezmăţului, nu fără a reînvia anumite refulări (sau furii) infantile, susţine Emil Brumaru, fascinat de această îngemănare sau coabitare a celor două versante de posesiune; senzualul se pierde în decorativ, după cum jocul de-a suavul e complementar celui de-a cruzimea: „În

edificii vechi de cărămidă,/ Pe canapele moi, ca pe ciuperci/ De aur matlasat, mă lăfăi dulce./ Oh, pe plafoane sînt serafi cu vergi// Ce bat la tălpi bezmetice fecioare/ Și uneori pe sîni căci au greșit/ Cu ei, dezvirginîndu-i, iar pe urmă,/ Duioși le umplu rănile cu chit// Și-nlăcrimați le iau din nou la pieptul/ Lor plin de pene și-n aripi le strîng,/ În timp ce ele cu delicatețe/ Le trag pe frunte nimburile-adînc!" (*Primele tangouri ale lui Julien Ospitalierul*) Textul acesta, așa cum e croit, duce cu el o enigmă: nebunele fecioare din plafoane își primesc pedeapsa pentru că i-au dezvirginat cu sînii lor pe serafi? Sau serafii sînt cei care au greșit, lăsîndu-se rușinați de cele pe care ei se răzbună acerb? Oricum am lua-o, notația pune la încercare spiritele cuviincioase. Obscurizările sau tăinuirile barochiste de sens sînt frecvente la Emil Brumaru.

Începînd cu *Cîntece naive* (1976), lirica sa se rarefiază, devine artizanală, simplificată în gesturi și previzibilă. Poetul, în travesti de saltimbanc, integrat galeriei de arlechini ai lui Corneliu Baba și încingînd imaginația cu accente ludice, nu ezită să aducă vorba de farmecele iubitei, mutînd descrierea în sferele fabulosului „Eu sînt un poet de duminică./ La haina mea roz am o mînecă// Albastră, cealaltă vernil./ Eu scriu doar în luna april// Și-atunci nu mai mult de un vers/ Pe care deja l-am și șters.// Îmi plac portocale și sîni./ Iubita mea are trei sîni!!!// Ea dă samovarelor lustru/ Cu dînșii schimbînd la ceai gustul.// Și ține morțiș să-i învețe/ Cititu-n zaharnițe crețe..." (*Balada poetului de duminică*) Hedonismul erotic, întreținut cu umor negru și invazii de lepidoptere, caută refugii în unghere urmuziene, proprii unei poezii ce trage nostalgic cu ochiul spre năzdrăvăniile suprarealiste: „Să ne iubim în pălării de fetru,/ În solnițe cu fluturi moi, sub masă/ Pe pătrunjei și țelini ca finetul,/ Lîngă oglinzi cu căptușeala groasă.// Iar seara, durdulii și-n pielea goală,/ Scăpați de haine ca de o tortură,/ Să facem baie într-o portocală/ Coaptă de-amor, cu vorbe dulci în gură." (*Cîntec naiv*) Apare un personaj feminin insolit, Reparata, femeia cu trei sîni mistici și două „suspine" laice („Iubesc pe Reparata,/ Divina cu trei sîni."; „O, Reparata, dă-ne nouă/ Lumina celor trei calzi sîni"), cea care asistă la „dispariția" abisală, plecarea pe mare, a lui J. O., alias Julien Ospitalierul („Reparata/ Cea cu trei sîni ți-a pregătit fregata"). O vom regăsi în volumul următor, *Adio, Robinson Crusoe* (1978), unul fără noutăți deosebite, iterînd temele „naive" știute

Prolifică, dar inegală ca materie textuală, perioada Dolhasca s-a soldat cu cîțiva saci de manuscrise, din care Brumaru și-a alimentat mai bine de un deceniu volumele, unde arsenalul feroviar și bucolicul ruralist se împletesc cu serafismul jovial și manierismul culinar, răsucind mereu sentimentul amoros spre aceste patru unghiuri care îi alimentează topos-urile: „O, magazii de mărfuri!/ O, sfecle vechi de zahăr!/ Sînt ștampilat de îngeri,/ Nu pot să mă mai apăr./ În săli de așteptare/ Cu miros de harbuz/ Beau iar dulci decilitri/ De-amurg și fac abuz/ Cu timbre dăruite/ De factorul poștal./ Și-ador cîntarul gării/ Și balega de cal,/ Și-ascult traverse calde/ Sub linii spunînd: ah!/ Și scriu scrisori naive/ Pe benzi de telegraf/ Cu chimicul în gură/ Muiat ca la-nceput.// Mi-e sufletul biletul/ Pentr-un marfar pierdut." (*Elegie*). Punînd la încercare doar poștașii, ducea o existență banală, comună, poetul nostru în „rezervația" suceveană, pînă prin 1974, cînd în viața sa intră o puștoaică de 18 ani, Tamara Pintilie, din Podu Iloaiei, elevă la un liceu din Iași, cu care încinge o corespondență mănoasă (în materia asta, autorul *Cerșetorului de cafea* e un vrăjitor desăvîrșit!) și mai apoi o iubire nebună. Scandal, percheziție la domiciliul domnișoarei, de unde sînt confiscate cele vreo 700 de scrisori și ilustrate, ședință de partid la Dolhasca, cu „înfierarea" medicului-poet pentru imoralitate – „o legătură extraconjugală cu o elevă minoră" (exagerare, desigur), excluderea din partid (grea pedeapsă!), fuga din Dolhasca (celebra „Rezervație naturală de Îngeri" cu care se lădase și la un festival de poezie de la Struga, în 1973) la dulcele Iași, divorțul tergiversat patru ani de prima soție, partajul amiabil (cedează biblioteca), intrarea Tamarei la Filologie, nașterea fiicei (Andreea Despina) – iată evenimente care îi macină existența și îl fac să creadă că nu mai poate scrie... Din edenul fierăriei șinelor de tren ajunsese în infernul vieții citadine. Își revine brusc din criză, în 1979, scriind *Infernala comedie*, operă de sertar, care deschide o nouă etapă în activitatea sa, convins că nu va fi citită de nimeni...

CRITICA PROZEI

ROMANUL/ ISTORIA CA UN CALEIDOSCOP

Constantin DRAM

De cîțiva ani buni, Paul Munteanu și-a obișnuit cititorii, la perioade aproximativ egale, să apară în lumea editorială cu cîte o nouă carte, fiecare volum păstrînd o legătură cu celelalte, nu atît de conținut, cît de intenție, adînc motivată sufletește, totul transformîndu-se într-o sumă de acte exemplare, de depoziții spirituale, demne de reținut, mai cu seamă pentru perioada pe care o trăim. A vorbi despre trecut, fie el și nu foarte îndepărtat, poate oricînd să devină o ocupațiune riscantă. Nu și pentru Paul Munteanu; istoric de profesie, scriitorul vasluian a știut să elaboreze un tip de discurs în care ceea ce ține de istorie să se reverse într-o alcătuire ficțională, după cum este romanul, fără ca prin această operațiune să se marcheze pierderi de neîngăduit pentru una din cele două părți.

Într-o mare densitate a aparițiilor editoriale, nu e deloc simplu să mai găsești propriul drum, eventual și liber în totalitate. Calea identificată de autorul de față e știută, după cum au perceput-o cei care se apropie de cărțile sale; de acolo se poate vedea un fapt din ce în ce mai bine fixat, pe măsură ce autorul, de la un volum la altul, edifică un proiect de anvergură, care, cu siguranță, ar fi meritat vremuri mai limpezi. Altfel spus, trăim acele zile în care oamenii (nu toți, desigur) se apropie mai greu de fila tipărită, fiind mereu în preajma unor tentații mai colorate și mai rapide. Parcurgerea unor asemenea cărți cum sînt cele semnate de scriitorul vasluian înseamnă, în primul rînd, un alt mod de a te apropia de istorie, de destine umane și de cugetarea extinsă, într-un mod pe care numai literatura îl poate favoriza. Pentru că acest lucru reușește Paul Munteanu să facă în cărțile sale: să re-creeze mari transcrieri ale istoriei, în perimetrul celor două mari zvîrcoliri ale istoriei care au fost războaiele mondiale și să le pigmenteze (în maniera consacrată de proza realistă impusă de la Balzac încoace) cu amănunte pur ficționale implicînd ceea ce s-ar putea numi istoria mică, adică o sumă de istorii particularizate prin anecdotică neimplicată oficial, rezultînd astfel o magmă narativă de mari dimensiuni.

Un nou volum (*Moartea unui bicefal,* Iași, 2015) întărește afirmațiile de mai sus. Mai mult chiar, metoda pare să-și depășească autorul, deoarece ceea ce se întîmplă în acest nou roman al său (care, ca și cele anterioare, tratează tema istoriei asimilată de narațiunea subiectivă) depășește însă, ca scriitură în primul rînd, felul în care au fost concepute precedentele volume. Paul Munteanu optează acum pentru un discurs narativ nesegmentat, ce curge în salturi și volute uriașe, amintind de anumite proze anglo-saxone și sud-americane consacrate prin felul în care discursul copleșește orice categorie de cititor. Încercînd, la rîndu-i și după propriile-i resurse, această incitantă modalitate discursivă, simte nevoia să abordeze și să fixeze lumea la care se referă, a cărei surprindere pare a porni din preajma incidentului suicidal derulat la Mayerling, reorientîndu-se însă și spre ani anteriori, către Războiul de Independență în special și mergînd apoi, într-un fel de navigare ce poate interesa îndeosebi pe cititorii atrași de capcanele narațiunii spre ceea ce a însemnat, pentru partea estic-europeană, Marele Război, numit abia mai tîrziu, Primul Război Mondial; totul se derulează după o tehnică pe care o putem numi *caleidoscopică*, aceasta fiind calea cea mai profitabilă aleasă de un narator tot mai modern. Narator care, în *Moartea unui bicefal* realizează o construcție romanescă total independentă, fundamentată pe un nou tipar arhitectonic, în comparație cu precedentele volume, avînd însă păstrat același element de legătură, și anume redarea, de acum obsesivă, de neeludat însă la nivelul scriiturii lui Paul Munteanu, a intruziunii bolșevice în lumea civilizată. Pentru naratorul din acest roman, ca și din cele anterioare și din cele ce vor urma, tot ce înseamnă malefic și încearcă să distrugă

lumea se identifică, inerent, cu liderii comuniști de acum o sută de ani: Lenin, Troțki, Stalin, Dzerjinski, Rakovski, fantome ale unui trecut față de care tinerele generații au șansa uitării depline. Tocmai dintr-un astfel de motiv, o carte precum cea de față nu lasă trecutul amorțit și aduce spre neuitare și meditație conștientă, imagini teribile mediate din dublă perspectivă, cea a discursului literar și cea a conținutului istoric. Nu e atît un îndemn către lectură, cît o constatare pe deplin îndreptățită de text.

Ceea ce este realmente interesant este faptul că naratorul putea găsi și soluții mai facile. Ar fi putut să se oprească doar la transcrierea unor pagini, puține, dintre acele care au avut pretenția de a schimba mersul lumii în 1918. I-ar fi fost oare suficient unui narator ce dinamizează mereu o acțiune, știută fiind foamea narațiunii de nou și de complexitate evenimențială? Tocmai din acest motiv, atent la ceea ce presupune dezvoltarea narativă, romanul de față pornește cu un preambul, dialogat, comentat și inserat în stil indirect liber, despre ceea ce au fost și ce au însemnat Imperiul și Ungaria mare în secolul XIX, cu largi conexiuni spre drama de la Mayerling, cu o panoramare a intervențiilor din Parlamentul maghiar, acolo unde o interpelare a deputatului Gojdu Mano stîrnește vii dispute și controverse. Atent însă la meandrele unei construcții deloc facile, naratorul trimite și spre alte piste, între care cele care țin de nivelul simbolic merită un grad sporit de interes. Sînt inserate scene cu descrieri simbolice, provocatoare, dintre care aceea a „gorgounului” devine emblematică, alături de multe altele ce au darul de a deplasa poate prea vizibilul interes istoric către ficțiunea generoasă, cea care dă voie satirei, obidei, descrierii lașității, a unor fapte îndoielnice, săvîrșite de către cei care sînt plasați sub semnul *bicefalului,* ca imagine coordonînd o lume pe cale de dispariție.

Discutînd și fixînd, aparent, istoria, cu evenimente din a doua jumătate a secolului XIX și apoi de la început de veac XX, (făcînd, după cum spuneam, trimiteri la luptele pentru Independență și la drama de la Mayerling îndeosebi, ca și la imagini complexe, precum Bismarck sau țarul Rusiei, cu observații interesante de genul „Eminescu se va întîlni cu cătana imperială Ioan Slavici”), naratorul se va dezlănțui în zona care îl preocupă în mod special, aceea privind al doilea deceniu din secolul trecut, începînd cu mult comentatul eveniment de la Sarajevo, pretext sau nu de război de asemenea anvergură. Cît privește titlul romanului, acesta își asumă o imagine recognoscibilă și cu atît mai semnificativă, motiv pentru care se revine copios asupra ei: „Ordaliile sire, v-am mai zis. Primitivi, la dracu’, în ograda noastră. Mai mult, sînt bicefali. Un vultur e al lor. Și tot iau de la noi, să-l îngrașe. Cînd va cînta cucurigu mai tare, o să dea cu orătania noastră de pămînt. Da, da, să facă imperiul lui Atilla la loc. Indivizii ăștia trăiesc în trecut și e grav că ne-am aliat cu ei. Nu ne-am aliat, ar fi bine. Sîntem aceeași împărăție cu două capete… și unul vrea sa fie mai mare”.

Preocupările într-o astfel de narațiune sînt multiple. Și acelea de ordin lingvistic și etnic (cu insistență spre particularitățile ce privesc pe vecinii noștri de la vest), precum și multe elemente de portretistică, unele remarcabile, privind oameni politici, eroi dar și mulți dintre oamenii de cultură de atunci; alături de aceste nume, prinse în istoria mare a țării, sînt multe evocări, fixări sensibile ce trimit spre oamenii simpli, eroii necunoscuți, față de care simpatia naratorului este evidentă. Dar întru totul meritorii, ca realizări literar-istorice, sînt imaginile conducătorilor de atunci, regele Ferdinand și Maria, de mai multe ori surprinși în roman dar rotunjiți în finalul cărții, acolo unde se descriu scene emoționante legate de uriașul moment de la Alba Iulia, cel care îi va impune regelui supranumele de „Întregitorul Neamului Românesc”. Avînd simțul echilibrului narativ, textul alătură la un moment dat o altă scenă, strict ficțională, compensînd tăietura istorico-documentară: „Din mulțime a răsărit un glas. Îți tăia inima. Era o fată tînără în costum național. Cînta pe aripi de înger, cu sabia în mînă, marșul *La Arme* (…) Poporul, sculat în picioare, cînta cu lacrimi mari pe obraz acest imn al nădejdii”.

După cum am mai spus și în alte ocazii, este salutar proiectul pornit de Paul Munteanu de a re-figura pagini ale istoriei, printr-un artificiu pus de el pe seama unei „memorii” afective, în narațiuni din ce în ce mai complexe, vizînd, precum în volumul la care ne referim, elemente ale modernității explicite, cu descrieri încărcate subtil de temeinicia documentării, cu narațiuni pline de frenezia discursului dilatat extrem, cu divagații, comentarii multiple, pe teme neașteptate uneori, chiar surprinzătoare. Toate contribuie la o lectură de bună calitate a unui roman ce te trimite nu doar spre tainele unor evenimente trecute, ci și spre o nouă aventură, asumată de Paul Munteanu tot mai îndrăzneț, aceea a scriturii.

STILISTICA LINGVISTICĂ

Dan MĂNUCĂ

CRITICA CRITICII

Cîndva, de mult, cînd, în drum către mănăstirile din nord, treceam întîi prin Paşcani, apoi, îndată, printr-un sat numit Gîştești, nu însă înainte de ne opri la fîntîna frumoasă de la intrare. Fîntînă, se vedea bine, îngrijită de localnici, ca un semn că se intră într-un teritoriu ce se cuvine respectat de trecători. După care pătrundeam în meleagurile mai de adîncime ale răzeşimii. Aici, în Gîştești, s-a născut – am aflat mult mai tîrziu – Alexandru Andriescu. Din 1955, anul în care am ajuns student al Facultăţii de Filologie a Universităţii „Cuza”, am început să îi am, treptat, ca profesori pe Alexandru Dima, N. I. Popa, Ştefan Cuciureanu, Theofil Simenschy, Gavril Istrate, I. D. Lăudat. Printre cei mai apropiaţi de noi prin vîrstă se afla şi Alexandru Andriescu. Ne-a fost mai întîi preparator, apoi asistent şi ulterior lector. După absolvirea Facultăţii, în 1960, am avut nenumărate prilejuri de a mă reîntîni cu Al. Andriescu, mai ales după 1963, cînd am intrat cercetător ştiinţific la Centrul de Lingvistică, Istorie Literară şi Folclor al Academiei Române, al cărui director Al. Andriescu a fost între 1985 – 1990. A început să aibă necazuri mari după 1987, cînd nemulţumirile, deocamdată administrative, ale studenţilor ieşeni de la toate universităţile s-au amplificat. Repede, acestea au început să se manifeste şi la Centrul de Lingvistică, la a cărui intrare, din acest motiv, au fost aşezaţi doi tineri securişti. Aveau rolul de a-i controla pe toţi cei care doreau să intre în clădirea institutului. Într-o zi, excedaţi de gravitatea funcţiei, cei doi, mai proaspeţi probabil, securişti nu i-au permis lui Al. Andriescu să intre, socotindu-l pesemne un intrus periculos. Nici studenţii de la Filologie nu l-au iertat, cerîndu-i, la începutul anului 1990, demisia din funcţia de „decan comunist”.

Nu ştiu cît de „comunist” o fi fost cu adevărat Al. Andriescu, dar cert este că era un bun profesionist al catedrei. De cînd a început să ne fie preparator şi asistent, ne-a atras către ceea ce se numea stilistică lingvistică. Altfel spus: modul ce investigare a stilurilor de tot felul, inclusiv a celui literar, care ne interesa cel mai mult pe noi. Doi dintre profesori (unul dintre ei rector al Universităţii) ne predau despre ceva chiar atunci de tot hazul: bazaconiile lingvistice impuse de Stalin. Însă Al. Andriescu ne atrăgea printr-o disciplină care, fără să fie neapărat cu totul nouă, ne interesa prin insistarea asupra legăturilor dintre standardele lingvistice şi abaterile de la acestea. Unul dintre primele lui studii urmărea să afle „funcţia lingvistică a izolărilor livreşti în limba vorbită”. Aşadar: stilul ca „abatere” specifică de la normă. Ceea ce ne interesa pe noi. Iar Al. Andriescu ne oferea exemple prin articolele şi studiile lui despre literatura română: Petru Dumitriu, Nichita Stănescu, Tudor Arghezi, Liviu Rebreanu, G. Bacovia, Ion Barbu, Mihail Sadoveanu ş.a. Dar şi despre mărunţeii anilor impuşi de politica partinică. Toate acestea erau privite prin „structura imaginii”, căutîndu-se normele care să surprindă „eufoniile ” limbaju-

lui vorbit.

Noi, mai tinerii cititori, urmăream intervențiile lui Al. Andriescu apărute în „Cronica”, în „Convorbiri literare”, „România literară”, „Luceafărul” ș.a., adică în cîteva dintre cele mai răspîndite publicații literare.

Implicațiile multor aspecte din bogata activitate științifică și publicistică desfășurată de Al. Andriescu vreme de aproape o jumătate de secol sînt cuprinse în *Al. Andriescu – 88*, volum îngrijit de Gabriela Haja (Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași 2014, 541 p.) și apărut sub egida Institutului de Filologie Română „A. Philippide” al Academiei Române.

Mulți dintre autorii primei părți a volumului prezentat aici scriu despre activitatea de filolog editor de texte a lui Al. Andriescu. Se subliniază faptul că Al. Andriescu a avut în vedere texte literare semnificative pentru istoria noastră literară aparținînd unor epoci diferite. A participat la consolidarea profesională a unei lucrări deosebit de importante, *Monumenta linguae Dacoromanorum*, realizată de filologi ieșeni, alături de colegi ai lor de la Universitatea germană „Albert Ludwig” din Freiburg. Din această colaborare a ieșit, în 2003, volumul care cuprinde *Psaltirea*, important, precum și celelalte masive tomuri, nu numai pentru istoria limbii și literaturii române, ci și pentru istoria culturii noastre, a istoriei bisericii ortodoxe române. Studiul introductiv a fost reluat și aprofundat de Al. Andriescu în volumul *Psalmii în literatura română* (apărut în 2004), întregind astfel un capitol distinct din istoria noastră literară, după ce, mai înainte, prefațase ediția *Psaltirii în versuri* a lui Dosoftei alcătuită de N.A. Ursu în 1978. Dar în volumul său din 2004, Al. Andriescu nu s-a mulțumit doar cu atît: a cercetat și prezența psalmilor în cîteva secole de literatură română, oferind, între altele, o corecție profesionistă afirmațiilor zvăpăiate ale cîtorva așa ziși foiletoniști. După cîte cunosc, este pentru prima oară cînd se oferă o imagine aproape completă a acestei, de acum, specii în literatura noastră. Al. Andriescu pornește de la Dosoftei, pentru a urmări traseul acesteia de la Eminescu, Macedonski, Arghezi, Sadoveanu și Blaga, la Doinaș.

În același sens se referă la volumul *Psalmii...* sus-amintit și Ion Simuț, care subliniază că „satisfacția filologului e nemăsurată cînd reușește să pună în evidență evoluția limbii și performanțele ei estetice”. Cercetările lui Al. Andriescu dau, „în astfel de ocazii măsura virtuozității sale în analiza comparativă a textelor, de negăsit la alți exegeți”. Stelian Dumistrăcel observă eforturile lui Al. Andriescu de a reuși „scoaterea acestei poezii (adică a *psalmului*, nota D.M.) din periferia literaturii române” și de a-i pune „pe filologii și literații contemporani în dialog cu o lume a spiritualității românești ale cărei începuturi datează din vremea lui Coresi”. Adică din a doua jumătate a secolului al XVI-lea.

Florin Faifer insistă asupra unui aspect esențial al intervențiilor de critic literar ale lui Al. Andriescu, adunate în volumul *Stil și limbaj* (1977), în care se observă îmbinarea stilisticii aplicate cu sugestii din uneltele structuralismului, în efortul de a releva valorile estetice ale unor texte fundamentale ale literaturii noastre. Florin Faifer subliniază eforturile lui Al. Andriescu de a îmbina mijloacele criticii literare tradiționale cu mijloacele oferite de stilistica literară, totul condimentat cu ușoare malițiozități polemistice.

Asupra preferințelor de editor ale lui Al. Andriescu se oprește și Mircea Anghelescu, în eseul consacrat volumului *Rusoaica*. Sînt cunoscute eforturile lui Al. Andriescu de reeditare a operei lui Gib I. Mihăescu, începută încă din 1976. Tote bune și frumoase pînă cînd ediția a ajuns la romanul amintit. Cum textul acestuia cuprindea cuvinte declarate tabu de cenzura timpului și cum editorul a avut tăria morală de a nu publica un text amputat, volumul al treilea de *Opere* a rămas nepublicat. Motivele conjuncturale ale interdicției de a retipărirea romanului sînt analizate pe larg. Romanul lui Gib I. Mihăescu a apărut abia în 1995, la o distanță de

peste două decenii de celelalte, „încheind astfel în chipul cel mai fericit o ediție cu adevărat remarcabilă”, subliniază Mircea Anghelescu.

Cea de a doua parte a volumului editat de Gabriela Haja include studii apropiate domeniilor în care a activat Al. Andriescu sau independente de acestea. Aproape toate dovedesc profesionalism în abordarea aspectelor investigate. Astfel, Iosif Camară studiază un fragment din *Tatăl nostru*, spre a ajunge la concluzia că, din punct de vedere confesional, în limba română coexistă formulările „de toate zilele” și „spre ființă” referitoare la „pîinea” din rugăciune, îngăduind folosirea sintagmei grecești din *Noul Testament* în formulări considerate de cercetător drept „pline de măiestrie”. O abordare care îmbină, încă și mai convingător, sugestiile stilisticii filologice cu ale stilisticii literare constituie temeiul studiului semnat de Dragoș Moldovanu despre caracteristicile baroce ale parafrazei *Psalmilor* din opera mitropolitului Dosoftei. Astfel, eforturile mitropolitului Dosoftei s-ar alătura celor ale domnitorului savant Dimitrie Cantemir, înscriindu-se în tendințele baroce europene ale timpului. Se demonstrează astfel cît de lesne se poate ajunge la conjugarea celor două stilistici amintite în configurarea unuia din aspectele istoriei noastre literare moderne.

Nu numai ca un omagiu adus fostului profesor, Petru Zugun studiază cîteva aspecte ale antroponimicului biblic *Andrei*, cu o frecvență surprinzătoare în arealul romanic, precum și în acelea germanic și slav. În consecință și în acela românesc.

Între studiile avînd caracter independent, numeroase în această parte a volumului discutat aici, se află acela dedicat piesei shakespeariene *Timon din Atena*, în care Codrin Liviu Cuțitaru discută istoria acestei piese cu o paternitate controversată. Predomină atribuirea ei prea cunoscutului dramaturg englez, sprijinită de asemănările de profunzime dintre personajele Timon și Lear. Aici ar fi vorba de „povestea mizantropiei”, realizată scenic de Shakespeare cu mijloacele dramaturgice înrudite acelora folosite în dezbaterea destinului celor două personaje.

Tot profunzimile vieții unui creator le studiază Diana Vrabie investigînd scrisorile lui Mateiu I. Caragiale adresate lui Nicolae A. Boicescu, fost coleg de bancă, ajuns mai tîrziu genealogist reputat. Destăinuirile epistolare ale autorului *Crailor...* s-ar înrudi cu stratul de adîncime al celui care stă înăuntrul textului romanesc.

Lucian Vasiliu insistă asupra faptului că, după 1990, Al. Andriescu s-a implicat în organizarea și apoi în sprijinirea manifestărilor literare ale așa numitei *Junimea 90*, societate literară menită să revigoreze scrisul literare al urbei ieșene. S-a implicat în această activitate „cu pasiune, experiență și iscusință evidentă, stimulatoare”.

ION GHEORGHE – „UN BAZILEU UITAT”?

Adrian Dinu RACHIERU

POEZIE

„dar vreau să mor ca un cîine/
cu botul pe pragul de-acasă”

Sărbătorit, recent, la cei 80 de ani, poetul Ion Gheorghe (n. 16 august 1935) încredința *Convorbirilor* un splendid poem, urmărind *Spectacolul norilor* și recunoscînd franc: „O alegorie ștanțată pe numismele de argint/ A fost viața mea prin istoricul labirint”. Pentru a conchide, flancat, se știe, de atîtea mistificări: „Evenimentelor la care fost-am de față,/ de ne-a rupt timpul în brațe, ca ursul.”

Înhămîndu-se, cumva temător, la efortul de a descifra pletoricul „dacism gheorghian”, promițînd și alte cercetări ancorate în zona metafizicului, Gheorghe Postelnicu, într-o carte fără ecou (*Opera lui Ion Gheorghe*, Editura *Lorilav*, Buzău, 2010), constata întristat că respectivul autor „locuiește de mult timp pe Cogaionul Uitaților”. Așa fiind, osîrdia cercetătorului se cuvine, din start, aplaudată. Mai ales că poetul în cauză, spirit polemic, vădind robustețe și îndărătnicie țărănească, inflexibil om de stînga, aderînd organic, refuzînd convertirile este, actualmente, *un refuzat*. Într-o vreme în care țara și-a îmblînzit „cîinele luptei de clasă” și poetul, avertizîndu-ne, îmbracă, deloc ostentativ, „cămașa de moarte a patriei țărănești”, Ion Gheorghe, neclintit din propria-i „lucrare, stare și fire”, rămîne, cu vehemență, un „cititor în misiune”, conchide Gh. Postelnicu. Prolific, excentric, prozaic și prolix, epopeic, sibilinic, discursiv etc., Ion Gheorghe, se știe, nu e captivul rafinamentului formal. Interogînd trecutul, sondînd originismul, protoistoria, mitosofia, el – „marele Bazileu” – desfășoară, ca eretic individualist, un „păgînism structural”; nu caută o ruralitate etnografică (reconstituită), ci, sedus de *arheozofie* (zicea Marian Popa), o creează, mitul devenind *propria sa realitate*. Are, neîndoielnic, intuiția trecutului și „funcționează” *ca un medium*, observa și Alex Ștefănescu. Cu mine – ne previne Ion Gheorghe – „nu ajungeți decît în Dao”. Cu ani în urmă, junele poet își anunța intențiile (v. *Pegasul meu*, 1954): „Vezi că rodiile din povești/ Nu se-aduc cu cai de împrumut”.

Autohtonismul este, așadar, marca universului său liric. Întors la strămoși, dezvoltînd o artă poetică singulară, sedusă de nostalgia substratului, ispitit de epopeic, el dezgroapă, cu hohot homeric, o „arhivă mirifică”. Evident, resortul polemic al celui care cîntă „pe fluierul de os al țăranului amărît de muncă” este deîndată izbitor. Cine îi cercetează laboratorul va afla un uriaș depozit, găzduind serii paralele; lîngă edificiul liric (și mai sînt, în manuscris, vreo cinci titluri, gata de a fi livrate), se ițește, impunătoare, producția hermeneutică a celui care, mergînd „de-a-ndăratelea”, se vrea „un haiduc al spiritului demotic pe plaiurile culturii”. Vreo 15 posibile volume de eseistică, gata ticluite, investigînd civilizația megalitică, zac nepublicate. Încît poetul, pe bună dreptate mîhnit, constată că opera sa rămîne „un monument nevizitat”: „Contemporanii mă ocolesc, se fac a fi uitat de mine” (v. *Schimbarea cămășii*). Dar cel „rătăcit” printre *dacii prototaoiști*, impresionant prin forță și vervă (pamfletară, deseori), are și o explicație la îndemînă: „Eu n-am acel vino-ncoa, misteriosul lipici la public”. Fără ornamente, cercetînd statuete, pietre cinetice (în nisipăria de la Istrița), decriptînd siglele monetare ori glosele cimeriene, poetul caută, neabătut, „rațiunile divine ale strămoșilor”. Iată o direcție care nu ține cont de „indicațiile” recenților multiculturaliști, cei care nu ezită a califica descrierea etnicistă, „specifistă” drept *un flagrant anacronism*, constructele culturale etnicizante fiind, în fine, *deconspirate, depășite, evacu-*

ate etc.

Or, privind retrospectiv, drumul poetic pe care și l-a croit Ion Gheorghe impresionează tocmai prin *organicitatea devenirii*. Certamente, o concepție de extracție țărănească îi ordonează viziunea iar evoluția sa, animată de un ambițios program al cunoașterii poetice, evidențiază două linii tematice. La Ion Gheorghe vocația concretului, notația brută, reportericească (apăsată la debutul său „realist”, cu un roman în versuri) sfîrșește în halucinant, după cum miticul, fabulosul conduc la un realism crud. Sub crusta evenimentelor comune se infiltrează ritualul magic și realitatea se tulbură oniric; fiind, deopotrivă, un lirism al experienței imediate și avînd rădăcini ancestrale, poezia lui Ion Gheorghe fixează nucleele mitice ale realului și se raportează la a doua realitate, convocînd un plan mitic de referință, plonjînd adică în irealitate. Gestul cotidian și cel mitologic coexistă: transcripția, expresia prozaică, pasajele descriptive sînt dirijate către un orizont mitologic, reabilitînd și disciplinînd epicul, învederînd vocația eposului într-un lirism epopeic-vizionar, rapsodic.

Este corect să recunoaștem că interesul acestei poezii nu stă în primul rînd în lirism. Preeminența construcției ideatice asupra lirismului este vizibilă în concepție, irigînd rețeaua conceptuală a materiei poetice; cu insațietate analogică, Ion Gheorghe creează – reconstituind – o limbă și o mitologie. Blaga credea că fără o gîndire mitică nu ia ființă nici o poezie. La Ion Gheorghe, poet vizionar, această recomandare e pusă în lucrare, obligînd la efort și fantezie. Poetul este, forțînd nota, un alt Schliemann care lucrează cu ipoteze (mituri) ca suport al actului poetic. El pleacă de la o absență (ceea ce a fost), construiește ipoteze reținînd vestigii și urme iar textele sale, apăsat personale, au o funcție sacrală dobîndind prin coerență funcționalitatea originară. S-a și spus că poezia lui Ion Gheorghe vine în atingere cu primitivismul, sondînd prototradiția, de idealitate etică, născînd reverii mitice. Totuși, această poezie aparținînd unui descriptiv pare a fi la o minimă distanțare de real; scenariul ei convertește realul în fumigații halucinatorii și materia epico-lirică capătă o vechime fabuloasă. Scotocind arhaicul, sedus de plăcerile fantazării, poetul construiește o mitologie paralelă, o revanșă a lumii arhaice, ținînd cont că „lumea se petrece ca-n legende” (cum ne avertiza chiar Ion Gheorghe în *Balada țăranului tînăr*). De aici și pasiunea sa pentru semnele runice (termen blagian de circulație) ascunse privirii profane, investigațiile sale de paleontolog dezgropînd, prin sentiment și cuvînt, substratul prezumat. *Tema substratului* este definitorie pentru Ion Gheorghe. Dar Ion Gheorghe are apetență și pentru social și poezia sa aspră, de miresme tari, cu lest verbal și plină de franchețe evocă *ruperea din spațiu-matrice*; un expresionism existențial, ancorat în tiparele etnosului arhaic și al spiritualității folclorice, implicat în prezent, dezvoltă coordonata mitică a ruralului, adîncind drama dezrădăcinării, a dislocării mentalității arhaice. În Ion Gheorghe reverberează „patima țărînii”, poetul monologhează cercetînd izvoarele vechimii noastre. E de amintit aici că după acel debut de construcție amplă, plătind tribut modelor zilei (*Pîine și sare*, 1957), după autoportretul semnat în *Căile pămîntului* (formula fiind și ea frecventată în epocă), *Cariatida* (1964) impune o viziune eroică și tragică, reabilitînd motive poetice compromise. Or, replica lui Ion Gheorghe, dimensionînd mitic prezentul, vine chiar pe terenul poemului epic și al baladei, cultivînd adică specii dezavuate după înghețul dogmatic, mînuind șabloane maniheice. Cronologicește, ar urma cartea *Nopților cu lună* ce reface o experiență odiseică sub patronajul lui Hermes, poetul plecînd în lume „ca s-o învețe”: „am plecat fiindcă mi-e frică de moarte” – declara tînărul Ion Gheorghe, dar experiența sa, cum nota C. Stănescu, este o recunoaștere: poetul se consolidează pe sine, cel care este.

Cu *Vine iarba* (1968) capacitatea sa de vizualizare și impulsul antropomorfic, înscrise tabloului germinației universale, a genezei continue vorbesc de invazia vegetalului. Ion Gheorghe redimensionează faptele după un tipar somptuos, înfruntarea cu misterul – angajînd forțe obscure – ori existența ritualizată, a viziunilor fantastice vor recunoaște elementelor cosmosului un rost, „o învoială mută”. În încleștarea dintre om și lume iarba înspăimîntă orașele, invazia stihială, exodul făcînd elogiul forțelor elementare ale existenței, trezind și împotrivire.

Sigur că *teroarea materiei amorfe*, prin figurarea forțelor stihinice, genezice (deplînsă fiind desprinderea din starea naturală) nu constituie o inovație tematică. Față de această linie, insinuînd terorismul materiei, descriind germinația la scară cos-

mică, în proliferare haotică, amenințînd rîvnitul și superiorul echilibru contemplativ, *Cavalerul trac* (1969) părăsește înfiorarea animistă a materiei coborînd în copilăria umanității și gustînd lirismul unei limbi arhaice. Este aici cealaltă direcție pe care o dezvoltă Ion Gheorghe, *viziunea mitic-genezică împlîntată în primordial*, propunînd – prin contribuții succesive – *un univers mitologic autohton*. Ca poem inițiatic, *Cavalerul trac* este un străvechi ceremonial, construit pe tiparul descîntecului și invocației, transferînd (reintroducînd) mitul orfic în eposul tracic. Heghemonul Manimazos, în acea vreme cînd „toată Tracia cea vie și moartă/ miroase a floare de tei", este eroul Salvator al unei colectivități și, în egală măsură, *alter-ego-ul* poetului. Sub blestemul logosului, ființa lui Manimazos – instrument divinatoriu al marelui logos – comunică cu „marele tot" iar ființa poetului, aptă de demiurgii, recreează lumea prin cuvînt. Imaginarul hieratic, forînd straturile arhaice, se slujește aici de texte apocrife, mimează naivitatea și candoarea infantilă. Ca periplu inițiatic al unui erou civilizator, legiuitor, pe urmele unor modele celebre, *Cavalerul trac* reînvie un spațiu și un timp de obîrșie al miturilor primare, o mitologie originară de regim ficțional, angajînd ipoteze pe care apoi *Cultul Zburătorului* le va explica și sistematiza. Vizionar modern, Ion Gheorghe citește – desigur – prin spiritul epocii și este mandatarul unui „sfîrșit de lume"; iscînd nedumeriri ori constestații, poezia sa invită la rostire oraculară și se desfășoară misterios, fiind o replică în valorificarea mitologiei naționale, atît prin viziunea antiidilizantă cît și ca experiență de limbaj. Ceea ce estetismul țîfnos a taxat drept nepoetic în spațiul său liric este de fapt întreaga sa lirică, nesublimîndu-și substanța: *o poezie magmatică*, înaintînd greoi și construind arborescent, trăgînd aluvionar arhaisme și neglijențe stilistice, facile invenții verbale (cum ar fi dublura substantivală), adică o poezie neatentă la ritmică și melodicitate, pregătind prin descripție brută coagularea unor situații simbolice. Devenirea lui Ion Gheorghe a provocat, se știe, reticențe și deziluzii, deși criticii nu pot oferi rețete, de urmat fără crîcnire. Spațiul poetic consacrat de la *Zoosophia* încoace, vădind disponibilități ludice, poetizînd istoria în spețа fabulei, înseamnă o altă poezie; dar nu stilistic vorbind. Ea este o „creștere către sens", interesată de lumea veche fixîndu-i esențele sau de istoria caldă (ca în puternicele *Elegii politice*), oricum pledînd pentru valoarea etică a actului creator, marcat de angajarea în istorie. După Labiș, și Ion Gheorghe înțelege misia poetului ca exponență a colectivității, glasul său fiind – în consecință – *o voce exponențială*. Arderea confesivă a primului devine la Ion Gheorghe, un *poeta vates* descins din Muntenia, comentariu cu valoare civică, voce mesianică surdinizată pe alocuri, izbucnind alteori irepresibil (precum în amintitele *Elegii politice*). El părăsește strîmta localizare și-și identifică biografia cu cea a colectivității în numele căreia vorbește, crescută pe matrice rurală, cu rituri bătrîne și neclintite. Glorioasa metaforă, sub năvala istoriei și în cleștele concretului, părăsește poezia pură; poetul se înfruntă „cu înțelepții mincinoși" (*La matcă*).

S-a spus că Ion Gheorghe nu este un caligraf. Observația nu poate fi contestată, dar, mai încoace, modernismul experimentalist propus prin jocul poetic în *Zoosophia*, înclinarea de a ezoteriza (*Dacia Fëniks*) sau iconografia din *Mai mult ca plînsul* pledează pentru stilizare și apetit cărturăresc ce nu pot fi reduse la metabolizarea unor lecturi whitmaniene. *Zoosophia* este un basm alegoric, atingînd fondul imemorial, acel timp fabulos dilatat magic, permițînd exerciții de stil și alchimie verbală. El se hrănește din cărțile populare, bestiarii și – ca precedent de neocolit – istoria cantemirescă. Amalgamînd austeritatea și bufoneria într-un joc ingenuu, gratuit, dar ascunzînd sensuri adînci, *Zoosophia*, ca și *Icoanele pe sticlă*, denotă rafinament, capacitate de esențializare, mimetism lingvistic.

În fine, interesat de recuperarea datinilor și eresurilor (*Megalitice*), sondînd memoria ancestrală, Ion Gheorghe revine la tragismul liric și, pentru adecvare, la incantația descîntecului. Aflat în căutarea adevărului originar, poetul nu se mulțumește cu izvoarele scrise; el va comenta pe cont propriu timpul mitic-istoric, eternizat, inventariind acest relicvar cu funcții memorizatoare, *Cenușile* „închizînd" beatitudinea autocontemplației. Apropierea de Arghezi și Blaga s-a făcut și ea rezistă: „spuza oaselor" din „Urna" blagiană trimite, ca și „ciobul păstrător" din *Dacica* argheziană, conservat în materia morții, la același *catharsis* tragic, înțelegînd filosofic cosmicizarea ființei, implacabil condamnată la „marea trecere". Retrospectiv privind, toate aceste volume au fost treptele necesare ce au pregătit *Zicere la zicere*. Observăm că poezia

lui Ion Gheorghe trebuie citită în sensul efortului accesiv la simplitatea adîncă a textelor vechi, a cuceririi limpidității; ea, nota M. Ungheanu, „se trage înapoi”. O reîntoarcere a poeziei *spre sensurile originare* domină lucrarea lui Ion Gheorghe, în toate zicerile sale; e nevoie aici, pe lîngă talent și cultură, de temeritate și inventivitate. În fond, *Cavalerul trac* era o metaforă esențială și un basm liric scufundat în protoistorie; din fragmente mitice, într-un timp neguros, Ion Gheorghe închipuie ethosul tragic. Cum lipsea epopeea, Ion Gheorghe o inventează. Concretețea lumească (*Megalitice*, *Noimele*) era ritmată și ordonată de ritualuri și precepte, încît o carte de înțelepciune urma, inevitabil. Poezia lui Ion Gheorghe izbucnește năvalnic, cu forța colosalului vegetal, intersectînd „linia” suflului vitalist, a înfoierii germinative amenințînd obscur, a invaziei vegetalului hrănind un tragism subteran (motivînd încordarea poetului față de pericolul „firelor cotropitoare de iarbă”) cu cea livrescă ori, mai exact, cărturărească, comentînd tabla etică, suma de învățături a Patriei (văzută ca o uriașă țărancă).

Poet solemn și singular, acum un „expirat”, privit cu circumspecție, oferind însă o creație ce impune atît ca valoare intrinsecă cît și prin program, Ion Gheorghe avea ca obiectiv *diferențierea*. Despre poet s-a spus că refuză afilierea la o generație și, mai ales, alinierea la un standard liric. Această poezie crește la frontierele literaturii epice. Scormonitor al obîrșiilor, poetul are – am văzut – obsesia originii și vocația eposului, fiind constructorul unei *mitologii paralele*. Liric aspru, interesat de „muncile de jos”, Ion Gheorghe merge în adînc, aflînd rădăcinile rurale ancestrale, cărînd nămoluri prozastice, fascinat de „ceea ce nu se vede”. În fond, substratul – ca motiv fecund al creativității poeticești – a declanșat numeroase pusee de interes; pentru Ion Gheorghe, cercetînd vechimea, sentimentele și cuvintele aparțin indubitabil substratului.

Dar poezia? După cititul în monezi, rămîn produsele, adică poemele, total indiferente la verificarea supozițiilor. Lirica lui Ion Gheorghe are grandoarea fluviilor leneșe, curgînd maiestuos și cărînd, inevitabil, mult nămol. Colții ironiștilor au mușcat demult din aceste cărți obositoare. Apoi, perplexitatea unor critici întreține starea de beligeranță. Debutul poetului (în trepte, zicea Ion Gheorghe) a fost primit fără menajamente și comentat așijderea. S-a afirmat că imaginația poetului s-ar fi stins și vizionarismul său e aproape secătuit. *Scripturile* demonstrau altceva; că această reluare, decantînd materia, impresionează prin organicitatea devenirii; că aceste compuneri ciclopice care au îngrijorat pe mulți își asigură o coerență originară, „prinzînd” *urmele* spiritualității autohtone. Gestul său e recuperator: el citește *altfel* basme, legende, nume de locuri și persoane, pietre și imagini , monezi și – în același timp – se manifestă în chip experimentator. Ion Gheorghe construiește cuvinte inexistente, creează – obsedat de simetrii – o limbă și o mitologie, află peste tot, entuziast, cu irizări protocroniste, dacismul viril.

După o lungă tăcere, poetul revenea în forță. Ca dovadă, *Sutrele țăranului Iancu Arsene* (Ed. *Rafet*, Rm. Vîlcea), scrisă însă între 1986-1989, circulînd în manuscris, vorbind despre un colectivist din Sărățeanca într-o Românie a „jugului din tată-n fiu” (v. *România Carului-Mare*) și volumul *Concluziile senectuții* (tot la *Rafet*), adunînd „poeme în reportofon”, cînd poetul, întors între pietre, călcînd Istrița toată, urcînd și coborînd în acest „mauzoleu” (v. *Scară de pajere*) va toasta pe Ciuhoiu, concluzionînd: „Pe toate le-au plătit țăranii în tăcere și resemnare”. Evident, volumele comunică. În lumea podgorenilor, o lume lucrată cu sapa și plugul de acea *seminție* care a umplut țara, contemplînd „rafinăriile de sudoare” și „căldura/ sacră a țăranilor cei fierbinți” (v. *Țăranii fierbinți*), poetul culege „vagoane de esență”, întru slava părinților ctitori. Ascultă, sub „stindarde de lumină”, de legile lor sfinte „pînă-n capătul veacurilor” și contabilizează „măsurile”/ muncile lui Iancu Arsene, de la obida trudei la predarea dărilor. Știe că *ei* (Iancu Arsene & Comp.) „au fost propriile lor monumente” (v. *Țăranii aroganți*) și ne asigură că „în limba țărănească se va face judecata/ De-apoi a urmașilor”. În *Concluziile senectuții*, în acele poeme șoptite în reportofon, se dezlănțuie pamfletarul. Fie că, preumblîndu-se prin dumbrăvile sacre, dezicîndu-se de Istoria măsluită, denunță „otreapa mitului roman”, implicit „falsurile școlii latiniste”, fie că, mai aproape de zilele noastre, blamează și devoalează „planul secreților”, Hymera Occidentală, „balaurul globalismului”, „scorneala masonică” și pe acei președinți „de nimic”. Deziluzionat, dezgustat de căderea Patriei, de Istoria „năpădită de Restaurația capitalistă”, asaltat de sluguțe și coțcarii politici, se va întoarce în Peripateea, urmîndu-și himera.

Puternic, original, rebel, poetul Ion Gheorghe, citind Tabletele Tărtăria, întocmind glose și eresuri (adeverite, ne asigură) se vrea un bărbat profetic și nu un biet *narator de istorioare*. Tot pe clasa țărănească jură și tot în civilizația precreștină coboară pentru a afla izvoarele ancestrale. De la acel roman versificat al colectivizării (*Pîine și sare*), de la realismul socialist încă vizibil în experiența sa atlantică (*Nopți cu lună pe Oceanul Atlantic*, 1966), poetul-martor, veritabil purtător de cuvînt, politizînd anecdotica rurală descoperă „căile pămîntului"; îmbracă partinic, cu apetit cronicăresc, toga profetului (pendulînd între magic și ezoteric) și își expune tezist participația sa dramatică, adezivă (de la *Vine iarba*, în 1968, la *Elegii politice*/ ediție integrală, 2002), emisia sa poetică, impresionantă prin forța numirii, a invențiilor lingvistice, impunătoare prin gigantism, grandios și elementaritate, vorbind despre un sfîrșit de lume (ca „mandatar" al clasei țărănești) și reconstituind un univers mitologic autohton (protector, conservativ), sub faldurile simbolismului teluric. Într-o corectă fișă de dicționar întocmită de Mihai Iovănel, tînărul critic observa că ciclurile acestui bard cu „rol megaloman" îmbrățișează filonul ludic-pseudofolcloric (plonjînd în suprarealism) și cel gnostic. Să notăm imediat că descriptivismul său hiperbolizat, tras într-un limbaj contorsionat, de figurație fabuloasă, gigantescă, urmînd tracismul pîrvanian ori fantasmagoriile lui N. Densușianu aduc în prim-plan *țăranul arhaic*. Or, neamul țărănesc („întemeietor"; v. *Noime*, culegînd *semnele* trimise de zeul însuși) trăiește acum îngenuncheat, „în vîrful picioarelor"; „țăranii se răresc" (v. *Corabia noastră pe uscat*) și „hramurile eroilor" sînt uitate. Criticismul său tehnologic, condamnînd tirania mașinilor și stricăciunile provocate de „miracolele de plastic" afla în *Zoosophia* (ca exercițiu surrealist și bricolaj liric) un refugiu. Sentențios, esoteric, poetul se ia însă în serios; ceea ce pentru unii se anunța doar o simpatică bufonerie lexicală, un amețitor și obositor joc de cuvinte, devine, prin adiționări de vestigii și fragmente, avînd ca liant gîndirea paleologică a poetului-tălmăcitor o demonstrație coerentă, coezivă. Mai mult, colecția de ipoteze și mituri capătă certitudine. În numele credinței care îl mînă în luptă, icoanele pe sticlă, monezile, conglomeratele calcaroase, decîntecele etc. asigură, nota Marian Popa, *o justificare scientistă*. Cărțile sale, de inițiere, adăpostind, în pofida dezinvolturii verbale, tîlcuri ascunse sînt, într-adevăr, „de învățătură". *Zicerea la zicere* (1982), ca schimb de replici, avînd titlu inițial *Înțeleptul* era consacrată lui Lao Tzî și a provocat, prin versetele preluate, sub acuza de plagiat, un imens tărăboi. Să nu uităm, constata N. Manolescu, ușor împăciuitor, că „mai toată poezia lui Ion Gheorghe stă pe intertextualitate". Observație fundamentală, însoțind vînjoșenia protocronistă care verticalizează opera unui poet solemn, oracular, doritor a da viață vestigiilor prin *re-înființare*. Lumea „calomniată" a Cimerienilor, preistoria secretă a Tărtăriei, părinții transfigurați în statuete etc. oferă „o vecinătate comunicantă". Poetul-experimentator, arheolog lexical purcede la o „decopertare" a acestor urme mitologice într-o sinteză de proporții monumentale, sub cupola unor metafore-idei (precum zamolxianismul), prevenindu-ne: „Să scrutăm cît ne îngăduie Zeul Logosului Inițial".

Îngăduința Zeului e însă fără frontiere; originile orale invocate/ inventate alimentează o scrutare nesățioasă. Încît poetul, exponent de seamă al unei generații fecunde, nu și-a istovit periplul, oficiind cu gravitate oraculară pentru a ne împărtăși acele „semne de temei", venite din vremuri vechi. Trăind sub asaltul revelațiilor, părăsind un mediu veninos (cel scriitoricesc, bineînțeles, populat cu inși orgolioși, de egocentrisme intratabile), supus de lungă vreme embargoului, Ion Gheorghe – beneficiar al unei duble simbolizări onomastice a etniei noastre – a devenit, și el, *un caz*. Fostul absolvent al Școlii de literatură produce însă „poeme splendide" (recunoștea, cu fair-play, Claudiu Komartin) chiar dacă protagonistul (se) va mărturisi: „tu nu ești al zilei de-acum". „Unii mă cred nebun, alții zeu" – rostește tunător cel care, stînd „la coada de cal a timpurilor acestea" va fi izbit de Gloabă „cu șfichiul peste ochi" (v. *Partidul lui Decebal*). Cu vocație vizionară, întocmind compuneri ciclopice, megaproiecte halucinante, plonjînd în stranietate, însinguratul și încrîncenatul Ion Gheorghe (frust, himeric, anacronic) este, negreșit, *creator de epos* (cf. Marin Mincu) mozaicînd „amintiri" culturale ficționalizate. Afișînd această „seriozitate inadecvată", observa Alex Ștefănescu, el riscă a fi părăsit de cititori. Încrezător, totuși, că lui i s-a hărăzit *norocul mare*, lucrînd la gloria lui Ion Gheorghe, păstrată *în curățenie* la „sînul zeiței Clio"; și convins că nu figurează pe lista celor „semeți și zadarnici".

DORUL MORILOR DE VÎNT

Vasile SPIRIDON

PROZĂ

Frecvenţa cuvîntului „cor" din următoarea frază scrisă de Dumitru Radu Popescu undeva în cuprinsul cărţii *Corul morilor de vînt. Eseuri* (Focşani, Editura Pallas Athena, 2015; prefaţă de Constantin Coroiu) poate explica alegerea titlui din partea autorului: „În *Elegie pentru Ana-Maria* (de Vasile Vasiache – n.m., V. S.) mai toate vocile aparţin unor anonimi – anonimi ce formează un cor tragic, somnambulic uneori, parabolic alteori, un cor ce are în cătare zădărnicia sisifică şi flatulenţa politicului. Un cor, desigur, pe mai multe voci, un cor al bătrînilor, al nepoţilor, al femeilor tinere, al bocitoarelor, un cor al morilor de vînt, al morilor timpului, un cor al istoriei, un cor al Basarabiei, un cor ce uneori spune vorbele în şoaptă, alteori vorbele vin nearticulate, în transă – vorbe parcă rostite de mai multe guri ale aceleiaşi fiinţe! – un cor al făpturilor năpăstuite, un cor al zeilor tutelari, nevăzuţi, un cor care vrea să recreeze lumea, punîndu-şi întrebări şi încercînd răspunsuri despre singurătate, negară, pîine, război, iubire, moarte!" (p. 119)

De-a lungul celor 59 de eseuri cuprinse în carte (cu o singură excepţie, toate fiind apărute, între 2003 şi 2015, în revista focşăneană „Pro Saeculum"), acest cor ideatic pe mai multe voci este magistral dirijat de fostul student medicinist Dumitru Radu Popescu, care a ales în anul al III-lea calea literelor, el mărturisind la un moment dat: „Cariera de viitor doctor se închidea în faţa unor mori de vînt!" (p. 253) (bun prilej pentru „convertit" de a evoca în cîteva pagini ale culegerii pe scriitorii care i-au călăuzit primii paşi prin „morile de vînt ale literelor" – îndeosebi A. E. Baconsky)

Eseistul observă – pentru a mă folosi de sintagma stănesciană din poemul *Laudă omului* (volumul *O viziune a sentimentelor*) – cam ce s-ar întîmpla „din punctul de vedere" al morilor de vînt în însuşi celebrul roman al lui Cervantes, unde: „în general, în lupta lui Don Quijote cu morile de vînt, suntem tentaţi să zăbovim asupra Cavalerului Tristei Figuri! Nu prea băgăm în seamă morile de vînt, nu ne prea întrebăm ce s-a petrecut în rotirea lor – văzînd ele cum le atacă un ins încălecat pe o mîrţoagă, un ins cu barbişon, care ţine în mînă, drept suliţă, o prăjină! Desigur: morile de vînt s-au gîndit că mîrţoaga, logic, şi-a pierdut minţile şi l-a tîrît pe insul cu bărbiţă într-o belea, din care se va alege cu destule buşituri!…" (p. 117)

Chiar dacă îi place să tălmăcească sensuri inedite, în răspăr, în cărţile citite, Dumitru Radu Popescu o începe şăgalnic de la... Adam şi Eva: „Dumnezeu, va să zică, i-a dat afară din paradis pe Adam şi Eva în ziua a şasea! Iar El, Dumnezeu, în ziua a şaptea s-a odihnit! Ceea ce înseamnă că istoria terestră a bravilor noştri protopărinţi, Adam şi Eva, a început cînd Dumnezeu dormea!" (p. 143). Altundeva, referindu-se la Ivan Turbincă, el adoptă o atitudine (auto)consolatoare, plină de satisfacţie, cînd citeşte că Dumnezeu îi îngăduie temporar omului să aibă puterea „de a pune botniţă Morţii" (p. 150) şi de a o aduce în pragul alienării. Nu este uitat nici „întîiul personaj absurd al românilor" (p. 53), din basmul *Tinereţe fără bătrîneţe şi viaţă fără de moarte*, cel încercat încă din timpul existenţei intrauterine de dorinţa metafizică absurdă a descoperirii unui ţinut al fericirii veşnice. Tot referitor la componenta absurdă, lui Dumitru Radu Popescu nu-i place să arunce vorbe în... vînt: „Tudor Arghezi are o biografie teribilă şi o operă genială. Un mare romancier!...

«Cimitirul Buna-Vestire» este o capodoperă care devansează cu cîteva decenii proza fantastică, doldora de un absurd feroce sau luminos, propusă lumii literare de realismul magic al sud-americanilor și de cîțiva europeni... Tot spun și nu mă ascultă nimeni: Arghezi este întemeietorul teatrului absurdului!" (p. 260) Sau, și mai bine: „Iată o perlă îndrăgită de Don Quijote: «Rațiunile iraționalelor chemări la uzul rațiunii (Caragiale, unde ești?) din care zilnic îmi faceți rațiunii mele rație îmi anemiază în așa măsură rațiunea, încît am rațiuni a mă plînge de frumusețea domniei voastre» (Urmuz și dramaturgii absurdului ar putea lua notițe!)" (p. 93).

Legată de tematica absurdului este și aceea a așteptării zadarnice. În schița rebreniană *Proștii*, țăranii ardeleni ratează întîlnirea cu „marele vehicul pe roți metalice" al civilizației triumfătoare: „Citită și într-o altă cheie, schița «Proștii» propune, cu multe decenii înainte de Godot, marea Așteptare, în răscrucea timpurilor, a ieșirii din peștera unei istorii inferioare – și ratarea mîntuirii... Godot nu vine, dar mașinăria cu aburi parcă divini vine în gara din Ardeal – și pleacă fără ca să schimbe nimic în viața celor ce-au așteptat-o cu o evlavioasă speranță! [...] [...] proștii lui Rebreanu nu-și întrevăd locul în această lume în care eșecul adaptării la o nouă certitudine seamănă pur și simplu cu un fel de neant ridicol și incurabil" (pp. 187–189). Iar mai departe găsim și o justificare: „De ce-am scris aceste vorbe despre «Proștii» și «Răscoala?» Pentru că și proștii ardeleni și răsculații din Sud sunt la fel: ei reprezintă magistral eșecul prezentului și al viitorului!" (p. 193).

Aici ei reprezintă, într-adevăr, un eșec al prezentului și al viitorului, dar aș adăuga că alți răsculați ilustrează și eșecul trecutului, dacă este să ne gîndim la altceva decît la glasul roților de tren așteptat de personajele rebeniene. Este vorba despre țipătul trasului pe roată. „[...] la Alba Iulia, un angajat al imperiului care a oferit lumii și valsul vienez, Anton Grancsa, a utilizat o roată cu două viteze, capace să se învîrtă în două direcții filosofice, înainte și înapoi, adică din dreapta spre stînga și din stînga spre dreapta, lovind, în același timp, cu sete justificată, obiectivul uman păcătoșit!... Așa că la Alba Iulia, Horea, Cloșca și Crișanau fost printre deschizătorii de drumuri ai eroicului funcționar imperial" (p. 325). Desigur că trebuie puse ghilimele de rigoare cuvîntului „eroicului", dacă din contextul citat de mine nu reiese turnura ironică dată de autor. Cazul călăului Anton Grancsa mi se pare unul dintre cele mai interesante analizate în cuprinsul eseurilor din carte.

Bănuind că eșecul este înscris în datul nostru genetic, eseistul se întreabă ușor retoric, în ultimele pagini ale culegerii, dacă istoria este „un reazim, o speranță, o poveste din o mie și una de povești, o utopie?" (p. 386). Se pare că a căzut un blestem peste „Fefeleaga eternă, numită Transilvania, numită România" (p. 20), și că, rămași ca proștii în gara noastră mică, am scăpat și astăzi trenul de prins pentru marele itinerar european: „Sigur, barossani și merkelizdele, care ne consideră extrem de proști, nu dau dovadă de o prea mare inteligență evaluîndu-se doar ca niște simpli dascăli de prostie prostituționară – prostituțională! Nu, măiestria lor autocefală este irefutabilă!" (p. 296). Da, trebuia să ne trezim mai devreme, dacă vrem să mergem măcar pe scara (bou)vagonului.

Luîndu-l drept model pe William Shakespeare, despre care spune că posedă și geniul întrebărilor pe care nu le pune, precum și geniul răspunsurilor pe care nu le dă în mod răspicat și didactic, cel care știe ce înseamnă să fii „actor la Curtea prințului Hamlet" (nu) încearcă să răspundă la cîteva, grele, întrebări posibile: „România este o țară căzută din țîțîni, schizoidă, paranoică? Guvernanții le poartă de grijă pușcăriașilor, miliardarilor și cîinilor vagabonzi... [...] Este România o țară scheletică, înfometată, cașectizată, căzută din balamale și atinsă de o boală incurabilă – nebunia nepăsării?" (p. 280) Ceea ce remarcă autorul este că totuși avem noroc: „Norocul nostru național – al urmașilor urmașilor lui Decebal și Traian! – vine din două forțe energetice nestinse: din moștenirea mioritică și din lumina solară care, rotitoare fiind, a sosit și pe la noi fie de la Răsărit, tovărășească, fie din Sud, turcească, fie baronică, de la Vest, fie multilaterală, deveselică, pogorîtă de la bărbieriile aflate în vogă!" (p. 285) Altfel, riscăm să devenim „o anexă într-o geografie fără istorie" (p. 343), nu neapărat și în concern european.

La întrebările pe care (nu) și le pune eseistul, nu numai că răspunsul este previzibil, dar este și de rîsul curcilor, în sensul că „[...] vorbim de rîsul curcilor, nu al curcanilor, care, de obicei, devin polițai, mai ales în sectorul circulației afacerilor. [...] Ce e bine, e bine, nu trebuie să ne luăm după rîsul enigmatic al curcilor!...” (pp. 271–272). Enumăr cîteva dintre situațiile pe care Dumitru Radu Popescu le consideră, pe drept cuvînt, că ar fi de rîsul curcilor: kilometrii de autostradă construiți fictiv sunt mai scumpi decît cei care s-ar fi construit în realitate; soldații dau șpagă comandanților pentru a se duce să moară și să devină eroi în Afganistan; incendierea casei din Bacău a lui Vasile Alecsandri (de ziua onomastică a scriitorului, adaug eu) devine un act... cultural, transmis în direct la televizor, chiar dacă astfel rămîn fără... adăpost unii oameni de cultură; cosmonautului/mosconautului Dumitru Prunariu nu i se ia în calcul la pensie perioada de pregătire a zborului în spațiu (inclusiv zborul), pentru că nimic nu a fost efectuat în spațiul terestru și aerian al țării noastre. Trebuie să ne întrebăm serios, odată cu autorul: oare de ce rîd curcile?

Folosindu-mă de frazele autorului însuși, eu totuși mă întreb și dacă nu cumva trebuie să adoptăm atitudinea anonimului și bravului soldat Švejk, care „Nu se bate cu morile de vînt, dar trăiește în moara de vînt a Imperiului, simțind apoteoza agoniei acelei lumi deșirate, fără să-și piardă o clipă, Švejk, bucuria propriei candide scrînteli. Don Quijote era copleșit de o nebunie a binelui, bravul soldat Švejk vede cu o luciditate eliptică și haioasă cum Imperiul se autodistruge, înfrînt din interior, de insurecția integrală a putreziciunii întregului său eșafodaj. [...] Švejk găsește forța de a se ridica deasupra acestui vîrtej sufocant, salvat fiind de sărbătoarea continuă, magnifică a humorului său magnetic” (pp. 108–109).

O sărbătoare continuă a humorului magnetic o avem deja pusă în scenă de năzdrăvanul nostru Păcală: „Numai marele psihiatru și teatrolog danez Hamlet să facă din Nebunie o creație artistică, țărănoiul coios danubiano-pontic, Păcală, nu poate face din Prostie un spectacol popular cu intenții didactice, terapeutice?” (p. 90). Un alt „țărănoi” testicular poate fi considerat și Ion Creangă, cu a sa *Poveste a poveștilor* și cu *Ivan Turbincă*: „Ce geniu, bădie?! Asta e idee genială – să pui în pămînt, la prășit, acele organe masculine intens productive?... [...] a fost năstrușnicia cu introducerea Morții într-o turbincă, la popreală! E corect, oameni buni, să-ți bați joc de Moarte și să lipsești omenirea de un factor civilizator, de progres, cum este Moartea?! Păi, boieri dumneavoastră, fără moarte ar mai exista eroi, ar mai exista iubirea sublimă, ar mai exista războaie, imperii?... Totul n-ar mai avea rost, viața ar fi o nebunie! [...] Bine, a mai stat un grecotei într-un butoi, dar măcar ăla zicea că e filosof (fie!) – și nu făcea din scîrbavnicul mădular masculin un idol dătător de bucurii trupești și sufletești, iar moartea n-o băga în traistă (ca să nu spun în mă-sa, că ea n-are mamă!)!” (pp. 200–201). Moartea nu are mamă, dar nu are nici tată. Sau poate că îl are pe dracul, care, la rîndul lui, are o mamă, iar atunci înseamnă că moartea ar avea totuși o bunică.

Cert este că toată lumea se gîndește la „ultimul drum”, pentru că Istoria mare pare a se confunda uneori cu istoria cimitirului. Motiv pentru eseist de a atrage atenția că cea mai veche meserie din lume nu este a unor femeilor ușuratice, ci a bărbaților gropari, care, în acest spațiu al absolutului reprezentat de cimitir, definesc și întrețin suflul eternității. O eternitate ale cărei principii sunt ignorate în lumea pragmatismului de astăzi: „Poliția cască, biserica doarme cînd sfîrîie grătarele în cimitire, iar acordeoanele se încing și manelele îi fac pe cei morți să salte în morminte de bucurie! Nici în cimitire nu mai suflă nimeni în fața baștanilor de pe pămînt! Da, chiar în cimitire, unde se presupune că mai există o umbră de cer, absurdul dă în clocot!” (p. 238).

Altcîndva, moartea era înfruntată, iar sentimentul morții era atenuat pe alte căi, ale lui Bachus, pentru că – este de părere autorul *Vînătorii regale* – hormonul fericirii la români conține o esență dionisiacă, mai tare decît complexul thanatic. În fața turcilor, mari amatori de baclavale și sarailii, oștenii lui Ștefan cel Mare au stat înarmați cu poloboace cu vin, de unde și justificatele întrebări: „Dar dacă vitaminele din vin sunt mai energetice

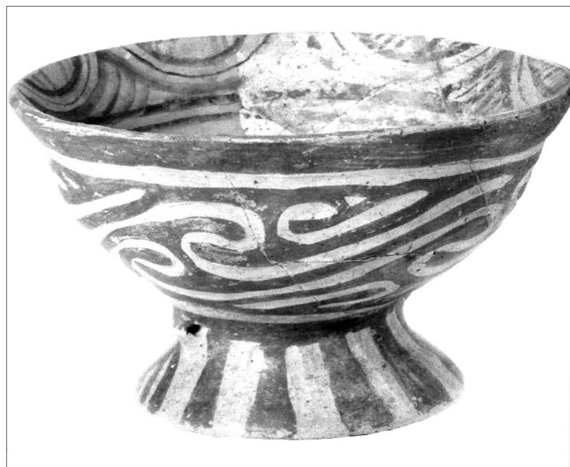
decît dulciurile otomane? Prea mult zahăr duce la diabet! Vă dați seama, domnule Cotea, ce dezastru poate reprezenta, chiar pentru un imperiu, o armată de diabetici?!" (pp. 223–224). După unii autori și consumatori, doar în vin, care este sîngele Domnului, se află adevărul și puterea!

Referitor la spațiul cimitirului, aș face o observație legată de faptul că autorul nuvelei *Duios Anastasia trecea* pare a fi marcat și în aceste eseuri de motivul respectării tradiției de a înmormînta pe cel ucis. Dau cîteva exemple și aș începe cu două citate referitoare la *Miorița*: „Susțineam, cîndva, că păcurărașul le spune sau le transmite, prin miorița laie, ucigașilor săi, unde să-l îngroape, nu unde să-l înmormînteze! E o mare diferență între și între... Acum merg mai departe și zic: nu asasinii l-au îngropat! Cel puțin mie îmi place mai mult această ipoteză" (p. 26); „E o geografie paradisiacă – o gură de rai, un topos miraculos! Verișanii nu-și pun problema îngropării păcurărașului! Nici în acest rai de sub munte, nici în altă parte!" (p. 83). Se aduc altundeva în discuție și cuvintele exilatului Inochențiu Micu-Klein, care spunea că nu poți învia la Judecata de Apoi decît din pămîntul țării în care te-ai născut. Cam tot în aceeași perioadă, „Anton Grancsa a retezat capetele lui Horea, Cloșca și Crișan, le-a ferfenițat trupurile, ca să li se piardă urma și să nu existe mormintele lor la care cine știe cine să poată aprinde o lumînare!..." (p. 335) Sau, și mai convingător, „Crișan, Horea și Cloșca atît de tare au fost macerați de roata isteață, încît, fărîmițați fiind, cu binecuvîntarea Vienei, cu aceeași voință de fier li s-a refuzat așezarea în morminte, ca nu cumva să-și mai aducă românii aminte de ei și să le aprindă o lumînare la căpătîi! Nu, fără morminte și fără cruci la căpătîi, Horea, Cloșca și Crișan s-au risipit nu se știe pe unde, lăsînd în urmă un mormînt imperial pentru eroul – Anton! – ce le-a venit de hac, săturîndu-i de răscoale!..." (p. 326)

Dacă mormîntul există, atunci se întîmplă altceva urît în lumea noastră scriitoricească, începînd din septembrie 1944, „cînd un grup neomogen de scriitori și gazetari, de orientări politice diferite, au pus bazele unei noi religii: scuipatul pe viața, opera și mormîntul unui confrate?... [...] Pîș-pîș a luat ființă pe malul Dîmboviței (apă dulce) protocronismul corectitudinii politice" (pp. 391–392). Și aceasta pentru că „E vorba de o altă logică a morții: dacă omori întîi opera cuiva, nici insul în cauză nu va mai întîrzia mult pe pămînt!" (p. 233). Cu atît mai mult dacă acesta a fost îndreptățit la sfîrșitul vieții să spună *Non omnis moriar*!

În eseurile sale fermecătoare din *Corul morilor de vînt*, Dumitru Radu Popescu leagă, pe de o parte, evenimente istorice majore de ficțiune și de actualitatea postdecembristă, iar pe de altă parte face observații de mare finețe asupra capodoperelor pe care le citește. În niciun caz, dar mai ales în acela cînd se expune o atitudine morală, eseistul nu adoptă o atitudine gravă, ci una laxă, exprimată, de multe ori prin intermediul unor epistole imaginare adresate unor persoane/personalități reale, redactate într-un limbaj colocvial, direct. Scrierea degajă umor (cîteodată chiar și negru), o ironie amară, amestecată cu un scepticism superior. Dumitru Radu Popescu seamănă vînt și culege... strînsură.

Celui care a semnat eseurile din culegerea de față îi este dor de morile de vînt. Asemenea unui confrate scriitor, „cu un lighean spart pe cap, trece mai departe, își continuă drumul printre cărți, printre aceste fragile metafore ale pluralității universului. [...] Din păcate, Don Quijote n-a avut copii! N-a avut moștenitori – văcărești!… Hm! Nimeni nu mai are chef să se bată cu morile de vînt? [...] Bine, Don Quijote n-a avut copii, dar n-a avut nici urmași?" (p. 167) Sigur că a avut, iar copilul octogenar Dumitru Radu Popescu este unul dintre ei. La mulți ani!

LECTURI EMINESCIENE

Antonio PATRAȘ

CRITICĂ, ESEU

În studiul recent apărut în colecția Eminesciana a Editurii Junimea din Iași, *Intratextualitatea în opera lui Mihai Eminescu* (2015), lansat în iunie la Ipotești, autoarea, Virginia Blaga, nu-și propune să realizeze un inventar complet al elementelor de intertextualitate, cum s-ar putea crede, cercetarea cantitativă lăsînd aici locul unei analize aplicate și inevitabil selective a recurențelor și a dominantelor structurante ale scrisului eminescian. Nu întîmplător, exegeta insistă asupra conceptului de „entropie", care, împrumutat limbajului astro-fizicii și al matematicii (alături de o serie de concepte-cheie precum „bloc temporal", „univers bloc", „gaură neagră", „radiațiile lui Hawking", „principiul holografic", „orizontul evenimentelor", „model cosmologic einsteinian", „cvadratura cercului" ș.a.), devine un operator extrem de eficient în interpretarea operei eminesciene – o operă de amplexiune enciclopedică, cum nu au obosit exegeții să tot repete, apreciind personalitatea de *uomo universale* a poetului, „omul deplin al culturii române".

Studiul de față debutează cu o foarte amănunțită trecere în revistă a teoriilor intertextualității, în scopul de a surprinde devenirea conceptului. Autoarea face dovada cunoașterii temeinice și actualizate a evoluției noțiunii de „intertextualitate", delimitările taxinomice propuse vizînd distincția de alte concepte învecinate precum paratextualitatea, metatextualitatea, hipertextualitatea, arhitexualitatea, în rîndul procedeelor curente intrînd citatul, plagiatul, aluzia, referința, pastișa, tema cu variațiuni, colajul, punerea în abis. Se vorbește apoi de intertextualitate globală și parțială, de homointertextualitate și heterointertextualitate, de grafotext, antologigotext, bibliotext, și sintext, de interextualitatea substitutivă, de intertextualitatea deschisă, de cea integrantă, dar și de autotextualitate, de autogenericitate/ autotipicitate, de intergenericitate/ intertipicitate ș.a.m.d.

După survolul teoretizant din prima parte a cărții, Virginia Blaga propune o perspectivă interpretativă unificatoare, cu ecouri din antropologia lui Mircea Eliade, menită a concilia într-o viziune integratoare teoriile despre intertextualitate chestionate în prealabil. Cu binevenită îndrăzneală, Virginia Blaga taie nodul gordian și aplică perspectiva mitică (e vorba despre „mitul eternei reîntoarceri") asupra mecanismului inter-textual. După cum era și firesc, nevoia de unitate va conduce inevitabil la sacrificarea nuanțelor, a detaliilor particularizante, ceea ce implică emergența unui alt gen de dogmatism, unul care presupune transferul de caracteristici dinspre mit spre intertext, astfel ca și intertextul să se raporteze, ca mitul, la un model exemplar (să aibă adică, asemenea mitului, un *pattern* repetitiv, să realizeze o „ruptură a duratei profane" și o „reintegrare într-un timp primordial"). Odată stabilite coordonatele acestea metodologice, exegeta analizează cele mai relevante conexiuni ale operei eminesciene cu intertextul romantic. Dintre elementele asociate creației scriitorului român, cele mai semnificative sînt „cultura germană" și „gîndirea indiană", asupra cărora autoarea cărții insistă pe drept cuvînt. În rest, legăturile operei eminesciene cu alte literaturi (italiană, engleză, franceză, rusă, ucraineană, portugheză, spaniolă, ungară, argentiniană, albaneză etc.) nu constituie în lucrarea de față decît o preocupare secundă, amînată poate pentru un studiu ulterior.

În fine, în ultima parte a studiului Virginia Blaga identifică patru categorii intratextuale în cadrul prozei eminesciene, și anume: 1. „intratextualitatea prozastică" (manifestată prin circulația secvențelor

într-un singur text); 2. „intratextualitatea transprozastică/ intrageneri că" (manifestată ca mecanism de circulație a secvențelor între diferite texte în proză); 3. „intratextualitatea transgenerică", dovedită printr-un al treilea model cosmologic, construit după binecunoscuta teorie a lui Einstein (manifestată ca mecanism de circulație a secvențelor între diferite genuri: de la poezie la proză, de la proză la teatru, de la poezie la teatru etc.); și, în sfîrșit, 4. „intratextualitatea transauctorială" (manifestată inclusiv ca formă de transindividuație sau de țesătură intersubiectivă mai ales, în traducerile lui Eminescu după autori străini).

După această succintă prezentare, îmi îngădui să formulez acum cîteva observații critice de amănunt, dincolo de aprecierea globală a lucrării, care e superlativă în toate privințele. Mărturisesc că argumentul promite mult mai mult decît ceea ce ne livrează concluzia. Drept e că, în locul concluziilor, dăm peste un colaj de anexe care, deși nenumerotate riguros, reproduc însăși „neordinea într-adevăr păgînească" a caietelor eminesciene: o tipologie a documentelor de geneză tradusă după Pierre-Marc de Biasi; o listă a dicționarelor de citate în limba franceză; o planșă color reprezentînd, poate, „blocul temporal" și forma 3D a orbitei lunare; un tabel cu concordanțele cromaticii în proza eminesciană antumă, cu evidențierea faptului că în *Sărmanul Dionis* găsim valorile numerice (frecvențele absolute) cele mai mari pentru cîmpul lexical cromatic; un tabel cu concordanțele semnului „adînc" (id est, suma valorilor absolute pentru toți termenii familiei lexicale); un tabel cu concordanțele semnului „(î)nalt", ilustrînd același lucru ca anexa anterioară; o scrisoare către Veronica Micle din 31 martie 1882, redactată caligrafic și semnată Emin; două file manuscrise (probabil anexa 8), o pagină de proză de idei din care, din păcate, distingem destul de puțin; alte trei pagini despre „quadraturii cercului", și încă trei cu exerciții grafice, menite a ilustra seriozitatea și rigoarea poetului.

Există însă și piste de orientare mai sigure în exegeza intertextelor din opera eminesciană. Acestea ar putea fi următoarele: 1. restrîngerea materialului de analizat la corpusul textelor în proză fictivă – e vorba mai cu seamă de textele canonice, privilegiate fiind nuvelele *Sărmanul Dionis, Cezara, Archaeus* (ultimul apreciat drept o „alegorie a intertextualității"); 2. nuanțarea distincției antum-postum/ operă-text, textele publicate antum fiind considerate „platforme-program disimulate epic"; 3. focalizarea mai precisă a orizontului de investigație teoretică. După modelul analizei de tip jakobsonian, se și constituie de altfel serii de „constelații intratextuale", aflate în relație fie de „corespondență" (intratextualitate pe orizontală), fie de „filiație" (intratextualitatea pe verticală). Trebuie precizat că, încă de la sfîrșitul anilor '70, regretatul profesor ieșean Dumitru Irimia, inițiatorul proiectului *Concordanțelor operei eminesciene* și al *Dicționarului limbajului poetic eminescian*, utilizase formula „constelație semantică", retruvabilă ulterior în lucrarea lui Petru Creția, *Constelația „Luceafărului"* (1994), reputatul eminescolog fiind și cel ce semnează de altfel notele lămuritoare la volumul al VII-lea din ediția Perpessicius (*Proză literară*). Aici, termenul „constelație" rămîne în aria cercetărilor de genetică textuală, cu accente din tematologie și mitocritică. Oricum, proiectul „concordanțelor", așa cum l-a gîndit profesorul Dumitru Irimia, avea în vedere cercetarea cantitativă, statistica jucînd un rol însemnat în etichetarea morfologică și în determinarea frecvenței relative (valoare procentuală)/ sau absolute (valoare numerică). Ca atare, „constelația semantică" ar fi formată din cel puțin două familii de cuvinte, termenii „constelați" stabilind diferite relații semantice, dominante fiind sinonimia și antonimia. De la aceste distincții va fi plecat și Virginia Blaga atunci cînd construiește, la scară mai mare (pentru secvențe textuale/ lexic), un model analog, format tot din două nuclee intratextuale, singura deosebire față de formula analitică preconizată de regretatul stilistician ieșean fiind încercarea de depășire a „stilisticii contrastive" în termenii unei stilistici noi, „progresive". Iar rezultatele ambițioasei întreprinderi justifică pe bună dreptate efortul.

Căci lucrarea de față e rodul unei cercetări serioase, care a necesitat sistematizarea unui vast material bibliografic, consultat cu o nedisimulată curiozitate intelectuală, cu pasiune și cu discernămînt critic deopotrivă, autoarea dovedind o dată în plus că profesorul Dumitru Irimia a lăsat în urmă nu doar o operă notabilă, ci și discipoli hotărîți să-i urmeze exemplul și să-i ducă gîndurile pînă la capăt.

„SINGURĂ CA O SIHASTRĂ, MOARTĂ PRINTRE VII...”. A FI SAU A NU FI SOŢIA LUI NAE IONESCU

Emanuela ILIE

La fel ca însăși autoarea lor, prima ediţie a întristătoarelor însemnări ale Elenei-Margareta Ionescu nu prea a ieșit în lumina reflectoarelor criticii. Ce-i drept, volumul a apărut în 1999, la cvasinecunoscuta editură Crater, într-un tiraj de bună seamă insuficient. Puţinele cronici de întîmpinare și invocarea opului în cîteva teze de doctorat fără prea mare impact academic nu au putut să îi asigure, din păcate, vizibilitatea pe care ar fi meritat-o pe deplin. Așa încît reeditarea paginilor diaristice ale soţiei (*de iure*) a lui Nae Ionescu, *Jurnal cu și fără Nae Ionescu* (Ediţie îngrijită de Anca-Irina Ionescu, Prefaţă de Sorin Lavric, Editura Vremea, București, 2015), este mai mult decît binevenită.

Pentru început, cîteva scurte referinţe biografice. Elena-Margareta Fotino se naște în 1889, la Bîrlad. Îl cunoaște pe Nae Ionescu în 1911, la București, unde tînăra pasionată de studiul limbilor clasice este studentă la Litere. Cei doi se căsătoresc civil la finele anului 1915. În intervalul 1916 - 1919, tinerii soţi locuiesc la München, unde Nae își pregătește doctoratul în filosofie. După intrarea României în război, Nae Ionescu este considerat prizonier de război și dus într-un lagăr de lîngă Hanovra, de unde va fi eliberat un an mai tîrziu, fără dreptul de a părăsi teritoriul Germaniei. Lucrează ca redactor la o editură specializată in publicaţii religioase, așa încît își poate întreţine familia – între timp mărită cu doi membri, Radu-Mircea și Răzvan, născuţi în 1917 și 1918, la München – și termina doctoratul. După susţinerea (în 1919, la Universitatea din München) a tezei *Die Logistik als Versuch einer neuen Begründung der Mathematik* (*Logistica ca o nouă încercare de definire a matematicii*) și scurte perioade petrecute la Regensburg sau Berlin, familia se reîntoarce în ţară, iar soarta proaspătului doctor în filosofie se schimbă imediat (devine profesor de germană și director la Liceul Militar de la Mănăstirea Dealu, apoi asistent la Catedra de Psihologie și Logică a lui Constantin Rădulescu-Motru etc.). Cu cît steaua profesională a lui Nae strălucește însă mai tare, cu atît cea conjugală își pierde din strălucire, stingîndu-se cu totul în 1930, anul despărţirii *de facto* a soţilor Ionescu. Mai mult, Elena-Margareta trebuie să suporte umilinţa recunoașterii publice a aventurilor soţului cu femei celebre (precum Maruca Cantacuzino-Enescu, Elena Popovici-Lupa sau Cella Delavrancea). Ceea ce nu înseamnă totuși faptul că iubirea ei pentru Nae se stinge. Dimpotrivă! O dovedește pe deplin jurnalul pe care îl ţine, cu intermitenţe, ceva mai mult de patru decenii (din 1918 pînă în 1961).

Trebuie să spunem de la început că autoarea însemnărilor diaristice este pe deplin conștientă de motivaţiile, mizele și sensul autentic al propriei confesiuni. Nu se ferește, încă din prima consemnare – datată 25 noemvre/ 8 dec[embrie 1918], Munchen – să și le recunoască, admiţînd în același timp explicit problemele ce începuseră deja să macine cuplul: „Scriu doar numai p[entru] mine: nu e nevoie să fiu modestă. De ce scriu? Fiindcă simt nevoie să vorbesc cu cineva și nu știu pe nimeni căruia i-aș putea deschide sufletul fără restricţie, pe nimeni care m-ar putea înţelege. Nae? Da, e un bun prieten, dar p[entru] el eu nu sunt decît o femeie și o femeie poate să fie curagioasă, activă, bună și iubitoare, dar numai o femeie: are dreptul să aibă un suflet, dar unul de femeie; are dreptul chiar să aibă o minte, dar una de femeie. Avînturi în lumea ideilor, o viaţă pur sufletească, mergînd mînă în mînă cu viaţa brută, de toate zilele

nu poate să aibă o femeie." Notațiile tinerei soții și mame nu sînt, prin urmare, sortite publicării; ele au valoarea terapeutică obișnuită, jurnalul fiind perceput ca un confident (cum altfel decît empatic și discret?!), ca un substitut pentru soțul incapabil de comunicare, mai mult, convins de incapacitatea ei de înțelegere și *avînturi* ideatice. Încă și mai explicite sînt rîndurile ce urmează. Ele concentrează suferința unei femei care, la trei ani de la cununia civilă, știe de unde îi vine și puterea, și slăbiciunea: „Mi-aduc aminte din filosofia chineză: «A iubi fără a stima e a considera ființa iubită ca pe un animal domestic». Și asta e, de fapt, și situația mea față de bărbatul meu. Pentru el sînt un cîine credincios, chiar un cîine înțelegător, căruia i se pot spune anumite lucruri, dar un cîine! Și, ciudat, m-am obicinuit cu gîndul acesta și situația mea, care în alte împrejurări mi s-ar fi părut nespus de înjositoare, nu mă înspăimîntă deloc. Simt în mine o forță supraomenească, care-mi dă puterea de a mă ridica deasupra tuturor gândurilor pe cari și le fac sau nu și le fac ceilalți oameni despre mine. Cu Nae a fost, sigur, mult mai greu la început: m-am simțit insultată, neprețuită în ceea ce credeam eu mai bun în mine, în adînca mea viață sufletească. M-am revoltat, mintea mea s-a cabrat în fața acceptării acestei posibilități și... a învins tăria sufletească, puterea de a trăi în mine însămi mai intens și mai vibrator ca oricînd altă dată". Orice încercare de a stabili un contact real (fie el și unul scriptic!) cu Nae eșuează. Iar în privința stabilirii unor relații puternice cu ceilalți, diarista este de la început necruțătoare: „Ceilalți oameni? Mă interesează atît întrucît vin în contact cu ei în viața de toate zilele, viața în care trebuie să mănînci, să înfeși copii și să le dai... o umbră de educație. Educație! Dar despre asta mai tîrziu. Nu e locul aci. Sau mă interesează întrucît îmi dau un bogat material de observație p[entru] nesfîrșita mea curiozitate de a vedea pe ceilalți oameni trăind: obiecte de cercetare pentru o minte vecinic în activitate. Nici o legătură sufletească nu e între mine și ei".

Ce-i drept, Elena îi va mărturisi jurnalului, acestui confident nu numai discret, ci și înțelegător peste măsură (îl părăsește uneori pentru cîțiva ani), și celelalte slăbiciuni mai mult sau mai puțin feminine. Își descrie pe larg, spre exemplu, pasiunea pentru ținutele elegante și decorurile rafinate, apoi plăcerea de a trăi, fie și temporar, în locații dintre cele mai somptuoase, în care se simte ca o prințesă autentică. În ciuda aversiunii constante față de majoritatea oamenilor cu care intră în contact, cărora le preferă oricînd „singurătatea mea, bogată sufletește", îi place să fie admirată pentru frumusețea trăsăturilor și rafinamentul vestimentației, adoră serbările și recepțiile unde sclipește argintăria, „muzica cristalelor și strălucirea toaletelor"... Nefiind angajată (deși, pe lîngă Facultatea de Litere și Filozofie, a frecventat și cîteva cursuri ale Academiei de Muzică), își permite totuși călătorii scumpe peste hotare – și nu doar pentru a fugi de monotonia ori plictisul pe care și le plînge mereu, ci și pentru a-și satisface nevoia de a se plimba prin muzee, palate și castele celebre sau de a se caza în hoteluri mobilate după gustul ei (și i se pare absolut normal să plătească pentru un asemenea lux 1000 de lei pe noapte – adică leafa unei servitoare pe o lună întreagă) etc. etc. Pe scurt: „am iubit din cale afară [de] mult blănurile, porțelanurile, stofele frumoase, grele, obiectele de artă pură".

Parcurgînd însă acest jurnal de existență, cititorul observă foarte ușor că marea slăbiciune a autoarei rămîne, chiar și după despărțirea din 1930 (divorțul nefiind vreodată pronunțat), tot Nae. Nu atît prin număr, cît prin intensitate, notațiile referitoare la dragostea pe care i-o poartă întotdeauna par a confirma certitudinea unor teoreticieni ai diaristicii, după care „jurnalul feminin este relațional" (Francoise Simonet-Tenant). La fel ca în primele pagini, pe care le-am citat mai sus, întregul *Jurnal cu și fără Nae Ionescu* se raportează adesea la bărbatul de care Elena este totuși abandonată și înșelată fără urmă de discreție (soția se referă undeva și la nerușinarea uneia dintre amantele care încearcă să mituiască o cunoștință comună pentru a-l determina pe Nae să divorțeze). Legătura sufletească profundă dintre cei doi soți este însă, crede pînă la capăt Elena, mult prea puternică pentru a fi umbrită de defectele și trădările partenerului ei pe viață și după moarte. Încă dinainte de ruptura propriu-zisă, misoginismul bărbatului pare a o deranja cel mai mult: „Între el și mine există o legătură sufletească pe care nu

a putut-o rupe felul lui de a gîndi, felul lui de a socoti femeia în genere. E o afecțiune amestecată de încredere pînă într-un anumit punct; încredere atît cît poate să aibă un om într-un animal domestic, credincios și înțelept din partea lui, încredere cît poate să aibă femeia jignită în ceea ce are mai bun în ea, în acel pur omenesc, dar în orice caz, o reciprocă încredere în cinstea desăvîrșită a fiecăruia din noi. Îmi iubesc bărbatul și îl stimez pentru calitățile lui morale și intelectuale, cari nu pot fi puse la îndoială. Dar îl plîng p[entru] ideile lui preconcepute asupra femeii; ar avea sigur m[ai] mult de la viață și ar trăi și el cum aș trăi și eu acea desăvîrșită încredere, acea nealterată vibrare comună a sufletelor, acel ideal care nu e numai o născocire a minții înfierbîntate de poet, ci o realitate pe care o pot afirma cu toată experiența ce mi-o dau șapte ani de iubire." În timp, diarista îi va adăuga și alte fațete ale personalității complicate ale bărbatului de care se va simți, orice-ar fi, mereu fascinată, mereu legată. La cîțiva ani de la ruptura propriu-zisă, îl consideră „slab în fața Doamnei Vanității", care l-a transformat dintr-un stejar în salcie și dintr-un condur într-un canar crescut în colivie. Îi găsește varii scuze (naivitatea de copil, ambiția ieșită din comun, anturajul inferior, care îi stîrnește femeii o vie repulsie), se roagă lui Dumnezeu să-l apere de rele, apoi revine: „Nae e un om slab; e un om de cap, dar nu de acțiune. Strălucește ca aurul, dar nu ca diamantul: ca aurul se poate transforma în praf. Inteligența lui rară poate cuceri nenumărate spirite, dar mîna lui nu poate stăpîni pe nimeni; el e cel stăpînit de toți și de toate. Și în primul rînd e stăpînit de dorința de a stăpîni...".

Dar combustia iubirii pentru acest (fals) stăpîn e la fel de intensă ca întotdeauna. Indiferent cu ce încearcă să își umple timpul – lecturi, plimbări, vizite, concerte ș.a.m.d. –, Elena nu îl poate uita și nici iubi mai puțin pe soțul în absența căruia se simte adesea o „epavă, o epavă vie, care poartă cu durere înfrîngerea". Cînd nu se revoltă, schimbîndu-și sensul suferinței și chiar condiția: se declarată atunci nu o mare învinsă (cum știe că apare în ochii unora), ci o secretă învingătoare. Căci își înțelege dragostea *colosală*, chiar și neîmpărtășită, drept garantul suprem al supraviețuirii și catalizatorul întregii existențe: „Am puterea de a crea o dragoste și de a o întreține deasupra și peste toate încercările de distrugere venite din afară și chiar de la el. Îl iubesc cu sau fără știința lui. Îl iubesc fiindcă îl iubesc. Și știu că nu merită această iubire, dar i-o dau fiindcă e a lui". Nici nu ne mai mirăm de faptul că suita de interogații disperate și răspunsuri frînte pe care jurnalul o înregistrează la moartea bărbatului („Nae, Nae, cum e cu putință ca tu să nu mai fii? Niciodată n-o să mai vorbesc cu tine? Niciodată n-o să te mai văd? Niciodată, niciodată. Tu să mori și eu să rămîn aici? Nu, Nae, nu. Nu tu ai murit azi, ci eu. Tinerețea mea, viața mea toată se stinge azi. Toate iluziile mele și toate visurile mele au murit azi, fiindcă eu nu am trăit decît pentru tine și pentru copilașii noștri") depășește, prin intensitate, orice altă manifestare a suferinței mărturisite diaristic.

Jurnal cu și fără Nae Ionescu este, cu siguranță, unul dintre cele mai triste jurnale de dragoste care au apărut în ultimele decenii în literatura noastră. Dar și, paradoxal, una dintre cele mai elocvente dovezi ale faptului că autoarea lui nu a fost, cum s-a crezut, „singură ca o sihastră, moartă printre vii"...

O „VIZITĂ” ACASĂ (II)

Şerban AXINTE

A doua perspectivă este cea a transfugului, care observă lumea şi o înţelege pe măsură ce împărtăşeşte celorlalţi impresiile sale. Trece în revistă anomaliile şi paradoxurile cu care se confruntă la tot pasul în timpul vizitei „acasă”. Momentul întâlnirii cu familia este crucial în economia romanului. Avem de a face cu un personaj colectiv bizar, ce pare dirijat subtil de un marionetist absent. Acest personaj apare în carte rememorat de câteva ori: „sosirea mea acolo a fost şi ea dificilă. Gândiţi-vă, doar că din prima clipă când am intrat în aeroport mi-au defilat prin faţă fel de fel de figuri – toate în mod egal de necunoscute. Eu însă ar fi trebuit să recunosc în fiecare dintre ele pe cineva. Teoretic, erau fiii, fiicele, nepoţii, strănepoţii fiinţelor care îmi fuseseră apropiate în prima parte a vieţii mele. […]. – Poate o să vi se pară o fantezie, dar ştiu că atunci, în clipa aceea, mi-a trecut prin minte prima oară un gând care mi-a tot revenit. Oare cine sunt toţi aceşti oameni? m-am întrebat Sunt oare chiar urmaşii celor care mi-au fost cândva apropiaţi […] Sau sunt doar nişte străini, pregătiţi să joace acest rol”. Aici se află strecurată una dintre mizele romanului. Care este de fapt realitatea? Cea a faptelor aşa cum sunt ele prezentate sau cea orchestrată de marionetistul omniscient? În spatele aparenţelor se ţese o altă prezenţă, cea a individului scindat între lumi care încearcă să deslușească măcar pentru sine înţelesul adevărat şi profund al cuvântului „acasă”. Itaca lui Traian Manu e un topos iluzoriu, mai ales pentru că nu-l aşteaptă Penelopa. Ea păşeşte alături de el, dialoghează cu el despre un fel de moarte a spiritului ce anunţă o alta concretă şi apropiată.

Dosarul „Savantul” reprezintă o a treia perspectivă. El nu este doar o oglindă a unei societăţi orchestrate de un aparat represiv foarte bine pus la punct, ci şi mijlocul prin care i se oferă cititorului accesul la realitatea operei şi la intenţia auctorială. În roman sunt inserate mai multe file din acest dosar de urmărire a „Savantului”, care pot fi citite şi ca o prezentare sintetică a tuturor actelor de viaţă ale bătrânului profesor. Devierile de la realitatea concretă existente în acele file amintite au şi ele însemnătatea lor: prin ele se observă uşor ficţionalizarea seacă a unui destin compus din scenele de interes pentru aparatul opresiv. Viaţa e totuşi *în altă parte,* în mintea superanalitică a reputatului om de ştiinţă. Amănuntele care scapă atenţiei personajelor se recompun prin viziunea auctorială, aflată în strânsă legătură cu perspectiva din ce în ce mai amplă a cititorilor. Traian Manu nu înţelege această lume în care „acasă se vorbeşte în şoaptă”, expresia lui Stelian Tănase. Se grăbeşte să judece un tip uman, fără a intui cauzele ce-l fac pe acesta să fie aşa cum este. Cititorul ştie, de pildă, de ce personajul nu mai găseşte acele bileţele cu adrese şi contacte. Ştie perfect de ce lumea se comportă nefiresc în preajma sa şi de ce singurii oameni de încredere sunt vărul Victor şi profesorul Stan. Traian Manu nu are însă nici o bănuială: „Ce tabel e ăsta? – Tabelul cu telefoanele şi adresele persoanelor care au solicitat întrevedere cu Manu Traian în seara conferinţei. Ne-au fost puse la dispoziţie de sursa Bădescu. Întrevederile nu s-au efectuat, adresele le-a sustras înainte sursa Bădescu, vărul Transfugului, chiar din buzunarele lui”.

Oglinda imperfectă

Identitatea profundă a protagonistului este relativ greu de dedus din solilocviile sale şi din dia-

logurile pe care acesta le poartă cu ceilalți, în special cu soția sa Christa. El nu se caută pe sine, ci constată mai degrabă ceea ce nu este. Este un ins scindat, fără loc, ce își pune întrebări la care nu găsește răspuns. Întreg romanul este străbătut de o anumită problematică a oglindirii. Cioburile sale răspândite peste tot redau de fiecare dată câte un nou detaliu: „Ce caut eu aici? m-am întrebat într-o dimineață, când am dat cu ochii de fața mea, în oglinda de la baie. Mirosul greu, umed al băii peste care s-a pulverizat în grabă un deodorant ieftin. Fața străină, miraculos întinerită, pentru că fără ochelari o vede încețoșată în oglinda de proastă calitate". Procesul oglindirii stimulează și o judecată identitară. În dialogul cu sine din fața acestui mediu înșelător, în fața acestei oglinzi imperfecte, Traian Manu mărturisește ceva despre condiția transfugului: „Cine mi-a dat o mână de ajutor, cine mi-a trimis o vorbă sau câteva rânduri de încurajare în toți acei ani grei când trebuia mereu să fiu cel mai bun ca să primesc cel mai puțin, pentru că eram străin?".

Capitolul serial *Dosarul „Savantului"* este cel care întretaie narațiunea propriu-zisă și oferă, după cum am mai spus, foarte multe informații despre modul în care opera cel mai puternic și de temut instrument al regimului opresiv, Securitatea. Am revenit la această problematică pentru că ea ține și de structura romanului. Inserțiile funcționează ca niște contrapuncte în discursul narativ, aducând în text fragmente din realitatea prozaică ce contrastează puternic cu cealaltă realitate, una maximală, intensificată prin ritmurile de viață și de moarte, de călătorie între lumi ale *Odiseei*: „Sosind la capătul de dincolo al apelor, la poporul cimerian, pururi învelit în ceață și întuneric și pe care în veci nu-l vede soarele...".

Tot legat de construcția romanului sau, mai bine zis, de organicitatea operei Gabrielei Adameșteanu în ansamblul ei, funcționează un anumit simț al cronologiei. Aici nu mă refer doar la organizarea evenimentelor din cartea de față, ci la apariția neașteptată, mai bine zis – o menționare într-o secvență, a unui personaj secundar: Letiția Arcan, acea Letiția Branea din *Drumul egal al fiecărei zile*. Interesant este că acest personaj primește numele de Arcan abia în *Provizorat*, un roman publicat după șapte ani de la prima ediție a *Întâlnirii*. Se poate deduce de aici o anumită emancipare neostentativă a *secundarului* în raport cu *principalul* ușor sesizabil. Pentru înțelegerea profundă a operei Gabrielei Adameșteanu e necesară, chiar obligatorie, o lectură a secundarului: „*les campes d'esclaves sous la bannière de la liberté*. Citatul l-am cules din cartea lui Camus, pe care Letiția Arcan a uitat-o la noi când a fost ultima oară, și ce speriată a venit după ea, o adusese bărba-su, la ultima lui călătorie *Afară*!".

Ultima întâlnire

O altă chestiune, deloc lipsită de importanță, este cea a generațiilor: *generația expirată* versus *generația așteptată* (titluri de capitole) introduce o anumită tensiune alimentată de forța celor două poluri opuse pe care le reprezintă și prin care ele se definesc. Nu este vorba despre vreun conflict între generații, cum s-ar putea crede. Securitatea este cea care modifică identități și caractere, le dispune în contrast. Autoarea, prin simpla numire a celor două scurte capitole, imprimă acelor secvențe o dimensiune morală, lipsită însă de teză.

Dacă romanul începe cu un coșmar, de care cel care îl trăiește este mai mult sau mai puțin conștient, desfășurarea narativă conține în *background* dimensiunea subtilă a visului. Acesta nu se reduce la coșmar. Există o adevărată problematică a somnului ce revine periodic în scriere – el este un mediu, un liant între două lumi ce se oglindesc una în cealaltă și de multe ori se resping. Sfârșitul cărții conține un solilocviu al despărțirii de lume. O recapitulare analitică întreruptă din când în când de cuvintele Christei. Amintiri, frânturi, confuzii, uitare, tăcere, întâlnire: „A fost singura zi din viața mea când m-am gândit că ai murit. În sinea mea știam că de fapt nu se poate, pentru că noaptea, atât de des, te visam! Deci undeva tu trebuia să mai exiști. Și acum, când în sfârșit ne-am întâlnit, n-are rost, crede-mă, să mai fii supărată! Un singur lucru mi-a rămas confuz, dacă atunci, în tren, când mă ascundeam de controlor, eram treaz ori visam...". Traian Manu trece dincolo simțind că după întâlnirile sale realizate, una, mai importantă decât toate, îi scapă: cea cu el însuși.

PRIMA AUTOBIOGRAFIE ROMÂNEASCĂ

Adrian ROMILA

Descoperit tîrziu, la ceva ani după scrierea lui (1845), manuscrisul boierului moldovean Teodor Vîrnav a fost publicat de către Artur Gorovei, prima dată, în 1893, într-o revistă celebră, pe atunci („*Gazeta Săteanului*"). În 1908 a ieșit în volum, cu prefața aceluiași, iar edițiile au continuat, la mari intervale de timp, după aceea. De fapt, cele 65 de file, legate și scrise „cu slove vechi, frumoase și citețe, pe coli întregi de hîrtie verzie, în formatul 34 cm lungime pe ½ lățime", după cum mărturisește Gorovei, au fost primite de la ginerele autorului, care le păstrase, împreună cu alte hîrtii personale ale socrului său. Era vorba nu doar despre o relatare scurtă a vieții lui Vîrnav (născut lîngă Tecuci, în 1801, mort pe la 1868), consemnată de el însuși, ci și de o felie din lumea Moldovei de început de secol XIX. De aici, interesul pe care l-a trezit textul, căci evenimentele biografice sînt prea mărunte (ramificațiile complicate ale familiei, multitudinea de locuri și de posturi existențiale) și prea disparat prezentate, pentru a rămîne în memoria posterității.

Originar din boierimea măruntă basarabeană, Teodor Vîrnav a simțit mereu nevoia să-și dezvăluie detaliat descendența, precum și mulțimea de părinți adoptivi și stăpîni în grija cărora a fost lăsat, în anii copilăriei și ai adolescenței. Probabil trebuia să sublinieze, de fiecare dată, în fața eventualilor cititori (interesantă formă de legitimare publică, pentru cineva fără pretenții de scriitor!), că a crescut prin propriile puteri și că toată mica avere acumulată, ulterior, a fost obținută prin eforturi cinstite. De aceea existența sa n-a fost niciodată una ușoară, după cum lasă să se înțeleagă. Cînd la Soroca, cînd la București, cînd la Iași, Sibiu, Fălticeni sau Tecuci, micul Teodor a fost ucenic pe la tot felul de prăvălii, mai mereu pe drumuri, vulnerabil în fața autorității străinilor, toate — contexte care-i marchează formarea. Naratorul a călătorit, a muncit, a cunoscut iubiri pasagere, a sustras copilărește bunuri, a mîncat bătaie, a învățat pe apucate și, în general, a fost lipsit de stabilitatea afectivă și pedagogică de care beneficiau cei cu o stare mai bună. Treptat, a ajuns în funcții (secretar, scrib, strîngător de taxe, arendaș) care i-au permis să strîngă o mică avere, devenind, din 1822, moșier, stabilit, după căsătorie, în 1831, la Iași. Acolo s-a aflat cînd a hotărît să-și scrie „istoria", terminată în liniștea meritată, după atîtea peripeții: „Aceasta este istoria vieții, creșterii, învățăturii și a unora din cele mai însămnate priclucenii ce s-au întîmplat cu mine de la nașterea mea și pînă acum. Cele ce se vor mai întîmpla cu mine, de astăzi înainte, nu-mi sînt cunoscute; rog însă pe atotputernicul D-zeu ca să mă păzească de năpăstuiri, de judecăți și de datorii, și sfîrșitul meu să se încheie cu bine. Amin, amin".

În comparație cu un Radu Rosetti, Ion Ghica sau G. Sion, micuța carte a lui Vîrnav pălește, și ca stil (greoi, repetitiv, cu multe arhaisme rusești și grecești), și ca dispunere a referințelor. Dar pentru decupajul-frescă al lumii moldave din trecut și pentru impulsul de-a scrie liber, spontan, fără a avea o antumitate sau vreun fundal cultural (autorul a fost un autodidact și a regretat lipsa unei educații pe care și-ar fi putut-o face inclusiv „în Austria și Sacsonia", unde ajunsese, la un moment dat), paginile sale rămîn, în multe pasaje, drept veritabile documente de viață cotidiană valahă. Și pentru prima jumătate a veacului XIX, noi nu prea avem, s-o recunoaștem, de unde interesul pentru asemenea texte. Redau, fără alte comentarii,unul

dintre pasaje, fermecător prin bogăția detaliilor și prin cîteva reușite estetice (portretul, de ex.). El descrie viața la București, la curtea boierului grec Constantin Ladá, unde naratorul ajunsese exact în vremea „ciumei lui Caragea": „iscîndu-se ciumă în București, Ladá dimpreună cu niște rudenii a sale ce trăiau acolo au fugit afară la un sat aproape de tîrg, anume Afumații, a kneazului Ipsilanti, ce îl ținea în posesie niște prietini ai lui, unul Dimitrie Duca și altul Andrei Iustinian, ce au trăit aicea în Basarabia, și m-au luat și pe mine dimpreună cu dînsul. Acolo am petrecut pînă iarna, dimpreună cu mulți boieri aseminea fugiți de frica ciumii, între care era și consul franțuzesc de atuncea Mosiu Ledu, și pentru că o slugă sau două a acestui de pe urmă s-au molipsit și au murit, apoi Ladá iarăși s-au întors la București și s-au închis în casa lui în hanul grecilor, și, ca unul ce se temea foarte de moarte și de molipsire, apoi cînd ieșea afară în tîrg ca să auză novitate, pe noi toate slugile ne închidea înăuntru în casă cu lăcată și cheia o lua cu dînsul, iar cînd se întorcea înapoi, își lăsa afară la afumătoare benișul ca să se curățească de molipsire, și noi cu altă nu ne îndeletniceam, decît numai priveam la uliță pe ferești și videam cum căra cioclii trupurile morților ciumați. În asemenea închisoare am petrecut mai bine de jumătate de an. Dar pînă voi istorisi cele ce s-au întîmplat cu mine după contenirea ciumii, *voiesc a scrie cîte ceva* (s.m., AGR) și pentru însuși pocrovitelul meu Constantin Ladá. În vremea aceea, el era în vîrstă de peste 30 ani, holtei, frumos la față, cu ochii albaștri, cu părul negru, la stat de mijloc, cu căutătura veselă și priicioasă, iubea să aibă masă curată de 7 sau 8 feluri de bucate, vin bun și desert, și avea mare plecare asupra gastronomiei. În posturi, miercurile și vinerile postea, însă cu bucate de pește proaspăt adus în ființa lui viu din apa Dîmbovița ce curge prin mijlocul Bucureștilor. Afară de naționalnicele limbi grecește și românește, vorovea slobod nemțește, franțuzește și italienește. Purta straie turcești, antiriu de suvaia și de cutnie, se încingea cu șal turcesc, giubea de samur, biniș de postav englizesc floare străină, și în cap adeseori purta un ișlic ca fanarioții de la ?arigrad, din pielcele de Krîm brumarii și foarte supțiri la păr, și făcut în chipul și în mărimea coșurilor cu care se prinde pe la noi pește caras de prin iazuri. Dimineața, după ce se îmbrăca și bea cafea nemțească sau ciocaladă, se ducea în piața Lipscanilor și acolo petrecea pînă la 12 ceasuri; atuncea venea la masă cîte cu doi sau trei prieteni, mînca bine și se odihnea. După masă, în disară, se suia în caleașcă cu doi cai buni, în coadă lua lachei și se primbla pe podul Mogoșoaii (cea mai frumoasă uliță a Bucureștilor) dimpreună cîte cu unul din prietini, dar mai adeseori cu conțulatul nemțesc. Sara juca cărțile pe la cunoscuți, dar mai de multe ori la gheneralul conțulatul rosienesc de atuncea Kiricov, unde se număra și unul din închinătorii ghenerălesii lui cei tinere. Avea intrare pe la casele boierilor, însă mai multă pe la a conțulaților europieneștilor puteri ce locuia pe acea vreme în București. Era om însemnat la ocîrmuire, și la toate pricinile ce urmau între cei mai cu stare negutători totdeauna se orînduia mediator. Ținea magazia la hanul lui Șărban Vodă, cu mărfuri de Austria și Sacsonia, pe care le vindea nu cu cotul, ci cu rădicata. Mai ținea în tovărășie cu o cumpanie otcupuri, precum ocne, vămi și poște, pentru cari avea doi osăbiți pricacici și un gramatic (pismovoditel), care în acea vreme era pomenitul mai sus Ianachi."

Prima mărturisire fără ocolișuri și preambuluri teoretico-morale a unor etape biografice (de reținut, de pildă, inițierea erotică a naratorului, făcută la Sibiu!) – iată ce este cartea lui Teodor Vîrnav (*Istoria vieții mele*, Humanitas, 2015, postfață de Laurențiu Faifer). Și pentru caracterul ei de pionierat, într-o literatură care a cunoscut tîrziu genul memorialistic cult, e o realizare remarcabilă.

LITERATURA AZI

UN DEBUT ÎN FORŢĂ

Livia IACOB

O obişnuinţă nocivă a editurilor prestigioase, astăzi, în spaţiul românesc face, mimînd cumva aparenţele salvatoare ale democratizării pieţii literare, ca debuturile literare fulminante şi îndelung trîmbiţate să dicteze nescrisa regulă a succesului, chiar dacă, în unele cazuri (răsunătoare prin lipsa de verticalitate şi autosuficienţa autorilor în cauză), distanţa dintre orice criteriu axiologic virtual aplicabil şi evidenţa operelor în sine se dovedeşte a fi uriaşă. Reacţiile criticilor literari faţă de acest fenomen rămîn sporadice şi lipsite de un impact real, în vreme ce piaţa cealaltă, a cititorilor (din fericire încă suficient de educaţi şi dornici să-şi exprime, măcar folosindu-se de mijloacele de socializare pe care le au la îndemînă, dezaprobarea faţă de impostură), pare să fie singura capabilă să-l amendeze. Într-un asemenea context, nici nu e de mirare că mulţi autori aleg deliberat să se plaseze sub umbrela anonimatului sau să-şi amîne timp îndelungat debutul, de teama unor aversiuni inexplicabile sau, pur şi simplu, descurajaţi, intimidaţi fiind de avalanşa aşa-ziselor „best-seller-uri”.

Printre aceştia din urmă se numără şi Caliopia Tocală, autoare pe cît de matură şi stăpînă pe pîrghiile literarităţii, pe atît de modestă în arborarea statusului specific, pe care dacă în chip explicit nu-l repudiază, îl ţine, am fi tentaţi să spunem, cel puţin la o distanţă convenabilă, atît cît să nu interfereze cu „cealaltă existenţă”, cea profesională. Aflată încă în căutarea genului care să se potrivească mai bine scriiturii sale, aceasta debuta în forţă, la finele lui 2014 la Editura Opera Magna, cu două romane, *În captivitate* şi *Simfoniile destinului*, şi trei piese de teatru dispuse în tot atîtea volume, şi anume *Captivi*, *Vieţi duble* şi *Alter ego.* Un început de drum pe care-l salutăm, considerînd că merită întreaga noastră atenţie atît datorită spectaculoaselor abordări ale unor teme pe care le-am fi putut crede lipsite de interes în lumina actualităţii (cum ar fi, de pildă, banalele, dar diabolicele relaţii de familie), cît şi ineditului practicilor textuale cărora scriitoarea le oferă postura de lider într-un *mise en place* extrem de expresiv, reuşind să construiască un fin dialogism între propriul epic şi teatralitatea tensionată a discursului destinat punerii în scenă.

Ceea ce rămîne, înainte de toate, definitoriu pentru volumele despre care vorbim este tematizarea (şi implicit reactualizarea fertilă) a cel puţin două aspecte care au făcut carieră în istoria literaturii europene cu cîteva decenii în urmă. Pe de o parte, cititorul se vede în toate textele confruntat, *ex abrupto*, cu îngroşarea voluntară a răului existenţial, cu stilizarea maladivului într-o linie ce vădeşte interesul de natură *psihologică* (nu psihanalitică, pentru că personajele textelor de faţă nu vor nici o clipă să se vindece, nu caută să scape din prizonieratul şi deznădejdea provocate de trăirea paroxistică a clipelor domestice) pentru problema bolii şi chiar îl adînceşte, orientîndu-l către abisalul anormalităţii. Pe de altă parte, într-un subtil joc de oglinzi în care totul se distorsionează pentru a se recompune sub o nouă şi mult mai misterioasă faţetă, tema însăşi trece de foarte puţine ori în prim-planul desfăşurării epice sau dramatice, pentru a lăsa loc unor complicate ceremonialuri sub directă înrîurire textualistă, de la simplele trimiteri intertextuale şi pînă la dialogismul de ansamblu.

În fapt, Caliopia Tocală este mai degrabă tentată să încerce o autentică recuperare a tragicului, fără a fi interesată de şi fără a da neapărat crezare valenţelor lui cathartice. Ea urmăreşte parcimonios relevarea dimensiunii tragice a absurdului, pregnant devoalată prin condiţia de etern prizonier a omului (supus caznelor infernului conjugal, atît de inspirat denumit odinioară de Alain Bosquet cu sintagma *infernul tandreţii*) şi îşi propune să ofere o interpretare coerentă – prin intermediul unor trucate şi simpliste „biografeme” ce sînt, pînă la urmă, chipurile voit schimonosite ale unor alteri bifurcîndu-se psihotic, în maniera cunoscută a

lui Alfred Hitchcock – cu privire la rătăcirea individului în labirintul propriei recluziuni.

Procesul este unul extrem de complicat și atestă o foarte exactă apropiere a autoarei de ceea ce s-a numit literatura absurdului, sau, după alți teoreticieni, literatura absurdă. Anormalitatea în care personajele sale plonjează deliberat (Sonia, Isabelle) sau accidental (Robert Vaida-Moruzi) reprezintă o constantă a acestor scrieri, la fel ca și lumea închisă în care ele își controlează reciproc existențele, de unde și gradul sporit de ambiguitate care dă un farmec cvasi-detectivistic narațiunilor și dramaturgiei din volumele mai susmenționate.

Unitatea tematică a volumelor este ilustrată cel mai vizibil pe axa textelor *În captivitate* și *Captivi*, unde pe primul loc stă consimțirea voluntară sau sub semnul obligativității din cuplu a personajelor la supliciul claustrării, din care decurge dureroasa, maladiva lor însingurare. Aruncați în infernul domestic, despre care se poate lesne bănui că este imaginea căsniciei eșuate, Sonia și Robert se îmbolnăvesc și se înnebunesc reciproc, împingîndu-și deznădejdea pînă în pragul, mereu amînat, al dorinței de a ucide. Cuplul lor infernal, o reluare intertextuală a modelului instituit de Caragiale, în *Conu' Leonida față cu reacțiunea*, și mai tîrziu de Ionesco „rescrie" și multe locuri comune ale literaturii absurdului, cum ar fi precipitarea limbajului oamenilor care dialoghează nu între ei, ci cu absolutul, dar și așteptarea nefinalizată, ambele specifice teatrului ionescian sau beckettian. De altfel, aceste aspecte au fost destul de bine limpezite în *Teatrul absurdului*, lucrare publicată în 1961, în care Martin Esslin nota: „Teatrul absurdului tinde să exprime propria sa conștiință asupra lipsei de sens a condiției umane și asupra inadecvării abordării raționale prin abandonarea deschisă a procedeelor rațiunii și a gîndirii discursive".

La fel ca Sisif, exemplul simbolic ales de Albert Camus pentru ilustrarea propriilor teze, și personajele Caliopiei Tocală sînt condamnat la o îngrozitoare pedeapsă: să conviețuiască și să asiste neputincioși unul la suferința celuilalt (căci, în vreme ce suferința femeii este reală, fiind provocată de o maladie îngrozitoare, pe care o trăiește paroxistic, pînă în momentul pierderii lucidității, suferința pe care partenerul său este chemat să o îndure e cauzată de imposibilitatea de a-și salva ființa iubită). Pasivitatea cu care își trăiesc viața de zi cu zi, supunîndu-se reciproc la pedepse și îndurîndu-le cu stoicism, îi transformă în eroi absurzi. Dar dacă Sisif iubește viața și astfel, prin refuzul morții, înfrînge absurdul, sustrăgîndu-se suicidului, Isabelle și Robert eșuează dramatic în a-și păstra echilibrul, inventînd chiar o societate aeriană care vinde bilete de avion pentru sinucidere, văzută aici ca unica posibilitate de a evada din infernul conjugal: „Bine, bine, vă fac rezervările. Da, o mie de bilete pentru avion, o mie pentru tren și o mie pentru vapor. Încă trei mii de persoane care vor să se sinucidă. Cum numai o mie? A, fiecare vrea cîte trei bilete. Unul pentru avion, altul pentru tren și al treilea pentru vapor. Ca să fie sigur. Dar, doamnelor și domnilor, și avionul și trenul și vaporul pleacă în aceeași zi, în prima zi de Paști. Cum nu contează? Fiecare va fi în toate trei în același timp? Este imposibil. Să fim raționali. Doamnelor și domnilor, nu înnebuniți. Uite, vă fac o favoare, ca să continuați să fiți raționali. Voi aranja în așa fel încît avionul să decoleze dimineața, trenul să plece la prînz, iar vaporul seara. în felul acesta este sigur că nu veți rata sinuciderea".

Nici viața de zi cu zi, nici sinuciderea așadar absurdul existenței, lipsa de sens a existenței. Dincolo de faptul vizibil pe parcursul amplei desfășurări epico-dramatice purtînd marca scriitoarei ieșene, anume că sîntem produsele culturale ale propriilor noastre lecturi, suprapersonajul acestor texte (a cărui esență, sublimată la nivel semantic, se disemineazǎ sub nume și identități diverse) este silit să trăiască o dramă pe care, în fond, și-o poate lesne închipui oricine: drama omului forțat să ducă o existență ce nu-i vine ca turnată, pe care nu și-o mai dorește, dar față de care nu-și îngăduie libertatea de a o părăsi. O dramă a cărei soluționare nu poate veni decît o dată cu dulcea eliberare a morții, ne atenționează, complice și tragic în finalul unui roman, scriitoarea pe tonul grav cu care semnificația textelor sale ne-a obișnuit: „În clipa următoare înțepeni, apoi, ca și cînd ar fi vrut să fugă din fața unei primejdii, se rostogoli, încercă să se ridice, dar nu reuși, trupul i se contorsionă, o spumă murdar-albicioasă se ivi în colțul gurii, înroșită imediat de firișoare de sînge, intră în convulsii, după care rămase nemișcat". Iată cum personajele se văd supuse unui proces permanent de descompunere, își pierd simțurile și se estompează treptat, cuvintele emise și trupurile în zvîrcolire rămînînd singura dovadă a existenței lor. Ele se mișcă într-o lume extrem de mică, prinse într-o capcană din care nu pot sau nu vor să iasă, lucru care determină cuplul să se metamorfozeze în exponentul unui joc grotesc, jocul fiind o dominantă scrierilor de față din care se desprind zădărnicia, neputința, plictisul și inutilitatea vieții.

CARTEA „TIMPULUI MISTREȚ”

Theodor CODREANU

Nefiind un răsfățat al criticii (deși despre el s-au exprimat personalități precum George Bălăiță, Marian Popa, Ștefan Oprea, Cristian Livescu, Al. Dobrescu, Teodor Pracsiu, Daniel Dragomirescu ș.a.), Ion Gheorghe Pricop nu și-a permis să publice cărți de duzină, fapt oglindit și de ritmicitatea editorială, începînd cu debutul editorial din 1984, cîștigător fiind al concursului de debut în volum (*Corăbii în septembrie*, proză scurtă, Editura Junimea, Iași) și pînă în anul de grație 2015, interval în care a mai publicat, la edituri importante, volumele: *Călărețul de Os* (proză scurtă, Editura Cartea Românească, București, 1991), *La coada cometei* (roman, Editura Porto-Franco, Galați, 1997), *Balada vîrstelor* (poezie, Editura Cartea Românească, București, 2004), *Caligramele destinului* (poezie, Editura Timpul, Iași, 2006), *Terapiile invocației* (poezie, Editura Timpul, Iași, 2008), *Confortul Inorogului* (poezie, Editura Dacia XXI, Cluj-Napoca, 2011), pentru ca, în ultimii patru ani, să se reîntoarcă la proză, trudind la o trilogie romanescă remarcabilă: *Paradigma deșertului* (I, *Vremea moliilor,* II*, Roșu și galben,* III, *Vînătoare cu suspans*, Editura Timpul, Iași, 2015). În total, aproape 1300 de pagini.

Nu toți prozatorii, autori de „romane”, sînt și romancieri, după o subtilă distincție făcută de Radu Aldulescu. Prozatori sînt mulți; romancieri – puțini, capabili adică să depășească tentațiile lirice de povestitori. Romanul presupune construcție, „cruzime chirurgicală”, detașare obiectivă (capabilă să augmenteze subiectivitatea, acel *suflet* rebrenian, ca forță a naturii), crearea de lumi inconfundabile și personaje care ies din simplele cadre narative, dobîndind identitate de stare civilă, cum se pronunța G. Ibrăileanu relativ la Caragiale. Odată cu apariția trilogiei *Paradigma deșertului*, Ion Gheorghe Pricop, îndrăznesc să spun, face saltul de la excelentul povestitor care este atît în prozele scurte, cît și în „romanul” *La coada cometei*, la condiția de romancier, aspirînd chiar la formula *romanului total*, *rotund*, de sorginte rebreniană. Formula stendhaliană a romanului realist se cuprindea în imaginea *oglinzii purtate de-a lungul unui drum*, faimoasa „felie de viață”. Rebreanu o va corecta esențial, aspirînd la o *oglindă totală*, delimitîndu-se și de contemporanul său Wladyslaw Reymont (1867 - 1925), cu care a fost comparat. Vladimir Streinu (dar nu numai) considera *Răscoala* „o fidelă punere în practică a dogmei realiste a lui Stendhal”. Am demonstrat, cu ani în urmă, că nici vorbă de așa ceva. Reymont însuși se străduise să depășească rețeta realismului secolului al XIX-lea și Rebreanu, în conferința despre prozatorul polonez, duce la împlinire propria viziune la nivel conceptual-estetic, reproșîndu-i autorului *Țăranilor* reducția la predominanța „filmică” de „gesturi și grimase” și lipsa *sufletului*. De la oglinda unică, Reymont trecuse la o „serie întreagă de oglinzi”, Rebreanu adunîndu-le într-o *oglindă totală*, ceva similar cu *armonizarea ideilor* în camera cu *pereți de oglinzi* a lui Eminescu sau cu *polifonismul dialogic* al lui Dostoievski analizat de Mihail Bahtin, ceea ce e mai mult decît *pluriperspectivismul* lui André Gide sau tehnica *oglinzilor paralele* la Camil Petrescu și Hortensia Papadat-Bengescu. „Sufletul” însemna la Rebreanu elementul coagulant al „seriilor de oglinzi” în una *sintetică*, simultaneizînd ființa unei lumi, bunăoară a satului românesc sub chemarea *glasului pămîntului*, dar păstrînd perspectiva diacronică. Într-un eseu despre Georg Trakl, Heidegger observa că un mare scriitor scrie, de fapt, o singură Carte, poate ceea ce visase să facă și Mallarmé. Este și năzuința secretă a lui Rebreanu. În acest sens înțelege și Ion Gheorghe Pricop rotunditatea construcției sale numită *Paradigma deșertului*. Scriindu-și opera, „scribul” narator respinge formula stendhaliană, numită de el „longitudinală”, curgere cronotopică „din amonte spre

aval" (II, p. 74), simultaneizarea permițîndu-i oricînd întoarcerile în timp, derutantele rupturi cronologice moderne. Autorul respinge și apetența pentru detalii din proza de analiză (la Cesare Pavese și Camil Petrescu), conservînd, în schimb, condiția „realistă" a demiurgiei creatorului („rolul de adevărat Dumnezeu peste universul personajelor"). Mai mult, *auctorele*, meditînd asupra căii *à rebours* „din aval în amonte", se-ntreabă retoric: „Prefera forma circulară sau *sferică*. În care faptele se adună, spre a se articula unul pe celălalt, și acțiunea se dezvoltă *in extenso*?" (II, p. 75). Ascultînd vocea de *dincolo* a fostului său prieten, poetul din Șur, Ioan Al. Anghelescu (în care e ușor de recunoscut poetul Hușilor, Ion Alex. Angheluș, m. 1986), naratorul-demiurg, ipostaziat în personaj al metaromanului *in acto*, se vede caracterizat ca scriitor astfel: „Acesta e harul dumitale: *ai viziunea totalității*. Ți-ai propus să prinzi, într-o singură lucrare, toate romanele care ți-au trecut, de-a lungul vieții, prin *minte și suflet* (s.n.), dar pe care, pînă acum, n-ai avut răgazul și inspirația să le torni pe hîrtie. Cam tot la fel ai procedat și cu poezia. Într-o *trilogie lirică* ai topit zeci de plachete și plachetuțe de versuri. Numai că… te lasă suflul." (I, p. 329). Aceasta e chiar drama creatorului-demiurg. Amenințarea de a fi părăsit de *suflu*, de *sufletul* care l-a bîntuit și pe ilustrul său înaintaș, Rebreanu. În fața primejdiei, autorul-personaj dă libertate totală personajelor sale, chemate să ducă la bun sfîrșit opera chinuitoare: *Finit coronat opus* (Ovidiu), încît romanul în autodesfășurare devine „o operă colectivă, a *autorului* și-a *personajelor* lui" (I, p. 21). Metaromanul seamănă izbitor cu misterioasa *Casă neterminată* a unuia dintre protagoniști, Chiríș Blănariu, țăranul devenit om politic al regimului Gon-Gon, casă locuită, rînd pe rînd, și de Alla, soția primarului Gelu Predoiu, și de fostul securist Alex, supraveghetorul scriitorului „local" Cornelius Demetrescu Rinick. Alex s-a reîntors în Timigeni nu doar în postură de „cadastrist", pentru punerea în practică a *Legii fondului funciar* a lui Iliescu, ci și pentru a-și împlini supraviețuirea în postcomunism, organizînd, în felul său, Vînătoarea finală, în contra viziunii naratorului Cornelius, care nici nu-l recunoaște ca personaj, reducîndu-l la starea de robot, substitut al *pirului* comunist, planta care, tăiată, răbufnește canceros din pămînt (II, p. 239). Lăsat în voia personajelor, romanul însuși este o Casă neterminată, protagoniștii făcînd presiuni enorme asupra romancierului Rinick să-și încheie opera fără de care nu este posibilă sărbătoarea finală a satului (500 de ani de atestare documentară, după cercetările monografistului Adrian Ispravă), încununată de Marea Vînătoare a Mistrețului, mereu amînată. Altminteri, această tehnică a *amînării cumulative* se constituie în regie estetică centrală a metaromanului *Paradigma deșertului*, avînd, în literatura noastră, exemplul ilustru al *Concertului din muzică de Bach*, concert în jurul căruia se petrec toate evenimentele mondene ale romanului Hortensiei Papadat-Bengescu. Amînarea cumulativă, contrapunctică este realizată de Ion Gheorghe Pricop printr-o inepuizabilă polifonie a vocilor narative, de la cea a naratorului clasic, obiectiv, pînă la fișele de creație ale lui Rinick, fragmente din romanul său anterior (*Singurătatea mistrețului-spiriduș*), mărturiile Allei, ale lui Gelu Predoiu, ale Magdalenei Blănariu, ale doctorului Mel, Jójó, Chiríș, Alex, Chivy, generalul Diaconescu, apoi, pagini de jurnal, scrisori, reportaje semnate de Alla în publicații județene, o povestire a lui Rinick apărută în revista *Tineri în agora*, scrisori ale lui Mary, femeia-păianjen, nemaivorbind de vocile țăranilor și ale celor care se adună la „terasa lui Modan", nouă ipostază a poienii fierăriei lui Iocan etc.

Materialul este enorm și l-ar fi putut sufoca pe autor, care se teme tocmai de… prolixitate (II, p. 75). Unele efecte, la nivelul acurateței stilistice, n-au putut fi evitate (epilogul putea lipsi, prezența lui fiind motivată doar de simetria compozițională și de solidaritatea dintre „scrib" și „mentalul" mulțimii); apoi, în lipsa din edituri a *capetelor limpezi* de altădată, unele erori, fie culegere și de redactare, fie de altă natură, n-au putut fi evitate, devenind imperioasă eliminarea lor la o nouă ediție. Plus de asta, Ion Gheorghe Pricop a pariat poate prea mult pe fonetismul moldovenesc, palatalizant, al unor personaje secundare sau episodice. Reușește, totuși, să dea o turnură idiomatică universului timigenian, neviolentînd suflul natural al limbii române, încît tărîmul creat de el devine inconfundabil precum Yoknopatawpha lui Faulkner, al cărei model este vizibil, invocat, de altfel, și printr-o proză a acestuia, *Ursul*, animal izomorf mistrețului timigenian. Ceea ce mi se pare remarcabil e că prozatorul-demiurg nu s-a lăsat învins de acumulările fragmentare, mozaicate, specifice naratologiei moderne și postmoderne, dîndu-le libertatea să se autogenereze într-o simultaneizare spațio-temporală dinamică, în care trecut, prezent și viitor stau împreună eminescian, fără înlănțuire cronologică (aparent, cel puțin),

cuprinzînd însă o întreagă istorie a satului românesc (dar nu numai), de la reformele agrare vitalizatoare, a lui Cuza și a lui Ionel C. Brătianu, pînă la reforma-capcană a comuniștilor și la reîmproprietărirea post-comunistă, ultimele ducînd la imaginea finală a dispariției satului întrupat de Timigeni, lăsat într-o falsă „libertate" autodevoratoare, cum observă și Gelu Predoiu: „Satul acesta se pierde în propria-i libertate" (II, p. 147).

Din acest punct de vedere, trilogia lui Ion Gheorghe Pricop intră în zona a ceea ce am numit, referindu-mă la ciclul romanesc *F* al lui D.R. Popescu, *antigeneză*, ca, de altfel, și *Moromeții* lui Marin Preda, începînd cu finalul primului volum și continuînd cu transformările comuniste și cu agonia protagonistului din al doilea volum. „Paradigma deșertului" (numită de autor și a *diavolului*, într-o primă versiune) este traversarea istoriei colectivizării încununate, paradoxal, cu legea funciară postdecembristă, care a pecetluit dispariția satului românesc, dispariție pe care scriitorul o constată încă din *Argument I*: „Într-o bună zi, m-am ridicat de la masa de scris, am ieșit pe poartă și-am luat-o pe uliță, în sus. M-am trezit pe dealul dinspre vest, acolo de unde poți să privești așezarea ca în palmă. Vă mărturisesc că mi-au dat lacrimile, descoperind că satul meu, cel care mi-a încîntat copilăria și tinerețea, nu mai este. Se petrecuse, fapta, tot timpul cît am stat cu ochii în cărți, cît am meditat la cursul vremurilor, într-un mediu închis? Nu, ele se anunțaseră de mult, încă de prin anii '60, cînd draconica politică a unui regim comunist a hotărît desființarea proprietății private asupra pămîntului, și înlocuirea acesteia cu proprietatea socialist-colectivistă. Era cea mai mare lovitură care se dădea țăranului și satului românesc. Evenimentele nu se declanșaseră și nu se destrăbălaseră în afara cunoașterii și conștiinței mele. Și totuși, păream pus în fața unui tablou bizar: Case dispărute, curți și grădini de altădată năpădite de bălării, niște stîlpi electrici cu firele spînzurînd în jos, rupte, murmurînd cîntecul trist al inutilității, cîte un cîine, cîte o pisică traversînd ulițele, și ele năpădite de scaieți. Pe strădușa mea nu mai erau copii, cîte o babă doar, rămasă pe ici, pe acolo, cîte un moșneag. Doamne, mă întrebam, cînd și cum s-au întîmplat toate acestea? Trăiesc, cumva, un vis urît, din care nu mă mai pot trezi?" (I, p. 7).

„Revelația" morții satului declanșează sentimentul culpei inteligheției care a asistat nepăsătoare la o apocalipsă fără finalitate. Răscoala din 1907 a trezit, într-o parte a intelectualității, complexul poporanist al *datoriilor uitate*. Fenomenul se repetă, însă prea tîrziu, și cu prozatorul Ion Gheorghe Pricop, putînd fi considerat de cei din jur căzut într-un fel de „nătîngeală poporanistă" (I, p. 28), cum este catalogat și Mel, medicul de excepție (fiu al satului), din primul capitol – *Facerea*, titlu care ar fi trebuit să semnifice și să ne îndrepte către o veritabilă *geneză*, iar nu spre moartea satului. Intrăm deja în plină apocalipsă mocnindă, declanșată de oameni, căci Apocalipsa, ne spune Părintele Stăniloae, nu e niciodată opera lui Dumnezeu, ci a oamenilor. Ea se manifestă ca „teroare a istoriei" (Mircea Eliade), iar aceasta îmbracă violența celui de Al Doilea Război Mondial, în momentul crucial al invaziei Armatei Roșii la 23 august 1944. În satul Timigeni, la nici optsprezece km de Prut, sînt încartiruiți soldați nemți care, în refugiul lor către Vest, au luat cu ei, ca trofee, tinere rusoaice frumoase. Cîțiva flăcăi primesc ordin de încorporare, între care prietenii din copilărie Tudor Mosor și Chiriș Blănariu. Tudor este chiar pe cale de a se însura, însă nunta eșuează, deoarece întîlnirea cu chipul rusoaicei îl răvășește de la prima privire. Ceva din fascinația „rusoaicei" lui Gib I. Mihăiescu? Nu, e mai degrabă dragostea în toată explozia ei primordială. Urmează un atac devastator al rușilor, ucigîndu-i nu numai pe nemți, ci și trofeele lor feminine. Tudor o găsește pe Vera, supraviețuindă, în tranșee, și iubirea îi determină să se ascundă în pădure. Considerat un dezertor, cei doi sînt vînați în inima codrului. Vera este luată prizonieră, supraviețuind (cel puțin în memoria colectivă) prin fructul iubirii cu Tudor, viitoarea Circăreasă (femeia-păianjen), personaj memorabil, care va fi iubirea vieții lui Gelu Predoiu, considerat protagonistul romanului, dar și un posibil *alter ego* al lui Cornelius Demetrescu Rinick. În realitate, personajul central rămîne Tudor Mosor, cel pe care *frica* din clipa morții îl transformă în Mistrețul mitic al Timigenilor.

Motivul mitologic al metamorfozei omului în animale, păsări, stele, flori, pești, gîngănii este străvechi, de la totemism la *Metamorfozele* lui Ovidiu, de la basmele populare pînă la miriapodul lui Kafka, lostrița lui Vasile Voiculescu și Mistrețul lui Ion Gheorghe Pricop. Gîngania lui Kafka este, altminteri, invocată în paginile romanului, însă la ceh, vorba lui D.R. Popescu dintr-un eseu despre metamorfoze, Gregor Samsa „nu visa că era gîndac, era chiar gîndac!" (*Corul morilor de vînt*, Editura Pallas Athena,

Focșani, 2015, cu o prefață a lui Constantin Coroiu, p. 58). Așa este și nu este cu Mistrețul lui Ion Gheorghe Pricop, confin, totuși, și cu *mistrețul cu colți de argint* al lui Doinaș (vezi motoul romanului), și cu Făt-Frumos din *Povestea porcului*, dar și cu *fata prefăcută-n căprioară* a lui Nicolae Labiș. Oscilația aceasta între Kafka, ursul faulknerian și mistrețul cu colți de argint face originalitatea cărții lui Pricop, dînd o expansiune epopeică regresiunii din regnul uman în cel animal, ca pecete a antigenezei provocate de „teroarea istoriei" comuniste. Cea mai înaltă expresie artistică în literatura română rămîne antigeneza din amintitul ciclu romanesc *F*, avînd, nu întîmplător, în miezul său o *vînătoare regală*. La Pricop, „regalitatea" se insinuează în vînătoarea lui Gon-Gon din codrii de la nordul Șurului, unde viețuiește Mistrețul, prins ca suprem trofeu, fără să știe că relicva vie îi va grăbi căderea, devenind el însuși vînat, împreună cu Gon-Gona, în ziua Crăciunului 1989. De altfel, supranumele de Gon-Gon e dobîndit de Conducător, tot în spiritul mitologiei timigeniene, după numele unui împărat chinez, în urma celebrei vizite ceaușiste în Orientul Îndepărtat (1971).

Mitul timigenean al mistrețului este tema obsedantă a prozei lui Ion Gheorghe Pricop, de la debutul în volum (v. povestirea *Mistrețul*), pînă la romanul *La coada cometei*, opere pe care însă autorul nu le-a găsit „încheiate", de vreme ce le-a retopit în marea trilogie, la modul metaromanesc. Metamorfozele umane au diverse motivații: mila și compătimirea zeilor, în cazul transformării lui Narcis într-o floare, vrăjitoria, magia, blestemul – în basme, angoasa însingurării – în cazul Gregor Samsa etc. La Pricop, „teroarea istoriei", *frica* în fața morții, în formele ei colective concretizîndu-se în fuga în codru, în fața năvălirilor barbare, prădătoare. La catedră, Alla le spune elevilor despre „fuga în codru a bietului român, ca să scape de necazuri" și care „este cale veche și străveche de autoapărare", soluție și a Omului-mistreț, care, odată metamorfozat, devine „o forță a naturii, care năvălește în sat de sub acoperișul lui de păduri, ori de cîte ori colectivitatea, din care, cîndva, și el făcea parte, suferă" (III, p. 92). Tot ea, observă că „Mistrețul este spiritul pădurilor noastre de foioase." (I, p. 119). Ei nu i s-a arătat ca animal, ci ca duh, ca om. Sîntem în plină mitologie, pe care, mai tîrziu, Alla, în postură de jurnalistă, încearcă s-o „demitizeze", considerînd că, în realitate, Tudor Mosor nu se transformase în mistreț în clipa morții, ci, amenințat, fugise în pădure deghizat într-o piele de mistreț, supraviețuind așa ani în șir. Ba, sub pielea de mistreț se ascundeau doi rebeli, căci i se alăturase și rezistentul anticomunist Sterian Predoiu. Nu rezistaseră, decenii bune, țăranii și luptătorii anticomuniști prin păduri și munți, *vînați* de regimul comunist?

Mitul local al mistrețului însă triumfa, împînzindu-se în toată țara, supraviețuind și după căderea Gon-Gonilor, de unde ținta pe care și-o asumă fostul securist Alex, de a-i pune capăt, de a-și încheia misiunea, prinzîndu-l pe mistreț spre a-l preda șefilor săi actuali. (Planul lui Alex seamănă, în oarecare măsură, la modul pancronic, cu acela al personajului Neculai Crăciun din romanul lui Eugen Uricaru *Plan de rezervă*, 2011, plan care străbate întreg ciclul romanesc încheiat cu *Beniamin*, 2014). Pînă la un punct, intențiile lui Alex coincid cu ale primarului Gelu Predoiu, un raționalist, care consideră că satul Timigeni nu poate progresa în condițiile libertății democratice din pricina persistenței *eresului* legat de Mistreț, catalogat drept un „mit distructiv" (I, p. 79). El dorește, așadar, ca Marea Sărbătoare a satului să fie încununată cu prinderea Mistrețului, readucîndu-l pe îmbătrînitul Tudor Mosor în rîndul oamenilor. Primarul pledează, altfel spus, pentru jertfirea mitului pe altarul *rațiunii* și al științei noului ev. Cu alte cuvinte, crede în transformarea *antigenezei* ascunse în mitologia locală într-o nouă *geneză*. Din acest punct de vedere, Gelu Predoiu se află în dispută și concurență cu Scriitorul, încercînd să-i forțeze acestuia mîna spre a încheia romanul în conformitate cu *idealul* său, încît metaromanul ia anvergura antitezei dintre „realismul" personajelor și „ficțiunea" auctorială. Acest demers este urmărit cu o subtilă forță creatoare de către Ion Gheorghe Pricop, arătîndu-l ca mare prozator. De aici jocul acumulativ în jurul Mistrețului, joc ambiguu, putînd continua la nesfîrșit, căci pentru fiecare personaj Mistrețul se arată cu o altă față. Și ceea ce este mai interesant e că fiecare personaj trăiește și capătă consistență ficțională, statut de stare civilă, în măsura în care se identifică cu o față a *misterului-mistreț*, speculîndu-se chiar asupra fonetismului celor două cuvinte, ridicat la rang de poveste etimologică. Într-adevăr, cele două cuvinte, venind din latină și greaca veche se înscriu într-o veritabilă polifonie semantică.

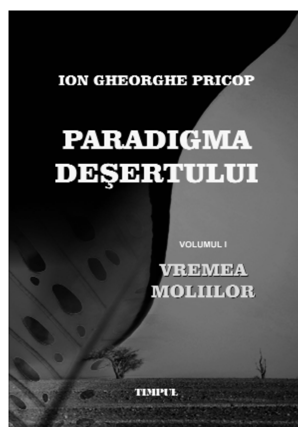
Provenind din latinescul *misticius*, cuvîntul *mistreț* are și alte conotații, consonînd și cu *mysterium*, cu „timpul mistreț" – ambiguu, nedeterminat, dar însemnînd și pădureț sălbatic, mărul acrișor al pădurilor

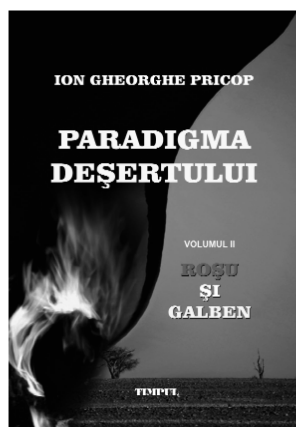
noastre. La rîndu-i, *mister* vine din greaca veche (*mystérion*), în teologia creștină denumind o dogmă inaccesibilă rațiunii umane, iar *misteriile* străvechi fiind accesibile doar inițiaților. În limba română, *mister* este și *ființa pădurii* (vezi la Dimitrie Anghel și Ștefan O. Iosif), nemaivorbind de misterioasa pădure sadoveniană, capabilă să se apere împotriva agresorilor ei. Aceste sensuri se regăsesc și-n pădurea timigeniană. Nedeterminarea, ambiguitatea sălășluiesc în imaginarul lui Ion Gheorghe Pricop. Nu știm dacă *misteriosul mistreț* a fost văzut cu adevărat de cineva. Vinovatul principal, în ochii personajelor, este Rinick, fiindcă, în realitate, el l-a transformat pe Tudor Mosor în mistreț. Cel dintîi îndîrjit împotriva *existenței* Mistrețului este Chiríș Blănariu, prietenul din adolescență al lui Tudor. Cei doi au apucat de căi diametral opuse în viață-moarte. Unul, timp de patru decenii, a ales *calea ocolită* prin *paradigma deșertului*, aidoma pocitaniei din poemul lui Alexandru Macedonski, ca mare slujitor al regimului gongonic, celălalt *calea dreaptă*, cea mai grea, a Emirului din Bagdad (ca *mistreț cu colți de argint*), rezistînd în păduri. Chiríș se reîntîlnește cu Tudor ca *oglindă* a conștiinței sale, sperînd, totuși, că mistrețul e doar ficțiune: „Tu ești produsul imaginației lui Rinick. El te-a transformat din om în animal. Fiind autorul nostru, al locului, noi l-am crezut pe cuvînt." (I, p. 98). Dar nu vrea să creadă că acesta e *adevărul adevărat*, iluzie care-i bîntuie pe toți cei loviți de misterul mistrețului. În fața Mistrețului, Chiríș se apără că nu el a adus deșertul comunismului, ci Stalin, Molotov, Hrușciov „și tot neamul lor sovietic" (I, p. 124). Și deculpabilizarea încercată de fostul prim-secretar al județului Ulvas merge mai departe: „Tu te-ai îmbrăcat în haină de fiară, la propriu. Ca să-ți salvezi viața. Eu mi-am tras același veșmînt pe deasupra, la figurat, ca să nu mi-o potențez. Toți responsabilii de Partid am fost la fel. (…) Stau și mă întreb dacă în fața plutonului de execuție, Gon-Gonii și-or fi dat seama de lucrul acesta." (I, p. 139). În agonie, Chiríș, torturat de conștiință, citește Biblia, sub înțepăturile colților mistrețului: „Omul acela din văzduh, furișîndu-se în suflet sub formă de mistreț, și care-i înțepa cu vîrful ascuțit al caninilor materia cenușie, ținea morțiș ca el să rostească, fără sfială, *cuvîntul – cuvîntul-cel-drept și-adevărul* cu privire la sine, dacă voia să se aștepte la o izbăvire din partea lui Dumnezeu." (I, p. 128).

Ne putem întreba cine este cu adevărat mistrețul, Tudor, cel prin al cărui *jertfă* s-a născut mitul Mistrețului, sau Chiríș? Căci *căderea în mit*, la care este silit să ființeze Tudor, este o cădere din *ordinea creștină* a lumii-ca-lumen (Dumitru Stăniloae) în dezordinea *opacității* lumii, în care *răzbunarea* (faimoasa luptă de clasă) ia locul justiției divine și laice. Și dacă toți protagoniștii văd izbăvirea prin *distrugerea mitului*, cu încercarea de a-l readuce pe Tudor Mosor în rîndul oamenilor vii, ficțiunea Scribului le arată că tocmai mitul e cel mai greu de ucis, că toate demersurile lor, de la Alex la Gelu Predoiu, sînt sortite eșecului, căci *trecerea* nu se mai poate face tot printr-o *jertfă*, vînarea mistrețului. Această clarviziune a „ficțiunii", singura care vede *adevărul adevărat*, este prefigurată de cea de a doua vînătoare, cea „regală", a lui Gon-Gon (prima fiind vînarea celor doi tineri uniți prin armonia iubirii divine, Tudor și Vera). Ca și vînătoarea din timpul războiului, cea a lui Gon-Gon pare să fie o mare reușită, căci Mistrețul este prins și ținut în captivitate prezidențială. Dar, vai, jertfa cere jertfă iar Revoluția se iluzionează că poate întemeia o nouă lume prin uciderea Gon-Gon-ilor tocmai în ziua marii sărbători creștine – Crăciunul, Nașterea Mîtuitorului. Or, orice jertfă umană înseamnă *cădere în mit*, iar nu *ieșire din mit*, cum se iluzionează și raționalistul Gelu Predoiu. Iar Ion Gheorghe Pricop, care iubește atît de mult mitul Mistrețului, din instinct creator, nu ține deloc să dea cîștig de cauză personajelor sale. Iată că teza este strivită și creatorul scapă de capcana propriei ideologii stilistice, ceea ce este o mare victorie. Întreaga istorie a lumii de pînă la creștinism s-a întemeiat pe *jertfă*, animală, umană – victima ispășitoare sau țapul ispășitor, de la fratricidul biblic pînă la sacrificiile misterice, cele zamolxiene și marile tragedii antice. Cu jertfirea Mîntuitorului se pune capăt în istorie oricărui scenariu victimar, căci pentru prima oară Dumnezeu se jertfește pentru om și nu omul pentru zei. Să ne reamintim că marea spaimă care a bîntuit oficialitățile romane, în imperiu, a fost abandonarea tradiției *sacrificiilor* de către creștini, de unde prigoana dezlănțuită și nașterea martirajului. Complexul mecanism al victimei ispășitoare a fost devoalat de magistralele cărți ale lui René Girard. Or, în societatea modernă, justiția este cea în măsură să pună capăt crizei sacrificiale, fundată pe violența *răzbunării*. Revoluția română care s-a vrut o reîntemeiere a lumii românești, a eșuat în reîntoarcere la *mitologie*, prin acel simulacru de proces care n-a îngăduit victimei ispășitoare dreptul la apărare. Trecerea

de la rînduiala „burgheză” la cea comunistă s-a efectuat prin cădere din creștinism în mitologia victimară, între victime aflîndu-se, în prim-plan, satul românesc. Simulacrul de revoluție din 1989 nu a însemnat, prin actul ei fondator, o întoarcere la creștinism, singura revoluție pe deplin reușită din istoria umanității, ci o îndepărtare de creștinism printr-o nouă cădere în mitologia victimară. Este meritul lui Ion Gheorghe Pricop de a fi avut intuiția creatoare să coroboreze luarea în captivitate a Mistrețului timigeanian de către Gon-Gon cu Marea Vînătoare finală a Mistrețului dus la Circ, redevenit liber, în urma împușcării „perechii regale”, jertfirea celor doi, în ziua de Crăciun, devenind o crimă imprescriptibilă care a împins țara într-o gravă agonie și către ultima lovitură mortală dată satului Timigeni, care a trăit cu iluzia supraviețuirii și renașterii atîta vreme cît cea de a treia vînătoare din roman a fost amînată, animînd memoria arheală, a personajelor și a conștiinței colective. Probabil, nu întîmplător epilogul este atribuit vocii numite a *mentalului colectiv*. Speranța rămîne în arhetip, acolo de unde a fost posibilă revoluția creștină. Auctorele își înfruntă personajele cu riscul de a se vedea jertfit de acestea: „Am făcut demonstrația că *mitul* nu poate fi ucis. Toate trec peste el. Mitul rămîne. Cît istoria, cît veșnicia. Iată că, în ciuda a ceea ce i s-a pus în cale, Mistrețul hălăduiește mai departe, în codri.” (III, p. 401). Vocea satului se solidarizează nu cu a reformatorilor săi, văzuți ca eroi risipitori, de comedie umană, ci cu aceea a autorului: „Cică demisîia lu’ Gelu Predoiu de-acolo se trage, că s-o făcut de tăt rîsul cînd cu *Sărbarea* ceea, țînută în pădurea timigeneană, cu cari ocazîie s-o urmărit prinderea Mistrețului. O adunat atîta popor și-o cheltuit atîta bănet, pe digeaba”, fanfaronada sfîrșindu-se cu o nouă victimă ispășitoare, Jójó, fiica *tînără* și *nevinovată* a reporteriței Alla. Or, scenariul victimar arată incapacitatea noilor lideri de a se ridica din mit la iubirea creștină.

Această carte complexă, scrisă cu devotament și jertfă de sine, topind în aceeași plasmă romanul tradițional și cel modern și postmodern, ține de noua paradigmă a culturii *transmoderne* și se cuvine întîmpinată ca eveniment editorial datorat Editurii ieșene Timpul. Sub zodia „timpului mistreț”. Iar argumentul meu e că metaromanul *Paradigma deșertului* poate fi asimilat doar *postmodernismului premodern*, cum l-a numit, paradoxal, scriitorul și savantul româno-american Constantin Virgil Negoiță, opus *postmodernismului modern* al simulacrelor, predominant la noi. (A se vedea cartea mea *Transmodernismul*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, Princeps Edit, Iași, 2011). Pricop gîndește actul creator, simultan, în trei niveluri de Realitate. Primele două sînt antitetice, cum am văzut din lupta autorului-personaj (Rinick) cu personajele sale (Chiríș, Alex, Gelu Predoiu ș.a.), în raport cu mitul Mistrețului. Metoda transdisciplinară consideră că antinomia dintre două niveluri de Realitate (în cazul nostru, *ficțiune/real*) se rezolvă printr-un al treilea nivel de Realitate (*dintre, trans*), superior celorlalte două. În cazul lui Pricop, triada se împlinește în *mit*, Mitul Mistrețului, în ceea ce am numit *timpul mistreț*, izomorfie originală a ceea ce Mircea Eliade definea ca *timp mitic*. „Timpul mistreț”, ca identificare arheică a scriitorului cu „mentalul colectiv” al neamului său timigenian, este lupasciana *stare T* a universului artistic pricopian. Autorul întemeiază o veritabilă *mitopo(i)etică*, precum ar spune Mihai Cimpoi, povestitorul dovedindu-se mai puternic decît prozatorul realist.

DE ȘI DESPRE ACASĂ

Ovidiu PECICAN

Sandu Cătinean a pornit spre literatură semnînd cu diminutivul menit să apropie, nu cu solemnul Alexandru din care prenumele lui este derivat. Şi, tot aşa, a ţinut să îţi marcheze pe copertele volumelor sale și locul de apartenență, „mica lui patrie", cum spun istoricii francezi despre ținuturile pentru care oamenii evului mediu din fiecare regiune a țării lor erau dispuși să își dea și viața. Datorită acestui reflex de adeziune și de apropiere, el semnează mereu Sandu Cătinean din Bonțida, ceea ce mi-l face extrem de simpatic, căci întrezăresc aici și fronda, tifla îndreptată spre cei pretențioși, cu ifose.

Instalat bine în locul atopic pe care îl ocupă, autorul din împrejurimile Gherlei – cu strămoși în Cătina, pesemne, deși revendicîndu-se, cum am văzut, de la Bonțida -, el versifică, în curînd, de vreo zece plachete. Căci, dacă timpul exterior se măsoară în zile, luni și ani, cel liric, al poeților, poate fi estimat și ca o înșiruire de volume de poezie.

În pofida faptului că are, așadar, o experiență destul de amplă a publicatului, ceea ce înseamnă că o are și pe cea a scrisului, autorul continuă să producă poezie instalat într-o formulă ce pare definitiv fixată. Ea pare să aparțină unui spațiu literar circumscris de preeminescieni, de Coșbuc și de poezia populară, ceea ce mă face să cred că nu elaborarea prezidează apariția versului, cît mai cu seamă o muzică interioară, o ambientare rezonantă a interiorității persoanei la o ritmicitate și o melodicitate transpersonală. Nu aș merge pînă la a afirma că ea este expresia spațiului mioritic blagian, căci nu prea cred în necesitatea unui fundal metafizic în cazul oricărui rapsod de pe la noi. Dar m-aș gîndi fără dificultate la felul cum muzica pe care o ascultăm, încă din copilărie, primele lecturi, cele care ne impregnează ca pe un lut proaspăt, pregătit pentru a genera noi forme, zisele din proximitate, ale ciobanului din fluier, ale celei ce doinește din gură, ale recitărilor de la serbările școlare pe scenă rămîn să lucreze în noi, dînd apoi o formă sintetică, și a noastră, dar și venind din altă parte, sentimentelor și gîndurilor care ne frămîntă.

Sandu Cătinean din Bonțida nu se revendică degeaba din satul lui. La fel și-l revendicau și pe Homer, odinioară, șapte cetăți, din cîte scriu istoricii. Nu este ușor să înțelegi de ce, dacă nu din dorința de a identifica în el propria lor voce poetică. În lumea hellenică din antichitatea anterioară clasicității, în toate lumile arhaice, omul aparținea locului, îl exprima și îi ducea faima mai departe. Or, Sandu Bonțidean este mai puțin preocupat de poezie în sensurile cultivate de modernitatea ultimelor două secole. Altceva ar dori el să capteze, iar acel ceva ar putea fi, cine știe, poate tocmai sunetul poeziei românești dinainte de poeți, pe cînd versuri se auzeau în șezători și la focuri de tabără, trecînd din gură în gură, din generație în generație, rafinîndu-se și devenind, de la o vreme, folclor șlefuit și enigmatic, stilizat și decantat.

Numai că la Sandu Cătinean din Bonțida condițiile creației s-au schimbat. În loc de doine, el aude în ureche versuri de Eminescu și de Coșbuc. Sufletul lui, autentic romantic, vibrează mai cu seamă la cadențele și la rostirea celor doi barzi români de odinioară și de totdeauna. E parcă ar vrea să le facă loc în poezia lui, alături de el; sau ca și cum i-ar privi mereu, oriunde ar fi, peste umăr. Ar fi prea simplu să confunzi o asemenea afinitate cu epigonismul. Și ar fi inexact. Interesul situație stă tocmai în faptul că poetul de azi îi întîlnește pe poeții de ieri la o intersecție din spațiul liricului, încercînd nu să le imite meșteșugul, ci să fie el însuși în tipare poetice care îl ajută să comunice cu clasicii îndrăgiți. Paradoxal, procedînd astfel, poezia lui mărturisește o autenticitate personală asupra căreia nu te poți înșela.

Cel mai recent volum semnat de el, *Destinul amurgului* (Cluj-Napoca, Ecou transilvan, 2014, 120 p.), confirmă cele de mai sus pînă și prin recurența unor elemente ale titlului în raport cu placheta dinainte (*Amurg pe un braț de fîn. Cîntecele inimii*, 2013). De fapt, spectacolul poeziei acestui autor însumează elemente de decor carpatin și rural cu etalarea peisajului sentimentelor, într-un pariu cinstit cu literatura în care ceea ce se spune este chiar ceea ce primești. Nu este rău ca, după atîte volute și răsuciri, mai ceva decît în zborurile de paradă ale aeronavelor de război, poezia să revină și la scara de 1: 1, la o predictibilitate a ofrandei și chiar la un recurs la comun. Cultul prea violent al noutății poate uneori îndepărta categorii de cititori pentru care esențial rămîne să înțeleagă din prima clipă ce li se spune și ce li se propune.

În asemenea condiții, locul lui Sandu Cătinean din Bonțida este, fără îndoială, mult dincolo de Bonțida: în intersecția unde trubadurii își adună publicul venit din toate direcțiile și rămas să îl asculte doar pentru că lucrurile pe care el le spune îi merg la inimă.

IMPREVIZIBILUL POET

Alexandru RUJA

Melancolia ca stare de spirit. Trăind cu patos și participare atît crizele cît și amneziile scufundării în subterană, dar și stările de înălțare și jubilație poetică, Octavian Doclin scrie o poezie încărcată de sevă și irizată de melodii seducătoare. O melancolie învăluitoare fortifică poezia în coordonatele meditației ce rezonează la nivelul scînteierilor metafizice. Am urmărit cu atenție atît volumele noi cît și antologiile, selecțiile poetice ale lui Octavian Doclin, dacă ar fi să amintim doar antologiile: *Golf în retragere* (55 de poeme) – *Golf im Rückzug* (55 Gedichte), (2008), *Urna cerului* (2008), *Sălașe în iarnă* (2010), *Firul cu plumb/The Plummet* (2011). Poetul se reîntoarce mereu la poem ca la un loc sacru.

O cumpănă a vegheat și măsurat
pasul meu prin pustia cuvîntului
în pîrgă sau în plină coacere
pe vremea aceea
o clipă am crezut că voi deveni
mai puternic decît el
după furtună nisipul mult prea cald
mi-a închis ochii mi-a șters vederea
tot pentru o clipă
astfel firul cu plumb nevăzut
s-a tulburat în măsurătoarea lui
de pînă atunci.

(*Firul cu plumb*)

Pentru Octavian Doclin selecțiile antologice nu sînt expresia unei sterile repetări a unui drum deja parcurs, ci o necesară cale de reîntoarcere în cadrul sacru al poemului. Întrebarea tulburătoare și într-un fel chinuitoare „de ce-au murit acești poeți", fără finalizare de răspuns în tensiunea ei interogativă și încărcătură tragică, trimite spre acest spațiu al sacralității creației poetice.

„[...] atunci sufletul o sufletul
într-o prăpastie parcă aluneca
precum țărîna de sub o păpădie
cum în vîrful degetelor
cad visele mortului
de ce-au murit acești poeți
de ce umbra mîinilor lor
plutește ca o floare de nufăr
peste apele nămoloase și verzi
ale isvorului de sub munte
ca pasărea în agonie pe o stea neagră
de ce înoată ei iarăși spre viață
numai în apele subțiri și-nghețate
de fulgii zăpezilor prime [...]

(*De ce-au murit acești poeți*)

Sub întîmplările mundane, ce pot părea terne și cotidiene, curge de fapt o sevă de poezie adevărată. Experiența poetului vibrează în derularea mai lină ori mai tumultuoasă a poemului structurat în tempouri de melancolie. Octavian Doclin se numără între rarii poeți care *au darul de a ridica melancolia la o stare de spiri*t. Nu vorbim aici de o *melancolie a lucidității* („...*melancolia lucidității* o boală ce începe cu El/ a copilului, născut mai bătrîn decît tatăl său" – *Printre rînduri*) invocată undeva chiar de poet, ci de o stare a trăirii poetice.

Fiindcă, iată, de-acum
ființa mea va sta tot mai întreagă
sub semnul stelelor căzătoare.
Voi lăsa pe cerul amintirii voastre
doar o singură dîră de lumină.
Mă veți căuta, unii nerăbdători, alții nepăsători,
chiar printre aceste litere, agresîndu-vă.
Eu voi sta lîngă ele, ascuns ca-ntr-un nor.
De-acum nevăzut. Voi auzindu-mă.
Și uite-așa începem o viață nouă.

Tot împreună.

(*Fără titlu*) (în) vol. *Sălașe în iarnă.*

O stare structuratoare de adevărată poezie, trecută prin straturi succesive, determinate atît de libere opțiuni ale modalităților de creație cît și de legături și influențe în percepția estetică a poemului cu vîrstele timpului inexorabil. Indiferent de stil și modalitate, misterul trebuie păstrat fiindcă poemul este și el o formă a creației.

„[...] de aceea doamne îți cer doar un singur lucru dă-mi înțelepciune să pot să știu înspre ce și încotro să îndrept fața poemului în așa fel încît niciodată el să nu poată fi văzut și descris în întregime își încheie poetul rugăciunea [...] (*Rugăciunea poetului*) (în) vol. *Sălașe în iarnă*

Melancolia nu mai este la Octavian Doclin doar un reflex afectiv, mai atenuat sau mai fortifiat, ci se transformă într-o stare existențială. Iar de aici meditația existențială urcă spre palierele mai înalte ale meditației metafizice.

Imprevzibilul poet. Octavian Doclin este mereu un poet imprevizibil, care surprinde în volumele sale de poeme printr-o mișcare, cînd furtunoasă cînd mai lină, de modificare a percepției lirice, semn că resursele sale de creație sînt mereu alimentate de un inepuizabil izvor de inspirație. Opera poetică a lui Octavian Doclin este deja impresionantă, iar poetul se manifestă în ipostaze lirice diverse, semn nu doar al unei vitalități poetice, ci și al unei capacități de a surprinde prin imprevizibilul construcției și meditației poetice. Faptul se poate observa încă de la grațioasele crochiuri lirice din *Neliniștea purpurei* (1979) pînă la poemele încărcate de fiorul turbulent al tragicului din *Sînge de vișin* (2014), cu escale la fel de semnificative pentru nivelul poeziei, cum ar fi *Ființa tainei* (1981), *Muntele și iluzia* (1984), *Curat și nebiruit* (1986), *A te bucura în eroare* (1992), *Poeme despre Viață, Dragoste și Moarte* (1998), *Între pereți de plută sau Moartea după Doclin* (1999), *Poemele dinaintea tăcerii* (1999), *Nisip, ape de odihnă* (2002), *Carte din iarna mea* (2003), *Aquarius* (2009). De la poemul amplu la poezia minimalistă sau vibrația lirică textualistă, de la versul elaborat prin resurse culturale la versul de rezonanță în ritm folcloric, de la evocarea lirică la poezia meditativă, de la mișcările ludice în poezii melodioase la poezia de reculegere în spațiul irizat de metafizic se întinde creația poetică a lui Octavian Doclin.

Spăla în sînge de vișin
în fiecare dimineață Cartea
așa cum săruta în fiecare seară
semnul de pe umărul stîng al iubitei
cu geamănul de pe umărul său drept
din contopirea aceasta căreia nu se putea opune
un dat o poruncă din naștere
se năștea întotdeauna un cuvînt nou
găsindu-și firesc locul lîngă celelalte
astfel că după spălarea de dimineață
Cartea sîngera într-atît
încît nici Stăpînul n-o mai putea citi
de înțeles nu mai putea fi vorba
uitată fiind mai repede decît crezuse

(trădată mai repede decît s-ar fi crezut
gîndi surprins și cu părere de rău Scribul).

(*Sînge de vișin*)

Există în poezia lui Octavian Doclin un joc al opoziției simbolurilor – unul static, al durității, al forței – piatra – (apare mereu piatra Eben Ezer, față de care doar forța creației poetice este mai puternică: „...al unui loc vreau să spun pînă unde/ Dumnezeu ajută poetul locul unde/ sugestia sau mai degrabă nehotărîrea/ sau teama devin imaginea reală a punctului cînd doar acesta singurul/ și singur și sigur poate fi soclul pe care să fie/ ridicată și așezată *piatra Eben-Ezer*” – *Eben-Ezer*; „...a stat – nu știe nici el cît timp –/ odihnindu-se pe *piatra Eben Ezer*/ a auzit o voce șoptindu-i...” – *Somnul gol* ; „Stătea pe acoperișul *pietrei*/ și privea cerul înalt al nopții...” – *Cruce arzînd*; „În fiecare zi dădea ocol *pietrei*/ privind în toate părțile...” – *Piatra*).

Și altul dinamic, fluid, al curgerii, al mișcării (*sîngele*, *lacrima*, *izvorul*, *rîul*, *vinul*, *mustul*) – „...unei alte așteptări a vîrstei *sîngelui* în fierbere/cum *mustul* din cada bunicului dinspre tată” –*Păcurarul*; „Ascund în *sînge* o culoare vastă/ cum ochii liliacului vederea./ Ca *lacrima* copilului. Mai castă/ se naște-n țeava trestiei tăcerea.” – *Încît*; „...și țipetele cocoșilor vestind amurgul/se mai auzeau cu *sîngele* plesnindu-i tîmplele” – *La prima vedere*; „Și așteptam să treacă anotimp după anotimp/ prin *sîngele* meu, an după an...” – *Și așteptam să treacă*; „Cînd un spin vă intră în deget/ *sîngele* să-l gustați ca pe un duh al casei...”

– *O altă poruncă pentru fiii mei (și altfel)*; „...nu era *vin* mai roșu ca *sîngele* meu...” – *Tac și îmi spun*; „e roșu mai ales/ cum *sîngerează* vișinul cioplit/ ca un copil din plînsul lui oprit/ în el se-nchide ce n-ai înțeles” – *Oul de Paști*; „Am poruncit mîinilor să înoate/ prin aceste ape al Dunării/ Și mîinile mele au început să *sîngereze*” – *Sentiment al Dunării la Moldova Veche*; „...se putea greu zări/ în față *rîul* neîmblînzit/ ne pregătim să-l trecem...” – *Rîul neîmblînzit*”; ...*lacrimi* virgine fierbinți curate/precum lumina stelelor nou-născute” – *Adesea*.

Poetul este un schivnic al propriilor cuvinte, drama existenței sale este dorința eliberării prin cuvînt, de datoria ori povara pe care doar el, Poetul, o simte și o duce, dar cataharsisul se produce greu și doar cu sacrificii. Personaje misterioase, dintr-un la fel de misterios Domeniu – Stăpînul, Scribul, Pivnicerul – se complinesc în unduirea simbolică a versului, fiecare lăsîndu-și sensul acțiunii sale mai abscons ori voalat inteligibil.

Apoi Scribul se gîndi
și se tot gîndi
cu ce putea să-l mituiască pe Pivnicer
își aminti deodată
că acesta avea o adevărată atracție
pentru argintul spălat
și strecurat
cernit prin sita timpului
măsurat de acele
care mergeau invers
ale Ceasornicului Domeniului
cu care și-a acoperit
Cartea închisă în cel
mai secret loc din pivniță –
Scribul aflase aceasta
auzindu-și Stăpînul într-o noapte
delirînd în somn
bătu în poarta pivniței
ai greșit pivnița
auzi speriat o voce
decît cea pe care o știa
și în același timp
căzu în genunchi
într-o rugă fără cuvinte.

(*Mituirea*)

Bestiarul poetic. O notă aparte fac în poezia lui Octavian Doclin simbolurile bestiarice întîlnite într-o structură compozită și diferită, dar cu sugestie poetică puternică. Între alegorie și simbol, între sens clar și sugestie, între element doar de comparație sau chiar însoțitor al omului se mișcă bestiarul poetic, care încarcă poezia de alte rezonanțe valorice. Existența bestiarului poetic nu a fost evidențiată în poezia lui Octavian Doclin, deși acesta îmbogățește mult poezia și lărgește spațiul de inspirație, dînd și posibilitatea efectuării altor conexiuni culturale. Bestiarul poetic doclinian este cînd mai cald învăluitor sugerînd un univers protector domestic (albina, vaca, iezii, boul cîinele) cînd mai aspru în sugestii (bufnița, șarpele, vipera, viespele, liliacul).

Întîlnim în acest vast bestiar: *albina* („albina de anul trecut/ dînd ocol cireșului” – *Poem minim*; „*Albina* căutînd polenul/ în planta carnivoră...” – *Atitudini*); *ariciul* („precum armura cu țepi/ a *ariciului*/ îmbrăcă și el cămașa/ spălată în otravă” – *Din departe-n aproape*); *bivolul/leoaica* („Timpul îl gonește din urmă/ precum *leoaica* un *bivol*” – *Turnul de scăpare*); *boul* („...din satul/ în care am fost ridicat în lumină/ cu porunca de a-i purta numele/ se număra o pereche de *boi*... – *Boii lu´ Nieniea*); *broasca/șarpele* („*broasca* oglindindu-se/ în ochiul *șarpelui*” – *Atitudini*); *bufnița* („în numele poeziei se poate tulbura orice:/pînă și veghea *bufniței* din clopotnița unei biserici” – *Răspunsul Poetului pentru un necunoscut*; „să asculți în fiecare noapte/ aproape de ora învierii/ *bufnițele* furioase/ din pădurea de deasupra spitalului/ cum îi latră pe *cîinii* amuțiți de spaimă/ cînd ea trece prea rece...” – *Lună rece*; „*Bufnița* încărunțea legănîndu-se pe grindă...” – *Și așteptam să treacă*); *cîinele* („*Cîinele* amușinînd fărîmiturile/ adulmecînd oscioarele scăpate/ sub masa stăpînului/ și mereu mai presus Poetul” – *Mereu*; „apa sărată din botul *cîinelui*... – *Poemul scurt*; ”...te tîrăști ca larva pe care ți-o amintești din copilărie/temîndu-te să nu fi auzit de *cîinii* răzbunătoarelor cuvinte” – *Cîinii cuvintelor*); *cîrtița* („orb ziua/ precum sora sa *cîrtița*/ *liliacul* zburînd prin întunericul...” – *Poem sever.ars.II*); *ciocîrlia* („Copil, adesea, se culca pe dealul doclinului/ cum morții satului din cimitirul din curtea bisericii/ zărea *ciocîrlia* în zborul ei halucinant spre cer/ cîntînd totodată într-un fel nemai auzit pînă atunci...” – *Ciocîrlia, melcul și copilul bătrîn*); *cocorul* („...rătăcea singur/ să-și regăsească/ urma pașilor în Vale/ precum un *cocor*/ într-un unghi nesfîrșit/ de *cocori*” – *Unghiul nesfîrșit*); *iezi/măgăruși* („în oborul casei copilăriei

de la doclin/ dintre toate viețuitoarele/ ce-o însuflețeau cu duhul lor/ fiindcă nu creșteau *măgăruși*/ cei mai iubiți erau *iezii*" – *Adesea*); *libelula* („...dansul *libelulei* pe limba broaștei..." – *Atitudini*); *liliacul* („*liliacul* spînzurat de grindă/ în podul casei/ cum emoția/ acestui poem minim" – *Poem minim.ars I*); *melcul* („...îl trezeau din visare doar coarnele *melcului* [...]/ pînă cînd *ciocîrlia* nerăbdătoare îi șopti la ureche/ s-o urmeze surprins *melcul* văzîndu-se singur/ n-a înțeles niciodată trădarea copilului/ devenit deodată bătrîn încercînd să-și reamintească/ imaginea coarnelor *melcului* din copilărie – *Ciocîrlia, melcul și copilul bătrîn*); *porcul* („se tăiau *porcii* pe un ger/ de ni se lipeau nărule tăindu-ne respirația..." *Pomana*); *scoica* („Sub povara nisipului/ chinuită/ *scoica* naște perla – *Scoica*); *somonul* („din exterior privindu-l/ poemul ți se arată/ cu mai puține cuvinte. steril precum *somonul* fără lapți..." – *Dacă*); *șarpele* („pe spinarea ei *șarpele* nu alunecă/ și nici nu se încălzește la soare" – *Cinci interpretări ale pietrei de pe Clisura Dunării*); *știuca* („...privită din interior/ poema îți pare gravidă/ de cuvinte/ așa cum *știuca* plină de icre..." – *Dacă*; „îi îngheță mîna deasupra hîrtiei/*știuca* a scăpat din burta lunii" – *Știuca*); *viespe/urs* („...*viespea* roind după miere/ în scorbura *ursului*..." – *Atitudini*; „... m-a întîmpinat din crăpătura unui stejar/ cu furie un roi de *viespi*... *Clopotul*; „Un roi de *viespi* îmi viscolește-n trup" – *Petrecere*); *vaca* („...unde își urca zilnic *vacile* cele două cea bătrînă și *juninca* ei..." – *Clopotul*); *vipera* („Salturile în gol ale viperei negricioase" – *Mereu*). Între simbolic și decorativ se mișcă bestiarul poetic în poezia lui Octavian Doclin. Această flexibilizare a procesului poetic, transpus într-o surprinzătoare mișcare a versului cu structurare imagistică apăsat simbolică, ce-și include simbolurile într-un tempo cînd fluent cugător, cînd ritmic sacadat, este un clar semn al capacității de a se așeza pe dimensiunea adevăratei poezii și a cursului de originalitate.

Figurile bestiarului au încărcătură poetică diferită, dar fiecare poartă o anume semnificație în această derulare poetică a unei adevărate zoologii estetice. Simbolurile bestiarice nu sînt deloc noi, dimpotrivă, dacă ne amintim, spre exemplu de poezia virgiliană și de tot ceea ce a urmat - și ele duc și induc o anumită tensiune poetică. Simbolurile animaliere încă din antichitate și pînă în modernitate și după aceea au creat un culoar cultural de interpretare a semnificației lor. Șarpele simbolizează șiretenia și ispita, chiar maleficul diavolesc, dar poate lua și conotații simbolice pozitive. Bufnița sugerează nocturnul (întunericul), mielul este un semn al angelicului, cîntecul broaștelor trimite spre o stare melancolică iar trilurile ciocîrliei spre starea melodică pură. Practic nu există element al bestiarului care să nu poată fi încărcat cu valoarea estetică și consistență simbolică. G. Călinescu, spre exemplu, face interesante considerații despre *bou* și *vacă*, ale căror simboluri sînt încărcate de o doză de ironie datorită aspectului moral pe care îl au în conștiința omului, dar, subliniază criticul, „e mai ușor a dovedi valoarea poetică a boului și a vacii" – „De bună seamă că prostia, «sărăcia cu duhul» și deci inclusiv negura mintală a dobitocului sînt inferiorități, însă muțenia, liniștea uneori afectuoasă a ochilor, dignitatea fizică (boii, mai ales acei cu coarne mari, lunare, au un aer maiestuos) impresionează pe om. În genere stupiditatea cînd e masivă, grandioasă turbură ca un fenomen al naturii. Cum se explică faptul că anticii vedeau pe zei sub chip de animale, și că un bou, boul Apis, era ales de egipteni spre a figura o ipostază a divinității? Vaca, precum atestă mitologia, nu displăcea lui Jupiter."

Poezia este cea mai liberă formă de manifestare artistică. Dacă proza impune o anume rigoare și constrîngere, poezia reprezintă libertatea totală, creația fără frontiere. Poetul Octavian Doclin a înțeles demult acest lucru, iar poezia sa este expresia unei asemenea libertăți și a unei manifestări imprevizibile. Este și motivul pentru care găsim în poezia sa o plurivalență de simboluri și o întindere cu totul remarcabilă a unui univers liric de o performantă sugestie din perspectivă estetică.

MARCEL MIRON – *VERSURI ALBASTRE ȘI AURII*

Gellu DORIAN

DEBUTURI

Într-o discuție mai veche cu preotul Marcel Miron, pe cînd păstorea preoțimea Hușilor ca protopop și, la întîlnirile noastre, își trimetea asistentul din cînd în cînd în pivniță pentru a aduce încă o sticlă de vin „de acolo de unde știm numai noi", acesta m-a întrebat, absolut convins că are dreptate în ceea ce întreabă, „de ce poeții nu iubesc poezia". Atunci, în acele discuții aprinse, pline de argumente de tot felul, nu m-am gîndit în modul cel mai serios la întrebarea preotului, care, pe atunci, nu-și dezvăluise încă pe deplin vocația poetică. Întrebarea lui se referea, desigur, la poeții români de azi, nu la toți, ci la unii cărora el nu le vedea rostul în această nobilă preocupare. Cu timpul mi-am dat seama că Marcel Miron face parte din rîndul acelor cititori care caută în poezie frumusețea cuvîntului scris, semnificațiile fiecărui trop, mierea limbii române și nu în ultimul rînd acel lirism sănătos care-ți mișcă sufletul. Năvala de texte așa-zis poetice care au venit peste el în valuri i-a scos din minte acea întrebare care, la început, mi s-a părut retorică, dar mai tîrziu i-am găsit mirarea și justificarea, la care am încercat mie însumi să-mi dau un răspuns. Mi-am adus aminte atunci că pe la începutul anilor '70, printre debutanții de atunci, în revista „Luceafărul", Geo Dumitrescu a lansat o anchetă cu o singură întrebare, care conținea ideea dacă poezia de la origini pînă în prezent a evoluat în sensul de dezvoltare estetică, de fond, de formă etc., cam așa ceva. Răspunsul meu, argumentat atunci pe etape istorice, s-a bazat pe ideea că „poezia nu are limite de dezvoltare". În acest sens, ea poate căpăta în timp tot felul de forme de conținut, de idei, de substanță poetică, de la grafeme la așezare în pagină. De aici și curiozitatea unor astfel de cititori, pe care i-aș numi tradiționaliști, care, nu că ar avea o reticență față de poezia ce se scrie la zi, să-i spunem post-postmodernă, după unele modele sau din dorințe de originalitate cu orice preț, nu-i văd rostul, atîta timp cît nu le mișcă sufletul, sensibilitatea, nu-i emoționează,.

Citindu-i acum prima carte de poezie – *Versuri albastre și aurii*, Ed. Junimea, 2015, cu o prefață de Theodor Codreanu –, am convingerea că Marcel Miron, june de șaizeci și patru de ani, care a așteptat trecerea anilor pentru a-și așeza sensibilitățile în versuri „albastre și aurii", nu-și va mai pune această întrebare, fiind convins că poezia poate fi exprimată în tot felul de forme și fonduri, numai să fie scrisă cu talent. Majoritatea poeziilor din această primă carte a poetului hușean sunt scrise în vers alb, așa cum este cunoscută această tehnică modernă, dar acum destul de bătătorită de tot felul de mîini. Dar dintr-o oarecare repulsie față de această tehnică, îmbrățișată totuși cu har de poetul nostru, acesta și le definește chiar din titlul cărții ca a fi „versuri albastre și aurii". Am încercat să le diferențiez pe parcursul lecturii și sunt convins în intenția poetului a fost ideea de a le „albăstri" pe cele albe, în care prozasticul este dozat de anumite ritmuri interioare și o muzicalitate ce vin din starea poetică puternică pe care o trăiește poetul atunci cînd scrie, „iar cele „aurii" sunt cele în care rima, fie chiar și forțată, nu riguros construită, este aleasă ca modalitate de prezentare. Nici într-una nici într-alta nu se face rabat, ci seriozitatea creatorului este supravegheată de o conștiință a propriei valori, care nu alunecă spre epatare, spre speculații sau formule care au menirea să încînte fals o impresie sau alta. Pe coperta 4 a cărții, criticul literar Ioan Holban îl definește foarte bine pe Marcel Miron: „Cu poemele remarcabile din acest volum de debut, Marcel Miron se alătură celor tot mai mulți care mărturisesc faptul că poezia e o rugăciune profană, iar rostul ei este unul civilizator: civilizarea ființei,

îmblînzirea sufletului, a demonilor dinăuntru. Poetul scrie cu tăcerea sa, iar tăcerea este durata cînd cuvîntul se întoarce pentru a se reîncărca de sacru." La fel, Theodor Codreanu, în prefața cărții, realizează un portret convingător al poetului Marcel Miron, care, slujind ca preot suflul poetic al lui Dumnezeu, prin creația sa cea mai dragă, „Fiul omului", lăsat pe pămînt prin trupul și ființa lui Iisus Hristos, a ales să-și exprime în vers dragostea față de cel pe care-l slujește dar și față de „fiii oamenilor", roade ale dragostei lăsate pe pămînt de Dumnezeu. Și așa a plămădit din cuvintele predicilor de sărbătoare religioasă poeziile de viață profană în mereu apropierea față de sufletul și inima omului. Iată crezul poetic-religios al preotului în chiar prima poezie care deschide cartea:" N-ai să-ți împlinești chemarea în toate niciodată/ c-așa-i porunca Domnului Hristos/ bătut de soartă, asuprit de semeni/ îl mângâi și îl scoli pe cel de jos.// Neliniștita undă te-ajunge câteodată/ la ceas de neputință și la greu/ dar niciodată deznădejdii parte/ tu ești împărțitor de Dumnezeu.// Înalță-te puternic, Golgota vieții-i mare/ acolo, doar acolo cunună vei primi/ și nu uita de cruce, ridic-o în spinare/ să aibă credincioșii cu ce se mântui.// Credința și lumina izvorînd/ icoană și altar pentru cei vii/ trăiești în lume necăjit, purtând/ apostolia marii vrednicii." *(Preot)*. Iar în poezia care dă titlul cărții, celălalt crez, cel poetic, definește latura profană a poetului nostru: „Ca ieri/ nisipul înghite amintirile/ praful lacom și pervers/ îți sărută cu înfocare/ gleznele.// Ca ieri/ nisipul auriu ți se așează în păr/ și curge între sânii/ ca doi iepuri adormiți./ Ca ieri/ vântul îți va usca buzele/ iar cuvintele peltice/ vor striga în deșert/ iubirea."(*Versuri albastre și aurii*).

Între aceste două modalități de exprimare poetică, într-un limbaj ce reîmprospătează paleta imagistică abandonată în ultima vreme de alte orizonturi poetice de aiurea, se așează poezia lui Marcel Miron, care nu-și propune să rupă tipare, nici să re-orienteze ceva în conștiința poetică actuală, chiar dacă repune în mișcare tropi de o prospețime remarcabilă, ci pur și simplu să bucure ochii cărora le-a fost dor de o astfel de poezie sinceră, nesofisticată, necroită după tiparele noi ale unor exprimări fruste, pasămite paradigmatice.

Poetul are o nonșalanță izvorîtă dintr-o naturalețe conservată cu răbdarea pe care ți-o dă numai speranța că-ți vei împlini gîndul cîndva, gîndul poetic desigur. Dacă ar fi să-l alătur cumva de un poet, care în fond i-a fost și coleg de bancă la seminarul teologic de la Neamț, apoi coleg de studenție la teologie, împreună cu care a scris, fie pe față, fie pe ascuns, primele versuri, unul evoluînd mai rapid și fiind mult mai prolific, intrat deja în conștiința criticii literare și a cititorului de poezie, este poetul și preotul Theodor Damian. Relația lor se dovedește acum a fi fost nu numai una interumană, socială, conjuncturală, ci și una de profundă structură sufletească și spirituală. Poezia lor acum, la vederea celor două modalități de exprimare poetică, cea a lui Theodor Damian și cea a lui Marcel Miron, are punți comune ușor sesizabile. Poeții, deși oameni ai bisericii, nu doresc în mod vizibil, concret să scrie poezie religioasă. Religiosul ca de altfel și livrescul extras din această sferă se topesc în aluatul bine dospit al cuvintelor ce devin poezie prin aceste interesante malaxoare ale gîndirii. Acolo unde poezia religioasă există, ea are o altfel de structură decît cea de osana, de slavă, de pioșenie, ci mai curînd una de comunicare firească, de trăire profană a sacrului. Ambii poeți știu foarte bine ce fac, știu care sunt barierele pînă unde poți atinge în profan numele lui Dumnezeu, pînă unde religia are voie să-ți dezvolte tainele, fără de care ar deveni realitate și ar fi ușor de confundat cu oricare altă formă tradițională de existență prin spirit. Aici se poate vedea de fapt știința, meseria în fond, de a lucra cu puterea cuvîntului, ci esențele pe care alăturarea acestora le poate scoate și pune în slujba formării, civilizării omului, așa cum bine remarcă în scurtul lui cuvînt Ioan Holban. Cît este misionarism aici și cît este curgere normală a vieții, a trăirilor, rămîne de stabilit la o analiză de fond a poeziei celor doi poeți, care, așa cum a spus, s-au apropiat de poezie odată, împreună, și au evoluat întru ea și în ea separat. Acum cercul lor se împlinește și chemarea lor spre așa ceva se justifică prin actul de creație în sine, care nu s-ar fi putut rotunji atît de frumos fără talent

Versuri albastre și aurii este cartea unui poet autentic, care, chiar dacă a venit atît de tîrziu în fața cititorului, reîntinerește gustul cititorului de poezie adevărată, din care ieși limpezit și limpede ca o apă de munte de printre stăncile de care se lovește și-i elimină impuritățile. Marcel Miron este un poet fericit, așa cum este și omul Marcel Miron. Și, sunt convins, poetul Marcel Miron iubește poezia.

ALEXANDRU PALEOLOGU, LA TIMPUL PREZENT

Constantin TRANDAFIR

Cele mai multe din scrierile lui Al. Paleologu dau seama de un spirit clasic și impune, pe de o parte, amintirea moraliștilor francezi (a lui Montaigne, cu deosebire) și a lui Alain, iar în spațiul culturii noastre, a lui Paul Zarifopol și, oarecum, a lui Mihail Ralea – intelectuali de altitudine, cu o largă deschidere către valorile existenței și ale artei. Eseistica lui cucerește prin franchețe, dezinvoltură, eleganță dusă pînă la granița mondenității, inteligență colocvială, expresivitate, uneori aforistic-jovială. Structural este un aristocrat democratic, să zic așa, și în consecință detestă solemnitatea stupidă, și patosul arogant sau aroganța patetică. Paradoxal, inteligența acestui scriitor cu foarte multă carte, pînă la erudiția bine ascunsă în texte, se află în ciudată relație cu sentimentul sau e determinat de acesta: „Cît sentiment, atîta inteligență". Nu mai puțin, se manifestă polemistul de curată esență intelectivă, de „bun simț", cu ironică argumentație și vervă cavalerească. Moralistul, ca observator sprinten, se arată cel mai mult interesat de raporturile dintre ansamblul valorilor spirituale și viața socială. Complexitatea acestora nu-l împinge în discurs negativist, ci doar îi stimulează un scepticism zîmbitor; eseistul știe să-și dozeze aporiile și să privească lumea cu un fel de seninătate inteligentă, fără a fi scutit, totuși, de ușoare neliniști moderne. În special observările sale cu privire la legătura dintre cultură și civilizație dă la iveală o conștiință pasionată de valorile umane, de unde și convingerea trebuinței de implicare în viața cetății: „Între viață și cultură, respectiv între aspectul practic al existenței și exemplaritatea absolută, nu poate fi decît o permanentă osmoză. Producția de bunuri materiale trebuie să fie comandată de o finalitate umană, care se traduce efectiv prin calitate și adecvare la necesitățile și gusturile omenești; cultura, la rîndul ei, nu are decît de cîștigat din *praxis*, pentru a se confrunta cu finalitatea umană" (*Umanism și literatură*). Potrivit cu această credință, Al. Paleologu („om de viță veche", cum mai crede multă lume) se simte „solidar cu întrebările, confruntările și somațiile pe care ni le impune lumea în care trăim", ca un om al *polisului* convins că numai prin „rezonanță" e posibilă „verificarea curajului moral". De bună seamă, moralistul face apel direct la rațiune: „Atenția la actual, la ceea ce voința, talentul și știința trebuie să decidă, este o virtute ce nu suferă nici o amînare, nici invocarea unor izbînzi revolute. Acum și aici trebuie să salvăm ce e de salvat. Acum și aici trebuie să dăm ce putem da. *Hic Rodos, hic salta*!" (*Sentimentul agonal).*

Eseurile din *Spiritul și litera* (1970), *Bunul simț ca paradox* (1972) și *Simțul practic* (1974) se situează între deschiderile către literatură și iscodirea lumii sociale. Strălucesc textele despre teatrul lui Lucian Blaga, opera lui Camil Petrescu, cele despre I.L. Caragiale, G. Călinescu, Eugen Ionescu. Nu mai e defel curios că Al., Paleologu reconsideră simțul practic, adică simțul realității opus prostiei, iar bunul simț reprezintă vocația de a înfăptui ceea ce e de înfăptuit. În definitiv, acest „rentier al spiritului" nu face decît să afirme relația osmotică dintre idealitate și realitate. Se înțelege că nu e vorba de simțul practic în accepția de mult compromisă – afacerism, combinație, cîștig lesnicios. Iată, de altfel, precizarea: „Simțul practic e darul, de pildă, de a-și reprezenta toate efectele conexe și probabile ale unei acțiuni, toate variantele previzibile și eventual imprevizibile ale acestor efecte și a decide în consecință; el face

posibilă decizia rapidă și fermă după o sumară dar suficientă deliberare. El e însușirea de a discerne ce e esențial și determinant într-o acțiune, ce e esențial și definitoriu într-o situație sau profund caracteristic la o persoană; e de asemeni însușirea de a-și reprezenta mutațiile pe care acesta le implică virtual. Deci simțul practic înseamnă esențialmente imaginație” (*Simțul practic*).

În altă ordine de idei, Al. Paleologu a putut să intrige destul cu afirmația sa că nu trebuie socotit, pentru că nu prea este, un critic. Lăsînd la o parte o mică încercare de „diversiune”, e cazul să-i dăm oarece crezare, atîta vreme cît eseistul se declară alergic la dogmatism și în dezacord cu „teoria”, „metoda” și „erudiția” (el eruditul, nici vorbă!). Este un cugetător flexibil în marginile unui univers al valorilor de ordin moral, univers receptat și interpretat mai ales prin mijlocirea artei. E aceasta o critică „ideologică” sub forma comentariului estetic. Bunăoară, scriind despre Ileana Mălăncioiu și Dan Verona, „criticul” nu procedează ca un cronicar de obște, ci consemnează, de fapt, *fenomene* ale Cetății, considerate a fi dintre cele mai relevante („Lumea și viața nu sînt nimic fără cărți”). De aceea recurge la procedeul afirmațiilor oarecum tranșante, care îl angajează, în primul rînd, pe observatorul reflexiv: „Poemele Ilenei Mălăncioiu sînt absolut uimitoare”; „Avem un Holderlin!”, apropo de Dan Verona. La fel, ca tonalitate, despre Iorga (scrierile lui sînt „pline la tot pasul de aproape insuportabile splendori”), Alecsandri („foarte talentat”), Bacovia („genial” în tot ce a scris), despre Eugen Jebeleanu, Emil Botta, Geo Bogza. Dar cîteva intuiții denunță, totuși, un critic de forță asociativă și disociativă. Comicul lui Molière este „absolut”, proza lui Marin Preda are speciale virtuți: „Satul lui Moromete nu mai are prea multe în comun cu satul metafizic al cărui elogiu îl făcea așa de inspirat pe Lucian Blaga. Și nici, pe de altă parte, cu lumea rurală și marile impulsuri obscure ce o parcurg în viziunea lui Rebreanu. Satul lui Marin Preda reprezintă prototipal o structură de *cetate*, în care toate relațiile de natura cea mai *civilă* și mai *civică* cu putință. Marin Preda o și declară expres într-un pasaj din *Marele singuratic* în care aseamănă poiana lui Iocan cu «o agora de pe vremea Greciei antice» (...) Satul lui Moromete are ca model, desigur, nu New-York-ul, dar fără îndoială Atena”.

Imboldul de a scrie despre Al. Paleologu nu-i străin de sentimentul care îl stăpînește pe el însuși cînd se „desparte”, apropiindu-se mai mult, de Noica, și pe care, la rîndu-i, îl are filosoful nostru cînd se „desparte” de Goethe. Spune Noica: „Nici un fel de a-l lăuda pe Goethe nu-i face dreptate”. Aprobă Al. Paleologu: „Mi-e cu neputință să nu remarc același lucru și în ceea ce-l privește pe Noica însuși; nici un fel de a-l lăuda nu-i face dreptate”. Dar cu toată firea lor euristică, ispitind la replică, e posibilă întru totul o discuție de pe poziții pașnice, ba chiar se pot face și complimente mai directe decît cele apagogice. Astfel că răsar inevitabil sub condei calificative mari... Pe undeva, oricîtă cochetărie și-ar face loc, autorul *Bunului simț ca paradox* are dreptate să repudieze etichetele „înalte”: „Trebuie să mărturisesc (...) că mie îmi displace mult rafinamentul. Am groază de rafinament și de așa-zisa finețe sau «subtilitate»”. Asta nu înseamnă că poate fi excomunicat din ordinul numit *l`ésprit de finesse*, deoarece această eleganță se referă la ținuta intelectuală în fundamentul ei, o noblețe ce stă totdeauna sub zodia simplității. Cum am spus, e normal să-l nemulțumească înțelesul nobilității ca „frivolitate pompoasă”. Pedanteria, amorul propriu, afectarea îi provoacă oroare: „Eu am sentimentul că sînt fără efort un om foarte simplu”, aflăm din cartea

Ipoteze de lucru din care am citat mai sus. Dar ce poți face cînd corul îți cîntă aria rafinamentului? Atunci, vrînd-nevrînd, recurgi și la oarecari șiretlicuri, măcar dintr-un impuls de contrazicere. Rafinamentul, natural fiind, nu poate fi „ascuns", mai ales în scris, oricîtă destindere stilistică s-ar răsfăța. Și cînd surîde șăgalnic, de data aceasta un *ésprit follet* cu maximă decență, și cînd privește cu politețe prin ochelarii cu rame negre, înfățișarea sa rămîne tot de rară distincție. Opreliștile vieții n-au reușit să-i planteze nici o grimasă. Omul lasă impresia că e mulțumit, dar nu acel optimism iresponsabil, arborat la ocazii, nu simularea unei tinereți invincibile, ci însăși tinerețea, „o formă de adorație și gratitudine" față de „frumusețile Creațiunii", cum explică Al. Paleologu puterea de exultație a lui Sergiu Al-George, cultul prieteniei, al rectitudinii și al inteligenței, ceea ce în credința sa coincide cu posibilitatea libertății.

Se pare exagerată sugestia sau afirmația directă cum că ar avea manifestări histrionice. În realitate, e vorba de efectul inteligenței, de jocul intelectual al disimulării și de strategiile unui „simț practic", în versiunea lui, cu o candoare de artist. „Omul de lume" își stilizează într-adevăr ținuta: costum dichisit, batistă imaculată la butonieră, cu o scontată și simpatică nonșalanță, părînd că merge la vreo M-me de Sablé, să converseze sclipitor în selectul salon, cînd de fapt merge la un vernisaj democratic ori la N. Steinhardt acasă. Cochet și elastic, monden și elevat a fost asemănat cu diverși gentilomi de rasă. Dar Al. Paleologu, reprezentant al unei specii pe cale de dispariție, dacă nu cumva a și dispărut, se simte sau caută să se simtă bine printre oameni, încercînd să-și păstreze nealterate obrazul și sufletul, din convingerea că aceasta nu are ca urmare „prosteasca mulțumire de sine, ci libertatea", cum năzuise și regretatul său prieten Sergiu Al. George, despre care scrie pagini excelente în *Alchimia existenței*. Gheorghe Grigurcu observă (pe urmele lui Adrian Marino) că, deși Paleologu face caz de „substratul de castă", de „suficiența poleită" a eseistului, superbia lui este aparentă, orgoliul – un truc, egolatria – în cifrul bontonului. O omenească încredere în sine există, fără îndoială; nu-i de condamnat și nici nu dezice modestia de fond, modestie care nu-l împiedică să fie cînd pempant, cînd mult îngăduitor cu cele lumești. L-am văzut de cîteva ori, în zile călduroase (cînd am fost la Editura Cartea Românească să discutăm despre Zarifopol, și, apoi, pe Calea Victoriei, eu, un biet provincial nevîrstnic) mergînd sprinten, cu blugi, poate pantaloni de doc, sandale sumare, cămașă cu mîneca scurtă, în carouri. Tot așa, l-am zărit altădată mergînd sprinten, nepăsător, fluierînd în surdină vreo arie veselă sau, mai știi, vreun șlagăr. Se vedea însă repede că purtătorul acelei costumații plebeiene peripatetiza cu Alain, se „certa" în gînd cu corifeii din Megara și, victorios, se îndrepta acasă, în apartamentul cu două camere (pardon, saloane) din Drumul Taberei, unde îl așteptau ticsite, conlocutoare de toate neamurile.

Autorul *Ipotezelor de lucru* și al *Alchimiei existenței* face parte, hotărît lucru, din speța tot mai greu de găsit a oamenilor de spirit. Inteligență surîzătoare, suficientă sieși, căci zîmbetul nu este semnul unui sentiment nedemn al propriei superiorități: „De fapt, rîdem de inferiorități care virtual sînt și ale noastre, rîdem la nivelul omenesc al existenței. Asta înseamnă a ști să rîzi". Numai că, așa cum spuneam, acest soi de oameni, cu inima largă și cu judecată ageră, s-a cam demodat în vremurile noastre atît de încercate de domnia vulgarității. Oamenii de spirit ar fi, chipurile, frivoli și fără inimă; inteligența – partea diavolului. Ca și mult prețuitul Șerban Cioculescu, în stirpea căruia îi face plăcere să se așeze, Al. Paleologu este un *beau jouer* și, totodată, *beau jouter* (definirile sale). E, însă, în comparație cu febleţea sa, mai puțin foiletonist și amator de detalii filologice, și mai mult moralist, mai puțin migălos și mai mult eseist. Și cu o dispoziție cetățenească mai hotărîtă.

Despre Al. Paleologu, nu se poate scrie, deocamdată, decît la timpul prezent.

ZECE ANI FĂRĂ ALEXANDRU PALEOLOGU

Constantin COROIU

La începutul acestei toamne (2 septembrie) s-au împlinit zece ani de la moartea lui Alexandru Paleologu, scriitor și intelectual dintr-o rasă aparte, una pe cale de dispariție, dacă nu cumva deja dispărută. Momentul îmi prilejuiește revederea însemnărilor făcute la lectura unui volum apărut în 2002, la Editura Polirom – „în onoarea lui Alexandru Paleologu", intitulat „Nostalgia Europei" și alcătuit de *Cristian Bădiliță* și *Tudorel Urian*. O carte în paginile căreia se vorbește foarte puțin despre personalitatea și opera celui căruia îi este dedicată, dar spiritul autorului sclipitorului eseu *L'Occident est a l'Est* inspiră și catalizează toată dezbaterea, căci, în ultimă instanță, de o dezbatere e vorba. Alături de Paleologu au participat la *symposionul* moderat de C. Bădiliță și T. Urian: *Virgil Nemoianu, Mihail Șora, Nicolae Manolescu, Neagu Djuvara* și *Alexandru George*. Nu puține dintre ideile formulate de aceștia sînt validate de tot ceea ce s-a petrecut în spațiul european, în ultimii zece ani, cîți au trecut din posteritatea eseistului care, fără morgă, dar cu o strălucire a stilului fără egal, despre lucrurile cu adevărat importante.

În opinia lui Virgil Nemoianu, Europa este „un continent al servilităților", unde – să nu uităm – cu secole în urmă „s-au înfăptuit miracole ale frumosului și ale gîndirii". Cum vedea însă, la început de secol XXI, viitorul Europei cel ce trăiește de decenii în SUA? El crede că ar exista șansa „unui rol european modest, dar semnificativ: acela de mediator inteligent și uman al valorilor create în altă parte (continentul american, Extremul Orient etc.) și globalizarea sau extinderea lor abilă și acceptabilă... Însă tocmai cu condiția de a renunța la pretenții de forță economico-militară și, firește, cu condiția de a renunța la omogenizarea silnică a propriului teritoriu în care se află angajată azi, sub egida birocraților mărginiți de la Bruxelles, Strasbourg, sau mai știu eu unde. De ce spun asta? Pentru că tăria Europei a fost totdeauna propria diversitate, iar putința sa de rataşare la numeroasele sectoare ale planetei depinde tocmai de propria diversitate, care face posibilă o astfel de legătură. Ar fi aceasta într-adevăr o demnitate vrednică de toată lauda".

Sînt unele semne că Europa nu se va limita și nu ar fi bine să se limiteze la rolul de mediator. Cît privește omogenizarea silnică a propriului teritoriu la care trudesc birocrații într-adevăr mărginiți din diverse sedii cu denumiri pompoase, aceasta este, cum ar spune Paleologu, o prostie. Se întîmplă însă că Europa pare să nu aibă conștiința propriului teritoriu, în integralitatea lui, inclusiv geografic, nemaivorbind de cel spiritual și al tradițiilor cu rădăcini creștine adînci. Și asta nu doar la nivelul cetățeanului european de rînd, mai ales cel occidental – a cărui ignoranță în loc să se amelioreze, cel puțin în vremea de după căderea Cortinei de fier, devine, ca să folosesc o expresie a lui Călinescu, tot mai vastă –, dar chiar la nivelul elitelor intelectuale și politice.

Într-o lume în care totul se vinde și se cumpără, într-o lume de tejghetari, în care noi, românii, cum ar zice un binecunoscut personaj caragialean, sîntem cei dintîi, arta va deveni oare obiect de tarabă precum suvenirurile *kitsch* de la bîlciurile de odinioară, care, acestea din urmă, totuși aveau frumusețea lor conferită fie și de specificul lor local? Un răspuns posibil îl dădea în 2002 *Nicolae Manolescu*: „Civilizația occidentală și, în curînd, întreaga civilizație europeană vor fi bine americanizate. Și nu știu dacă se poate face ceva. Ne place sau nu ne place, asta e situația. Trebuie să ne obișnuim cu ideea că forța Americii a fost nu doar economică, ci și culturală. Chiar dacă produsele americane de tip Hollywood ne displac profund. Chiar dacă *kitsch*-ul acesta înspăimîntător – pe care l-au inventat europenii, dar a cărui splendoare a fost dată de americani…, are o imensă priză la public. Trebuie să ne obișnuim cu ideea că această cultură americană tîmpită se bucură de un succes imens. Are succes pentru că este pe înțelesul celor mulți. Cultura europeană a rămas elitistă în mare măsură. Se și protejează în felul acesta”.

Printre cele *127 de vorbe memorabile ale lui Alexandru Paleologu*, culese de Oana Enă-chescu și ordonate tematic în ultima secțiune a volumului amintit este și aceasta: „Umblatul desculț dă mersului o anumită ingeniozitate, armonie și artă. E o întreagă filosofie a mersului desculț. Nu întîmplător o practicau Socrate și toate sectele gimno-sofiste”. Deși am citit, cred, cam tot ce a scris Al. Paleologu, „vorba” aceasta nu mi-o mai aminteam. Îmi amintește însă ea, acum, de un început de vară, care devine tot mai îndepărtată, cînd s-a petrecut una din întîlnirile mele cu Alexandru Paleologu, la Iași, venit atunci în orașul nașterii și copilăriei sale pentru o afacere de familie. L-am așteptat la aeroport. Tînărul, pentru că arăta foarte tînăr, cu toate că se apropia de 60 de ani, cu alură de student, cu o geantă pe umăr, era aproape desculț; în picioarele goale nu purta decît niște sandale ușoare și cît se poate de decoltate. O ținută lejeră, simplă, aparent neglijentă, dar de o eleganță cu totul specială care m-a frapat.

N-am scăpat ocazia de a-l invita la Radio, unde lucram, pentru a purta un dialog, care avea să dureze mai bine de o oră și pe care l-am publicat apoi în revista „Convorbiri literare” și într-o carte de interviuri. Ajunși în studio, deși nu mai fusese niciodată la postul de radio Iași, Paleologu părea să fi plecat de acolo numai cu cîteva ore în urmă pentru a se plimba puțin prin orașul despre care avea să-mi spună: „Trebuie să vă mărturisesc că puține lucruri îmi plac atît de mult ca peisaj urban, ca instalare a unei Cetăți în spațiu, cum îmi place Iașul. Profilul său văzut din avion sau de pe o înălțime este superb, el se instalează în spațiu cu o grație, cu o eleganță și un stil într-adevăr comparabile cu ale cetăților italienești”.

Fermecătorul meu interlocutor a făcut atunci multe mărturisiri. De exemplu, aceea că i-ar fi plăcut să fie membru al unui parlament de la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începuturile celui următor. Destinul a vrut ca peste aproape un

sfert de veac de la acea convorbire, Alexandru Paleologu să ajungă senator, însă cu o sută de ani mai tîrziu, într-un parlament de la finele secolului al XX-lea și începutul noului mileniu. Nu-mi dau seama cum s-a simțit în el, dar eu, de cîte ori îl vedeam la televizor, în acea aulă, mi-l imaginam repetînd, fie și pentru sine, faimoasa constatare a lui P.P. Carp, omul care a dominat scena politică românească timp de o jumătate de veac: „Domnilor, aiștia sîntem și alții de la Viana nu putem aduce!".

Dar nu parlamentarul sau atipicul ambasador la Paris de la începutul anilor '90, interesează în primul rînd în ceea ce-l privește pe autorul *Bunului simț ca paradox*, ci scriitorul, intelectualul, „maniacul lecturii", umanistul care afirma „cu autoritate și aplomb" că dacă ești inteligent, poți fi fericit. Asta, cu toate că prostia e un agresor puternic ce nu ațipește (precum Homer) niciodată, spre deosebire de inteligență care e fatalmente intermitentă: „Ați observat că, ori de cîte ori se vorbește despre prostie, așa, în general, se supără foarte multă lume? E greșit a crede că proștii nu-și dau seama că sînt proști. Știu foarte bine că sînt și au un instinct infailibil în a detecta inteligența și în a se mobiliza împotriva ei, spontan și organic, sistematic și înverșunat" – îmi spunea Paleologu.

Acum, cînd a trecut un deceniu de cînd Alexandru Paleologu a ieșit din scena vieții, aș adăuga cîteva „vorbe memorabile" ale sale la cele 127 „culese și prezentate de Oana Enăchescu" în cartea la care m-am referit la începutul acestei evocări. Le extrag din volumul *Timpul n-a mai avut răbdare: Marin Preda*, apărut în 1981, la Cartea Românească, sub coordonarea și cu prefața lui *Eugen Simion*, dar și din interviul ce mi l-a acordat în 1976, apărut în *Convorbiri literare*.

Despre talent în critică:

„…în critică talent e același lucru ca și în literatură. Scriu despre cărți așa cum altul scrie despre amor sau despre ambiție".

Despre metodă în critică:

„Invocarea metodei, discuțiile interminabile despre lectură etc. – de altfel întotdeauna inteligente, rezultatul unor foarte legitime demersuri ale minții – riscă să inhibe, să stereotipeze activitatea curat critică. Este ridiculă inventarea unei terminologii simbolistice pentru a spune lucruri comune și înțelese de orice minte cultivată și obișnuită cu arta. Spiritul științific indispensabil criticii nu trebuie confundat cu scientismul, care este totdeauna caricatura și înfundătura lui. De altfel, remarcați că oameni inteligenți și oameni proști fac treabă la fel de bună cînd se avîntă pe terenul acesta scientist în cercetarea literaturii.

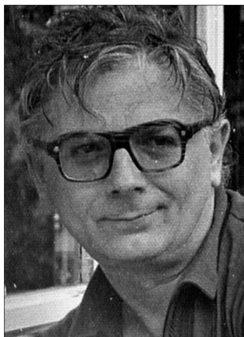
Despre „Istoria literaturii de la origini pînă în prezent"a lui G. Călinescu:

„O istorie întreagă de la origini pînă în prezent cum a dat Călinescu este o întreprindere eroică, extraordinară, care cred că ține de genul epic și cînd spun asta mă refer la sensul clasic de epopee. *Istoria* lui Călinescu e o epopee a spiritului românesc încorporat în literatură. Ea începe cu o invocație care s-ar putea asemăna cu «Cîntă zeiță…». Cam așa sună prefața și începutul acestei formidabile cărți".

Despre un personaj al lui Marin Preda:

„«Îmi dădeam seama, sîntem țărani, nu mahalagii», spune în *Viața ca o pradă* acea minunată făptură, Florica, iubita părăsită a lui Ilie; ea, cea mai umilă creatură cu putință, spune aceste cuvinte cu conștiința clară a unei apartenențe nobile".

Într-unul din ultimele interviuri, Alexandru Paleologu își aducea aminte că a recitit romanul *Război și pace*" de vreo 14 ori de-a lungul vieții. A citit capodopera lui Tolstoi prima dată la vîrsta de 15 ani. Atunci a plîns, dar chiar și la lecturile ulterioare i-au dat lacrimile, s-a confesat Conu Alecu. Întrebat dacă crede că un tînăr de astăzi ar mai plînge citind *Război și pace*, a răspuns sec: *„Dacă nu este idiot, sigur va plînge!"*

V.A. URECHIA – O VIAȚĂ DE CONTRASTE

Florin FAIFER

Ciudată în felul ei, balansînd între șansă și neșansă, este povestea vieții lui V.A. Urechia, așternută într-o carte de memorii – *Din tainele vieței. Amintiri contimporane (1840-1882)*, apărută anul trecut, în 2014, la Polirom (ediție îngrijită și cu o introducere semnată de Leonidas Rados). O poveste poate că lipsită de „taine", dar care, cu bune și cu rele, își are coloritul ei. O viață de contraste, în care satisfacțiile, pe care cărturarul a știut să și le procure, au învins frustrarea.

Orfan de tată încă de timpuriu, „biet fiu de văduvă săracă", V.A. Urechia și-a dorit să aibă o familie, cît mai numeroasă. Din nefericire, printre ai săi dramele s-au ținut lanț. Aproape că nu-ți vine să le mai amintești. Prima soție, Francisca (Paquita), o spanioloaică plină de viață, moare din cauza unor complicații ivite în timpul nașterii. Noului-născut, Tancred, îi este dat să trăiască doar pînă în pragul adolescenței, cînd îl răpune febra tifoidă. Parcă-i un blestem. Și alte necazuri urmează...

Căsătorit cu Luiza Wirth Pester V.A. Urechia are trei copii, Alceu, Corina, Nestor, cei doi băieți avînd oarece înclinații scriitoricești. Nenorocirile, în casa lui, nu se curmă. Luiza, cu voluptăți adulterine, își părăsește soțul după ani de infidelitate, atrasă fiind de un tinerel. Fata, Corina, se îndrăgostește de un căpitan pe nume Guriță, care îi era frate vitreg. Eroul cu nume comic al tragediei ce se consumă era fiul lui Urechia și al Emiliei, una din surorile Pester. Cînd află adevărul, cei doi amorezi se sinucid, nu altundeva decît în patul regal dăruit lui V.A. Urechia de Isabela de Spania.

Nu merita Urechia, cu toate păcatele lui, atîta osîndă. Era, în fond, un om bun, gata să ajute la nevoie, iertător cu cei care-l priveau pieziș (nu degeaba în 1901, se zice, e candidat la Premiul Nobel pentru Pace!). Asta nu l-a scutit, cum spuneam, de fel de fel de atacuri, de multe ori nedrepte.

Și totuși, de ce o fi fost memorialistul atît de ponegrit, luat în rîs, luat în tărbacă? Activ, eficient, făcător de bine, el a ajuns să fie, în epocă, o prezență, chiar dacă nu una de prima linie („puțin importanta mea personalitate"). Destui îl apreciau, mai mult printre străini decît în țară. Se înțelege, pentru el semnele de prețuire erau consolatoare („se pare că sînt și eu *cineva*"). Dar a știut să-și țină vanitatea în frîu, trufindu-se din cînd în cînd.

Unde se implică el cu toate puterile sufletești este în lupta pentru o cauză înaltă, cauza românismului. E idealul pe care îl slujește fără preget. Cu tremolouri patetice, V.A. Urechia cultivă în (retro)viziune utopică o imagine plină de splendori a neamului din care el însuși s-a iscat. E un entuziast, cam fără măsură, iar maniera emfatică în care adeseori se lansează îi aduce admiratori, dar și denigratori destui. Sigur că a pus la inimă, deși avea atît umor cît să-și poată stăpîni emoțiile negative.

Nu sînt singurele afecte care îl cutreieră. Îl mai încearcă și „emoțiuni" dulci. E chiar predispus către asemenea trăiri. Încă de cînd era conașul Vasilică, un puștan adică, privirea lui e atrasă de frumos, un frumos cu idilice irizări. Priveliștile nemțene (Urechia e din Piatra-Neamț de baștină) îi înmlădiază pana în zugrăviri cu o tentă de expresivitate. Pe Bistrița, își amintește

iubitorul naturii spectaculoase, „lunecau fantastice plutele”. Cracăul, rîu înspumat, plin de vîrtejuri, curge „răcoros și guraliv”. O așezare e „minunată”, o alta „foarte romantică”. Un parc e „fermecător”.

Dar Urechia, ca să ne jucăm un pic cu cuvintele, are... ochi și pentru liniile care strîmbă aspectul. O mutriță caraghioasă, o uliță prăfoasă pe care trăsura te hurducă de-ți sare din cap chipileauca. Călătorului pare că-i convin incidentele de pe parcurs. Îl amuză și îi dau prilejul să glumească. Nu de alta, dar el ține la reputația lui de om de spirit. Bineînțeles, nu rîde din orice. Își laudă conaționalii, însă nu le trece cu vederea metehnele, atunci cînd e cazul. Ba chiar îi blamează pe cei care „necinsteau numele de român prin excrocherii și fugire de pe la hoteluri”. Și dacă ar fi numai asta...

Ce îl ia prin surprindere este nepotrivirea dintre imaginea care i se formase în minte despre una, despre alta și ipostaza pe care i-o livrează realitatea. În vizită la C.A. Rosetti, el suferă o „decepțiune”. Îl întîmpină la ușă o apariție hirsută, un domn „cu barba stufoasă, neregulată, cu plete lungi dupe urechi și cu doui ochi cari păreau să iasă din orbitele lui umflate”. Nu așa își imaginase că arată pașoptiștii. Ci, măre, „înalți, chipeși, frumoși”. Nu era cazul, vai, al lui musiu Berlicoco, altminteri „marele colaborator și *inspirator* al lui I. Brătianu”!

Dar George Sand... Cum o văzuse tînărul nostru cu ochii minții și cum o descoperă în intimitatea locuinței ei: „corpolentă, cu ochelarii pe nas, cu o bonetă de bunică pe cap, îngropată între perine în voltairul ei și, mare Doamne! –împletind la ciorap”. Chiar că poți avea un șoc!...

E aici, în stadiul schiței, o portretistică pentru care Urechia are condei și care ar fi meritat să fie mai stăruitor cultivată: Mihail Sturdza, cu „barba și părul său roșu, cu figura măreață, impozantă”; Grigore Ghica, „chip frumos, alb ca zahărul” (dorind unirea sub domn străin); Elena Cuza, acest „înger al domniei lui Alexandru Ioan I!”, „tip de madonă dulce și resignată”; Mihail Kogălniceanu, „năltuț, subțire, cu barbișon franțuzesc negru, destul de stufos, cu mari sprîncene negre, umbrind doi ochi adăpostiți după ochelari”; Al.C. Golescu, „nalt, subțiratec, mai mult slab, cu un mare barbișon à la Napoleon III, cu ochi blînzi și cu vocea lui insinuantă”. Impresionantă e secvența cu Dimitrie Bolintineanu, bolnav și deja pe cale de a fi uitat. Și, încă mai dramatic, sfîrșitul lui Cezar Bolliac, lovit de o paralizie a limbii și scoțînd „sunete nearticulate, groaznice, sfîșietoare”.

Și alte figuri se perindă, în fugă, în aceste memorii. Unele, cunoscute, altele mai puțin: Al. Crețescu, Demetrie Cariagdi, Iancu Negură, Ioan Cart (care „merită să nu fie uitat de istoricii artei muzicale române”). Cei mai mulți dintre cei pomeniți au privilegiul „neuitării”: „neuitatul Massim”, „neuitatul Alexandru Odobescu („suflet bun și neinvidios”) și alții, și alții. O categorie de vază este aceea a „nemuritorilor”: „nemuritorul Constantin Exarcu”, „nemuritorul Ion Brătianu”. Cîte unul, cum ar fi Ion Ghica, tronează: „neîntrecutul prozator român”. Petrache Grădișteanu e și el un incomparabil: „neîntrecutul orator”. Așa cum Alexandru Lăzărescu (Laerțiu) e plusat fără reținere: „scriitorul cel mai de spirit dintre anii 1870-1876”. Mai duhliu Laerțiu și decît Urechia!

O mică lume prin care pășește memorialistul e aceea a actorilor. Făpturi cu har, dar măcinate de orgolii. Între Millo, Pascaly, Demetriade tot certuri, tot discordii... Pe scenă însă toate acestea pare că dispar. Publicul e cucerit de carisma acestor interpreți peste care îți pare rău că s-a lăsat cortina timpului. Și că nu s-au păstrat despre ei mai multe mărturii. Răzleț, mai dăm peste cîte un portret. Matilda Pascaly: „Rar femeie mai bine dotată pentru scenă și ca fizic frumos și ca dicțiune” (cu o observație care dă de gîndit: „În genere actrițele noastre au voci de mahalagioaice”; Ștefan Vellescu: „cam leneș, dar neîntrecut în înțelegerea rolurilor”, cu o „voce sonoră, clară și armonioasă”; Agatha Bîrsescu: aclamată în teatrele din Vest – căci „nouă ne place mai mult ce e strein!”.

Este, în scrisul (și, fără îndoială, în alcătuirea) lui Urechia un amestec de modestie și de vanitate, de luciditate și de naivitate. Călător ingenuu atunci cînd vede prima oară o cale ferată (ca un alt Dinicu!), nu se neliniștește cînd, în 1874, lumea se sperie de apropierea unei comete. Nici holera, care la un moment dat prinde a se împînzi, nu-l pune pe fugă. La o coridă, în Spania, nu-l crispează măcelul din arenă, dar nici nu-l atîță un asemenea spectacol. Se cheamă că, cu toate sensibilitățile lui, are nervii tari. Asta, în definitiv, îl ajută să-și păstreze, cînd cîntărește un lucru, „dreapta judecată”. Nu și cînd vine vorba de „chestiunea israelită”, Urechia nefiind un filosemit. Limbajul congestionat pînă la invectivă îl trădează.

Vrînd să treacă Dunărea, ca să umble pe urmele românilor macedoneni, cărturarul, care nu se poate claustra într-un birou, e prevenit de un om de bine că la bulgari îl poate aștepta chiar ștreangul. Pe un altul l-ar fi apucat tremuriciul și poate că ar fi renunțat. Urechia nu se răzgîndește, el are de dus la capăt o misiune și, cu tenacitate și ingeniozitate, își împlinește planul. Ce mai încoace-ncolo, de un Urechia e nevoie!

Și în politică, de ce nu, fiindcă el are generoase resurse să apere o cauză. Politica i se pare, cum și este adesea, „urîcioasă”. Dar nu pînă într-atîta încît să-i displacă. Discursurile lui exprimă o însuflețire în crescendo, de batailleur pentru o idee. De pildă, pentru Basarabia, pe care rușii, cu lăcomia lor dintotdeauna, stau gata s-o înghită. Sau, un alt țel, „federarea” („idealul nostru: federarea popoarelor latine din Europa și America”). Și mai sînt, și au mai fost într-o viață plină ca aceea a personajului pe care îl evocăm.

Acum, cînd se des-tăinuie, aduceri-aminte îl împresoară. Episoade pitorești sau tensionate din revoluția de la 1848, declanșată și îndată blocată la Iași, unde slujbașii Agiei îi împrăștie pe rebeliști „mai cu sictir, mai cu pumni”, momente care au precedat Unirea, dorită de unii, respinsă de alții, șocul detronării lui Cuza, sosirea în țară a lui Carol de Hohenzollern, euforia proclamării Independenței, iar mai apoi a Regatului: „Cine ar putea descrie emoțiunea [...] la știrea votărei Regalității, meșter scriitor va fi”. „Meșterul” acela, care va să zică, nu-i vrednicul V.A. Urechia.

Condei avea, nu era doar un rostitor în căutarea aluziei de efect sau a gesticulației retorice. A comis versuri, povestiri, un roman, piese de teatru, publicistică. Trezea, îndeosebi, simpatia tinerilor și, în genere, se bucura de multă căutare. Rar cînd lipsea din tot felul de comitete și comisii. Mergea pe atunci o vorbă, cu granule de maliție: „Nihil sine Urechia”. În virtutea căror merite, se întrebau confrații cu sarcasm și chiar cu o anume răutate.

Cu B.P. Hasdeu relațiile sînt cînd bunicele, cînd rele de-a binelea. În orice caz, accidentate. Intrînd în conflict cu un adversar atît de puternic, Urechia e dinainte învins. Cu Hasdeu nu te puteai pune. Decît, să te amăgești că l-ai putea cuceri zîmbindu-i frumos: „M-a criticat, m-a făcut cu ou și cu oțet, dar eu am continuat a-l iubi”. Iubire de a fost, n-a schimbat atitudinea lui Hasdeu nici cu o iotă. Dacă nu s-a ajuns la vrăjmășie, e pentru că Urechia avea un suflet în care nu încăpea ranchiuna.

Reci sînt relațiile cu aulicul Titu Maiorescu. Cei doi nu s-au plăcut. Erau de altfel structuri diferite. Polemist eficient, cu logică stringentă și sentințe fără apel, Maiorescu îl supune pe V.A. Urechia unei execuții publice în două intervenții memorabile din „Convorbiri literare”, *Beția de cuvinte* și *Răspunsurile „Revistei contimporane”*, croindu-i mai mult decît oricine destinul postum. Diagnosticul maiorescian, cel care vizează beția de cuvinte, percepută ca o maladie a limbajului (și a spiritului, în definitiv), e necruțător, dar nu neadevărat. Bombasticismul, inflația gongorică duc la un logos turmentat, pe alocuri *à la* Rică Venturiano: „Harpă eoliană, pe ramura despoiată de geruri grele ale arborelui singuratic al românimei”). Lui Urechia i-a fost dat să suporte multe, dar acum îi cade greu atacul lui Maiorescu, emanînd voluptatea rece a desființării. Dar nu se ia la harță cu el (și, trebuie spus, nici cu „direcțiunea nouă”). Ba, pasămite ca să-l

îmbuneze, se apucă să-l flatarisească, lăudînd „frumosul său talent de orator”.

Eminescu nu poate fi numit detractor. Nici atunci cînd, pătimaș și impulsiv, publicistul de ample respirări lasă frîu liber unui limbaj de pamfletar. Nu sînt cele mai grozave rînduri scrise de Eminescu. Nedrepte, da, și insultătoare. De ce adică, referindu-se la înfățișarea lui V.A. Urechia, Eminescu îi potrivește pe chip vorba de batjocură „mutră”. Mutră, adică găunoșenie: „a sfeterisit porecla unei vechi și de mult stinse familii boierești din Moldova, pentru a-și împodobi mutra cu ea...”. Un impostor, care „a corupt învățămîntul public din România”. O pacoste... Ce i-o fi căşunat poetului, de îl împroașcă pe Urechia cu atîtea jeturi de toxine? Aplicîndu-i și o lovitură sub centură: „sufixul «ia» [din Urechia, n.n.] trimite semnificativ la răgetele măgarului”. Ce înseamnă să nu-ți prisosească umorul!

De mirare e faptul că, în calitate de cronicar literar, Eminescu n-a făcut harcea-parcea din piesele lui Urechia, cum i-ar fi stat la îndemînă. Le găsea, el, criticul sever, care nu făcea concesii, „excelente”, cu adaosul incredibil: păcat „că nu sînt mai multe”. Nu-i asta pana Eminescului, nici măsurariul lui. S-ar putea să fie aici mai curînd întorsătura unei ironii.

Nici Barbu Delavrancea, care în scrisori era lăcrămos de cordial, cu efuziuni drăgăstoase („Scumpe Urechia!”), nu-l agreează pe de mulți hulitul Urechia, pe care îl consideră „viclean și ignorant”, „vindicativ și ambițios”. Delavrancea, trăgînd aiurea, nu-și nimerește ținta. Urechia vindicativ? Pînă și Lazăr Șăineanu ar pufni în rîs.

Antisemit pe față, pornit pe discriminări, V.A. Urechia nu-i, cum se zice, un zăcaș. El lasă impresia că nu pune la inimă jignirile pe care i le aduce, cu destul venin, cu insolență, Ronetti-Roman în poemul *Radu* și în pamfletul *Domnul Kanitferstan*. Urechia, bombardat cu sarcasme, e redus la dimensiuni liliputane („un pitic”). În viața de familie, în care ține să pară ireproșabil, e un „imoral”, iar pe tărîmul scrisului, un „plagiator”. Ronetti-Roman, după un răstimp, retractează o parte dintre aceste ofense. Dar răul fusese făcut. Și e gravă mărturisirea junelui evreu, că și-a reglat tirul de ocări „mai mult pentru plăcerea altora, decît din convingere”. Halal! Să fie la alții așa o plăcere!...

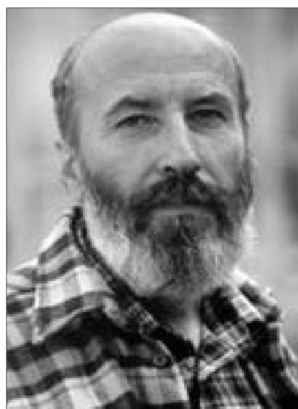
Mai puțin virulent, dar și el plin de năduful, Lazăr Șăineanu își va fi pus în gînd să facă praf lucrările produse de Urechia. Cu meticulozitate de savant, răzbunător și fără să-i pese că poate fi nedrept, filologul nu recunoaște, decît în derîdere, „opera”, așa-zicînd, a inconsistentului academician. Căruia antisemitismul, așa cum se vede, îi aduce destule ponoase. Asta nu-l face să devină un iubitor de evrei. Cel puțin e consecvent...

Fățărnicia, ce-i drept, nu-l caracterizează pe Urechia. Cum de i s-o fi părut lui N. Iorga că personajul ce trecea prin viață de parcă ar fi pășit pe roze este un ins croit din falsități: „un entuziast fără sinceritate și fără statornicie”, mînat de o „neobosită dorință de a părea”?

Spiritele vigilente nu se lasă înșelate. Privind cam pe gaura cheii biografiei victimei de serviciu, G. Călinescu îl desființează în doi timpi și trei mișcări: „tipul mediocrului solemn al sferelor intelectuale”.

Te întrebi, oare cărturarul n-o fi avut și el vreun merit, nu avea – dacă e să ne luăm după potrivnicii lui – nimic bun? Dosădit, nedreptățit, V.A. Urechia rezistă ca un încasator de cursă lungă. Dar să-i ia și lui careva apărarea, ți-ai găsit! Sau, în orice caz, cam rar.

PSEUDO-GLOSARUL UNUI HISTRION DE GENIU

Constantin BOSTAN

În două temeinice eseuri publicate anul trecut – mai întîi în „România literară” (*Moș Ion Creangă Coțcariul – R.l.,* nr. 6/ 2014, pp. 14-15…), apoi în „Convorbiri literare” (*Doi histrioni de geniu: Moș Ion Creangă Coțcariul și „Nenea Iancu” – C.l.*, nr. 12/ 2014, pp. 132-137)[1] – Mihai Vornicu are ca punct de plecare al finelor sale observații privind geniala dedublare și jonglerie verbală a celor doi mari scriitori și o aserțiune întru totul eronată, care, chiar dacă nu e de natură să prejudicieze conținutul demonstrației sale, seducător dezvoltate, merită totuși clarificată, ca orice alt fapt de istorie literară.

Iată mai întîi rîndurile (identice în ambele contribuții ale distinsului cercetător) asupra cărora vrem să aducem lămuririle noastre:

„Prin 1904 sau 1905, la vreo cincisprezece ani după moartea lui Creangă, Titu Maiorescu i-a dat editorului G.T. Kirileanu cîteva foi scrise de Creangă însuși, care conțineau explicațiile unor cuvinte și expresii folosite în *Amintiri din copilărie*. Glosarul fusese compus pentru o adolescentă, Livia, fiica lui Maiorescu, căreia autorul îi dedicase primele trei părți din *Amintiri*, apărute în *Convorbiri literare.* Și, aici, e uimitoare constatarea că acest «talent primitiv și necioplit», cum era văzut Creangă – cel puțin la început – de către «junimiști», recurge la instrumentele literatului, spre a-și explica propriii lui termeni. În cele 91 de glosări găsim: zece traduceri în franceză, din care două prin dicționarul lui Cihac (apărut în 1870-1879 și citat, de altfel, de trei ori), un galicism (*cozerii*), și, surprinzător, un verb conjugat: *tu boudes* («îți arăți nemulțumirea», «te îmbufnezi»), pentru «*mă mogorogești*» (pe care și-l inventase derivîndu-l de la un nume propriu de personaj), două denumiri științifice de animale, în latinește: *Falco peregrinus* și *Mustella vulgaris.* O dată, invocă fabula lui La Fontaine *Vulpea și corbul*, pentru a limpezi expresia «*a lua cu măgulèle*». În fine, încă mai uluitor – dacă lăsăm deoparte două explicații *ad usum delphini*, trase de păr spre a suna decent, pentru imagini cam fără perdea –, rămîn șase glose românești greșite, după editor; în alte două cazuri, scriitorul își ia precauția de a pune un bemol, adăugînd «presupun»; în altele trei, spune de-a dreptul: «nu cunosc sensul»”.

Da, asemenea „uimitoare constatări”, precum cele enumerate de Mihai Vornicu, sînt cu adevărat uluitoare, după cum „încă mai uluitor” a fost și faptul că un bun cunoscător al lui Creangă, precum cel mai longeviv și fidel editor al său, G. T. Kirileanu (1872-1960), s-a lăsat mult timp amăgit de o asemenea prezumție, din cauza încrederii sale necondiționate în Titu Maiorescu. Iată și cum s-au petrecut lucrurile...

În vacanța de iarnă 1902-1903 (G.T.K. fiind pe atunci profesor particular în familia prințului Aristide Caradja din Grumăzești-Neamț, nu departe de Humulești), tînărul Kirileanu, preocupat de finalizarea studiului monografic al comunei natale Broșteni-Suceava și de cercetarea publicisticii eminesciene din ziarul „Timpul”, se repede o săptămînă la București. Aici, grație notorietății căpătate datorită ținutei

sale intelectuale și celor cîteva importante contribuții publicistice privind soarta manuscriselor lui Creangă și editarea acestuia, va avea șansa de a fi primit și de Titu Maiorescu, care îl gratulează pentru proiectele sale, îi propune să preia misiunea editării scrierilor marelui humuleștean și… îi încredințează un veritabil talisman: „Mi-a dat două foi pe care fiică-sa, la cetirea *Amintirilor* [partea a III-a], însemnase moldovenismele ce nu le înțelesese și în dreptul cărora Creangă, cu mîna lui, le-a scris tălmăcirea – îi transmitea înflăcărat Kirileanu prietenului Artur Gorovei, directorul revistei „Șezătoarea". Foile istea îs importante pentru mine din multe puncte de vedere: întîi că am o îndrumare izvorîtă de la Creangă însuși pentru glosarul meu, al doilea am și o înșirare de moldovenisme făcută de o munteancă-ardeleancă [Livia M.]".

Sigur, nu contează foarte mult să mai observăm și că, în ciuda celor spuse oaspetelui din Neamț, Maiorescu nota în ale sale *Însemnări zilnice* (4/17 ian. 1903) că lista de cuvinte era „scrisă de Anicuța" [a doua soție, Ana Rosetti]. Importante și supărătoare au fost urmările: mai întîi, G. T. Kirileanu va publica conținutul celor două foi în „Șezătoarea" (an XI, vol. VIII, 1903-1904, nr. 10-11, dec.-ian., pp. 156-161); apoi, în 1939, cînd va scoate celebra sa ediție critică a *Operelor* lui Creangă (București, Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol II"), va renunța la glosarul întocmit dimpreună cu învățătorul și folcloristul Al. Vasiliu-Tătăruși (prezent în toate edițiile sale anterioare, dintre 1906-1939), înlocuindu-l cu păguboasa listă de *Cuvinte din „Amintiri" explicate de însuși Creangă*, cu toate că acestea erau extrase numai din partea a III-a a binecunoscutei scrieri…

Deși se mira și el de unele neexactități și lacune din acele „Cuvinte din *Amintirile* lui Creangă tălmăcite de însuși Creangă" (titlul articolului din „Șezătoarea"), Kirileanu, încă hipnotizat de autoritatea olimpiană a ctitorului Junimii, preciza printre altele: „D-l Titu Maiorescu mi-a făcut cinstea de a-mi încredința… […] Cuvintele sînt scrise de fiica d-lui Maiorescu, iar explicațiile sînt scrise de Creangă. Le publicăm întocmai mai jos, orînduindu-le numai după alfabet. Explicațiile din paranteză sînt ale mele. Ortografia e întru totul fonetică. [...] Ciudat e că unele cuvinte întrebuințate de Creangă în scrierile lui sînt explicate greșit ori sînt necunoscute". Să urmărim și noi cîteva ciudățenii:

„*Chirfosală* – somnolență, piroteală. (Explicație greșită. *Cliposală* însamnă somnolență, piroteală, iar *chirfosală* însamnă amestecătură, încurcală, cînd faci rău o treabă.

Cogeasca-Veche – nume propriu de comună sau de sat *presupun*. (Cogeasca-Veche e un sat în jud. Iași).

Dondănesc, dondăneau = fredonau. (Explicație greșită. Mai întăi, nu se potrivește cu locul din *Amintiri* (p.84 și 90, ed. I), la care se referă: „Uniia *dondăneau* (învățînd la gramatică) ca nebunii, pînă-i apuca amețeală" – unde însamnă: *trăncăneau, vorbeau în bobote, îndrugau cuvintele fără nici o noimă.*[...] Nicăiri *dondăneau* nu însamnă *fredonau*.

Pașlesc – nu-l cunosc bine, dar pare că-i *fug*. (Așa-i. Se mai zice: *a șters-o*; și mai are și înțelesul: *a furat-o*).

Scrombăit – Nu-l cunosc. (Trebuie însă să fie în legătură cu cuvîntul *scroambe* = ciubote răle, întrebuințat de Creangă în *Aminitiri*, p. 23 și 106, ed. I).

Sfîrloage – Nu-l cunosc. (Însamnă *opinci răle*. În *Aminitiri*, p. 106, se pare că însamnă tot *ciubote răle*).

Șotie – fr. *niche, tour.* (Ț-am făcut șotia = ț-am făcut pozna).

Tîrnosire – Nu-l cunosc. Cihac, p. 413, zice: „consécration d'une églisse". (Așa este: tîrnosire însamnă sfințirea unei biserici și-i ciudat că Creangă, fost diacon, zice că nu-l cunoaște)".

Cum în ediția sa din 1939 G. T. Kirileanu a publicat (în facsimile) cele două foi buclucașe încredințate de Maiorescu, universitarul și traducătorul clujean Petre Grimm (1881-1944), frapat de elocventele inadvertențe, a efectuat chiar și o analiză grafologică, pronunțîndu-se apoi ferm: „…expresiile și cuvintele din micul glosar

pentru *Amintirea III* NU *sînt «tălmăcite de însuşi Creangă»*, ci de vreun filolog din cercul Junimii şi nici chiar de unul dintre cei mai pricepuţi (după cum se vede din explicaţiile greşite) şi care, în mod natural, cînd nu cunoştea cuvîntul, recurgea la dicţionarul lui Cihac şi explica alteori cu cuvinte franţuzeşti, ceea ce nu era natural să facă Creangă. Acest glosar nu trebuie să mai figureze de acum înainte în nici o ediţie a lui Creangă, cel mult pot fi folosite unele explicaţii din el care sînt juste, dar în nici un caz să nu se mai compromită numele lui Creangă cu o astfel de lucrare superficială"[2].

Pseudo-glosarul Creangă a mai revenit totuşi în discuţie la sfîrşitul anului 1983, datorită cercetătorului V. M. Ungureanu, care a semnalat în „Steaua" de Cluj eroarea similară în care – cu oarece „patriotism local" – căzuse Petru Rezuş, animat probabil şi de avîntul similar al eminescologului bucovinean Leca Morariu, fost generos apărător al „cauzei" lui G. T. Kirileanu. Cum era de aşteptat, însuşi ilustrul cărturar din Piatra-Neamţ şi-a recunoscut însă „păcatul literar", rememorînd epistolar împrejurările ce l-au purtat de tînăr în preajma lui Maiorescu şi „mărturisind" [3]:

„Mîngîietoarele cuvinte din ultima poştală m-au găsit copiind vechiul meu glosar Creangă pentru noua ediţie la ESPLA. Fiindcă sîntem în postul mare, cu obişnuitele mărturisiri ale păcatelor, mă simt dator a-mi mărturisi păcatul cu privire la explicarea cuvintelor, făcută pentru fiica lui T. Maiorescu, căreia îi fuseseră închinate de I. Creangă *Amintirile III*. Titu Maiorescu, de bună credinţă, şi-a închipuit că lista de cuvinte pe care o avea de la Iaşi pentru fiica lui a fost scrisă de Ion Creangă şi de aceea mi-a încredinţat-o, ca să o folosesc şi să completez glosarul făcut de mine spre a înlocui pe acel greşit al editorilor din 1902 (ediţia Creangă de la „Minerva")"[4].

Aceasta este deci – la fel de „uluitor" şi de simplu – motivul pentru care nu putem să demonstrăm histrionica dedublare a lui Creangă (reală, desigur, şi corect subliniată şi de M. Vornicu: „este deci neîndoios că ţărănia groasă a povestitorului era costum de scenă, mască literară aleasă deliberat") pornind de la probe precum *zece traduceri în franceză, un galicism, un verb conjugat, două denumiri ştiinţifice de animale, în latineşte, plus invocarea lui La Fontaine*, extrase din nişte foi cu care genialul humuleştean nu are în comun decît faptul că le-a furnizat (histrionic?) materia primă…

Note:

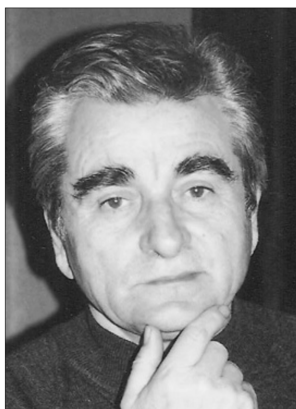
1. După cum, similitudinile pînă la identitate ale textului în mare parte comun ambelor contribuţii ne sugerează şi că, de fapt, poate fi vorba de existenţa unui singur eseu, publicat *în întregime* doar de revista ieşeană!

2. Cf. P. Grimm, *„Glosarul lui Creangă"*, în: *Dacoromania*, vol. X, part. 2, Sibiu, 1943, p. 334.

3. Vezi întreg acest episod şi în G.T. Kirileanu, *Scrieri, I*, Ediţie îngrijită, studiu introductiv, note şi indici de Constantin Bostan, Bucureşti, Minerva, 1989, pp. 21-27, 339-342.

4. E vorba de Şt. O. Iosif şi Ilarie Chendi.

SCOBORÎND PE SCĂRI ÎN DECENII

Iorgu GĂLĂȚEANU

Am la dispoziție cartea lui Gheorghe Postelnicu, prozator, critic și istoric literar, cu date prețioase despre viața, creația poetului, prozatorului medic Vasile Voiculescu, personalitate marcantă a culturii românești. M-a surprins conținutul, remarcabil redat, autorul ne surprinde atît prin datele istoriografice despre viața omului de zi cu zi, cît mai ales prin forța de a scoate în evidență puterea mirifică a creatorului V. Voiculescu, cu părere de rău, uitat de cei care se preocupă de istoria literaturii românești. Cîndva, domnia sa mi se confesa, redau din suferința-i interioară:

„– Vă trimit una din cărțile la care am trudit foarte mult și care, din păcate, „nu a fost observată de voiculescologii anteriori, deși sînt citați la tot pasul, cum am crezut că se cuvine. Față de lucrările lor, monografia mea aduce cel puțin 20 de informații biografice și bibliografice inedite, unele din ele publicate în 2011 și 2012 în „România literară”(de două ori) și în „Convorbiri literare”. Un camarad care a crezut că cercetarea vieții lui V.Voiculescu s-a oprit în 1985, cînd el scotea la Sport-Turism o lucrare incompletă, a mers pînă acolo încît a comentat defavorabil în prezența „Sanitarului-șef” al Comisiei de validare a membrilor stagiari, iar redutabilul critic D.S., fire sensibilă, și-a însușit teoria și a decretat că lucrarea mea nu poate fi receptată ca o lucrare de critică literară. Păi nici nu e cazul, pentru că folosește metodele istoriei literare. Vă rog să mă scuzați. M-am gornit. Dvs., ca medic și scriitor, îi veți cunoaște mai bine pe acest martir și pe biograful său“. Premeditar voi reda multe fraze din carte, pentru a da autenticitate documetului literar scris de autor. Are dreptate, a nimerit ținta și m-a incitat să fac o sinteză a conținutului. Recunosc, m-am simțit obligat moral pentru că medicul și scriitorul V.Voiculescu a trecut și prin Bîrlad în perioada primului război mondial, orașul unde m-am născut și îmi duc traiul, avînd aceeași profesie și înclinație în ale scrisului. De aici începe greul, nehotărîrea eului, va trebui să aștern pe hîrtie rînduri despre munca remarcabilă a istoricului sau să scot în evidență personalitatea impunătoare a omului despre care a scris, balanța rămînd mereu neînclinată. Mi-am spus, cu cît voi reda multe amănunte despre Vasile Voiculescu, cu prisosință voi scoate în evidență munca sisifică a lui Gheorghe Postelnicu, destoinic cercetător al întregii istorii privind viața și creația medicului-scriitor de geniu. A martirului născut (1884) în comuna Pîrscov, lîngă Buzău, din părinți creștin-ortodocși, educația religioasă primită în familie marcîndu-i întreaga viață. Să-i amintesc cuvintele:

„Sînt născut la țară... cel mai mare noroc din viața mea. Mama mă adora, surorile mă iubeau, pentru toți eram o minune”, preciza poetul în 1935 în *Confesiunea unui medic*. Sau, „a mai vorbi de bunătate în vremile acestea cînd principiul luptei pentru existență umple, ca un Dumnezeu neînduplecat, tot cerul creațiunii, pare o naivitate sau o ironie...”, vorbe de duh ce puneau pe gînduri generațiile vechi și la fel de bine pe cele de astăzi. Iată de ce întrebarea istoricului Ghe.Postelnicu: „De ce o carte despre viața și opera lui V. Voiculescu?” este bine plasată, răspunsul complex și nuanțat venind tot de la autor: „Pe de o parte, acumularea unei cantități mari de contribuții biografice și critice a impus reevaluarea lor. Pe de altă parte, chiar

varietatea și bogăția informațiilor pun sub semnul îndoielii destule afirmații anterioare. Mai trebuie adăugat că arhiva orală pîrscoveană este încă activă, dar pînă cînd? Dincolo de aceste motive, faptul că V. Voiculescu a fost un erudit cu o gîndire profundă, un nemuritor. Personalitatea sa multilaterală trebuie reașezată în actualitate".

Și iată că peste jumătate de veac (1963) de la trecerea în nemurire a ilustrului înaintaș, a medicului-scriitor ce a trecut și prin Bîrlad (în 1917 medic șef al Spitalului nr.6 de răniți, pînă în 23 octombrie 1918), trebuie să intervin, să susțin cît de bine-venită este apariția veritabilei cărți, o bibliotecă-document cu o multitudine de date biografice, sociale, filozofice, geografice, medicale, teologice și numărul exemplificărilor ar fi mai mare. Cum să nu te uimească puterea de muncă, dăruirea fizică, harul de cercetător, dotarea și vigoarea spirituală a unui consătean pentru a șlefui și a reda să rămînă în viitor luciul real al oglinzii lui V. Voiculescu. Dacă în primele pagini istoricul ne aduce o serie de date din viața tînărului cu înclinații spre litere și filozofie (interesantul arbore genealogic conceput cu lux de amănunte, originea personajului și copilăria sa, relațiile de familie, etc.), vis inițial de care nu se va despărți pînă la dispariție („alegoriile voiculesciene au îmbogățit înțelepciunea națiunii, el crezînd cu tărie în finalitatea artei, valorile etice promovate rămînînd valabile: munca, stăruința, compasiunea, frăția, sacrificiul"), încet și sigur, precum apa curgătoare ce înaintează lin spre revărsare, ne redă despre anii cînd absolvea Medicina (1910), orientarea impusă de familie, an cînd se căsătorea cu Maria Mitescu, consăteancă, cu aceeași pregătire medicală. Un anumit aer de disperare determină istoricul să insufle: „Contrar unor păreri de ultimă oră, după care opera i se micșorează pe zi ce trece, V. Voiculescu rămîne un autor de construcție în sonet, poezie mistică și proză fantastică, un înțelept creștin, lucrînd misterios în asfințitul vieții pămîntești, dar, la drept vorbind, oricîte izbînzi ar încerca voiculescologii de astăzi, amintirea sa se șterge. O posteritate incapabilă să susțină Pantheonul românesc îi pomenește numele ocazional, deoarece, într-o ierarhie a ingratitidinii, indiferența față de valorile literaturii ocupă primul loc. Omagierile nu pot îndrepta răul care i s-a făcut lui V.Voiculescu în ultimii săi ani de viață. Nestinse rămîn doar eforturile livrești ale unor distinși cercetători ale căror lucrări cer în mod insistent reeditarea...". Împart aceleași gînduri cu istoricul Gh. Postelnicu, dar cu siguranță o fac și mulți alții. Iată ce mărturisea fiica poetului, Gabriela Michaela Defour (n. 19 XI 1920): „..tata era unul din cei mai mari scriitori ai veacului: poet, romancier, povestitor, dramaturg, eseist, un om de bine. Acorda consultații medicale gratuit și deseori oferea bolnavilor medicamente cumpărate din banii lui". Pe bună dreptate era denumit scriitor de geniu, „doctor fără de arginți" și „poetul îngerilor". Trebuie să amintesc solicitarea istoricului: „E nevoie de lucrări noi care să facă hermeneutica amintirilor destoinicului său fiu, Ion Voiculescu (n. 16 mai 1916), dar și ale lui Radu Ilie Vasile (n. 28 mai 1914), a scrisorilor publicate de Ileana Ene în 1993 și de Alexandru Oproescu în anul 2008, care să ia în considerare punctele de vedere curajoase ale Roxanei Sorescu, demers care, pe scurt, să scoată omul și opera sa din stratul gros de inerție. Reconsiderarea acestui destin îi va da lui V. Voiculescu „mîntuire în cerurile lui Dumnezeu".

Revenind cronologic, aflăm și debutul literar al medicului de circumscripție rurală, cu poezia *Dorul* publicată în „Convorbiri literare" (nr. 3 martie 1912), în același an în prestigioasa revistă publicînd și poeziile *San Marco*. Profesional, în ianuarie 1915 a fost asimilat Comitetului central sanitar, poziție de pe care a organizat un spital militar în București. Pe 30 0ctombrie 1916 era transferat la Buftea, unde a locuit cu familia pînă la numirea ca șef al spitalului mobil nr.6 din Bîrlad(reluare). Și-a adus și familia în orașul moldovean unde îngrijește răniții, unitatea sanitară fiind transformată în unitate medicală de contagioși. Atașat trup și suflet pacienților, îngrijîndu-i cu profesionalism, în 1917 se îmbolnăvește de tifos exantematic, de febră tifoidă și de icter. Pînă în 1918 a urmat serviciul militar pe lîngă tabăra de prizonieri din localitate, „precum și pe la alte spitale de răniți și bolnavi". Demobilizat cu gradul de medic subșef, asimilat maior, pe 14 februarie 1919 a fost transferat definitiv în București. Pentru devotamentul deosebit a fost decorat cu steaua „Coroana României", ulterior devenind medic la Domeniile Regale și director

la Fundația Culturală Română.

După aproape doi ani de stat în Bîrlad, urbe recunoscută cu afinități culturale, eminentul umanist a știut să împletească activitatea profesională cu cea literară, va cunoaște și va lega prietenii cu distinși oameni ai literaturii românești. Amintesc pe Alexandru Vlahuță, refugiat aici, care a exercitat o influență decisivă asupra destinului său literar, între mentor și discipol stabilindu-se relații bazate pe prietenie și încredere, tînărul medic fiind stimulat să-și reia preocupările literare. Istoricul ne informează că Al. Vlahuță avea mania să scoată ziare și reviste noi. Pînă la terminarea războiului a locuit la profesorul de muzică Eugen Bulbuc unde, în fiecare zi de joi, organiza întîlniri literare în salonul casei, despre care Florentin Popescu amintește: „A fost cea mai mare personalitate culturală românească refugiată în orașul de la poalele Țuguietei". Poate din subiectivism insist asupra perioadei locației lui V.Voiculescu, și anume, mișcarea artistică și intelectuală a urbei era animată de membrii societății „Academia Bîrlădeană", fondată în mai 1915 de George Tutoveanu, Tudor Pamfilie și Toma Chiricuță(ce mîndrie se aprinde în mine(sic!), sînt membru actual al societăți!). Animatorul principal, poetul Tutoveanu (n.1872), profesor, ctitor de biblioteci publice și constructor de reviste („Paloda", „Făt-Frumos", „Graiul nostru", „Scrisul nostru", „Avînturi culturale", „Ion Creangă", revistă de limbă, literatură și artă populară, „Miron Costin", „Freamătul literar", și „Idealul"). „Florile dalbe" (1919) este prima publicație literară apărută după război în România, în paginile ei se oglindeau atmosfera, idealurile sociale și orientările estetice postunioniste, în colectivul redacțional aflîndu-se și V. Voiculescu care a publicat pe lîngă poezii și două povestiri, prilej să aflăm despre debutul său în proză(Lina Codreanu). Cronicarul face mențiunea că, în 1918, „Academia Bîrlădeană" a scos o antologie națională care cuprindea, printre alții, pe Eminescu, Creangă, Cerna, Delavrancea, Coșbuc, Iorga, Crainic, Vlahuță, Voiculescu. Cartea urma să fie distribuită soldaților pe front, „ca o hrană spirituală și ca un imbold în lupta pentru obținerea victoriei". Medicul-poet a fost antologat cu poeziile *Morți în țara lor*(?) și *Frunză verde*. Din patriotism local amintesc, „Academia Bîrlădeană" a renăscut în anul 1990 (președinte de onoare prof.dr. C.D. Zeletin) și are o activitate bogată, ilustrată constant de publicația trimestrială care îl are ca redactor-șef pe neobositul Serghei Coloșenco.

În 1929 începe colaborarea cu Radiodifuziunea Română, asigurînd emisiuni de educație sanitară a țărănimii și populației țării. Înaintînd cu repeziciune în decenii, istoricul fascinantei cărți merită întreaga admirație, impulsionîndu-mă să redau scurte pasaje, pentru a avea continuitate.

„Știm prea bine din dosarele aflate la Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității că grupul Antim devenise indezirabil autorităților comuniste, încît s-a dispus, în 1958, scoaterea sa din viața publică. Nu se putea accepta ca intelectualii venerați pînă în 1945 să opună dictaturii proletare valorile creștine, în cea mai neagră perioadă din istoria poporului român care „își pierduse orice directivă spirituală"(Roman Braga). Cu doi ani înainte, PCUS a emis o hotărîre, transmisă ca recomandare partidelor frățești, de intensificare a luptei împotriva sentimentului religios. Drept urmare, s-au înmulțit acțiunile de slăbire a vieții religioase prin arestarea preoților de la țară și a ierarhilor bisericești, ca și prin deportări în Bărăgan și în Dobrogea. Organul de represiune, prin agenții de filaj, considera clandestine întîlnirile de la Mănăstirea Antim, din locuințele lui Alexandru Codin Mironescu, Apostol Apostolide sau Barbu Slătineanu. Discuțiile ar fi avut un caracter dușmănos și subversiv. ...întreaga regie ținea de o mare înscenare în urma căreia trebuia anihilată elita intelectuală a țării..." Și autorul continuă cu o sumedenie de explicații veridice pentru a scoate în evidență nevinovăția multora și a poetului V.Voiculescu, concluzionînd cu mereu valabila decizie comunistă: „Cine nu e cu noi, e împotriva noastră!"

Ce se întîmplase cu ani în urmă(de fapt religiozitatea educației copilului Dilă transpare din poezia *Isus din copilărie* – volumul *Destin*-1933), citez: („Isuse, ca să te urci în Ierusalim de Florii / Treceai și prin orașul unde eram la școală/ Cum te-așteptau sufletele de copii să vii")?.Reiau din rîndurile cărții:

„După moartea soției (22 noiembrie 1946),

după cum își amintește fiul Ionică, „s-a sihăstrit”: ieșea din casă doar ca să se alăture grupului de meditație religioasă de la Mănăstirea Antim, „ultimul episod de sobornicitate reală a Bisericii noastre, în anii dictaturii comuniste” (A. Pleșu). Mergea acolo în zilele de sărbătoare „în căutarea unei trăiri de rugăciune, cunoaștere și împlinire” (A. Scrima), pentru a transpune, apoi, experiența duhovnicească în orizontul conștiinței artistice. Fasciculele de conștiință se înscriau în descoperirea fraternității și în comuniunea realizată dincolo de barierele psihologicului. Coordonatele vitale ale grupului erau lipsa regulamentului și nefuncționarea vreunei ierarhii. La baza activității se situa verbalizarea. Cuvîntul circula cu încîntare de la unul la celălalt, „ca într-o creștere spre înalt a încrederii” (A. Scrima). Cum orice organizare intelectuală devenea suspectă, autoritățile au început destrămarea „Rugului aprins”. Încă în viața, poetul mărturisea că dacă n-ar fi devenit medic, se făcea preot. Multe și palpitante amănunte despre această perioadă de sacrificiu ce au cizelat personalitatea filosofică a distinsului Vasile Voiculescu pot fi găsite în carte de către cititorul versat. La fel, cu meticulozitatea întîlnită la unii istoriografi, și nu numai, ne surprinde redarea caracteristicilor fizionomice ce scot în evidență blîndețea și modestia remarcabilă a deosebitului om, dăruit semenilor pînă la ultimul fir de păr, dar mai cu seamă dăruit sufletește ființelor de pe fața pămîntului.

Ce s-a întîmplat după destrămarea Rugului aprins? În regimul de tiranie comunistă, în noaptea de 4 august 1958 este arestat după o percheziție brutală a locuinței din București, urmată de confiscarea celor peste 6.000 de cărți ale bibliotecii. Culmea, poetul se grăbea în acele ore să finiseze sonetele, ultimul, al 90-lea, dedicat lui Shakespeare, un fel de rămas bun. Acuzația: dușman al poporului! Martirul a avut un destin tipic omului sărac, dar înnobilat de învățătură. Bine spune autorul cărții, „în public vorbea puțin, dar a găsit căi personale de a se adresa mulțimii: presa scrisă și vorbită, în fața foii de hîrtie și a microfonului nu roșea, nu se pierdea cu firea. Prin domolirea impulsurilor și-a făcut mulți prieteni, dar nu vibrau cu toții la bunătatea sa. Iradia o mărinimie discretă, curativă, necondiționată. A fost pînă la sfîrșitul vieții, chiar și în închisoare, un domn sfios, cu o memorie extraordinară, cu o cultură și o informație științifică impecabile. Un cîștig important al omeniei a fost puterea de muncă. O muncă organizată în cele mai mici detalii. Și-a iubit copii și nepoții, care și-au găsit sălaș în ținuta lui morală. Și-a divinizat soția. Bătrîn și bolnav, interiorizat, lăsîndu-se bîntuit de tristeți iremediabile că i-au fost luate pe nedrept libertatea, familia, casa din str. Dr. Staicovici și biblioteca („...se considera un „vînător bibliofil de prin maghernițele de pe cheiul gîrlei”; 11 ani nu a aprins focul în sobă, deoarece aceasta era blocată cu cele 7000 de volume ale „catedralicei biblioteci)”. Într-unul din sonete gîndea ca un înfrînt în fața anilor:

„Grăbită, cărunțeța mă-mbracă-n promoroacă./ Amarnice vîntoase de gînduri și nesomn./ Smuls unul cîte unul, de visuri mă dezghioacă.../ Pe rîpile uitării, însingurat, mă-ntomn./ Îndură-te, coboară și vino de mă vezi/ Pîn'nu s-aștern pe mine solemnele zăpezi”. Excelente rînduri, sinteză a întregii vieți! Nu voi reda și alte versuri, cititorul le găsește printre rîndurile din carte. Cînd a fost eliberat din pușcăria comunistă (30 aprilie 1962), spunea (*M-am măsurta cu visul și am ieșit învins*). Era emaciat, abia se ținea pe picioare, ras în cap, surd de la tratamentul tuberculozei coloanei vertebrale – morbul Pott, cu sondă vezicală permanentă, refuza să mai mănînce și își dorea moartea, care a survenit în noaptea de 25/26 aprilie 1963. Potrivit ultimei sale dorințe, a fost înmormîntat în hainele cu care a venit acasă de la închisoare, peticite și cusute cu sîrma scoasă de colegii de celulă din saltele. Poetul Adrian Maniu a rostit, între altele, aceste memorabile cuvinte: „Spinarea acestui om care nu s-a plecat în fața nimănui a fost îndoită doar de boală și suferință”. Recunoscător spunea și Dinu Pillat: „Nu puține dintre nuvelele lui Vasile Voiculescu sînt capodopere și toate vădesc biruința unui tumultos poet în aurariile prozatorului. Astfel împlinită, personalitatea scriitorului se înscrie pe culmea literaturii române”. Închei, am încercat să redau cîteva idei din valorosul document de istorie literară. Prieten îmi este Niculae Gheran (istoricul lui Liviu Rebreanu), prieten îmi este Theodor Codreanu (distins eminescolog), sper să mai cîștig și prietenia celuia despre m-am ocupat în cronica de mai sus.

LECŢIA LUI VLAHUŢĂ, PESTE SECOL...

Liviu PAPUC

CONVORBIRI RETROSPECTIVE

Într-un amplu articol, intitulat *Nu ştiu…*, apărut în „Universul" bucureştean din 6 iulie 1910, Alexandru Vlahuţă, răspunzînd unui veleitar, simte nevoia unei luări de atitudine, ale cărei concluzii sunt valabile şi astăzi:

„[...] Întîi, îţi mărturisesc, după ce-am citit vreo două-trei pagini, am închis caietul şi l-am dat la o parte, hotărît să-ţi spun scurt că n-ai talent. [...] am luat caietul din nou ş-am citit mai departe. L-am citit tot. Nu ştiu cum să te fac să-nţelegi impresia mea. Cîteodată-mi ziceam: ia stai, frate, că ăsta parc-ar spune ceva. Întorceam foaia – şi mă pomeneam iar... în aer. Şi tot aşa m-ai dat în scrînciob, pînă la sfîrşit.

Un mierloi, care cîntă aci ca pitpalacul, aci ca ciocîrlia, şi, din cînd în cînd, o aduce şi ca privighetoarea. Ştii că mierloiul n-are personalitate. Impresia asta mi-a făcut-o stilul d-tale, de o corectitudine... supărătoare. Vezi, d-ta fluieri în tact, dar nu-ţi fluieri cîntecul d-tale. Şi nu-ţi faci idee cum se cunoaşte. Un cuvînt care picură din suflet, cald, curat ca lacrima, e ceva viu, organic – el vine în lume c-o părticică de viaţă, pe care nu şi-o mai pierde, şi care nu stă nici în sunetul lui, nici în legătura lui cu celelalte vorbe din frază, ci în simplul fapt că-i răsărit din adîncul unui suflet. E ca şi cum şi-ar păstra în vecii vecilor o legătură misterioasă cu sufletul acela, din care mereu şi-ar trage puteri proaspete de regenerare. Potriveşte-l tu, cît îi pofti, în cele mai corecte şi mai ritmice fraze, plantează-l în cele mai sonore versuri, dacă nu l-a pus acolo decît iscusinţa rece, decît marele tău meşteşug de a dichisi şi măslui vorbele – să ştii că nu rodeşte. Natura nu se înşeală niciodată... Nici nu înşeală. Ea-ţi cere boabe de grîu *adevărate*, ca să ţi le poată reproduce şi înmulţi la infinit.

Ceea ce-ai scris d-ta în *Flori de sînge* sunt lucruri de imitaţie. Foarte bine făcute – să juri uneori că-s adevărate. Numai că inima nu se deschide să le primească. Nu vrea să le primească. Pentru că, vezi d-ta, în tot ce se petrece pe lumea asta e un fel de cumpăneală, un fel de logică straşnică, de care se sfarmă cele mai grozave socoteli omeneşti. Este naiv scriitorul care-şi închipuie că se poate strica de rîs îndărătul vorbelor, pe care anume le caută şi le ticluieşte în aşa fel ca să ne facă pe noi să plîngem. Parcă nu se simte într-o bucată literară, ca în orice operă de artă, sufletul, *şi adîncimea* din care a răsărit!

[...] Scriitori mari, vestiţi meşteri ai cuvîntului ca D'Annunzio, ca Rostand, şi încă nu-şi pot ascunde sufletul, adesea rece şi calculat, sub flacăra trecătoare a frazei de efect. O poezie poate răsări din spuma unei clipe, cum poate izbucni din prea-plinul inimii tale, sau, prin tine, din marele suflet al neamului tău. Ea va trăi în proporţie cu adîncimea izvorului din care a ieşit la lumină. *Va trăi.* Te-ai întrebat vreodată de unde vine această viaţă a operei de artă? [...]

Credinţa mea e că un scriitor de seamă n-ai să fii niciodată. Dar poate că aceasta te-ar şi încurca în viaţă. D-ta vrei să pari, să atragi privirile, să-ţi faci din lucruri de nimic o glorie rentabilă, de care să te bucuri *hic et nunc*. Să fii sărbătorit prin saloane, să-ţi spună prietenii «maestre», să ai bene-merenti şi-un loc în Academie, să-ţi agoniseşti, în sfîrşit, fără multă bătaie de cap, toată provizia de onoruri şi de succese, necesare pentru consumaţia zilnică a vanităţii d-tale... O, pentru aceasta ai destul talent. Singurul sfat pe care ţi l-aş putea da, ar fi: să scrii în versuri. Vorbele goale fac mult mai mult efect în versuri. Ş-acolo, cu cît le vei arunca mai îmbolmojit şi mai halandala, cu atît ai să pari mai profund. De pe o bucată de proză se ridică negura uşor – versurile însă rămîn, ca piscurile munţilor, multă vreme învăluite-n ceaţă, spre marea admiraţie şi beatitudine a sufletelor de elită, însetate de mister. [...]"

La înţeleptele vorbe ale bătrînului (şi luatului peste picior, de obicei) Vlahuţă, sunt convins că vor reacţiona pozitiv mare parte (ce zic eu, mare parte? – unanimitate, stimabile!) dintre scriitorii în viaţă, luînd atitudine fermă împotriva imposturii, a carierismului etc. etc. Dar nici unul – cu certitudine – nu-şi va pune vreo secundă problema că s-ar putea să se afle, Doamne fereşte!, în aceeaşi barcă a incriminaţilor. Pentru că – nu-i aşa? – dacă poza este cea care te împinge în viaţă (şi creaţie), iar simţirea este o băbătie a celor de mult trecuţi în lumea umbrelor, dacă impostura este la putere (şi la mare preţ, de multe ori!), de ce să nu culegi roade nemeritate, dacă poţi? Iar cînd poţi, lesne este îmbătatul cu apă rece şi asumarea unor lauri care mult prea curînd se vor vesteji.

Istoria literară, însă, din fericire, nu iartă!...

ISTORIE LITERARĂ

O SCRISOARE A LUI ALEXANDRU FLORESCU

Gheorghe I. FLORESCU

Alexandru P. Florescu (1882-1925) este un nume uitat azi, fiind menționat doar, întîmplător, în contexte aleatorii și tratat ca personaj auxiliar, în timp ce unii dintre contemporanii săi au reușit să evite un anonimat situațional, chiar dacă nu s-au afirmat ca personalități marcante ale unui timp emblematic. O posibilă explicație a acestei excepții depreciative rezidă, poate, în circumstanța că viața lui s-a sfîrșit prea devreme, atunci cînd mulți dintre cei care aveau aceeași vîrstă ca el începeau abia a se afirma ca nume relevabile ale unei generații. Totuși, personajul pe care îl avem în vedere a intrat în conștiința ultimelor două decenii ale secolului XIX și a primului sfert al secolului următor. Chiar și cei care i-au menționat numele, de-a lungul anilor, în trecere doar sau cu impasibilitate, au remarcat, fără a apela întotdeauna la detalii, că personajul pe care îl avem în vedere nu a fost un anonim tradițional, ci un diplomat și ziarist cunoscut în epocă.

În 1898, Alexandru P. Florescu a fondat ziarul „La Roumanie" și a funcționat ca „Atașat la Legația română din Paris, ministru plenipotențiar la Atena și Varșovia"[1]. Constantin Argetoianu, un memorialist foarte citit și citat azi, care a fost un mare amator de întîmplări și conjuncturi senzaționale, va nota că „Alexandru Florescu, zis Flo-Flo de pe vremea cînd juca cu mult talent piese franțuzești prin saloanele românești și conducea cotilioanele împreună cu prima sa soție, Olga Costescu-Comăneanu, zisă «Flofleta» și frumușică foc – Alexandru Florescu, mai zis și «Lilico», devenise un domn serios de cînd se căsătorise pentru a doua oară cu d-ra Alexandrina Petrovici-Armis, multimilionară. Maiorescu îl numise secretar general la Externe și Berindei îi construise o casă «Louis XVI» [...]. Exoflisit de la Externe odată cu demisia lui Maiorescu, Florescu a intrat ca tot românul în politică și ca tot boierul în Partidul Conservator.

Argetoianu își preceda aceste notații cu explicația că „pe chestia exproprierii însă, Florescu s-a pronunțat pentru; s-a pronunțat timid, dar s-a pronunțat. Cum a aflat Filipescu această «trădare», a intrat în furii. «Auzi, domnule, ginerele lui Petrovici-Armis, soțul dotal ce se joacă cu milioanele, să-și permită să batjocurească proprietatea românească!». Și numaidecît a chemat pe Florescu la telefon și l-a întrebat dacă «ceea ce i se spusese» era adevărat. Și cum Florescu i-a confirmat trădarea, Nicu Filipescu i-a tras un «să te duci în p... mă-ti» și a închis telefonul!"[2].

Trecînd, cu o îngăduință circumstanțială, peste un asemenea vocabular, surprinzător pentru niște politicieni care reprezentau clasa politică românească a unui timp la care ne raportăm cu o considerație aparte, nu-l putem eluda, totuși, apelînd la formulele de circumstanță din aceeași arie lingvistică. Așa cum era de așteptat, pentru rezolvarea „cazului" s-a recurs la o soluție extremă, care presupunea acceptarea unui „sacrificiu", ca și cum ar fi fost un „incident" peste care nu se putea trece cu o înțelegere circumstanțială. Continuînd relatarea, Argetoianu, mare amator de subiecte preluate dintr-o arie ca aceea pe care, tocmai, o avem în vedere, consemna că „Bineînțeles, Florescu a trimis martori și Filipescu mi-a cerut să fiu împreună cu Many martorul lui. Filipescu, își continua Argetoianu notația, era foarte plictisit fiindcă a doua zi trbuia să plece la 8 la Brăila, unde o întrunure publică era anunțată pentru ora 12. Împreună cu martorii lui Florescu am reglementat duelul – 2 gloanțe la 25 de pași – pentru a doua zi dimineață la ora 7, ca să nu scăpăm trenul, în caz de

supraviețuire! La orele 7 am fost cu toții la locul cuvenit, pe șoseaua Ploieștilor, dincolo de Băneasa. Pe vremea aceea nu erau acolo toate construcțiile ce s-au clădit de atunci – era cîmp liber. Am aliniat pe cei doi martori și, unu, doi, trei, foc! Spre bucuria noastră, ambii adversari au rămas în picioare...[3].

O lectură actuală și atentă a acestor notații ne va oferi destule argumente în favoarea teatralizării „cazului”, dar cu evitarea neîndoielnică a unui epilog dramatic, pe care nu-l avea în vedere nimeni. Fără un acord prestabilit, cei implicați în contextul avut în vedere au acceptat o punere în scenă prin care să se evite un sfîrșit dureros și trist. Aranjamentul convenit în acest sens nu a fost unul oficializat sau făcut cunoscut celor doi „combatanți”, implicați într-un „caz” care trebuia închis numaidecît. De aceea, nota Argetoianu, „cînd m-am dus să-l iau de acasă, am găsit pe Nicu Filipescu foarte emoționat, ceea ce m-a mirat, căci îl știam foarte curajos. Cu ochii plini de lacrimi lipea un plic destul de umflat prin conținutul său; mi l-a întins cu cuvintele: «Dacă nu mă întorc te rog să-l dai doamnei Prezan...». Am priceput”[4].

În cele din urmă, „cazul” s-a rezolvat prin evitarea unei drame pasionante, dar întru nimic justificată.

Azi, Alexandru P. Florescu este un nume nu doar uitat, ci eludat îndeosebi – voit parcă –, deși nimeni nu ar avea vreun motiv să-și dorească o asemenea injustiție, tîrzie și nedreaptă, bineînțeles. Într-o viață încheiată prea devreme, el nu a reușit să se afirme, atît cît era de așteptat, ca o personalitate remarcabilă a timpului său, chiar dacă nu este considerat, totuși, un anonim care să nu mai intereseze pe nimeni, azi. Dincolo de aceste considerații posibile, Alexandru P. Florescu merită, fără îndoială, o atenție firească, justificată nu doar printr-o raportare circumstanțială la eventuale cazuri asemănătoare, tratate într-o manieră favorizantă.

Într-o viață încheiată prea devreme, el a reușit să se afirme ca o individualitate care merită a fi amintită, din cînd în cînd, măcar, întrucît de numele său se leagă niște fapte care nu trebuie uitate.

Transcriem, în continuare, o epistolă adresată de Alexandru P. Florescu, în toamna anului 1920, lui Alexandru Averescu, prim-ministru al României la acea dată, cu convingerea că ea îi va interesa pe cei preocupați de relațiile diplomatice dintre România și Polonia. Dar și de acela care ne reprezenta țara, în onoranta ipostază de ministru al țării sale, la Varșovia.

LÉGATION ROYALE DE ROUMANIE

Varșovia, 30 Sept<embrie> 1920.

Domnule Prezident al Consiliului

Am primit scrisoarea pe care Excelența Voastră a binevoit să mi-o trimită și în care îmi vorbește de o încercare de stabilire a unui acord între toate puterile vecine cu Rusia cu privire la o asigurare mutuală și solidară a tratetelor de pace cese vor încheia de ele cu Republica Sovietelor.

După cum am avut onoarea să vă înștiințez, Contele Strzynski mi-a vorbit despre această chestiune îndată după sosirea lui aci și, în urma unei convorbiri cu Ministrul de Externe, mi-a și comunicat răspunsul pe care Guvernul polon îl dă propunerei Excelenței Voastre și pe care Vi l-am expediat îndată.

Or, după citirea scrisoarei Excelenței Voastre care dorește a stabili cîteva puncte principiale în vederea acestui acord, și după răspunsul adus mie de Contele Strzynski spre a Vă fi transmis, am impresia că Ministrul Poloniei la București consideră chestiunea mai înaintată decît s-ar părea că reese din cele scrise mie de Excelența Voastră.

Mai întîiu Contele Strzynski mi-a vorbit de o propunere pe care Excelența Voastră i-ar fi făcut-o privitor la o asigurare neutrală și solidară a tratatelor de pace încheiate de România și Polonia cu Rusia, apoi de acceptarea propunerei de către guvernul polon rămîind ca detaliile acestei chestiuni ca și ale acelora referitoare la Statele limitrofe cu Rusia să fie discutate ulterior, bunăoară cu prilejul unei vizite dorită aci a Domnului Take Ionescu.

Din scrisoarea Excelenței Voastre din contra, dacă i-am pătruns bine înțelesul, pare a reeși mai mult o dorință, o pipăire decît o propunere formală.

Într-adevăr Excelența Voastră zice că „lipsindu-i elementele necesare, nu a emis nici o părere anticipată asupra acestui prim punct”.

Apoi mai departe scrisoarea Excelenței Voastre zice:

„Părerea mea este încă că chestiunea îmbrățișează trei părți distincte:

1. Este necesar a se examina în comun condițiu-

nile tutulor Statelor interesate pe baza cărora s-ar putea ajunge la relaţiuni pacinice cu deţinătorii de azi ai autorităţei politice în Rusia.

2. Ce obligaţiuni se vor contracta de Statele interesate pentru ca în mod solidar să se poată obţine realizarea acelor condiţiuni.

3. Ce obligaţiuni se vor contracta de aceleaşi State pentru a se garanta contra violărei stărei de lucruri ce s-ar stabili pe baza înţelegerei de la punctul I, orcare ar fi preschimbările ce ar surveni eventual în viitor în Rusia."

Nu voiu lipsi de a mă conforma instrucţiunilor Excelenţei Voastre cari îmi recomandă de a vedea dacă „persoanele autorizate din Varşovia s-ar arăta dispuse a se îndruma pe această cale" şi în asemenea caz de a insista mai întîiu de toate asupra primului punct care trebue considerat ca esenţial şi determinant pentru a păşi la examinarea chestiunilor din punctele II şi III."

Înainte însă de a discuta mai departe chestiunea, aş dori să cunosc părerea Excelenţei Voastre asupra înţelesului care trebuie dat cuvintelor „State interesate", şi dacă, alături de Finlanda, Polonia şi Armenia, singurelor State pe cari atît Statele-Unite cît şi Franţa li-au recunoscut printr-un schimb de note ca definitiv rupte din trupul Rusiei, mai trebue socotite şi Statele ca Estonia, Latwia, Lituania, Ukrainia, Caucazia, Georgia, Azerbaidjanul, dintre care cele patru d'întîiu au fost recunoscute, însă de fapt numai, de Polonia, dar de noi nici unul, şi cari în gîndul şi dorinţa Aliaţilor *sînt menite a se realipi de Rusia* sub o formă oare-care, fie autonomă, fie federativă, orcît cele trei d'întăiu numai ar fi fost recunoscute de facto de Franţa, Anglia şi Italia printre Puterile mari.

Apoi am onoarea a ruga pe Excelenţa Voastră să mă lămurească asupra înţelesului cari trebue dat cuvîntului „condiţiuni" din paragraful I şi II şi dacă este vorba ori de alte condiţiuni din paragraful I şi II şi dacă este vorba ori de alte condiţiuni decît acele de pace cari sînt dealtminteri cunoscute deja, întru cît pacea este încheiată între Estonia, Latvia, Lituania şi Sovietele ruseşti, şi care ar fi în acest caz aceste alte condiţiuni.

O lămurire asupra acestui cuvînt de „condiţiuni" mi-ar permite să lămuresc şi mai bine punctul al doilea, în care Excelenţa Voastră vorbeşte de «obligaţiunile ce se vor contracta de Statele interesate pentru a se abţine în mod solidar realizarea acestor *condiţiuni*».

Excelenţa Voastră va binevoi a-mi trimite fie în scris, fie telegrafic, desluşirile pe care-mi permit a i le cere, spre a putea păşi şi cu preciziune şi cu prudenţă într-o chestiune atît de gingaşă.

Am onoarea a ruga pe Excelenţa Voastră să binevoiască a mi le preciza, cu atît mai mult cu cît, prin o nouă schimbare de atitudine a Guvernului polon în chestiunea Marei Mici Înţelegeri, comunicată astăzi telegrafic Excelenţei Voastre, atitudine în contradicţie bsolută cu cele spuse mie de Contele Strzynski şi despre care telegrafiasem Excelenţei Voastre, am impresia, după cum am spus-o într-o telegramă şi un raport precedent, că guvernul polon ar fi bucuros de a realiza o alianţă de apărare în contra Rusiei, dar se ţine la o parte de Mica Înţelegere.

Într-un raport mai detaliat pe care n-am avut timpul să-l termin încă, şi pe care îl voiu trimite poimîine Excelenţei Voastre printr-un curier, Vă voiu da seamă de o conversaţiune interesantă pe care am avut-o cu Ministrul de Externe.

Primiţi, Domnule Prezident al Consiliului, încredinţarea prea înaltei mele consideraţiuni.

A. P. Florescu

P.S. Domnul Vasile Iancu, fost ziarist la „România liberă" de dinainte de 1989, ne-a compromis numele, transcriindu-l, fără nici o justificare, într-un text de-al său, publicat în ziarul la care lucra. Surprinderii noastre fireşti, provocată de o asemenea elucubraţie, el i-a răspuns cu promisiunea unei fireşti retractări... Aşteptăm şi azi, încă, acea îndreptare, repetată din cînd în cînd şi amînată mereu, fără nici o explicaţie!...

Note:

1. Constantin Argetoianu, Pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri, Volumul al II-lea, Partea a IV-a, 1913-1916, Ediţie şi indice adnotat de Stelian Neagoe, Bucureşti, Humanitas, 1991, p. 88.
2. Ibidem. Vezi şi Camil Petrescu, Publicistică, Vol. I, Ediţie, prefaţă şi note de Florica Ichim, Bucureşti, Editura Minerva, 1984, p. 438-439, 443.
3. Constantin Argetoianu, *op.cit.*, p. 88.
4. Ibidem.

THE KOREAN EXPATRIATE LITERATURE

KEL a luat ființă în 1997 în scopul încurajării activității literare a coreenilor de pretutindeni, și promovării literaturii coreene în lumea întreagă. Primii ei participanți au fost poeții Ko Won (SUA.), Lee Jin (Rusia), Chol Kim (China), și romancierul Hwe-Sung Lee. În același an, KEL a scos revista literară cu același nume, care se bucură și astăzi de apreciere din partea criticilor și cititorilor.

Antologia KEL (*The Korean Expatriate Literature*), No.19, 2015, reunește în cele 382 de pagini, poeți coreeni, poeți americani de origine coreeană, poeți americani, bengalezi, canadieni, israelieni, italieni, români, sicilieni și galezi.

Editorul acestei antologii este renumitul poet *Yoon Ho Cho.* Acesta locuiește în Statele Unite din 1972.

POEȚI BENGALEZI

Jyotirmoy Datta

SCRISORI DIN AMERICA

Multe mă intrigă
pe pămîntul ăsta tulburător,
însă nimic mai tare decît tirbușonul înaripat,
deschizătorul de sticle, luat de la magazinul
din vecinătate.

Obiectul seamănă cu scheletul
unui om fără picioare,
coloana vertebrală
sfârșește cu o țeastă,
devinind falus pentru dopul de plută.

Străpuns, cu o pierdere neglijabilă de vin,
dopul se recuperează din sticlă,
urmînd o pompare bărbătească
a brațelor metalice întinse,
și de aici 'iubindu-se'
și 'înșurubîndu-se'spun același lucru.
Există, însă, o dragoste chiar mai fără inimă
decît a califului din *O mie și una de nopți.*

Mi-e gîndul la spațiile goale din lume:
deschizătura simplă a butonierei,
scobitura din pantofii
așezați în cutii de carton, în magazine.
Dar nimic nu e mai gol pe pămînt
decît gaura din dopul virgin
penetrat de un hoț rece ca oțelul.

(Traducerea din bengaleză în engleză aparține poetului)

Nirmalendu Goon

ASTA FACE TRUPUL

Prin urmare, trupul ține mintea?
Sau mintea privește din trup pe furiș?
Cincizeci și cinci de veri au trecut, și, totuși,
cearta nu s-a sfîrșit!!
Războiul între minte și trup
îl lasă pe Batsayon sfâșiat, în sânge și lacrimi.

Mintea lucidă, mintea puternică deține controlul.
Trupul e azvîrlit sub picioare.
cu lepădare de sine trupul pierde războiul,
stăpînul lepădării de sine, Batsayon!!

Adevărul, adevărul iese la iveală
deși zilele negre ajung la final.
El știa ce face trupul, esența firii omenești
nu mintea, niciodată însă mintea.
Mintea se schimbă și ia forma unui recipient
în timp mintea se schimbă ici-colo

Mintea acționează supraviețuind vremurilor,
trupul însă e liniștit, împovărat de ani,
imboldul dorinței e adevărul,
adevărul care l-a făcut veșnic pe Galileo.

(Traducerea din bengaleză în engleză: Kayes Ahmed)

Naznin Seamon

UN VIS DESTRUCTIV

Uneori doresc să pierd lumea,
să o sparg ca pe o sticlă. Alteori,
chiar doresc să o izbesc ca pe o minge,
ca o mașină de demult într-o curte cu vechituri.

Un roi de muște negre a mâncat
partea de sus a falusului acestuia,
bombele cu neutroni au fost
vîrîte adînc în teaca vitală,
totuși, nu tremură de durere,
nu dispare de pe orbită.

Vreau să o termin | lumea cea fără de grai,
scufundată |
vreau să o arunc în aer.

(Traducere din bengaleză de Hassanal Abdullah)

POEȚI COREENI

Choon Hye Lee

DRUMEȚIE, PRIMĂVARA

Drumeție, lizieră verde,
inundată de lumina primăverii
neputincioasă înaintea soarelui primăvăratec
îmbiind dis-de-dimineață,
muguri fragezi pe fiecare ramură
atrag albinele și fluturii

Drumeție făcută cu inimi voioase,
cu flori răspîndind parfumul
se lasă pătrunsă de miresme
asemenea ție

Dimineața muntele răsună
îmbătat de mireasma tare a sângelui
păsările ciorovăiesc la nesfîrșit
oamenii pornesc în drumeție în zi de primăvară
Și murmură la urcuș
Pîraiele o iau la vale reflectînd lumina soarelui
șterg urmele iernii prinse în crăpăturile stîncii
și briza cîntă cu noi

Tu, briză dulce de primăvară
mîngîi frunzele verzi
duci sîngele verde,
și neliniștea tandră de sub cer
se înverzește și ea

Voi, flori adorabile, înmiresmate
îngenunchind furtuni de zăpadă, vînturi aspre, geruri,
tu și iubirea mea sunteți copii ai pocăinței.

Cine a plantat copaci fără număr în munți,
făcînd sîngele să curgă verde în valuri?
Cine a călărit spinarea timpului contractat
ca să ardă scînteia invidiei și să planteze
tînăra speranță?
Lacrimile verzi scînteietoare
verde se risipesc

Zi orbitoare de primăvară cînd privesc cerul:
albastru nemărginit
ca o eră a întrecerii nesfîrșite

(Traducere din coreeană în engleză: Rachel S. Rhee)

Ellice Jeon

CALIFORNIA KING SIZE

După căsătorie, vreme de zece ani am fost atacată
fără cruțare.
Soțul meu e om bun.
Problema era noaptea
din pricina genunchilor și tălpilor lui acoperite
de pături.
Împătimit al sportului, de cîte ori adormea
o minge se rostogolea ca un păianjen în urcușul lui
pe pereții dormitorului
și trebuia să o recupereze de la echipa adversă.
Țipătul Diavolilor Roșii se ridica
din mulțimea îngrămădită
făcîndu-l să se aprindă.
Picioarele-i neliniștite
caută toată noaptea reușita unui gol.
Când picioarele-i sănătoase,
picioarele-i afurisite lovesc,
locul spre care zboară mingea
nu e poarta adversarilor
sau trupul de 30 de ani în plină forță sexuală,
e trupul meu fără putere |
burta purtătoare a celor două sarcini,
tibie slabă care se rupe ușor,
străfundul din care vene engleza, limba maternă,
și sudoarea,
și talia ca jacaranda.
Crezi că nu m-am trezit niciodată cu gîndul
la o lovitură liberă dată acelui înaintaș?
În a doua jumătate a celor patruzeci de ani ai mei,
singurul lucru la care mă gîndeam
era să schimb terenul.

Traduceri din engleză de **Olimpia IACOB**

BĂRBATUL ÎNTR-O CHEIE MINORĂ

Adam Daniel MEZEI

Adam Daniel Mezei (n. Toronto, Canada) este un reporter profesionist, romancier în vigoare, și scenarist de cinema, în Praga. A publicat două volume de nuvele: *Sintem noile Aurore/We are the New Auroras*, și mai recent, *Sîntem cu toții boemii noi: Colecția post-comunistă/We Are the New Bohemians: The Post-Communist Collection,* o serie de nuvele despre cetățenii Pragăi, Orașul de Aur – ambele publicate la *iUniverse* –. Scrierile sale au apărut și în *The New Statesman* și *The Prague Post*. Una dintre nuvelele sale a cîștigat premiul pentru eseu al Asociației Britanice, Cehe și Slovace în 2006. Nuvela *Bărbatul într-o cheie minoră* este publicată în *Povestiri din Praga/ Prague Tales*, eds. John àBeckett et al.; *New Europe Writers*, Warsaw, 2007.

Sînt eu, Vlastimil Bubák. Pentru cei care încă nu știu, numele meu înseamnă „eul care-și iubește patria”. Am viețuit cu acest nume chiar de cînd v-am părăsit, prietenii mei iubitori.

Nu am fost niciodată un om care vorbește mult, așa că trebuie să mă scuzați pentru calitatea prozei. Țara voastră, odată a mea, e o națiune pe care am urît-o în cea mai mare parte din cei cincizeci și cinci de ani ai vieții mele. Pasiunea pentru pămîntul natal, patriotismul și mîndria națională nu au fost niciodată trăsături principale ale atitudinii mele. Simpla activitate de a rememora ceea ce a fost odată Cehoslovacia mă face să mă crispez interior cu dezgust.

Să discutăm în schimb lucruri mai plăcute. Așa cum știți cu toții, am fost îndrăgostit de pianul cu coadă, de la frageda vîrsta de treisprezece ani. De atunci, a rămas companionul și prietenul meu cel mai apropiat. De timpuriu si in mod precis, am aflat ce doream să devin. Nu am avut nici o îndoială în privința drumului de urmat. Din tinerețe, muzica îmi vorbea, fiind singura limbă pe care am preferat mult timp să o înțeleg.

Într-adevăr, la școală profesorii mei îmi vorbeau în cehă și rusă, dar nu era ceea ce consideram eu drept comunicare. Nu era bi-direcțională. În cea mai mare parte din viața mea adultă, m-am ocupat cu muzica, deoarece oamenii au ajuns să mă obosească. Au ajuns să mă obosească schimbările lor de atitudine. Am ajuns să fiu sătul de nehotărîrea lor, precum și de lipsa lor de consistență, în general. Ceea ce întotdeauna îmi irita conștiința erau schimbările de personalitate prin care treceau, de multe mii de ori în decursul unei vieți.

Uneori îmi doream ca, in mod constant, viața să mi se umple de cîntec, din momentul în care mă trezeam, pînă cînd ceasul de la turnul din vecinătate bătea de douăsprezece ori, semnalîndu-mi ora de culcare. Uram Sistemul nostru abject de odionioară, și nu am fost niciodată în stare să mă obișnuiesc cu el. În decursul primilor ani din deceniul șase, am avut privilegiul să frecventez o școală de muzică din Vest. Pentru moment, voi spune doar că era undeva în Anglia, deoarece nu vreau ca atunci cînd voi fi mort și dispărut, unii sicofanți să meargă în pelerinaje de adorare la mormîntul meu, de parcă aș fi vreun sfînt, de vreun fel sau altul.

Sînt conștient că țara mea natală, Cehoslovacia de odinioară, mă consideră drept fiul ei nativ, precum și cel mai valoros produs de export. Mă laudă în presă, menționînd cît de mult se mîndrește cu mine, că am atins acest nivel de recunoaștere în domeniul muzical, și chiar am auzit zvonuri ca le-ar plăcea tare mult să mă re-dobîndească, încăt să-i reprezint peste hotare ca un fel de „ambasador al schimbării”. Sînt sigur că mi-ar oferi cadouri generoase – poziționîndu-mă sus pe vreun piedestal artificial – și rugîndu-mă stăruitor să mă vînd, asemeni altora dinaintea mea care au cedat.

Adevărul este că nu mă voi întoarce niciodată. Aproape că m-au distrus prima dată cînd m-am întors din Anglia. Îmi amintesc doar hărțuirea la care am fost supus de către agenții lor, cei care obișnuiau să

stea răbdători și tăcuți alături în fotoliile de pluș, la Toni Lobbies, unde inerpretam de obicei pentru cohorte de *aparatchiki* ruși. Cind, ca de obicei, imi finalizam programul pentru seara respectivă, ei se apropiau de mine – îndeobște cîte doi de-o dată – complimentîndu-mă în privința interpretării. A finaliza o interpretare era pentru mine ceva asemănător cu a te întinde la adăpostul unei enclave postcoitale – să fiu abordat cu solicitări de conversație scotea întotdeauna la suprafață partea cea mai rea din mine. Am încercat să le accept complimentele cu oarecare delicatețe.

Chiar ultimul interogatoriu la care am fost supus m-a scos aproape din minți. Cu două săptămîni mai înainte, repetasem o compoziție deosebit de complexă, care mă storsese de energie. Mi-am amintit cum aceiași doi agenți (ca cei dinainte) se apropiaseră de mine în clipa în care am terminat, cerîndu-mi, pe cind strălucirea ecusoanelor îmi lua ochii, să vin cu ei. Am simulat un protest slab, spunînd că aveam nevoie de cîteva momente să-mi adun lucrurile, dar nu au vrut să audă nici un cuvînt despre asta. Observaseră că mă fîstîcisem, și unul dintre ei chiar a zîmbit. Desigur, i-am urmat. Ce altceva era să fac?

Întrebările lor în serie încă îmi bîntuie coșmarurile, deși nu-mi mai amintesc cu claritate ordinea în care au fost puse. Întrebările cele mai insignifiante pe care mi le puneau de obicei erau:

– În legătură cu muzica mea, am ținut legătura cu cineva de peste hotare?

– Primisem scrisori din străinătate cu instrucțiuni despre ce să cînt?

– Discutase cu mine cineva din străinătate despre starea politică din Republica Cehoslovacă a poporului?

Au etalat, în succesiune cronologică, ca pe un desen animat, un teanc de fotografii ce mă înfățișau în diferite poziții, dînd mîna cu musafiri la hotel. Din momentul în care persoanele se ridicau de pe locurile lor pînă în momentul în care ajungeau la scăunelul meu din fața pianului, se succedau întrebări tot mai prostești și stupide:

– De ce s-a apropiat acest om de tine din partea stîngă a pianului, în loc de partea dreaptă?

– Acesta nu ți-a dat mîna, deși celălalt a făcut-o; de ce?

– Aceasta e singura femeie care te-a salutat „Hello” timp de atîtea săptămîni. Ce înseamnă asta?

Ei pretindeau să afle totul. Nu exista nici un secret. Trecusem prin astea în suficientă măsură pentru a ști că o mulțime dintre întrebările lor erau anume plănuite, cu grijă, incit să mă zăpăcească, să stabilească patternuri de răspuns, să mă testeze constant, pentru a vedea dacă ascundeam ceva. Întrebări fără rost. Să fi fost cel puțin una care să se fi putut asocia muzicii – pentru că muzica e o ‘constantă universală’ -; un limbaj ce explică majoritatea fenomenelor de viață. Fostii mei interogatori comuniști nu păreau să urmeze vreun pattern decelabil. Și uite așa, m-au lăsat să plec.

Vestea că eram liber să plec veni la fel de brusc ca și comenzile lor de a-i urma. Faceau parte dintr-o logică proprie, specifica lor, una pe care n-o voi înțelege niciodată. Poate intr-o zi, – într-un viitor indepartat –, s-ar hotari cineva să demonteze mecanismul otrăvitor al conduitelor lor duplicitare. Am pierdut destule ore din timpul meu prețios încercînd să cartografiez totul. M-am întrebat ades de ce au hotarit să mă tortureze, să mă facă ținta „curtoaziei” lor. Să fi fost pentru că tatăl meu a refuzat să facă ceea ce-i ceruseră ei, iar drept urmare, pentru încăpățînarea sa de a nu intra în joc, a fost întemnițat? Pînă în ziua morții sale, tatăl meu s-a rugat pentru revenirea la normalitate; pentru zilele din perioada dinaintea războiului, în care ades îmi doresc să mă fi născut, – nu cu o generație prea tîrziu –, cînd singurele lucruri care contau erau muzica, vitalitatea și distracția. Aș fi fost rege.

Tata nu a pus niciodată viața in ecuatie cu vreun atașament pentru țară. Era indiscutabil cehoslovac, dar asta era tot. Nu s-a poziționat în vreo tabără, așa cum, învățînd din exemplul său, nu am făcut-o nici eu. Mult timp am crezut că asta era ceea ce-i irita atît de mult. Isi doreau cu intensitate să mă identific cu ei. Pofteau cu lacomie la gîndurile mele curate, pe care să le muleze pe șinele strîmbe și ruginite, pe care trecea cu viteză trenul nationalist. O cărare fără nici un capăt, un traseu fără nici-o „viteză de siguranță”. Vaporul în care călătoreau era șubred și nesigur, plin de imperfecțiuni și de legături slabe. Exact ca și ideologia lor.

Timp de douăzeci și cinci de ani, m-am luptat să învăț cum să trăiesc cu regrete. Timp de douăzeci și cinci de ani, am fixat cu privirea aceste mîini bătătorite' ale mele, strivite și bătute cu lovituri de baston, drept pedeapsă pentru încăpățînarea mea de a nu mă coborî la nivelul intrigilor lor ticăloase și al scopurilor lor machiavelice.

Mîinile nu mi s-au vindecat niciodată cum trebuie. Dacă nu ar fi prezența dragului meu asistent (care va rămîne nenumit), s-ar fi putut ca voi toți să nu-mi aflați niciodată gîndurile din amurgul zilelor. Atunci, n-ați putea înțelege cît de bîntuit mi-a fost sălașul în decursul acestor ultime două decenii, auzind muzică, și totuși fiind incapabil să o exprim, să dau o interpretare amestecului de sunete ce-mi sunau în cap în fiecare moment al stării mele de veghe.

Cît de laborios am lucrat sa stăvilesc fîntîna, ce-mi inunda gîndurile, cu chiar aceleași armonii pe care le interpretam odată cu aceste mîini, aceleași mîini care îmi repugnă acum. Degetele mele ramîn noduroase, oasele din palmele mele trosnind de fiecare dată cînd îmi mișc aceste degete distruse.

Vă voi cruța de trauma oribilă referitoare la modul in care am vietuit astfel, cu mîini „cu probleme". Nu eram în stare să fac activitățile simple pe care majoritatea dintre noi le efectueaza aproape de la sine.Vă puteți imagina cum e să fii matur, dar hrănit ca un copil? Nu mai pot apuca o furculiță cu fermitatea cu care interpretam odată fortissimo. Nici nu mă mai pot bărbieri fără să-mi tai obrazul și buzele moi. Mi-am lăsat barbă pentru a-mi ascunde o față, la care acum mi-e rușine să mă uit. Deoarece a o privi îmi amintește de cineva care nu mai există, de un timp care nu mai există.

Să-mi fac curaj pentru a-mi pune capăt vieții e un lucru care nu mi-a reușit. Nu-mi permit să-mi contemplu, nici cu gîndul, soarta vieții mele complicate, sau să-mi închipui modul în care să o finalizez prematur.

Astfel, șed aici în această ascunzătoare din Vest, acest coșciug din cărămidă și mortar, pe care o vom numi casa mea, omorînd timpul cu lecturarea cărților, urmărind cutia idioată' a televizorului, sau ascultînd radioul. Poate așa voi dobîndi o înțelegere despre cît de fragilă este cu adevărat natura omului. Chiar și pentru a da oarecare ordine haosului persistent din mintea mea.

Vă cer iertare pentru neorînduiala adnotărilor mele. Nu e prima dată cînd am încercat să exprim tragedia din zilele mele timpurii. Am ratat ades, mototolind coli de hîrtie, pe care asistentul meu le-a transcris fidel după dictările mele. Mult mai des, am ajuns la extremele drastice de a arde acele pagini cu efluviile minții mele. Aceasta a fost dimensiunea prejudiciului pe care ticăloșii fostei mele patrii l-au comis asupra mea.

Învăț cum să-mi controlez „discomfortul" prin asistența profesioniștilor. Initierea nu a fost lipsită de porția ei de provocări. Ei și cu mine, împreună, am conchis că am fost supus la încercări, deoarece sînt destul de puternic să le infrunt. Sînt construit să fac față unor 'porții' impresionante de durere. Parte din misiunea vieții mele e să fiu handicapat.

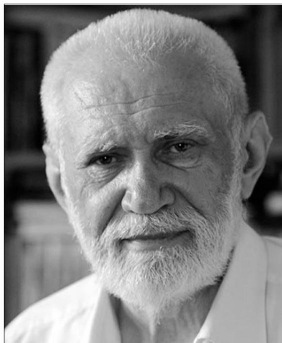
Așa încît vă implor să nu faceți, vă rog, nici o tentativă de a mă localiza. Pentru că doresc să nu fiu găsit. Fiți liniștiți că sînt în viață și sînt bine, cu voi în duh. Nutresc speranțe că, prin această adnotare, veți primi acum „strigătul de luptă" pe care-l așteptați de mult timp.

Pentru că dacă sînt distrus eu, victorioși cu adevărat vor fi cei ce m-au torturat. Chiar în moarte. În timp ce ei sînt duși de mult, eu sînt în mod miraculos încă în viață.

Cu mîna pe inimă,
V. Bubák.

Prezentare și traducere din limba engleză
Ligia Doina CONSTANTINESCU

ESEU

DESTRUCTURAREA LUMII NOASTRE

Ion PAPUC

Indus în eroare de o cronică literară dintr-un prestigios ziar francez, în care era luat în ton grav ceea ce în realitate nu era decît o satiră, o bășcălie de joasă speță, mi-am făcut curaj și, cu toată repulsia față de produsele de gen, am străbătut pînă la capăt ultima carte a lui Michel Houllebecq. Mă refer desigur la așa-zisul roman: *Supunere*, *Soumission*, atît de prompt tradus și în limba română. Nu am a-l judeca aici din perspectiva literaturii ci doar ca produs ideologic ce exprimă tendința unei anumite filozofii politice, muncitoare spornică la dezagregarea lumii din care facem parte și noi. Fiindcă dacă avem de-a face cu o ficțiune politică prin care ar fi denunțată alunecarea noastră spre o previzibilă pierzanie, căderea sub vraja unui nou totalitarism de astă dată de natură islamică, o eventualitate mai degrabă improbabilă, simbolizată în carte prin victoria la proximele alegeri din Franța a unui președinte musulman, fie el și moderat, totuși nu această fantezie politică interesează cît amplu sugerata diagnosticare, prin sugestii cît mai subtile, a cauzelor acestei decăderi.

Mai întîi am a risipi o confuzie: liberalismul nu este, dar absolut deloc nu este o ideologie de dreapta, așa cum adesea se dă de înțeles sau chiar se afirmă răspicat. Și spun aceasta fără să mă refer la cel românesc, care a fost adevărat doar la începuturi, iar apoi s-a alterat din punct de vedere ideologic. Liberalismul este, în principiu, stînga propriu-zisă, esență a stîngii, structură fundamentală a acesteia. De dreapta este conservatorismul, afirmarea structurilor organice ale vieții sociale. În timp ce liberalismul prin toate acțiunile sale politice spulberă apartenențele, structurile vii, date constituent în viața omului social, mizînd totul pe individ, pe progres și pe eficiență, îndeosebi economică, în același timp conservatorii văd coerențele organice ale societății și mizează reacționar pe stabilitate și idealism. Liberalii, copaci fără să fi avut vreodată rădăcini, sînt perpetuu progresiști, avînd o radicală imposibilitate de a fi statornici, pe cînd organiciștii sînt tradiționaliști prin excelență, cultivînd identitățile ample, totalitățile de care aparțin cu o nedisimulată mîndrie. Nici nu există altă stîngă decît cea liberală. Comunismul care a fost, care poate mai este pe undeva prin lume, ca și alte extremisme indiferent cum pretind ele că ar fi, nu este stînga, ci doar o anomalie a istoriei, o excrescență maladivă a acesteia, doar liberalismul este stînga, în mod fundamental, din principii. Odată acestea lămurite, pot face un pas mai departe și să constat că autorul francez pune tot dezastrul actual din țara sa în seama dreptei, exclusiv în seama dreptei conservatoare care nici nu mai există azi, și pentru a o infiera se duce tocmai pînă în secolul al nouăsprezecelea unde îi identifică făptura firavă și o condamnă. Aceasta este noua carte de care se face atîta caz.

Franța ca o pradă definitivă, țara în care pînă și posturile de șovini, de xenofobi fanatici au fost ocupate de străini, patria la îndemîna islamicilor cu o Sorbona devenită universitate mahomedană! Franța fără francezi adevărați, plină de meteci care o domină de la mare distanță. Ca fantezie romanescă putem accepta ipostaza descrisă ori doar sugerată, dar îngrijorător este felul în care autorul denunță cauza respectivei submisiuni. Deoarece motivul din fundamente al prăbușirii este identificat într-o presupusă predispoziție a francezilor, cel puțin a unora dintre ei, de a crede, de a-și preda conștiința unei dogme, de a fi creștini catolici sau pur-și-simplu patrioți. Cazul clasic de vinovăție pe care ni-l livrează prin ample și numeroase sugestii romancierul (francez?) este acel sărman J.K. Huysmans (1848-1907), autorul destul de obscur din secolul al XIX-lea, astăzi mai degrabă uitat. El a fost inițial protestant dar s-a convertit devenind un catolic militant și convulsiv, ba chiar a ales pentru mîntuirea sufletului său să se și călugărească în final. Lui îi sînt asociați întru vinovăție diverși scribi naționaliști din același secol XIX, ba chiar și de după, adică de la

începuturile secolului XX, precum de exemplu poetul erou Charles Péguy (1873-1914), mort pe front în primul război mondial și, ceea ce este și mai grav, autor de versuri patriotice, dintre care sînt expuse dis-prețului public cîteva strofe de neiertat pentru patosul lor patriotard. Ce faptă de prost gust, să scrii versuri de slăvire a patriei tale, ba mai apoi chiar să mori apărîn-du-i frontierele!

Cu referire la acest trecut șters demult din conștiința oamenilor, romancierul de azi crede a detec-ta în contemporaneitate, ca ecouri ale acelui moment istoric uitat, ceea ce el numește *mișcările identitare*, cauze ale prăbușirilor care se vor întîmpla. Se pre-supune astfel că ambiția de a fi francezi, a celor care genetic chiar aparțin hexagonului, aceasta va duce la islamizarea Franței. Teribilă ipoteză dar pentru un scamator al scrisului tocmai bună ca să o strecoare în creierele cititorilor săi. Îndemnul lui pare a fi: să nu ne supunem identităților: a fi catolic, a fi francez sau de oricare altă naționalitate, pentru că dacă ne vom culti-va dependența de ele atunci vom fi o pradă ușoară a procesului de islamizare a lumii. Tocmai cei care au conștiința unei identități etnice cît mai exacte chiar ei și prin chiar acesta vor fi materia umană a islamizării.

Nu voi intra în detalii dînd citate din sarcasmele autorului, cînd mai subtile cînd mai grosolane, la adresa dreptei, a tradiției, a organicității și a credinței, și nici nu voi aminti de regretele sale că bătrîna stîngă revoluționară și maoistă, din Parisul anului 1968, și-a abandonat elanul negator și acum tocmai sucombă în scleroză și în decrepitudine. Căci altceva ar fi fost dacă ar fi învins aceea, nu doar parțial cum s-a întîmplat ci complet, încît să fi avut și Franța parte de un Pol Pot ucigaș! Și mai ales nu voi insista asupra imaginii, naive și grotești în același timp, prin care autorul denunță ipotetica islamizare a Franței decăzute în poligamie și mahomedanism. Cîteva idei găsesc totuși util să mai subliniez. În primul rînd faptul că Islamul este totuși o mare civilizație, care și-a avut rolul ei în istorie cînd la cîrma culturii universale, vreme de cîte-va secole, a dus omenirea spre progres. Culturile ca și credințele sînt realități absolute, situație ce exclude orice clasificare valorică. Iar Islamul nu, nu este în niciun caz barbaria decît dacă barbaria înseamnă vigoare, elan regenerator, vitalitate la scara unei între-gi rase. Numai în domeniul ticălos al propagandei sînt cu putință caricaturi despre un bănuit primitivism al lumii islamice, cînd în fapt ea este, în cel mai rău caz pentru noi, una mai curată decît a noastră, mai curată din punct de vedere moral. Din această perspectivă, nu exclud deloc ca în timp ce lumea atee, de iluminism și de necredință, se prăbușește sub greutatea dezmățului și a impudorii crase, omenirea să-și încredințeze soar-ta tocmai Islamului, fie și doar întrucît acesta mai are o legătură vie cu transcendența. La scara istoriei nu ar fi în niciun caz un dezastru. Ar însemna că ne-am mer-itat soarta. Dacă apartenența la totalități: familie, clasă socială, credință religioasă, națio-nalitate și rasă, este un lucru detestabil – așa cum pretinde liberalismul, fie și doar în subsidiar, dacă societățile trebuie să fie deschise pînă într-acolo încît să nu mai existe nici urmă de structuri, de mitologii identitare, de coagulări organice, naturale, atunci mai ră-mîne ca ceea ce sînt proclamatele drepturi ale omului să fie stabilit plebisc-itar nu doar de noi, fiii iluminismului, ci și de alții, indiferent dacă ei sînt musulmani!

Ca să se ajungă în acel punct al disoluției civiliza-ției europene, liberalismul a lucrat cum nu se poate mai spornic, desființînd orice bariere ale specificităților, relativizînd valorile, eliberînd oamenii de sub tirania totalităților organice, impunînd drepturile omului, adică obligația fiecărui ins de a fi exclusiv generalitate pură, fără determinațiile care să îi confere consistență ontologică, doar om și nimic altceva, o cutie de con-serve a cărui conținut a fost evacuat, tocmai bună să fie umplută cu un alt conținut, la o adică fie și cu acela al credinței islamice. În acest sens, rolul artelor liberale nu a fost deloc de neglijat, ele producînd o artă mur-dară, a depravării acute ce înjosește la maximum spir-itul omului. Legea supremă a acesteia a fost impu-doarea agresivă, scabroasă, ce rănește și insultă.

Două lucruri a comis hiperliberalismul în exces: a descompus structurile tradiționale din lumea occiden-tală, alienîndu-i apartenențele la totalități, pînă la a nu mai rămîne din respectiva lume decît o pastă indistinc-tă, fără religie proprie și fără istorie, tocmai bună pen-tru orice altă remodelare. Și deopotrivă s-a dus peste celelalte lumi care locuiesc pe pămînt, vrînd să le con-vertească la modul liberal de a fi, și obținînd îndeose-bi din partea islamului o replică inversă acestui proiect, producînd revigorarea și amplificarea imensă a forțelor lui vitale, etnice. În timp ce tot mai sterpe și mai îmbătrînite popoarele europene se distrează senile într-o nesfîrșită paradă gay (nu gay-i propriu-ziși mă deranjează, nu la ei mă refer ci doar la sarabanda parăzilor organizate periodic în marile orașe), peste ele se revarsă de neoprit neamurile islamului, puternice și posibil mai curate decît noi cei care tocmai sucombăm ca spiritualitate, ca civilizație.

CAZUL SCRIITORULUI CORLACIU

Mircea PLATON

Motto: „La New York (cum de putuserăm oare uita?!) se afla o colonie numeroasă de români. Aproape cincizeci de mii. Printre ei era și unul, Miron Peekur, membru în consiliul comunității, imigrat acum mai bine de trezeci de ani cu același vas cu care venise și Octave” (Ben Corlaciu, *Moartea lîngă cer*)

I. Viața

Pe drumul spre istoria literară, lui Ben Corlaciu (1924-1981) i s-a întîmplat ceva. Primele sale trei volume de versuri, publicate în timpul războiului (*Tavernale*, 1941, *Pelerinul serilor*, 1942, și *Arhipelag*, 1943), împreună cu imediat postbelicul *Manifest liric* (1945) au fost primite entuziast de critica vremii[1]. Absolvent al Facultății de Filosofie și Litere (1947), Corlaciu a făcut parte din colegiul redacțional al grupării *Albatros* (1941), alături de Geo Dumitrescu și Dinu Pillat, și a colaborat constant în anii 1944-46 la *Revista Fundațiilor Regale* și *Universul literar*. În 1946, Corlaciu debutează în proză cu volumul *Moartea lîngă cer*, un soi de poem epic ubuesco-picaresc. După instaurarea regimului comunist, ilegalistul Corlaciu[2] devine redactor la publicațiile *Frontul plugarilor* și *Flacăra* (1948-1951) și responsabil cultural la Casa Scriitorilor[3]. În această perioadă, Corlaciu publică proză pe linie, intens proletcultistă (*La trîntă cu munții*, 1949; *Candidatul*, 1950; *Timpii de aur*, 1951; *Pîinea păcii*, 1951) și ia cuvîntul la ședințe pentru a pune în discuție, alături de Petru Dumitriu, Alexandru Jar și Mihail Novicov, temeinicia jdanovist-leninistă a producțiilor realist-socialiste ale lui Vladimir Colin[4].

Criticat el însuși, alături de Al. Jar, Ion Călugăru, Marin Preda, Eusebiu Camilar și Aurel Baranga pentru „schematism”[5], Corlaciu va fi epurat din Uniunea Scriitorilor în 1954, datorită inimiciției trainice a lui Mihai Beniuc care, în 1982, după moartea lui Corlaciu, încă mai supura: „E adevărat că poate un rău tot i-am făcut lui Blaga, ori mai curînd un bine. Trecînd odată prin Cluj, mergînd la Huedin, unde eram deputat al Marii Adunări Naționale, l-am invitat la Hotel «Siesta», să-i comunic ceva. Licheaua de Ben Corlaciu, cel care a fugit apoi în Franța și ne-a defăimat cum a știut la așa zisa „Europa liberă”, se lăuda pe toate drumurile că trăiește cu fata lui Blaga și se considera ginerele poetului. L-am prevenit pe Blaga să nu lase în ruptul capului această pramatie, acest șarlatan pseudo-poet să-i devină ginere. Blaga m-a ascultat și mi-a mulțumit. Bine am făcut, rău am făcut, nu știu. Fata s-a măritat apoi cu un comunist cinstit, inteligent, de treabă, și au copii. Între timp, Lucian Blaga a răposat. Iar pretinsul său «ginere», Ben Corlaciu, pe care slujnica [Monica Lovinescu, n. M.P.] «Europei libere» cu simbrie-n dolari l-a pus între altele să mă scuipe de la distanță timp de o oră, bocea în curtea Uniunii Scriitorilor, în șoseaua Kiseleff, pe pretinsul său „socru”. Căci nu fugise încă canalia la Paris, unde după ce și-a golit rînza de venin, a ajuns să spele automobile, apoi a murit”[6].

Între 1954-56, Corlaciu a trăit, conform unor anumitor surse, „numai din banii primiți ca figurant la teatru, angajat la intervenția unor prieteni printre care era și Radu Beligan”[7], și din cîștigurile ca „ospătar la restaurantul Casei Scriitorilor”, unde este „acuzat că și-a făcut din fețele de masă ale

restaurantului cămăși și nu lipsește mult să fie trimis în închisoare”[8]. Reabilitat, și cu sprijinul prietenului său Zaharia Stancu, în 1956, Corlaciu publică novella *Noaptea de la Ipotești: două episoade* (1957) și două romane foarte bine primite: *Cazul doctor Udrea*, (1959) și *Baritina* (1965). În vara anului 1965, vizitîndu-și prietenii din satul Molișeț, se arată încrezător în „reformele democratice pe care le va face Nicolae Ceaușescu, care luase cu puțin timp în urmă destinele României”.[9] Volumul *Poezii* (1969), cu o prefață de Laurențiu Ulici, cuprinde materialul din volumele de pînă în 1945 împreună cu aproape două sute de pagini de inedite și cimentează statutul poietic al lui Corlaciu. Volumele următoare, *Poeme florivore* (1972), *Starea de urgență* (1972), confirmă valoarea poeziei lui Corlaciu, care obține și Premiul Uniunii Scriitorilor pentru volumul de poezie *Starea de urgență*. Între 1968 și 1972, Corlaciu este redactor-șef al revistei „Almanahul literar” (București).[10] La începutul anilor ’70, Corlaciu e „deținător de rubrică permanentă” la *Săptămîna* lui Eugen Barbu, „tribună de unde moraliza stratosferic”[11]. În 1973, Darie Novăceanu îl prezenta în *Cudernos Hispano-Americanos* de la Madrid drept unul dintre romancierii de frunte ai României socialiste[12].

În 1975, Corlaciu rămîne la Paris, unde face greva foamei pentru a-și reîntregi familia. Cu sprijinul prietenului său Virgil Ierunca, ajunge să colaboreze la postul de radio Europa Liberă și la ziarul francez *Le Figaro*. În România, lucrările sale sunt retrase din bibliotecile publice și trecute la „Secret”[13]. La Paris, îndată ce utilitatea est-etică a lui Corlaciu „transfugul” pălește, destinul scriitorului devine din ce în ce mai nebulos[14]. Corlaciu moare (împușcat, conform anumitor surse) în metroul parizian în după-amiaza zilei de 17 iunie 1981, în drum spre acasă[15].

După 1989, opera lui Corlaciu a reintrat timid în circuitul noii istorii literare, dar recuperarea scriitorului gălățeano-maramureșean nu a depășit din păcate nivelul hagiografilor localiste, cu iz de istorisire sfătoasă despre fiul satului care a ajuns mare la oraș. Mai supărător decît aceste benigne recuperări localizante, articolele dedicate lui Corlaciu în diverse dicționare ale literaturii române păcătuiesc prin aceea că se focusează pe opera poetică a lui Corlaciu discutînd doar superficial proza. Ce au în comun ambele abordări e încercarea de a escamota caracterul realist-socialist al prozei lui Corlaciu cu ajutorul eufemismelor de genul „proză de tranziție”, „schematică”, cu „ajutorul căreia” și-a antrenat talentul de prozator și așa mai departe. Cu alte cuvinte, exilatul Corlaciu e telescopat anacronic în opera scriitorului reperist Corlaciu. „Disidentul” tinde să îl falsifice pe scriitor. Care a fost unul foarte bun și mult mai interesant în complexitățile lui decît ne-ar lăsa să credem actualele hagiografii apoase puse în circulație de unele dintre cercurile scriitoricești care încearcă, pe bună dreptate, să îl recupereze.

II. Opera

Proza lui Ben Corlaciu a evoluat de la inițialul ubuism generic de stînga, care exploda prin fantastic, ironie și hibriditate categoriile cotidianului mic-burghez, la un tip de realism socialist care, deși turnat în tipare ideologic marxist-leniniste, poseda o vitalitate care deborda tiparele genului. În *Moartea lîngă cer* găsim fulgurații care amintesc de un Jean Paul (Richter) sau de un Lautréamont, găsim o dorință de a aboli timpul și spațiul care ne duce cu gîndul la *Noaptea de Sînziene* a lui Mircea Eliade (scris mai tîrziu) și un tonus de vagabond cosmopolit care amintește de un Henry Miller fără obsesii sexuale. Dar, în esență, scrierea caleidoscop a lui Corlaciu e mai puțin *Lupul de stepă* al lui Hermann Hesse și mai mult fantazare adolescentină în clișee de Hollywood și de roman polițist. Teatrul Magic e mai degrabă evazionist decît introspectiv, dar scurtcircuitările banalității cotidiene sunt surprinse cu acuitate tipică genului (de la Urmuz, la anticomunistul Grigore Cugler-Apunake și ceilalți):

„După cîteva zeci de metri, m-am pomenit că nu mai pot înainta. Venea un om pe catalige, strada se umpluse de gură-cască. Omul era sus, deasupra tuturora, depășea cu capul nivelul celui de-al doilea etaj. Avea în față, de la bărbie pînă la genunchi, o platoșe de carton, pe care scria cu litere de cel puțin o șchioapă:

A FOST RĂZBOI,

NU MAI SUNT
ȘOMERI.
EU N-AM
FOST LA
RĂZBOI.

Avea și la spate o platoșe la fel, cu un text identic. Omul-sandvici! Omul-sandvici! șipau copiii, petrecîndu-se mereu printre picioarele lui de lemn" (*Moartea lîngă cer*, E.P.L. 1967(1946),114).

Motivul invalidului – trupesc sau sufletesc – de război, al marelui sau micului mutilat va reveni în romanul cel mai de succes al lui Corlaciu, *Cazul doctor Udrea* (1959), despre confruntarea idealistului conferențiar universitar și medicului Toma Udrea, șef de spital, cu urmările celui de al doilea război mondial (răniți de pe front, cetățeni uciși samavolnic pe stradă de ofițeri germani, criză de instrumentar și de personal) și cu mafia burghezo-moșierească de profitori de război și oportuniști condusă de latifundiarul Georges Mateeanu-Cîrleni și de doctorul Jean Mouscha. Peisajul moral și material al Bucureștiului primăverii lui 1944, ruinat de bombardamentele anglo-americane, brăzdat de mutilați de război și populat de profitori de război e bine prins de Corlaciu în pagini care amintesc de Cezar Petrescu (*Întunecare*) sau de Alexandru Sahia:

„Cu întrebarea aceasta în minte, se izbi lîngă ușă de cineva. Un om ciolănos, negricios, nebărbierit, cu hainele rupte, murdare, care fuseseră odată kaki, soldățești, îl ținea în cîrcă pe altul, îmbrăcat în același soi de vestminte, unul ceva mai tînăr, dar cu părul aproape alb, cu o gură suptă, cu niște dungi dureroase în obrazul stîng, cu ochii metalici, febrili, ascunși în fundul capului. Portarul striga la ei, în vreme ce orchestra cînta *Ciocîrlia*: - Iar ați venit? Afară, plecați, nu e voie, nu aveți voie... dar parcă se ferea să-i atingă, să-i îmbrîncească. Pavel Pavel se uită mai atent, cu ochi mari, și se cutremură. Erau doi oameni topiți într-unul singur. Cel de jos avea picioare, niște picioare desculțe, umflate, jegoase, dar nu avea mîini; celălalt, din cîrcă, avea numai mîini, era doar un trunchi cu niște mîini subțiri și vinete, ce păreau că fuseseră arse. Erau, la un loc, un singur om, un om patologic, care inspira oroare și milă, un om cu două capete suprapuse și cu două piepturi, și pe fiecare din piepturile acestea firave, teșite, Pavel Pavel desluși cîte o mică panglică veche, uzată, prinsă cu ace de siguranță, panglica *Virtuții Militare*... – Nu ne da afară, domnule, spuse unul din ei către portar, dar Pavel nu știa care anume vorbește și dacă nu cumva vorbeau amîndoi deodată, printr-o singură gură (...) Noi nu sîntem cerșetori, sîntem mari mutilați, avem adeverințe că am fost eroi, ne-am bătut la Stalingrad și nu avem ce mînca" (*Cazul doctor Udrea* E.S.P.L.A. 1959, 30-31).

Doctorul Udrea și protectorul său, doctorul Panait Christoloveanu, pierd confruntarea cu rețelele de profitori de război conduse de reacționarul Mateeanu-Cîrleni și de machiavelicul Mouscha, două personaje cu siluetă și substanță de intriganți diabolici de roman vagon-lit (Maurice Dekobra, *Baletul mecanic* al lui Cezar Petrescu). Înțelegînd imperativele istorice ale momentului, Udrea și Christoloveanu se alătură forțelor progresist-revoluționare și ilegaliștilor comuniști care distribuiau manifeste și care militau pentru retragerea României din alianța cu Hitler. Au amîndoi de suferit, dar trăiesc și îi reîntîlnim ca personaje de mare greutate social-politică și profesională în *Baritina* (1965). Tot acolo reapar și Mouscha și cu Mateeanu-Cîrleni, care se prefăcuse a se alătura stîngii în *Cazul doctor Udrea* și care emerge ca șef de bandă de sabotori în *Baritina*.

Dacă romanul *Cazul doctor Udrea* are meritul de a marca trecerea lui Corlaciu de la suprarealismul cumva convențional la un realism de oarecare consistență, *Baritina* are meritul de a transfigura pînă aproape de absolvire de păcate structura ideologic-șablonardă a romanului. De la faza abstract-suprarealistă a scrierii *Moartea lîngă cer*, trecînd prin proletcultismul la fel de uscat din *Timpii de aur* (1951), Corlaciu descoperă un filon realist în *Cazul doctor Udrea*, filon pe care îl exploatează cu mînă de maestru în *Baritina* (1965), unul dintre nu multele mari romane ale modernizării și industrializării României. La nivelul personajelor, avem din nou un protagonist idealist, inginerul Dumitru Bazaca, aflat în conflict cu o bandă de oportuniști și de sabotori din structurile superior-ierarhice (motiv specific literaturii dezghețului). Ca și Udrea, Bazaca e sprijinit de un profesor cu greutate, Eugen Puntea în acest caz (în ale cărui cercuri apar și Udrea și Christoloveanu, dar al cărui trecut e bîntuit de Mouscha și Mateeanu-Cîrleni). La nivelul intrigii, lucrurile decurg la fel ca și în romanul din 1959, cu Bazaca, dedicat cauzei descoperirii resurselor de minereu de baritină, descoperind baritina în Dobrogea dar pierzînd momentan bătălia cu intriganții sabotori și plecînd la Hunedoara.

Ceea ce face din acest roman unul reușit e abilitatea lui Corlaciu de a construi intriga în jurul prospecțiunilor geologice, a căror evoluție e pasionantă, și bogata galerie de personaje secundare – de la lipovenii din Deltă, precum cîrciumarul Harlașa sau pescarul Alioșa, la muncitorii veniți să lucreze pe șantier cu Bazaca – care dau consistență întregii țesături a romanului. Interesant e și faptul că scriitura poetică a lui Corlaciu se potrivește de minune cu evocarea ținuturilor dobrogene, bîntuite de secete, inundații și ierni aspre, reușind să creeze o partitură sinestezică, în care oamenii, peisajul văzut și peisajul nevăzut, geologic, își răspund și amplifică vibrațiile. Nevînd aici destul spațiu pentru a ilustra toate virtuțile romanului, mă voi ocupa doar de două pasaje. În primul, avem din nou tehnica scriiturii suprarealiste a lui Corlaciu pusă în slujba evocării unor experiențe reale. Luat de Christoloveanu la întîlnirea cu un important personaj din Comitetul Central, Puntea trece apoi prin filtrele recrutării:

„Acum, cînd totul aparținea trecutului, Eugen Puntea uneori își amintea cu o autoironie indulgentă întregul zbucium prin care trecuse timp de aproape patru luni, după întrevederea din Aleea Alexandru. Era vizitat de unii oameni total necunoscuți, care se recomandau ba de la Comitetul Provizoriu al Capitalei, ba de la Consiliul general A.R.L.U.S., ba de la Ministerul Învățămîntului, și întrețineau cu el discuții adesea fără nici un obiectiv precis. Unii îl rugau să le împrumute spre consultare acele lucrări ale sale, din domeniul geologiei, pe care nu le găseau în biblioteca Academiei, alții îi solicitau referințe asupra unor personaje cărora, de atîția ani, de cînd nu le mai văzuse, le pierduse pînă și urma. El avea întotdeauna impresia că nu respectuvele persoane prezentau interes pentru vizitatorii săi, ci anumite perioade sau relații din propria sa viață. Unul chiar îi ceruse, pur și simplu, să-i încredințeze un *curriculum vitae*, în ciuda faptului că mai depusese un exemplar, nu demult, al decanat".

Flatat dar și derutat de mișcările enigmatice de învăluire, Puntea observă și că „unii cunoscuți, care pînă atrunci îl ignoraseră total, începeau să-i acorde o solicitudine bizară, în vreme ce alții, considerați de bună-credință, începeau să-l evite". Puntea e oprit, într-o seară, într-un colț întunecat al străzii, de un vecin care îl previne că vecinii sunt descusuți în privința lui și că, probabil, îl paște primejdia (*Cazul Doctor Udrea* 396-397). De fapt, atmosfera apăsătoare din jurul lui Puntea se datora faptului că se făceau verificări pentru a fi avansat în ultima satisfăcătoarei întîlniri cu ilustrul personaj din Aleea Alexandru. Corlaciu suprinde cu multă finețe atmosfera de tensiune nervoasă generatoare de paranoia și dezumanizare în care își duceau viața toți cei prinși, cu „munci de răspundere", în mașinăria regimului comunist din România.

Un alt personaj prins cu o vervă demnă de Ilf și Petrov e cel al lui Simion Jamburu, unul din profitorii tuturor regimuruilor aciuați prin diverse ministere și centrale și acționînd în colțurile umbroase și împăienjenite ale eșafodajului de acronime care este orice stat modern, fie el comunist sau capital-

ist. Sigur, ideea era că regimul comunist nu își putea produce propriile rebuturi, ele trebuind să fie rămășițe ale vechiului regim, rămășițe a căror supraviețuire se datora doar lipsei de vigilență a reprezentanților noului regim. Ideea apare, caricatural îngroșată, și în *Timpii de aur* (1951), unde inginerul burghez Pierre Filipache încearcă să saboteze bunul mers stahanovist al fabricii de tractoare din Brașov (apare chiar și în romanul *Francisca*, publicat de Nicolae Breban în 1965, dar se trece extrem de repede peste ea). În *Timpii de aur*, sabotajul se produce cu ajutorul unor muncitori „individualiști", care se opuneau creșterii normei pentru că voiau să fie plătiți pentru ceea ce făceau peste normă. Diabolicul act de sabotaj consta în faptul că unii muncitori de la turnătorie făceau prea multe pauze ca să bea apă. Fiecare pahar de apă însemna „timpi morți" și astfel se sabota producția. Timpul de aur nu e unul bucolic-rabelaisian, ci unul mecanic-chaplinesc.

În cazul lui Simion Jamburu, sabotajul ia forme mai concrete și constă în malversațiuni cu personalul, mostrele și contabilitatea exploatării de baritină. Oricum, memorabilă rămîne imaginea escrocului subțire Jamburu detașat ca administrator de șantier. Neputînd să-i cucerească pe muncitori cu ajutorul inflexiunilor baritonale ale vocii sale, înecate de zgomotul picamerului (p. 366), Jamburu se simte, printre muncitori, asemeni unui Ovidiu exilat printre sciți: „După ciocnirea cu această lume barbară, simțea nevoia să facă puțină mișcare, în aer liber. Era o adunătură de sciți, iar el, constrîns să se desfășoare la acest nivel, al unui vulg lipsit de orice sensibilitate, după ce aproape trei decenii evoluase cu brio la niveluri superioare." Birtașul lipovean Harlașa îi găsesște lui Jamburu un camion, și iată-l pe acesta în drum spre șantier:

„Harlașa veni și-l informă că aranjase cu șoferul de lîngă tejghea, care tocmai transporta niște marfă la cooperatuva din Romora, să-l ducă și pe el pînă la șantier, dacă vrea. Șoferul nu-l putea lua însă decît pe platforma camionului. Nevasta îi născuse de curînd la maternitatea din Sarmata, și o ducea, împreună cu fetița, la socrii lui, care trăiau în Șicla, așa încît cabina era ocupată. – În fine, acceptă Jamburu. Șoseaua, după ce trecuseră de barieră, era din ce în ce mai accidentată, iar la hopuri mașina se scutura din toate încheieturile. Tolerat în vîrful unui autocamion vechi, pe butoaie cu brînză, în goană spre niște dealuri necunoscute, Simion Jamburu avea sentimentul exilului. Peisajul uscat, praful de culoarea cenușii, lipsa de considerație a șoferului, care accelera uneori nebunește, îi aminteau prin contrast de confortabilele sale voiajuri, în interes de afaceri. Călătoriile îl pasionau, însă nu prin ele însele, pentru că numai dementii le practică de dragul peisajului, ci prin satisfacțiile pe care i le ofereau la escale, în cursul tratativelor. Se instala la hotel, se refrișa dimineața, apoi, bine ras, bine dispus, ataca și era invincibil. Nu bătea vîntul, nu-l îneca praful, nu se ciocnea de toți prăpădiții prin gări mizerabile. „Există oameni predestinați să domine" – se gîndi el și deveni atent, pînă cînd mașina, care era gata să radă la curbă un mal de pămînt, se redresă, și avu din nou orizont liber. Curenții de aer îi stingeau țigara, spulberîndu-i scrumul. „E împotriva naturii ca inteligența și flerul să sucombe printre putini cu brînză și lăzi pe care scrie *Rahat*" (p. 320).

Ca și Breban în cazul activiștilor săi, Corlaciu notează că Jamburu intra în camere intempestiv „cu aerul familiar al activiștilor, care se simt pretudindeni acasă la ei" (p. 321). Cu alte cuvinte, activiștii sunt reprezentanții dezrădăcinați ai unei religii universale, misionarii unei biserici lipsite de comuniune, pentru că dacă Iisus e prezent acolo unde sunt strînși doi sau trei în numele Lui, Partidul e în toate chiar și de unul singur. Astfel, cînd Bazaca rezistă ideii de a înființa o celulă de Partid pe șantier arătînd că nu există decît un membru de partid pe întreg șantierul, muncitorul secretar de Partid Marin Tatamiru răspunde: „Ai și n-ai dreptate", răspunsese Tatamiru. „Eu aș crede că partidul trebuie să se facă simțit chiar și acolo unde nu există decît un singur comunist" (p. 402).

Nu cred că un Alexandru Paleologu sau un Nicolae Stroescu-Stînișoară, care se ascundeau în acea epocă, sub nume false, prin orașele și șantierele Republicii Populare, se comportau, sub pseudonimele lor, ca Jamburu, dar am putut constata cu toții cum odraslele de activiști comuniști

din acele vremuri, sub numele lor provizorii, se comportă astăzi, în regimul de democrație ne-populară, ca niște arendași obraznici care se cred exilați printre lăzi cu rahat. Jamburu nu a murit, ci a supraviețuit și lui decembrie 1989 și e, în continuare, la putere: un ins cu gusturi și oportunisme mic-burgheze, ferocitate de activist și rețele de securist.

În cele din urmă, și în *Baritina*, ca și în mult mai jdanovistul roman *Timpii de aur*, salvarea șantierului sau a fabricii și înfrîngerea sabotorilor se produce ca urmare a unei ședințe de celulă de partid înțelept conduse de secretarii Tatamiru (*Baritina*) și Melinte Ierbașu (*Timpii de aur*). În genere, în ambele romane se cunoaște strădania lui Corlaciu de a metaboliza epic ideologia zilei. Dacă *Baritina* e net superioară celorlalte scrieri în proză ale lui Corlaciu, e și pentru că firele din care e alcătuită țesătura epică sunt atît de diverse încît îi îngăduie lui Corlaciu să mascheze efortul ideologic și să reconstituie veridic atmosfera de șantier și modul în care țăranii dezrădăcinați de regimul comunist încercau să își refacă o lume coerentă în condiții precare. În esență, Corlaciu vorbește și despre redefinirea masculinității într-o lume a efortului industrial, în care anotimpurile sau ciclurile naturii nu mai joacă un rol foarte mare. Acest lucru se vede și din schimbarea de perspectivă a personajelor din *Baritina*, precum plugarul Prina, care pe măsură ce se proletarizează devin din ce în ce mai puțin dependente de și deci mai puțin sensibile la schimbările vremii (ploaie, vînt, secetă) (p. 140). În povestirea „Antena", din volumul *Strigoaica și casa nebună* (București: Editura Eminescu, 1973), țăranii intră în „colectivă" pentru a putea cumpăra televizor nevestelor (*Strigoaica și casa nebună*, p. 84), antena TV devenind noul simbol fal(n)ic al gospodăriei țărănești.

III. Contextul

Ben Corlaciu, gălățeanul cu rădăcini maramureșene, pare a se fi simțit bine mai ales în România profundă, la Molișeț, după cum îi scria lui badea Gheorghe Sitar în decembrie 1967:

„Mult iubite Gheorghe, prietene al meu și frate,

Douăzeci și cinci de ani au trebuit să treacă, între copilăria noastră și pragul bătrîneții către care ne purtăm, douăzeci și cinci de ani să treacă pînă să ne mai vedem odată.

Un sfert de veac inima mea a tot dorit să se întoarcă la izvoarele din Țibleș, la oamenii pămîntului de acolo. Aproape o viață de om am tot umblat prin lume și nicăieri nu mi-am găsit rădăcinile cele adevărate, căci rădăcinile mele cele adevărate nu cresc la cîmpie, nici în ape, ci acolo, la munte, așa cum doar la munte poți găsi rădăcinile stejarului. Puternic am fost cînd am plecat la vale, din strămoși, și slab și neputincios am ajuns la cîmpie, unde nici aerul, nici apa, nici cerul și nici pămîntul nu erau ale mele. Am trecut în viața mea prin mari și grozave dureri. Iar cînd mi-a fost mai greu, cînd mi se părea că sunt gata, gata să mă prăbușesc sub furtună, printre străini, atunci la voi, la cei din Molișeț, la munții și pădurile mele de acolo mă gîndeam. Și numa gîndul că voi trăiți, că nu v-ați prăpădit și voi, că muntele și oamenii sunt tot la locul lor, numai gîndul acesta îmi dădea puteri întotdeauna și numai el m-a ajutat să nu mă prăbușesc pe veci. Astă vară, la Molișeț și pe urmă toamna, la București, eu ți-am mai vorbit despre aceste lucruri. Dar nu știu dacă nu cumva cei douăzeci și cinci de ani, cît nu ne-am mai văzut, nu ne-au împiedicat să ne trimită cuvîntul pînă în adîncul inimii. Astăzi simt nevoia să-ți amintesc din nou aceste lucruri și tare mă tem că nici de astă dată nu voi ști cum să-ți vorbesc. Poate ar fi bine să te gîndești așa: gîndește-te că pe tine, Gheorghe, te-ar fi smuls cineva din Molișeț, cum smulgi un pui de urs din codru, și te-ar fi dus departe, peste mări și țări, și te-ar fi ținut împotriva voinței tale, timp de douăzeci și cinci de ani, fără să-ți mai vezi casa, părinții, munții și colindele. Dacă poți să înțelegi ce s-ar întîmpla atunci cu tine, și cît de tare te-ai fi zbuciumat, și cît de mult te-ai fi jelit în suflet, și cum te-ai fi uitat cu dor la păsările călătoare, poți acum să înțelegi și ceea ce s-a întîmplat cu mine timp de douăzeci și cinci de ani. Căci eu, ori pe unde am umblat în lume, nu m-am socotit nicăieri acasă cu adevărat. Cu toate că nu m-am născut la voi, la Molișeț, eu așa am simțit mereu, că de la voi, din Molișeț, din Larga, din Greble și din Țibleș am plecat în lumea largă. Și mi-a fost și-mi este dor de acele locuri, de o mie, de mii de ori

mai mult decît ți-e ție dor de Molișet în toamna asta, cît ai stat la București (...) Odată, cînd m-ai întrebat de ce am făcut atîtea lucruri pentru tine, eu ți-am răspuns: – Știi că pe la noi e obiceiul ca unii oameni să înalțe la răscruci de drumuri cîte – o Răstignire. Ei înalță R ăstignirea, fie ca să aducă mulțumire lui Dumnezeu pentru vreo biruință sau pentru vreo ieșire din greșeală, fie pentru ca alți oameni, trecînd pe lîngă ea și închinîndu-se la Dumnezeu, să-i pomenească în gîndul lor curat și pe aceia care au înălțat-o. Îți mai aduci aminte? Să nu uiți niciodată răspunsul acesta căci pentru aceea te-am făcut prietenul meu, ca să mă pomenești din cînd în cînd cu gînduri bune, tu Gheorghe Sitaru și cu neamul tău, pe mine călătorul pierdut în lumea mare, dar care niciodată nu v-a uitat nici el. Prin tine, mi-am regăsit copilăria cea adevărată. La Molișet, stejarul și-a regăsit adevăratele lui rădăcini”[16].

Scrierile și activitatea lui Corlaciu îl arată ca pe un om mergînd pe calea regăsirii de sine, a regăsirii rădăcinilor. Dar îl indică și ca pe un om mereu așezat cumva în răspăr cu istoria, ceea ce pare a fi tipic oamenilor care refuză dezrădăcinarea. Atacul lui Eugen Barbu din *Săptămîna*, care a făcut senzație la vremea respectivă,[17] e, în esență, atacul unui om cu simțul de orientare al unui vînător, asupra unui om care alunecă mereu între vagoanele istoriei în mișcare. Contrar a ceea ce se știe, în acel atac pare a nu fi fost, vorba mafioților înainte de a-ți face felul, „nimic personal” din partea lui Barbu (spre deosebire de Beniuc). Documente declasificate din arhiva Departamentului de Stat al SUA arată că atacul era o primă etapă dintr-un plan al conducerii R.S.R. de a răspunde campaniilor duse de Radio Europa Liberă împotriva conducerii R.S.R.. Nicu Ceaușescu personal i-a declarat unui oficial al Ambasadei S.U.A. că atacul asupra „defectorului Corlaciu” e un prim exemplu al modului în care conducerea de partid și de stat a R.S.R va răspunde „atacurilor” postului de radio Europa Liberă împotriva „politicilor și personalităților R.S.R”[18].

Practic, plecarea lui Corlaciu din țară și începutul colaborării sale la Radio Europa Liberă au coincis cu lasanrea unei campanii anti-exilați și anti-occidnetale de către o conducere a R.S.R. exasperată că, în ciuda relațiilor comerciale și politice bune dintre România și SUA, postul de radio Europa Liberă ataca regimul de la București. Președinția lui Jimmy Carter și vizita cuplului Ceaușescu în SUA în aprilie 1978 aveau să mai atenueze tensiunile, revigorate apoi, în iulie 1978, de defecțiunea lui Ioan Mihai Pacepa. În 1981, Ilich Ramírez Sánchez, cunoscut și sub porecla de Carlos Șacalul, avea să explodeze o parte a clădirii postului de Radio Europa Liberă din Munchen, se pare la cererea regimului de la București.[19] Corlaciu a nimerit, practic, în mijlocul acestor represalii, al confruntării dintre două sisteme. Mai multe amănunte despre viața și moartea lui Ben Corlaciu ne pot oferi doar dosarele din arhive și familia. Deocamdată, avem datoria de a-i reintroduce opera romanescă în circuit. Pentru că *Baritina* e, fără îndoială, un mare roman al industrializării României.

Note:

1. Vezi C. Postelnicu, „Note românești.”, *Universul literar* 21 martie 1942, p. 5; Ștefan Baciu, „Comentarii Fugare”, *Universul literar* 11 iulie 1942, p. 5; Mihai Niculescu, „Cronica literară”, *Universul literar* 29 august 1942, p. 5; Traian Chelariu, „Cronica literară”, *Universul literar* 10 noiembrie 1943, p. 5; Ion Negoițescu, „Ora fantastică”, *Revista Cercului literar* 1: 3 (martie 1945), p. 45-48, 46; Perpessicius, „Pleiada de la Forum (II)”, *Revista Fundațiilor Regale* serie nouă 13: 7 (1 iulie 1946), p. 587-599.

2. Gabriel Asandului, Teodora Ghiviriga, „The Condition of the Intellectual Elite in Communist Romania: An Historical Perspective” in Stephen Palmer, ed., *Between Identity and Practice: Contemporary Perspectives on the Intellectual* (Oxford: Inter-Disciplinary Press, 2011), 33-42, 35.

3. Vezi Alexandru Cîțcăuan, „Biobibliografie Ben Corlaciu”, *Mișcarea literară* 10:2 (2011), p. 31.

4. Ana Selejan, *Literatura în totalitarism. Vol. II: Bătălii pe frontul literar* (București: Cartea Românească, 2008), p. 57-68.

5. „În faptul că a transformat comportarea eroului său principal într-o frămîntare stearpă, într-o tînjire neputincioasă, fără orizont, marcată de salturi nemotivate, constă insuccesul nuvelei Ana Roșculeț a talentatului scriitor Marin Preda. În faptul că nu a individualizat în mod realist personalitatea luptătorilor, constau insuficiențele artis-

tice, schematismul din *Sfîrșitul jalbelor* de Al. Jar. În faptul că a acordat mai multă atenție eroilor negativi sau șovăielnici, ambianței burgheze sau mic burgheze a acestora, în timp ce eroii pozitivi erau cufundați într-un fel de ceață deasă, care disolvă contururile, constau deficiențele romanului *Oțel și Pîine* de Ion Călugăru. În faptul că a ignorat aspecte ale adevărului vieții, că a încercat să introducă materialul bogat al vieții noui în tipare vechi, înguste, constă slăbiciunea de bază a piesei *Recolta de aur* de Aurel Baranga. În faptul că a diluat figura lui Ion Crîngașu într-o serie de dulcegării, constă idilismul din unele pagini ale *Temeliei* de Eusebiu Camilar. În prezentarea ștearsă a trăsăturilor omului nou, în abstractizarea tipurilor de comuniști constă schematismul din unele nuvele ale lui Ben Corlaciu (*Candidatul*, *Timpii de aur*). Scriitorii citați mai sus au ajuns la aceste greșeli tocmai pentru că s-au depărtat de la ceea ce este esențial, tipic în viață, pentru că n-au respectat adevărul vieții. Nu se poate pune la îndoială dorința lor fierbinte, sinceră, de a construi personagii bine realizate. Dar faptul că unele rezultate practice ale muncii sunt slabe sau greșite, nu poate să nu ne aducă aminte de felul cum A. A. Jdanov analiza operele în care eroul pozitiv apărea sărăcit, lipsit de insuflă măreție situațiilor prezentate. Numai încrederea deplină în forțele noului, numai înlăturarea oricărei șovăieli în afirmarea lui, numai curajul de a se svîrli în clocotul vieții și de a lupta împotriva propriei izolări, permite scriitorului cunoașterea profundă a realității, îi dă acel patos revoluționar care însuflețește ființa eroilor săi, insuflă măreția situațiilor prezentate" („Orientări. Probleme actuale ale literaturii din R.P.R. în lumina lucrărilor lui A. A. Jdanov", *Viața Românească*, 4:9 (septembrie 1951), retipărit în *Vatra* 31: 402-403 (septembrie-octombrie 2004), 18-36, p. 29.

6. Nicolae Băciuț, *O istorie a literaturii române contemporane în interviuri* (Tîrgu-Mureș: Editura Nico, 2011), 2 volume, 1:110-111.

7. Grigore Man, „Ben(edict) Corlaciu – un aristocrat al poeziei și prozei", *Mișcarea literară* 10:2 (2011), p. 3.

8. Nicoară Mihali, „Ben Corlaciu se întoarce acasă", *Graiul Maramureșului* 26 august 2015.

9. Axente Horoba, „Amintiri despre Ben Corlaciu", *Mișcarea literară* 10:2 (2011), p. 20

10. „Mai povestește (Grișa Gherghel) cum era la Almanahul Literar, condus de Ben Corlaciu: acela îi dă un vraf de poeți să aleagă doar 100 poezii pentru suplimentul Poesis. În două exemplare. El șterge numele autorilor cu creiuon chimic, citește, selectează 100 de poezii valabile, apoi la confruntare constată că lipsea Zaharia Stancu, Ion Brad și alți corifei. Dar nu renunță la selecția lui. Corlaciu nu vrea să ducă lista selectată, se duce Grișa la Stancu, acele vede, zice: Acum n-ar fi un capăt de țară că lipsesc eu, dar Poesis nu poate apărea nicicum dacă lipsește Ion Brad, cutare și cutare. Căci ei aprobă fondurile, cum bine știi. Pînă la urmă a adăugat încă 6 sau șapte titluri" (Ion Lazu, *Gîndirea înceată*, București: Ideea Europeană, 2012, 212).

11. Barbu Cioculescu, „Polca pe furate", *România literară* 35:11 (20-26 martie 2002), p. 3.

12. Darie Novăceanu, „Notas para una historia de la narrativa rumana", *Cuadernos Hispano-Americanos* 272 (februarie 1973), 236-261, 260.

13. Ionuț Costea, István Királyi, Doru Radosav, *Fond secret, Fond "S" special : contribuții la istoria fondurilor secrete de bibliotecă din România. Studiu de caz: Biblioteca Centrală Universitară "Lucian Blaga" Cluj-Napoca* (Cluj-Napoca : Dacia, 1995), 313-314.

14. Nestor Ignat povestea că s-a întîlnit cu Ben Corlaciu la Paris și că acesta „îmbrăcase rasă călugărească", iar Ilie Constantin că l-a ajutat să lucreze la parkingul subteran parizian al cărui paznic Constantin a fost vreme de un deceniu. Vezi Ion Lazu, *Odiseea plăcilor memoriale* (București: Ideea Europeană, 2012), intrările de jurnal pentru 1 iunie și 24 octombrie 2007.

15. Mircea Crișan, „Povestea tulburătoare a lui Ben Corlaciu. Scriitorul pe care comuniștii au încercat să-l șteargă din istorie", *Gazeta de Maramureș* 7 august 2015.

16. Corespondență din *Mișcarea literară* 10:2 (2011), pp. 22-23

17. Vezi anecdota cu Nichita Stănescu și cercul său citind cu poftă atacul lui Barbu la adresa lui Corlaciu. În Nicolae Breban *Trădarea criticii* (București: Ideea Europeană, 2011), p. 120).

18. Iată ce spun depeșele:

page 01 buchar 05965 201207z

42 action eur-12

info oct-01 iso-00 ciae-00 dode-00 inr-07 nsae-00 pa-01

usia-06 prs-01 sp-02 pm-04 nsc-05 ss-15 eb-07 l-03

bib-01 saj-01 /066 w -------------------- 091241 r 201130z nov 75 fm amembassy bucharest to amconsul munich info secstate washdc 5553

c o n f i d e n t i a l bucharest 5965

e.o. 11652: gds tags: pins ro subject: possible romanian anti-rfe campaign

1. during recent utc congress (november 3-5), embassy officer was told by nicu ceausescu, son of president, that gor would soon begin to reply in kind to rfe "attacks" on gor policies and personalities. nicu cited eugen barbu's attack on defector ben corlaciu and his use of ref (saptamina, october 24, 1975) as one example.

2. we now understand that romanian radio has entered fray with two recent broadcasts in same vein, both on normally nonpolitical daily evening music and news show

(1800-2000) "orele serii". show attacked recent rfe broadcasts on difficulties faced by romanian youth and on perilous situation of romanian economy, as well as a series of critical articles about romania which have appeared in frankfurter algemeinc zeitung over the last month.

3. comment. ceausescu's criticism of foreign radios in his csce speech at helsinki was indicative of his emotional feelings on subject and may have signalled a more aggressive and coordinated romanian response to rfe broadcasts as part of romania's basket iii prophylaxis. we would appreciate knowing if rfe monitoring detects any significent increase in recent romanian confidential

confidential

page 02 buchar 05965 201207z

criticism of rfe, to substantiate whether or not former gor "above-the-battle", no comment attitude may be in process of revision. viets

confidential

nnn"

alt document: "limited official use

page 01 buchar 06695 311130z

14 action eur-12

info oct-01 iso-00 bib-01 ciae-00 dode-00 pm-04 h-02

inr-07 l-03 nsae-00 nsc-05 pa-01 prs-01 sp-02 ss-15

usia-06 eb-07 saj-01 io-10 dha-02 orm-02 /082 w --------------------- 072199 r 311030z dec 75 fm amembassy bucharest to secstate washdc 6048 info amembassy bonn amconsul munich

limited official use bucharest 6695

e.o. 11652: na tags: pins pfor ro gw subject: romania steps up its anti-rfe acampaign

refs: a. bucharest 5965; b. bucharest 6376.

1. romanian anti-rfe campaign grew during past week. three polemic articles in central press critizized rfe broadcasts and personalities. two were penned by writer-editor eugen bargu (saptamina, december 26, and romania libera, december 29); the other by lucefarul editor nicolae dragos (lucefarul, december 30, 1975). to our knowledge, romania libera piece is first such authoritative printed attack on rfe to appear in important daily since 1972 when u.s. senate debates on rfe financing provided irresistible occasion.

2. in romania libera barbu scorns rfe's "fatherly concern" for romanian economy and its shedding of "crocodile tears". commenting that, while not an economist, he is as qualified to speak on subject as rfe's emigre expert, "a student hardly off the benches of the faculty of foreign trade", barbu bitterly attacks rfe's criticism of romania's forced industrialization, e.g., "why do we provide jobs and bread to so many when they limited official use

limited official use

page 02 buchar 06695 311130z

could be on the dole as is happening in the country which plays host to rfe". he then recalls similar criticism by "somebody else" (read soviets) who some years ago felt that "we should raise our animals and tend our pastures, leaving industry to others". barbu article was aired december 27 during "orele serii" program which has become main radio outlet for anti-rfe broadsides. barbu's saptamina article, "mama lovinescu and the refugees" appears to be same one broadcast on "orele serii" on december 6, which attacked rfe staffer monica lovinescu, writer paul goma and exile author dumitru tepeneag (ref b).

3. dragos article does not mention rfe by name but target is clear enough, being described as voices "fed by blind hate" which through the years have predicted catastrophes, cataclysms, and national tragedies. article labels these "men and women who have fled out of obscure motives" traitors to their country. same edition of lucefarul also features poem by adrian paunescu, entitled "to the traitors" probably also directed against rfe commentators as well as other exile romanians critical of regime.

4. comment: anti-rfe campaign is unfolding within wider gor effort to offset post-csce basket-three hopes within populace and to develop more tenable propaganda posture against western criticism of romania's implementation of humanitarian commitments. media is now amplifying ceausescu's december 3 equation of emigration with treason, and year-end programming has featured even higher-than-usual pitch of national-patriotic appeal which, interestingly enough, contain veiled potshots at soviets as well. however, we suspect that direct attacks on rfe's creditility may serve to attract more listeners to it and strengthen it among that section of the population who are regular listeners, given public skepticism toward official declarations and campaigns. barnes

limited official use nnn"

altul:

"e.o. 11652: n/a tags: pint, ro subject: romanian anti-emigrant campaign

ref: (a) bucharest 6351; (b) bucharest 6695

1. summary. taking its cue from ceausescu's december 3 speech to the nationalities councils which characterized emigrants as deserters (ref a), romanian media have since late december, mounted an anti-emigration campaign whose object is to dampen the expectations of those citizens who might take the language of the helsinki accord or mfn too literally. end summary.

2. themes. campaign blends (1) current economic difficulties in west which, it is claimed, prevents emigrants from finding work there; (2) massive doses of patriotic prose and poetry, including limited official use

limited official use
page 02 buchar 00292 161333z
occasional nasty verse with titles such as "to the traitors" (romania literara, december 25, 1975); (3) and interviews with gor citizens who left but subsequently realized their "mistake". intellectuals, always suspect, are reminded of their duty towards the country and its people ("patriotism of intellectuals", romania libera, january 15, 1976) while those who have defected are vilified (scinteia tineretului, january 10, 1976), in a tie-in with also current and continuing drive against rfe (ref b). problems of non-jewish emigrants to israel are also highlighted. leitmotif throughout is "rootlessness" of " a stranger in a strange land".

3. some examples. a young girl marries a foreigner whose promises of riches remain unfulfilled. she is subsequently abandoned, "far from her country, parents, relatives and childhood friends". (familia from oradea, december 1975).

-- told she will be a princess in the west", another young girl consents to be smuggled out of the country, hidden in a foreigner's car. thanks to the vigilance of the border guards, both are caught and sentenced to prison terms. (familia, dec 1975.)

-- an article entitled "letters home" relates alleged plight of christian spouses of romanian jews who have gone to israel, including pressure to convert to judaism, forced name changes, and christian children not being allowed in schools, etc. moral: "we hope the words in these troubled letters will be the subject of meditation for whoever has the slightest predispositio n towards empty illusion. in the contemporary world, illusions are costly". (flacara, january 10, 1976.) similar article also appears in romania libera (january 8) headlined by lament "what has happened has made me regret my mistake even more".

-- scinteia (january 8) has article entitled "emigrants, we have no need of you" about difficulties of foreign workers in frg. scinteia (january 11) has similar article complete with pictures of foreign workers living in hovels and others being sent home.
limited official use
page 03 buchar 00292 161333z
-- interview with a bereaved father who can't understand why son, now in frg, would betray his duties to country, parents and friends. (scinteia tineretului, january 10, 1976).

-- numerous articles trace the trials and tribulations of romanians who left the country for a variety of reasons (money, family problems, etc) and could not find work or adjust to the foreign environment (one is titled "i no longer have a name. i'm called the foreigner", another "man cant live without roots"). all finally return to romania with the help of sympathetic romanian officials abroad to resume their life among freinds and family, as if nothing had happened. (scinteia tineretului, january 13; romania libera, january 13 and 15; flacara, january 10.)

4. also since mid-december many emigrant applicants have had to endure a session with a team of officials assembled by the local people's council, whose task is to dissuade the potential emigrant from proceeding further with his application. heretofore, this function was performed by the individual enterprise director or a local party official.

5. meanwhile embassy has learned of new directive from rcp cc to media that every article, review, commentary, on western culture must stress idea of evil, alienation, solitude of man, destruction of human personality and whole tragedy of man in western type of civilization, as well as degradation of concept of beauty and great spiritual values. names and titles, i.e., information, should not be avoided but on contrary mentioned and analyzed from this viewpoint.

6. comment. the scope and intensity of the current effort suggests that the gor is deeply concerned lest those concessions already granted under pressure in the area of emigration be misinterpreted by its own populace and generate a multitude of new demands. while romania remains reluctant to coordinate its post-csce ideological defense mechanism with the soviets and the rest of eastern europe, its need for such a device is no less real, as is shown by this latest agitprop exercise, as well as by the parallel campaign against radio free europe. latter has not let up and continues by press and radio personal attacks on rfe personalities and their broadcasts, latest example of which is limited official use
limited official use
page 04 buchar 00292 161333z
entitled, "relics of the cold war" (contemporanul, jan 16). the reported cc "directive" (above) apparently extends and deepens the "anti-consumer society theme" which began to get special emphasis in a few such "re-ideologized" publications as contemporanul in 1974. the gor will now face sharpened contradiction between foreign policy requirement for good relations with western countries (which has been a restraint on this sort of agitprop before) and the internal need to maintain control, i.e. the classic detente conundrum. barnes
limited official use nnn"

19. Richard H. Cummings, *Cold War Radio: The Dangerous History of American Broadcasting in Europe, 1950-1989* (Jefferson, North Carolina: MacFarland, 2009), 97-102.

CĂDEREA COLOANELOR TEMPLULUI CIVILIZAȚIEI

Emil Petru RAȚIU

În memoria Seniorului Petru Ursache

În lumea de astăzi lipsește fundamentul; pe ce se bazează consensul unui sistem democratic, în special în epoca SMS-urilor și a pierderii limbii, ca epifenomen al pierderii capacității de a gîndi a oamenilor, de care virtualitatea, „comunicația" multimedială, este complice și în parte responsabilă?

Perioada revoluționară a omenirii – 1789/1917 – și cele ei adiacente, pre și post, distrugînd elitele, a hipertrofiat legalitatea, iluzionîndu-se că prin hipertrofierea unui proces juridic, a legalității formale, poate fi menținută o societate care și-a pierdut legitimitatea, fundamentele elitare, meritocrația, ale celor mai buni, secerați de furtuna egalitară. Totul a fost astfel pervertit, iar ca epifenomen a ajuns să intereseze azi pînă și sexul, coloană înnăscută a raporturilor între oameni, gustul estetic – de fapt, arta desființată –, prin „literatura" best-seller, în majoritate pe canale editoriale comerciale de limbă engleză, cu volume pe care un scriitor adevărat s-ar rușina să le semneze, sau prin eurovision, rockmetal, desființîndu-se categoria de frumos împreună cu intelectul uman – l'école du regard –, *facebook* în opoziție cu tăcerea, care odată era considerată de aur, munca versus ingineria financiară care a înlocuit capacitatea imprenditorială a burgheziei de odinioară, rămînînd dintr-o realitate adînc pervertită, numai materia – Homo economicus –, fără idee, plagiat de mass-media.

Gîndirea critică, gîndirea negativă, cum o numea Herbert Marcuse, plecînd de la triada dialectică hegeliană, a fost eliminată aproape în întregime de către sistemul economico-industrial de putere, întinzînd peste lumea de sub influența sa, vălul opac al unei gîndiri unice, din ce în ce mai conformiste, al mediocrității celor care nu pot gîndi. *Politically correctness...*

Asistăm oare, în condițiile Occidentului de azi, ca într-un sistem al vaselor comunicante ale istoriei, la un nou proletcultism – „*soft* ?" –, fără dictatura proletariatului, înlocuită de cea a banului, în vederea căreia a trebuit distrus omul prin reducere la inepție (ca să nu spunem imbecilizare), prin jucăriile electronice, *i-pad*, etc, a rețelei de „socializare" virtuale, pentru a-i controla timpul și gîndirea, în cadrul unei politici economice care duce în final la entropia planetei? V. la polul opus Butanul, micul regat himalayan care promovează Produsul intern de fericire, în loc de PIB!

Asistăm la triumful „Omului la o dimensiune", a lui Marcuse. Sau este triumful lui Lucifer? Toate întoarcerile unui Mesia, de care se pomenește mai în toate religiile, arată incapacitatea omului de a-și rezolva singur problemele. Se adeverește astfel ce susțineau Luther, Calvin, Matthias Flaccius, inspirîndu-se de la Sf. Pavel – păcatul este substanță, nu „accidens", este conaturat omului (face parte din natura omului) – și omul nu se poate mîntui singur, iar astăzi, în această lume pervertită, cum prezicea Nietzsche, numai un Mîntuitor ne mai poate salva? Altfel, lumea va pieri printr-o teribilă implozie, deoarece războiul era un abces de fixație, azi devenit imposibil, iar alternativa este implozia, mai mult sau mai puțin lentă, ori anihilarea nucleară într-un al treilea război mondial, al cărui surogat deja îl trăim, prin anihilare umană și culturală. Astfel, se pare, sofiștii își iau revanșa în modernitate.

Subiectivizată filosofia prin eliminarea *ideei,* după Platon cauză a tuturor lucrurilor și criteriu prin care le putem cunoaște, înlocuirea ideei prin senzație, fenomenologie, de la baza societății tehnocratice, și decretat sfîrșitul marilor sisteme metafizice și al metafizicii în general, distrugîndu-se marile „recits", mituri ale modernității, cum le numea Lyotard, s-au distrus coloanele interioare – mentale – și cele exterioare – sociale – ale templului. Cine ne va mai salva?

Desigur, ar trebui analizată această psihopatologie a societății și d.p.d.v. psihanalitic – Freud, Jung, Fromm. Erich Fromm considera societatea tehnologică a roboților, a mașinilor, a bombelor, o societate *necrofilă,* care preferă vieții și viețuitoarelor, fierul și

moartea, o victorie a freudianului „impuls de moarte”. Este poate și masificarea, cum o socotesc unii, vinovată de „căderea” coloanelor templului?

Dar CINE – ȘI CÎND – A SURPAT COLOANELE TEMPLULUI?

Să analizăm printr-un proces invers – *a rebours* – în timp.

În Occidentul secularizat am asistat la căderea ultimei coloane a templului, a legitimității, a celei mai vechi instituții, puterea spirituală, compliment al puterii temporale – deja delegitimată din ce în ce de la 1789 încoace – prin demisia în februarie 2013 a Papei Benedict al XVI-lea, care în mod demn, constatînd pătrunderea procesului de putrefacție morală a modernității contemporane și în Vatican, și-a dat demisia.

Dar procesul de surpare a legitimității este mult anterior. El începe, în timp cel puțin, cu surparea celei de a doua Rome – Constantinopolul –, a metafizicii grecești exprimate de ortodoxie, prin cruciada contra Bizanțului de la 1204, aproape contemporană cruciadei contra catarilor, care au surpat platonismul, urmărirea adevărului și a esențelor în cugetarea europeană, înlocuită treptat de aristotelismul scolastic a lui Toma d’Aquino și apoi de subiectivismul cartesian „cogito, ergo sum”, ducînd la „moartea” metafizicii, a transcendenței, promovate ulterior de empirismul anglosaxon și culminate în filosofia de azi a Americii.

Mergînd mai afund în timp, a fost un proces istoric lung, încă în curs de desfășurare, de moarte a unei forme de civilizație, începute prin sofism și adoptarea sa de către romani, adică a formei în detrimentul fondului, deoarece temelia de civilizație a Romei a fost triumful formei, nu al conceptului socratic, al adevărului, al „maieuticii”. Popor „pragmatic”, preocupat de cuceriri, nu de speculații filosofice, de *aletheia,* adevăr, precum grecii antici, romanii au identificat adevărul cu fapta, *verum et factum convertuntur,* cum afirmă filosoful italian G.B. Vico. Sofismul s-a extins apoi în timp asupra întregii civilizații occidentale, care i-a căzut victimă, tot așa cum la timpul său i-a căzut victimă marele Socrate, care a combătut toată viața sofismul, în numele adevărului. Relativizarea și în consecință delegitimarea valorilor și idealurilor, respectarea formală a normei și nu în mod necesar căutarea adevărului (Vezi judecata lui Pilat!), au creat o civilizație neorganică, formală, căreia i-a pus capăt o nouă civilizație, cu aderență între formă și conținut (fond), creștinismul. Dar astăzi?

În legislația de la baza societății occidentale, și de aici în *forma mentis* a ei, legile alcătuiesc cadrul, forma, pentru a acoperi un gol de conținut, de adevăr, căci dialectica procesului de justiție se desfășoară de către oameni – avocați – nu în serviciul adevărului, dar al creării de situații în afara adevărului. De aceea, formele fără fond, de care se vorbea și se vorbește în continuare la noi, după geniala sintagmă a lui Titu Maiorescu, se pot aplica tot atît de bine Occidentului, în formele lui de activitate socială neproductivă (ideologică). Occidentul, așa cum este văzut la noi, este o bășică mult idealizată! Vedem încă Occidentul cu ochii lui Dinicu Golescu, după secolul fanariot, dar despre imaginea Occidentului în percepția noastră colectivă, înainte și după epoca fanariotă, nu este locul în acest articol; menționăm doar că mai toți principii ardeleni, Batoreștii – de Ecsed sau de Șimleu –, Gabriel Bethlen, etc., aveau studii superioare la Padova, la fel Constantin Cantacuzino, stolnicul, unchiul lui Constantin Brâncoveanu, că Radu Mihnea, viitorul domn, a trăit la cumpăna veacurilor XVI-XVII la Veneția, unde exista în acel timp o colonie de boieri români, că principele Ioan Ștefan, fiul domnului moldovean Petru Șchiopul, a fost student fruntaș la un colegiu iezuit din Innsbruck și din donațiile sale s-au clădit, printre altele, marea Universitate iezuită din Louvain, cea mai mare din Europa a acestui ordin religios, fără a mai aminti înaintea lui, de Petru Cercel, care publica versuri în limba italiană, etc., etc.

În afară de evul mediu și de regalitate, care au avut în societatea occidentală un puternic fond trăit, simțit de aceasta – *Principele era legătura între ordinea divină a astrelor și ordinea care domnește pe pămînt; desfășurarea timpului, dirijată în înalt de divinitate prin astre, este încredințată pe pămînt unui principe iluminat și înțelept, care traduce în viața oamenilor armonia sferelor cerești și legile naturii –,* de la renaștere – Machiavelli, politica fără morală – și iluminism, așa numita civilizație occidentală a creat numeroase forme și o multitudine de instituții în slujba sofismului: parlamente, fără reprezentanță reală, de avocați, – tribunale, lex –, așa cum în artă a creat astăzi muzica fără melodie, ilustrînd cel mai bine „urletul” din tabloul lui Muench!

Acest sofism, al discursului meșteșugit despărțit de morală și adevăr, care a năpădit întreaga civilizație occidentală, s-a întins asupra instituțiilor sale: politică, parlament, ilustrînd cel mai bine în literatură formele fără fond, prin „école du regard”, ulterior romane fără punctuație, mizerie de idei mascate azi de excentricitate.

În evul mediu, și nu știu dacă „progresul” de atunci încoace este totdeauna progres, parlamentele, adunările reprezentative – Vezi azi exemplul democrației directe care încă supraviețuiește potopului partinic modern anglosaxon, în unele cantoane din Elveția – aveau mult mai multă substanță, ele reprezentînd de aproape cetățenii, prin corporații. Scribii oligarhilor („democrați”) au inventat azi cuvîntul „populism”, pe care nimeni nu știe să-l explice, dar toți îl iau de bun, căci trăim într-o societate a lăutărismului, a mediocrităților, începînd de la vîrful piramidei. (Probabil societatea comunicării multimediale a involuat, prin *byte*-uri, creierul omului contemporan. La aceasta s-a adăugat lățirea peste măsură a unei limbi sub-elementare, fără gramatică și ortografie.)

Marile oligarhii financiare, reprezentate în parlamente prin oameni umbră, deputați pe care alegătorii nu-i cunosc, au fost desigur contrarii formei de reprezentanță directă, care tăia tentaculele caracatiței lobby-urilor, atunci cînd după primul război mondial și-a făcut reapariția această formă de reprezentanță directă, la noi teoretizată de V. Madgearu și admirată de Mircea Eliade în Portugalia lui Salazar, astăzi înfierată ca fascism, sau în cel mai bun caz ca „populism”.

Democrația „occidentală” de astăzi, autoreferențială și relativistă – căci democrația nu este numai „originală”, ca la noi, dar o democrație fără epitet nu există nici în lăudatul, osanatul Occident – și politica cu instituțiile ei sînt o formă, frumoasă teoretic și cea mai remunerativă, dar fără fond! Formele fără fond sînt azi și ale Occidentului! Alegerile, este îndoielnic că pot fi libere atît timp cît alegătorului îi sînt impuse pe o listă gata făcută persoane pe care nu le alege el, ci trebuie numai să le dea consensul, printr-o ștampilă, la patru ani odată, după care suveranitatea sa a încetat!

Cum alte forme – dictaturile – au eșuat în teroare în cazul comunismului, autoritarism în cazul fascismului și cult al personalității dictatorului în amîndouă, democrația nu este cea mai bună lume posibilă, a lui Leibniz, dar, în mediocritate, este totuși cea mai puțin rea formă din cîte se cunosc, cum zicea W. Churchill (Fifty-Fifty de la Teheran și Moscova – 1944), comerciantul de popoare împreună cu D. Roosevelt și Stalin. Dar... Aceasta nu a împiedicat, dată marea mediocritate a oamenilor politici care dețin azi puterea, de pe ambele maluri ale Atlanticului, ca să facă să devină realitate, întîi în Iugoslavia, apoi în Irak, Afganistan, Libia și în alte locuri de pe glob, utopia negativă a lui George Orwell, marea travestire a istoriei și tragedia sa, operată tocmai de state „exemple” de democrație: Războiul este pace, libertatea este robie, prostia este forță! Bombele „umanitare”, fără nici o legitimitate, exportînd „democrație”, destabilizînd echilibre și creînd azi haos fără sfîrșit, – vezi, ultimul, exodul de refugiați din Siria – validînd astfel, teza sofistului Trasimah din secolul V a.Chr., că „este just ceea ce îi place celui mai puternic”!

Ceea ce lipsește din punct de vedere social și politic civilizației neopozitivismului tehnologic, fără liant interior de cultură și sentiment a Occidentului și a Americii de Nord actuale, este tocmai fondul de *Kultur* și *Gemeinschaft* (comunitate) bazat pe sentiment, îngemănat cu superioritatea morală a unei mari culturi ca aceea, de pildă, extraeuropene, a Indiei nonviolenței contra naturii și tuturor ființelor și oamenilor, a lui Gandhi – arma cu care a înfrînt arogantul Leu britanic –, în lipsa căreia este prezent pericolul unei societăți fără legitimitate, exprimată, așa cum afirmă premiul Nobel Amartya Sen, prin „*autorictas*” fără „*veritas*”, a formelor autoreferențiale fără fond. Căci, de la o libertate inspirată de principiul transcendent și ascendent al unei ierarhii și discipline spirituale interioare, dobîndite prin educație, aspirînd la o sferă umană superioară spiritual, distrusă prin eliminarea treptată a culturii umaniste și clasice din învățămînt în a doua jumătate a secolului XX – după cel de-al doilea război mondial –, s-a ajuns astăzi la transformarea libertății într-un surogat, într-o „libertate” (foarte inferioară) a bunului plac, fără fond, antisocială, a junglei, o travestire, într-o eră de profundă mediocritate în care răsună parcă cuvintele, fără voie paradoxale, ale unui personaj dintr-o piesă, care ar putea fi foarte bine și „Rinocerii” lui Eugen Ionesco:

– La atîtea libertăți pe care le aveți, mai vreți și libertatea de a gîndi?! (La ce folosește?) Nu aveți smartphone, tablet, faceook, i-pad, etc., etc.?

Admirabil, dar tragic epitaf, ascuns cu grijă, al libertății și al omului ...

OGLINZI ÎNTORTOCHEATE[1]: EVREUL VĂZUT PRIN LENTILA ISTORIEI. STATUTUL DE LIDER SPIRITUAL EVREIESC ÎN VREMURI DE RESTRIŞTE

Cosmin PÂRGHIE

Ştim că imaginea evreului a avut de suferit mai tot timpul fiind mutilată şi terfelită, totuşi, în contumacia unor probe verosimile şi în lipsa de adevăr a unor fapte ce i s-au alipit cu de-a sila, de-a lungul istoriei. Popor însemnat cu sîngele lui Cain, născuţi în zodia unui Schlemihl, veşnici ahaşveri, evreii au avut de suferit continuu şi, în ciuda acestui fapt de-a dreptul zdrobitor pentru conştiinţa lor, au rămas şi au răzbit ca popor unit şi nu ca populaţie, prin credinţa şi cultura lor.

Încă din 1542, în reprezentarea lutheriană, din cartea *Von den Juden und Ihren Lügen*, autorul acesteia îi potopea pe evrei în condamnări şi învinuiri. Iată cum îi cataloga: „cîini însetaţi de sîngele întregii creştinătăţi şi ucigaşii creştinilor printr-o voinţă îndîrjită, şi că le-au plăcut atît de mult să facă lucrul acesta, încît au fost deseori arşi pînă la moarte pe rug [...] ca o ciumă, ca o duhoare şi o adevărată nenorocire pentru ţara noastră”[2]. Şi, de parcă nu ar fi suficient de dinamitard şi de condamnabil acest discurs, Luther a continuat să adauge şi să-i descrie pe evrei ca fiind „criminali, ucigaşii lui Hristos şi ai întregii creştinătăţi”[3]. Sînt ei, oare, culpabili (toţi) de toate faptele acestea? Singur, acest popor, a adus „ciuma” tuturor dezastrelor? Două strofe din Iacob Groper[4] pot fi destul de evocatoare în acest sens: „Meile, treft a menţ an umglic/ Veisn, veis ich nit farvus. În traducerea lui B. Iosif: Şi-l loveşte pe om nenorocul/ Dară nu ştie dece”.

Pe urmele lui Luther a fost şi grupul Reichstag-ului prin vocea deputatului Ahlwardt, care în 1895 cerea să închidă porţile societăţii pentru totdeauna ca să nu mai aibă pe unde veni evreii. O societate închisă, necoabitantă şi manifestă în cazul evreilor care vroiau să populeze societatea germană, şi de altfel, asupritoare faţă de acei evrei rămaşi. În plus, în baza unei psihoze, a unei erori umane, prin Hitler[5] în Europa şi, la noi prin sovietizarea României, s-a început o campanie antievreiască, decimatoare pînă la ştergerea oricărei urme evreieşti. În acest sens avem o mărturie făcută de un supravieţuitor de la Auschwitz-Birkenau, care declara că: „Există un crematoriu separat în complex pentru efectele personale, unde toate scrisorile noastre, fotografiile şi desenele au fost arse... Nu au vrut să ne distrugă doar pe noi, ci şi cuvintele noastre, vieţile noastre, amintirile”[6]. O imagine escatologică, greu de imaginat că este rezultatul (totuşi) pe care unii oameni (?) (e adevărat, oameni dospiţi de o ură pe care au moştenit-o şi care produce, cum se ştie, o lobotomie generală în sistemul lor de gîndire; prima sucombata în cazul în care ea a existat vreodată este morala) l-au vrut cu înverşunare. Şi fără morală, după cum se ştie, omul nu este mai presus de animal. Şi ar mai fi aici cîteva „calităţi” ale acestor oameni (?) printre care: necompulsiunea şi idiosincrazia pînă la demenţă, tancaţi ca o maşină cu tot răul posibil şi folosit la capacitate maximă să-i zdrobească pe evrei.

În ciuda acestei imagini istorice – imagine apocaliptică[7], am putea spune, ce rămîne în constiinţa şi sufletul lor ca un păcat strămoşesc, de care nu sînt toţi vinovaţi (generaţie cu generaţie), însă din nefericire au fost luaţi la hurtă şi băgaţi în aceeaşi oală cu smoală aprinsă – , deci, în ciuda acestei imagini de-a dreptul dantescă, de popor întors din infern, poporul evreu şi-a construit singur imaginea prin cîţiva oameni iluştrii. Unul dintre aceştia a fost fondatorul hasidismului, pe numele lui Israel ben Eliezer (1700-1760), cunoscut ca Baal Sem Tov, prescurtat Besht.

Aşa cum ştim, hasidismul a apărut „ca o reacţie la un lanţ de evenimente istorice începute cu masacrele anti-evreieşti cazace, poloneze şi ruseşti din secolul al XVII-lea şi continuate cu eşecul mişcărilor mesianice ale lui Shabbatai Zvi (secolul al XVII-lea) şi Jacob Frank (secolul al XVIII-lea)”[8]. Aşa cum arăta A.L. Zissu, Baal Sem Tov a fost cel dintîi, cel ce predica o credinţă nouă, „dezbrăcată de sisteme, dogme şi

canoane"[9]. O credință neelitistă, în virtutea căreia „pentru a te apropia de Dumnezeu nu este nevoie nici de studiul profund al Talmudului și nici de meditații, ci este suficient vederea Lui în toate lucrurile si practicarea unei devoțiuni simple și sincere prin rugăciune, dar și prin cîntec, dar și povestiri"[10]. Așadar, se consideră că filosofia lui Baal Shem Tov s-a bazat pe încercarea „de a exprima misticismul în termenii psihologici ai experienței umane obișnuite, asigurîndu-i o funcție socială. Ca atare a atras atît oamenii simpli cît și învățați"[11]. Besht a fost un lider spiritual pentru evrei prin tot ce a făcut, dar mai ales prin educația spirituală evreiască, cea bună, pe care a transmis-o mai departe.

Tot un lider spiritual a fost, mult mai aproape de noi, și Iacob Groper. Ion Cristofor[12], într-un articol publicat în revista *Convorbiri literare*, aprecia spusele reputatul Marius Mircu în legătură cu apariția lui Iacob Groper, privită ca un fenomen pentru evreii din România, pentru cultura idiș mondială, fiind, „cea mai legendară figură evreiască a României", chiar „după Baal sem Tov". Cunoscut ca poet, Carol Iancu l-a considerat ca fiind „unul din cei mai profunzi poeți idiș pe care i-a dat iudaismul român"[13]. Și tot același Carol Iancu, într-un articol publicat în revista *Apostrof* mărturisea, cu siguranță retrăind acele clipe din copilărie: „De asemenea, îl acompaniam regulat la sinagogă pe tatăl meu, care adeseori mă trimitea la un frate care locuia la Iași, pentru a asista la spectacolele Teatrului Evreiesc de stat, unde am admirat creațiile multor scriitori idiș, printre care Șalom Alehem, Ițic Mangher și Iacob Groper"[14].

Cu mult înaintea lui Carol Iancu, B. Iosif[15], îi dedica prin 1934 o carte celui pe care îl considera „cea mai originală și complectă armonie izvorîtă din complexul sufletului evreiesc din România"[16]. Dacă vreți, Iacob Groper a știut să arate, poate în cel mai sincer mod, sufletul evreiesc, așa cum este în splendoarea lui, în și prin creația sa poetică. Nu degeaba la Toynbe-hall, tineretul „rămase pironit în fața nouei apariții a lui Groper, care adusese în poezia sa ecouri din sufletul liric al evreului, care pășise pe marginea pajiștilor și se jucase în iarba șesurilor moldovenești."[17] Tot aici, la Toynbe-hall la cunoscut și Fundoianu. Chiar el mărturisește acest lucru: „L'am cunoscut pe Groper – la toynbeehale din Iași – într-o seară cu sală sărăcăcioasă și cu public puțin, fugărit de ploaie. Era toamnă, Groper citea versuri"[18]. Încîntat de versurile pe care le auzise: „I-am făcut propunerea de a-i traduce în românește versuri. Groper m'a ajutat."[19]

Groper l-a ajutat și atunci în momentul acela (de rătăcire) cînd Fundoianu își căuta calea spirituală: „Era o vreme cînd îmi căutam calea înainte, mirat că îndărătul meu nu era nici un trecut și că temperamentul meu cerea o tradiție. Aveam nevoie de un țărm pietros și dințat de pe care să ridic, neagră, ancora. Aveam nevoie de un părinte, de o tradiție, de o ereditate. Atunci a intervenit Groper. El își știe tradiția și practică cu fervență zeii casei. [...] Groper m-a luat de mînă și m-a dus la portretul bunicului meu: Beniamin Schwarzfeld. Am înțeles că acolo era tradiția. Am revenit la origine și la Biblie. Am revenit imediat nu la sionism, ci la iudaism. Sionismul e numai o finalitate politică. Iudaismul – una vitală"[20].

Un alt lider spiritual, care-l cunoștea pe Groper și pe Fundoianu de la Toymbe-hall, a fost, fără doar și poate, A.L. Zissu. După spusele lui Leon Volovici, „ca doctrinar al unui naționalism evreiesc, Zissu este, în România, principalul promotor al reîntoarcerii la iudaismul „autentic" și „integral" al profeților, opus instituțiilor rabinice și identității duble – a fi român sau german sau maghiar de „cult mozaic"[21]. Este vorba „de un naționalism evreiesc „creator", avînd ca ideal un sionism mesianic"[22]. Opunîndu-se mișcărilor antisemite, practicînd iudaismul în forma lui nealterată de politic sau de vreo atitudine elitistă, Zissu a reușit să strîngă în jurul său, fiind totodată directorul cotidianului național evreiesc *Mîntuirea*, „un număr semnificativ de tineri intelectuali și scriitori evrei care au recunoscut influența covîrșitoare a lui Zissu asupra formării lor și asupra relației cu iudaismul"[23].

Să notăm că „Poetul și filozoful B. Fundoianu (după emigrarea în Franța – Benjamin Fondane), un discipol și colaborator apropiat al lui Zissu, a împărtășit nu puține idei ale sale în înțelegerea iudaismului modern. Devenit apoi discipol al filozofului rus Lev Șestov, Fondane a fost preocupat să găsească o apropiere și o continuitate între gîndirea mesianică sionistă a celui dintîi și gîndirea religioasă a lui Șestov, aflat după expresia lui Fondane, *à la recherche du Judaïsme perdu*"[24]. Mai mult, „În 1937, după lectura cărții lui Zissu, *Logos*, *Israel, Biserica*, Fondane îi expune lui Șestov ideile fundamentale ale cărții, sperînd să-i trezească interesul"[25].

Așadar, statutul de lider spiritual evreiesc pe care l-au avut toți cei prezentați (și nu numai) în paginile acestui eseu, a însemnat extrem de mult pentru menținerea legăturii strînse, în vremuri de restriște, între poporul evreu. Astfel că, în ciuda procesului

amplu de extirpare al evreilor (Auschwitz-Birkenau a fost, în acest sens, o metodă, dar nu singura[26]), statutul de lider spiritual evreiesc a însemnat mai mult decît o frondă față de regimul bolnăvicios, mai mult decît o luptă (chiar dacă șansele de reușită erau nule), cît transmiterea mai departe a întregii tradiții evreiești. Statutul de lider spiritual evreiesc a asigurat o continuitate a tradiției pe care naziștii și comuniștii sovietizați sperau cu orice preț s-o distrugă și astfel, să radă de pe fața pămîntului nația evreiască. N-au reușit. Și nereușita lor se datorează acelor mii, poate milioane care au murit pentru ca tradiția și cultura poporului evreiesc să nu se piardă.

Note:

1. „Oglinzi întortocheate…", așa începe poemul *Main Heim* de Iacob Groper, în traducerea lui F. Beniamin, cu titlul românesc „Acasă", din revista *Lumea evree*, an I, nr. 7, sîmbătă, 26 aprilie 1919, p. 13.

2. Gina Pană, „Concepția medievală asuprea evreului și relația sa cu antisemitismul modern" (p. 46), articol publicat în *Istorie și memorie evreiască*, volum omagial dedicat doamnei dr. Lya Benjamin / Centrul pentru studiul Istoriei Evreilor din România, ed. Anca Ciuciu, Camelia Crăciun, București: Hasefer, 2011.

3. *Ibidem*

4. Dr. B. Iosif, *Nostalgia ghettoului evreesc: opera lui Iacob Groper, ca reflex al ființei evreilor din România*, Cultura Poporului, București, 1934, p. 31.

5. Găsim în periodicul *L'Écho de l'Alger*, din 7 aprilie 1933, p. 1, o știre de ultimă oră, sub titlul francez *Le grand rabin de France demande instamment à ses coreligionnaires de ne s'associer à aucune manifestation sur la voie publique.* Știind că evreii erau supuși exceselor barbare hitleriste, iar numărul morților creștea de la o zi la alta, pe data de 6 aprilie 1933: «Le Grand-Orient de France nous communique la protestation suivante: Profondément et douloureusement ému par les souffrances que causent les atroces pérsecutions impudemment démentis, Le Grand-Orient de France, fidèle à ses principles qui sont la tolérence mutuelle, le respect des autres et de soi-même et la liberté absolue de conscience, s'associe aux protestations indignées de tous les peuples civiliés contre les excès barbares de l'hitlérisme».

6. Anca Ciuciu, „Papirene Kinder – Coduri ale fotografiei de familie", *op. cit.,* 2011, p. 131.

7. Numai dacă ne gîndim la politica lui Ion Antonescu, în cazul evreilor din România, după 1941 – cînd, acesta, „dispune în privința evreilor revocarea din armată și din funcțiile publice, interzicerea căsătoriilor mixte, interzicerea dreptului de a lucra în întreprinderi, de a practica avocatura, medicina, dreptul, excluderea din școlile și universitățile de stat, evacuarea din sate și tîrguri, exproprierea, munca forțată și, ca „soluție finală, deportarea în lagărele din Transnistria" – ne încrîncenă. Acest citat a fost extras din cartea *Avangardismul românesc*, de Ovidiu Morar, carte apărută la editura Ideea Europeană, 2005, p. 65.

8. Seminarul Itinerariul culturii hasidice, București, 19 aprilie 2006, cu tema „Hasidism și idiș în Europa răsăriteană". http://www.eurocult.ro/agenda/evenimente/Hasidism%20si%20idis%20in%20Europa%20rasariteana.pdf.

9 A.L. Zissu, *Ereticul de la Mînăstirea Neamțu*, București, Editura Adam, 1931, p. 91, ***apud*** Leon Volovici, „A.L. Zissu: între „erezie" și sionism mesianic", *op. cit.,* 2011, p. 136.

10. Vezi nota 7.

11. Aceeași notă.

12. Ion Cristofor, „Un cărturar evreo-român : Schlomo David" :
http://convorbiri-literare.dntis.ro/CRISTOFORmai4.html

13. Carol Iancu, *Evreii din România (1866-1919) : de la excludere la emancipare*, Editura Hasefer, 1996, p. 289.

14. Carol Iancu, „Școala din Hîrlău", publicat în revista *Apostrof,* anul XIX, 2008, nr. 8 (219).

15. În numărul 235 (1035) din 31 iulie 2005 al revistei *Realitatea evreiască*, se publică un articol intitulat „Iacob Ashel Groper – un corifeu al poeziei idiș în România", p. 11. În acest articol, la un moment dat, autorul se întreabă în legătură cu numele B. Iosif dacă nu cumva este „un pseudonim ?".

16. Dr. B. Iosif, *op. cit.,* p. 30.

17. *Ibidem*, p. 9.

18. B. Fundoianu, „Cuvinte despre un prieten… ", publicat în *Lumea evree*, an I, nr. 19, sîmbătă 1 noembre 1919, p. 17.

19. *Ibidem*

20. *Ibidem*

21. Leon Volovici, *op. cit.,* p. 136.

22. *Ibidem*

23. *Ibidem*

24. *Ibidem*, p. 138.

25. *Ibidem*

26. Îmi aduc aminte că unul dintre profesorii pe care i-am avut în facultate, a venit, într-o zi, bineînteles, la cursul de Istoria literaturii române, și ne-a arătat o poză cu niște vagoane de tren – pînă aici nimic dramatic –, însă uitîndu-ne mai bine, am observat că erau evrei ticsiți în acele vagoane pe zăpușeala de afară, ca să piară sufocați. O poză ca aceasta este o dovada vie a evreului-martir. Nu ai cum să te uiți la așa ceva fără să-ți sîngereze sufletul, fără să-ți repeți obsesiv „oare cum a fost posibil așa ceva?". O poză de genul acesta are nu doar valoare de document istoric, ea este o istorie nefericită dar vie în sine a poporului evreu.

DOUĂ DEMOCRAŢII

Caius Traian DRAGOMIR

EXISTENŢA CORELATIVĂ

Am repetat de nenumărate ori în textele de analiză socio-istorică, eventual politică, pe care le-am publicat, definiţia clasică a democraţiei, aşa cum a fost dată de Pericle în celebra cuvîntare a marelui conducător atenian, rostită în memoria eroilor cetăţii sale, căzuţi pe cîmpul de luptă, plătind astfel cu vieţile lor victoria înscrisă pentru eternitate în memoria civilizaţiei umane, a unei republici, în confruntarea de la Maraton, cu imperiul cel mai puternic al acelei epoci. Democraţia este înţeleasă drept o conducere a poporului, prin popor şi pentru popor. La începutul lui iulie 1863, în Războiul de Secesiune în care erau angajate Statele Unite, după victoria de la Gettysburg, statul Pennsylvania, obţinută de armatele Nordului asupra forţelor sudiste comandate de generalul Lee, Abraham Lincoln a făcut elogiul celor care s-au sacrificat tocmai pentru ca în această lume guvernarea poporului de către popor şi pentru popor să continue a se afirma. Definirea democraţiei în fraza exactă datorată lui Lincoln, la peste două mii patru sute de ani după ce, în „Secolul lui Pericle", la Atena, îşi aflase atît structurarea în calitate de concept al unui regim politic umanist şi demn, cît şi împlinirea istorică, practică, oferind fiinţei umane dreptul la libertate, ca dimensiune ontologică a modului fiinţării sale nu are cum să nu impresioneze şi să nu fie însuşită de oricine aspiră la realizarea binelui pentru semenii săi, pentru sine, pentru devenirea omului în cultură şi civilizaţie. Toată problema istoriei omeneşti pare să constea însă în faptul că între epoca afirmării unor cetăţi elene în care libertatea, cel puţin a cetăţenilor, este respectată, în primul rînd la Atena, dar şi după cele cîteva secole în care poporul Romei are o importantă capacitate decizională privind actele publice ale Republicii Romane – şi vremea în care ideile Iluminismului se transferă, în lumea apuseană, euro-atlantică, prin revoluţii din care apar guvernări ale unei reale libertăţi democratice, se intercalează două mii de ani în care toate statele lumii sînt conduse prin mecanisme monarhice, imperiale, regale, feudale şi astfel totalitare, autoritare, absolutiste. Teritoriile în care omul putea afla o oarecare libertate erau puţine iar perioadele de relativă democraţie, în general doar urbană (de exemplu Geneva), şi oricum censitară nu durează prea mult. Aristotel, poate văzînd lucrurile tocmai din perspectiva sa de profesor al celui care avea să fie cuceritorul şi creatorul de imperiu Alexandru cel Mare, scrie, în lucrarea sa despre „Constituţia Ateniană", că o autentică democraţie nu poate funcţiona în cetăţi avînd mai mult de douăzeci de mii de cetăţeni dispunînd de drepturi politice. El socotea imposibil ca nişte persoane care nu se ştiu măcar din vedere, printr-un contact oricît de pasager,se ia hotărîri comune valabile. Devansînd unele abordări care vor fi prezentate în continuare s-ar putea spune deja că mijloacele de comunicare actuale reduc pînă la invalidare obiecţia adusă de Aristotel la şansa popoarelor numeroase de a se conduce democratic.

Împotriva principiului democratic de organizare a statului s-au adus în timp numeroase – şi bine cunoscute – obiecţii, cele mai obişnuite provenind din partea membrilor oligarhiilor constituite pe seama averilor sau accesului la privilegii prin origine, sau autoritate politico-militară anterioară, constituind familii ori caste de tradiţie autoritară. Democraţia elenă a avut ca substrat moral şi uman ideea că orice om normal, adult, participînd la viaţa

comunității este suficient de dotat pentru a administra, în acord cu semenii săi, statul. Este evident că din partea aristocrației nu avea cum să nu apară contestarea acestei teze. În general filozofii, timp de o întreagă istorie, nu s-au constituit în apărători ai principiului democratic. Două contestări ale democrației în viziunea Pericle – Lincoln au însă un substrat dogmatic întrucîtva mai serios, dar mai ales o capacitate de influență primejdioasă pentru opinia curentă a grupurilor umane care nu reușeau să se afirme drept forțe politice apte să facă față conducerilor instituite în maniera și în descendența tradițiilor autoritare. Este vorba, pe de o parte, de concepție comunistă marxistă, așa cum apare aceasta în scrierile principalului teoretician al acestei extreme stîngi a existenței publice, deci a lui Karl Marx însuși, iar, pe de altă parte, de teoria unui critic al comunismului, în plan filozofico-sociologic și anume a lui Karl Popper.

În teza comunistă a lui Marx, privind principiul democratic și natura democrației, este, de fapt, desființată democrația în varianta concepută de Pericle, practicată – în limitele date de structura sclavagistă a societății antice, dar și de distincția, ireductibilă în epocă, marcînd distribuția drepturilor în populație, în raport cu sexul –, variantă a cărei contrazicere implica nimic mai puțin decît o contradicție în termeni și pe care am regăsit-o exprimată, cu deplină forță și într-un mod perfect, în definiția democrației datorată lui Abraham Lincoln. Ce anume face din concepția democratică Pericle-Lincoln o autentică și sigură percepere a ceea ce trebuie să fie democrația? Putem observa că pentru nici unul dintre cei doi mari teoreticieni, și totodată practicieni ai politicii sociale și statale, poporul este o realitate indivizibilă și, implicit, un concept unitar. În Atena antică sclavul și femeia erau discriminați; politica lincolniană a condus la reconstituirea integrității Statelor Unite și, totodată, la abolirea sclaviei în republica nord-americană, fără să permită încă și o excludere satisfăcătoare și demnă a discriminărilor; ele aveau să fie cu adevărat reduse pînă la a deveni aproape nesemnificative – oricum nereprezentative la scara întregii națiuni – abia spre sfîrșitul secolului XX. Totuși, pe calea aceasta, prin contribuția decisivă a Marii Revoluții Franceze, a dezvoltării continui a sistemului de drepturi cetățenești și politice în Marea Britanie și într-o serie largă de țări europene, democrația a devenit ceea ce aspira să fie prin însăși esența sa – o calitate a comunităților statale bazate pe unitatea indestructibilă a fiecărui popor. Marx însă pretinde că o asemenea democrație a fiecărui popor nu există și nu poate exista; pentru principalul teoretician al comunismului democrația este o problemă de clasă. Ceea ce este democrație pentru o clasă conducătoare este, în concepția marxistă, dictatură aplicată claselor subordonate, economico-social și politic, de către clasa aflată la guvernarea respectivului stat, deci oprimate, și astfel democrația devine pur și simplu o dictatură. Orice regim necomunist, deci inegalitar sub aspectul posesiunii asupra mijloacelor de producție are să fie în același timp o democrație și o dictatură – o democrație pentru o clasă și o dictatură pentru restul societății. Că numeroase cazuri istorice au îndreptățit concepția marxistă, constituindu-se false democrații este sigur, dar la fel de sigur este faptul că un popor civilizat nu este semnificativ divizat, în cele din urmă ca interese, în clase opuse și el poate evolua într-o productivă și dreaptă sinergie economico-politică iar, pe de altă parte, sistemele socio-politice egalitare nu au făcut imposibilă dictatura ci, drept regulă practic necontrazisă, au favorizat-o. Teoria marxistă a dubletului democrație-dictatură, în sistemele bazate pe respectarea proprietății private, are acum o prea redusă susținere pentru a lua un caracter istoric amenințător – pot apare, totuși, perioade în care caracterul ei riscant să impună prudență, spre a se combate la timpul oportun afirmarea politică a unor concepții autoritare sau, oricum, anti-democratice.

Karl Raimund Popper, un autorizat și vehement critic al comunismului, consideră democrația impracticabilă în lumea modernă, în forma sa primară, aceea de conducere a poporului prin popor, deși nu aduce nici o acuzație ideii de convergență a intereselor unui națiuni. El consideră că nu există mijloace, fie și într-o societate în care se practică o largă comunicare interumană de a gestiona o astfel de conducere a poporului. Este adevărat că el nu ajunge să participe la explozia foarte recentă a mijloacelor electronice de comunicare (încetează din viață în 1994, la vîrsta de nouăzeci și doi de ani), dar nici nu este străin de cunoașterea

potențialului de dezvoltare a acestora. Popper socotește însă că un popor este perfect apt să aprecieze dacă o guvernare își rezolvă pozitiv și eficient sarcinile, înregistrează succese ori, dimpotrivă, eșuează în satisfacerea necesităților, aspirațiilor, unui popor, satisfacerea pe care poporul respectiv este îndreptățit să o pretindă. În cel de al doilea caz, poporul trebuie să dispună de mijloace necesare spre a demite conducerea respectivă pe o cale nonviolentă, fără a fi obligat să acționeze în forță împotriva guvernării nefericite. Evident, calea nonviolentă despre care vorbește Karl Popper este aceea a alegerilor, în care votul universal decide asupra persistenței unei guvernări anume, sau a înlocuirii acestuia cu o alta mai promițătoare. Teoria lui Karl Popper nu este altceva decît confirmarea teoretică a regimurilor politice actuale pe care noi le socotim, posibil în majoritatea celor care încearcă să reflecteze asupra condițiilor politicii contemporane, ca fiind niște democrații. Popper observă și ne propune să luăm drept bune realitățile politice ale prezentului în forma lor cea mai puțin dominatoare și autoritară. Oricine știe însă cît de puțin eficient este un astfel de control asupra conducerii statului, cîtă vreme partidele, cu interesele specifice pe care le reprezintă grupurile de presiune politică și nu rareori juridică, pun mai presus de efortul de a găsi soluții eficiente și pozitive la problemele națiunii – și națiunilor – simpla lor voință de a conduce, dacă se poate continua cît mai îndelung, sau cel puțin intermitent. Voința de a conduce poate să fie o pulsiune în sine dar, mai curînd, ea este o funcție intermediară spre dobîndirea accesului la bunuri mult mai triviale, de ordinul acumulărilor materiale maximalizate.

Mai există și vreo altă modalitate de a ajunge la o ameliorare a condiției democratice a societăților, aflate în imposibilitatea prezentului de a pune în practică aspirația mult prea idealistă a lui Pericle și Lincoln, care întîlnește piedici exorbitante într-o lume de circulație halucinantă a valorilor materiale – societăți prea puțin satisfăcute de reducere la efectul votului universal a dreptului de presiune populară asupra sistemului politic? Întîmplător – sau poate, dimpotrivă, în modul cel mai firesc –, oricum însă nesperat, o soluție parvine de la o imensă personalitate istorică pe care prea puțini ar putea să o bănuiască de un interes expres pentru democrația, și pentru democratizarea unei societăți.

Prea puțini, presupun inclusiv dintre istorici, au observat că Napoleon Bonaparte însuși a vorbit despre conducerea sa – în calitate de prim-consul și apoi împărat al Franței – ca fiind în fapt o democrație. Ar putea să pară o ironie sau poate chiar o aberație o astfel de pretenție venind din partea unui om de geniu,însă ale cărei manifestări de autoritate au ajuns să domine continentul european pentru doar două decenii, însă nu mai puțin absolut și dur decît au făcut-o alți mari împărați prin actele lor.

Napoleon se justifică însă foarte simplu și de loc nesemnificativ: am deschis afirmă el, tuturor talentelor calea carierei, deci a exprimării, fără nici o discriminare – am putea explicita aici – legată de nimic: vîrstă, clasă, origine etnică, în cele din urmă și sex.

O astfel de formă a democrației merită să fie înregistrată istoric, fără nici o reținere, nu drept unica democrație în sine, ci drept o formă complementară de acțiune democratică a sistemelor politice actuale, care aspiră a reprezenta autentice exprimări ale capacității popoarelor de a participa la istoria umanității. Care dintre guvernările actuale – să zicem și: care guvern român – poate revendica pretenția democratică la care Napoleon Bonaparte are un drept deplin? Evident, nimeni nu poate să dorească a avea la conducerea țării sale un conducător autocrat precum a fost una dintre cele cîteva cele mai mari personalități ale istoriei care, în acest caz, a condus Franța, însă este evident că o cale liberă pentru susținerea, detectarea și valorizarea talentelor, ar trebui să fie complementul oricărei democrații, complement care pînă în prezent lipsește chiar mai mult democrațiilor decît unor numeroase dictaturi.

S-ar părea că două democrații apărute simultan și convergent – una lincolniană și o alta napoleoniană – ar fi evident mult mai bune decît una singură. Ajuns în acest punct mai sînt dornic doar să spun că datorez această concluzie lui Aldous Huxley și, în particular, culegerii sale de conferințe ținute la Santa Barbara în 1959 și publicate ulterior (1978) în volumul *The Human Situation*. Lui Huxley nu i-a scăpat pretenția lui Napoleon, citată aici.

RECONFIGURĂRI CULTURALE

Bogdan Mihai MANDACHE

Profesor la Institutul Universitar de Arhitectură din Veneția și la Collège International de Philosophie, participant la seminariile lui Martin Heidegger, Giorgio Agamben este unul dintre cei mai importanți filosofi italieni contemporani. Este cunoscut cititorilor români pentru cărțile sale *Prietenul și alte eseuri* (incursiuni în universul unor concepte fundamentale pentru lumea de astăzi, dar care au marcat parcursul gîndurilor și faptelor de-a lungul veacurilor de la Aristotel la Martin Heidegger) și *Nuditatea* (investigarea unor teme variate ale culturii noastre care își au unitatea în tema predilectă a filosofului italian: definirea așezării noastre în lumea de azi și cercetarea răcăcinilor acestei așezări). Editura Humanitas, care a editat și titlurile amintite, propune o nouă carte semnată de Giorgio Agamben: *Stanțe. Cuvîntul și fantasma în cultura occidentală*, traducere din italiană de Anamaria Gebăilă, 2015, 258 p. Volumul este o culegere de studii și eseuri despre teme și motive filosofice din cultura europeană. Ce mai spune cuvîntul stanțe omului zilelor noastre? Răspunsul ni-l oferă printr-un citat din Dante, care afirmă că acest cuvînt a fost născocit „pentru ca acel lucru în care este cuprins întregul meșteșug al canțonei să fie numit stanță, adică odaie încăpătoare sau receptacol al întregii arte. Căci după cum în sînul canțonei se adună întregul gînd, tot așa stanța strînge în sînul ei întreaga artă”.

Privită din afară, viața monastică se înfățișează ca o trăire tihnită, ca o curgere lină, neabătută, departe de agitația locurilor profane. Din primele secole ale creștinismului, odată cu apariția vieții monahale, trăitorii din mănăstiri sau din pustiuri au simțit că viața lor este deseori tulburată de ispite, de demoni. Evagrie Ponticul și pe urmele sale Ioan Casian enumerau opt păcate capitale, reduse apoi la șapte; poate că cel mai înfricoșător „demon al amiezii” era akedia, trîndăvia, întristarea, sindromul melancolic care îi încearcă la ceasul amiezii pe călugării care se cufundă într-o păguboasă așteptare, într-o sfîrșeală care nu-i îndeamnă nici la meditație, nici la lectură, nici la rugăciune. Sînt pagini dense, pline de utile trimiteri la tema ispitelor sufletului așa cum au ilustrat-o scriitorii (Giacomo Leopardi, Gabriele d’Annunzio, Huysmans, Th. Gautier, Baudelaire, Michel Leiris), pictorii (Giotto, Hieronymus Bosch, Pieter Bruegel cel Bătrîn, Dürer, Gustave Moreau) sau filosofii (Kierkegaard, Pieper). „Cum intenția sa întortocheată deschide un orizont către epifania intangibilului, trîndavul este o dovadă a înțelepciunii întunecate potrivit căreia speranța le-a fost dată doar celor care nu mai speră, iar țelurile au fost fixate doar pentru cei care nicicum nu le vor putea atinge. Iată cît de contradictorie e natura «demonului amiezii»! Așa cum despre o boală de moarte se poate spune că presupune în sine posibilitatea însănătoșirii, și despre trîndăvie se poate spune că «nenorocirea cea mai mare e să n-o fi îndurat niciodată»“, scrie Giorgio Agamben. Anticii explicau multe din tulburările minții prin una din cele patru umori ale corpului, bila neagră, un mit esențial ce prelungește miturile personale. În cosmologia umorală medievală, amintește filosoful italian, melancolia, sau bila neagră, era asociată pămîntului, dar și influenței lui Saturn, cei aflați sub cîrmuirea nefericitei umori fiind dedicați filosofiei, poeziei, artelor. Giorgio Agamben corectează cîteva din opiniile celor care au comentat celebra gravură a lui Dürer, *Melancolia*, care nu au înțeles textele patristice despre „demonul amiezii”, Renașterea fiind cea care a reevaluat temperamentul melancolic „în cadrul unei viziuni în care demonul amiezii ca ispită a călugărului și umoarea neagră ca boală specifică tipului uman contemplativ păreau asimilabile”. Dar nu numai poezia, arta și filosofia erau atributele temperamentului melancolic, ci și

erosul: „În vocația contemplativă și tenace a temperamentului saturnian învie Erosul pervertit al trîndavului, care-și pironește dorința în inaccesibil", proximitate despre care scrisese și Marsilio Ficino în celebrul său comentariu la *Banchetul* lui Platon. „Cerneala neagră" a melancoliei nu este doar o frumoasă expresie poetică, ea exprimă sărăcirea prezentului și incertitudinile viitorului pentru cel ce vede și simte secătuirea apei speranței. Nu întîmplător Freud asociază doliul și melancolia într-unul din puținele texte în care abordează complexul umoral saturnian, subliniind că „mecanismul dinamic al melancoliei preia o parte din caracteristicile sale esențiale de la doliu și de la regresia narcisistă".

Veacul al XIII-lea a fost unul al iubirii curtene și deopotrivă al poeziei de dragoste, Giorgio Agamben amintind mitul lui Narcis și al lui Pygmalion, punînd în evidență că tema iubirii este strîns legată de cea a imaginii și glosînd pe marginea teoriei senzației expusă de Dante: „Aceste lucruri vizibile, atît cele proprii, cît și cele comune, întrucît sînt vizibile, pătrund în ochi - nu spun lucrurile, ci forma lor – prin mediul străveziu, nu în mod real, ci intențional, la fel ca printr-o sticlă transparentă". Obiectele sensibile își imprimă forma în simțuri, iar această imagine sau fantasmă este primită de fantezie și va fi păstrată și în absența obiectului care a generat-o. Pornind de la un fragment din *Philebos* al lui Platon, Giorgio Agamben întrevede fantasma în cultura medievală, urmărește rolul fundamental al imaginii în procesul cognitiv, amintind că noi, modernii, „am încetat de mult să ne minunăm de misterioasa putere a imaginii interioare". Teoria aristotelică a imaginii a fost prețuită de cărturarii medievali: „În acest proces exegetic, în care Evul Mediu ascunde una dintre intențiile sale cele mai originale și fecunde, fantasma se polarizează și devine locul unei experiențe extreme a sufletului, în care acesta poate urca pînă la limita orbitoare a divinului sau se poate prăbuși în abisul amețitor al pierzaniei si răului". Tema imaginii revine cu pregnanță la Avicenna și la Averroes, primul vorbind despre cele cinci trepte ale simțului interior, ca de o dezgolire a fantasmei de accidentele materiale, în vreme ce al doilea vede procesul cognitiv ca o reflectare a fantasmelor din oglindă în oglindă. Mult timp s-a vorbit, fără temei, de Evul Mediu întunecat pentru a-l contrapune Renașterii luminoase; astăzi tot mai multe studii arată că Evul Mediu nu a fost nicicum un ev întunecat, cartea lui Giorgio Agamben subliniind îmbinarea armonioasă a căutărilor spiritului de a cuprinde contururile lumii intelectuale oferind ca exemplu doctrina pneumatică în care se întîlneau medicina și cosmologia, psihologia și retorica: „tocmai sub semnul acestei doctrine aspectele izbutesc să se contopească armonios, în înălțarea unei construcții care reprezintă poate cea mai impunătoare catedrală intelectuală construită de gîndirea Evului Mediu tîrziu. Faptul că această catedrală a rămas parțial îngropată pînă acum ne-a făcut sa-i privim rodul cel mai desăvîrșit, lirica de dragoste a secolului al XIII-lea, ca pe una dintre acele statui mutilate pe care timpul le-a desprins de pe frontoanele templelor grecești sau de pe timpanele bisericilor romanice, iar acum ne surîd misterios în sălile muzeelor". În timp, pneumatologia va deveni o cale îndelung studiată doar de cercurile esoterice, nu înainte însă de a-și găsi expresia elevată în lirica de dragoste medievală. Dante vorbește despre spiritul fantastic ca sediu și vehicul pentru influențele cerești, al influențelor magice și divine, în vreme ce literații stilnoviști unesc teoria pneumei cu cea a iubirii, intuind o polaritate care amestecă inextricabil boala și mîntuirea, umbrirea și iluminarea, lipsa și prisosul. Și poeții și tratatele medicale medievale vorbesc despre aspectul fantasmatic al experienței amoroase, despre pervertirea sau proasta funcționare a putinței estimative, despre amor hereos care împinge imaginația „să se învîrtească obsesiv în jurul fantasmei ce se imprimă tot mai adînc într-un cerc bolnăvicios în care Eros capătă întunecata mască saturniană a patologiei melancolice". Este deplînsă și se caută remedii împotriva pervertirii putinței estimative care atribuie femeii iubite o sumă de calități și atribute care „tulbură judecata și, ca și cum i-ar îmbăta, îi zăpăcesc și-i înșală pe oameni", scria Arnoldi Villanovani.

Giorgio Agamben a ales pentru cartea sa cîteva teme ale culturii europene (ideea de melancolie, opera de artă și dominația mărfii, fantasma în poezia de dragoste din secolul al XIII-lea, forma simbolică) pe marginea cărora glosează cu dăruire și talent, purtîndu-și cititorul prin tainicul labirint al cunoașterii la capătul căruia se deschid noi înțelesuri, noi răspunsuri la enigmele, obscuritățile și contrariile cu care ne întîmpină eternul Sfinx, invitații spre noi parcursuri spirituale, spre reconfigurări hermeneutice ale infinitului spațiu simbolic al culturii.

STRADA CARE CAUTĂ MAREA

Marius CHELARU

„1/ După ce a dat la iveală istoria,
a legănat-o pe picioare apoi
și-a ascuns degetele printre plete
2/ Vînturile deșertului macină temeliile/ orașelor,
curțile acoperite cu pavele,
piețele vechi, străzi cocoșate
sprijinindu-se mereu una pe alta,
cafea măcinată, condimente și praful de pușcă
se frig pe același jăratic: nisipul
acoperă sîngele dar nu-l va putea spăla
3/ În numele creatorului sînt scrise în deșert
sălbăticia, ignoranța, copiii născuți și
copii uciși
destinul lor este foametea
4/ Chiar dacă ar ucide pe cineva
pălăria din fetru a beduinului
nu va descoperi nici sîngele
dar nici misterul”

Hilal Karahan, *Orientul mijlociu*

Nu de mult am vorbit despre o carte a lui Mustafa Balel, un cunoscut prozator și traducător contemporan turc, apărut la noi în traducerea Niculinei Oprea și a lui Florin Logreșteanu, după texte transpuse de autor în franceză[1]. Acum, iată, Niculina Oprea ne propune o autoare de poezie din Turcia, Hilal Karahan, tot după versiunea în franceză semnată de Mustafa Balel.

Hilal Karahan[2], născută în 1977 la Gaziantep, Turcia, a debutat, după ani în care a publicat în reviste, cu volumul *Dicționarul sufletului sau Rezumatul unei zile*, 2003.

Acest volum apărut în limba română este, scrie N. Oprea în cuvîntul de deschidere, o selecție alcătuită în viziunea autoarei, și cuprinde parte din poeme scrise între 1995-2012, publicate în volumele *Dicționarul sufletului sau Rezumatul unei zile*, 2003, *În fața colinei*, 2003, *Secret și ceață*, 2004, *Mumia retardată*, 2010 și *Noaptea care risipește focul*, 2012.

În cuprinsul selecției poemele sînt grupate, elaborat, în secțiunile: I. Emoții nocturne (*noaptea…*), II. Versetele nopții (*erai vocea…*), III. Psalmii Florii-soarelui (*lasă-i mîinile să ajungă la sîn…*), IV. Ochiuri de apă (*am fost în locul unde focul se domolise…*). Fiecare are, ca un fel de prolog/ de „deschidere”, un mic (cu excepția secțiunii III) poem, din primul verset al căruia sînt acele subtitluri din paranteze (noaptea…, erai vocea…, ș.a.; de pildă, pria secțiune este deschisă de poemul: „noaptea/ pătrunde/ în fiecare inimă/ prin aceeași ușă”). Reunite, poate că aceste poeme „de deschidere” ar putea alcătui/ ar putea fi privite, cumva, și ca un sumar/ puncte de reazem/ osatura pe care autoarea și-a vizualizat/ construit această selecție.

Sînt mai multe nuanțe pe care le folosește Hilal Karahan în creionarea tabloului poetic al lumii sale interioare/ exterioare, așa cum le simte/ vede ea. Poate că dominanta este un anume fel de a vedea iubirea/ erotismul, ca o atingere a unuia sau a două trupuri/ suflete, a două căutări („de ani de zile eram două suflete/ într-un singur trup: nevoia ca tu să exiști/ și furia absenței tale”), dar pe „simeza” nopții (nu-i așa, noaptea – care are „fruntea albă”, este „răbdătoare”, „toată lumea crede în presimțiri”, și „nesfîrșit este freamătul cărnii/ sub faldurile nopții”, iubirea tristețea, ura toate încep și, rar, se închid noaptea) cu irizările unor alte teme/ motive/ „chei” care au, fiecare, „rolul” lor. Timpul, de pildă, este „dușmănie aspră/ cascadă în care tot ceea ce există cade spumegînd”; sau poate fi „asemănător unei/ tinere mirese caucaziene, arogantă”. Sau arderea iubirilor pînă se prefac în cenușă, și, după ce „am traversat focurile”, „cenușa s-a risipit în vînt”. Sau umbra, care, de exemplu, „își pregătește evantaiul/ cînd o seară obosită/ pe umerii viței de vie se lasă”. Sau distanța, absența, așteptarea, durerea în care te „retragi” în timpul absenței persoanei iubite, amintir-

ile („uneori stăm în balcon cu amintirile noastre/ ca ziua înghețată de frig"), memoria (care uneori este „un truc fals"), melancolia, singurătatea („singurătatea noastră este o cărămidă,/ viața este zidarul"; sau: „starea de singurătate a materiei/ între piele și carne se aflã" sau…), luna (căci „noaptea luna merge odată cu noi"; de altfel, luna/ semiluna au „dedicate" mai multe poeme), tăcerea, vocea, interpretată în mai multe chipuri („mister fragil"; uneori „noaptea începe odată cu voce" etc.) ș.a..

Sînt multe poemele din această selecție (în care apare cumva altfel – ca o privire asupra sinelui și a lumii nuanțată altfel – *Psalmii Florii-soarelui* (*lasă-i mîinile să ajungă la sîn…*), cu cele șapte poeme intitulate *Geneza* 1 – 7; acest stil pare că se regăsește oarecum în puține poeme din alte secțiuni, de pildă în *Oglinda de piatră*. În acest fel, autoarea pare că își îmbracă senzațiile în cuvinte, re-construind (prin filtru cerebral) realitatea (sau un fel de real (?), în care diversele fațete se văd prin oglinda sinelui) în haine de vers de la acest mod de a vedea tot ce i se întîmplă/ simte/ gîndește/ visează. Altfel spus, cele două lumi, dinăuntru și din afară, se regăsesc în această manieră în una singură, în care realitatea/ gîndirea și imaginația dau mai mare profunzime acestui „tablou".

Interesant este, subliniem, și locul/ puterea/ rolul pe care îl (o) conferă nopții, pe care o descrie în varii feluri, o vede în varii moduri, și ca „o nesfîrșită frînghie/ în jurul gîtului/ universului", dar, între altele, și ca „o povară / peste piepturile noastre" ori „o cămașă de piatră pe cerul nostru". Și, scrie autoarea încă în primul poem al primului ciclu, „confruntarea / aduce trăinicie nopții".

Erotismul, pe de altă parte, răzbate din cuvintele care par a aduce (întreține) focul cu ele, uneori, alteori e ca un voal subtil care abia își lasă mireasma să răzbată în afară, abia perceptibil, ca o părere sau o posibilitate. Este un discurs poetic cu mai multe fațete, care poate fi privit prin mai multe feluri de oglinzi ale lecturii (pînă și dragostea, nu-i așa, scrie autoarea, „este un semn la plural"). Una dintre acestea este dată de pildă de raționalul care își face loc lîngă arderea iubirii, de logică ori de felul în care simte viața celorlalți, condiția umană chiar, munca, viața de zi cu zi a celor nevoiți să cîștige din greu, cînd pot, o pîine – cum e în poemul *Uzina*, de exemplu (acea uzină care, deși „face gargară cu ulei de ungere" și „fața cerului sfîșie cu lăncile ei", dă locuri de muncă, dar… „antreprenorul nu semnează/ contractul de muncă fără/ ca în primele pagini ale ziarelor/ să apară cadavre arse").

O altă nuanță este dată de felul în care surprinde concret lumea din care face parte, a Turciei (în care, seara, adesea, „în jurul meselor alungite de umbre/ praful împrăștie fumul/ din narghileaua/ argintată", poate prin vreun „cartier umed mirosind a tarhana[3]"), nu doar în poeme ca *O seară ploioasă la Ankara* sau *Noaptea în Eregli la Marea neagră*. O notă aparte pentru poemul *Orientul mijlociu* despre o lume în care, scrie autoarea, uneori, „în numele creatorului sînt scrise în deșert/ sălbăticia, ignoranța, copiii născuți și/ copii uciși".

Hilal Karahan scrie folosind un vocabular accesibil, dar nu simplist, creează nu de puține ori metafore/ imagini poetice interesante: „în vaza fără apă/ se usucă trei sau patru nopți/ ai căror spini sînt încă îmbrățișați."; „iepe de sticlă hoinăresc pe străzi"; „din graba în care noaptea/ a aruncat orașul, nici o dimineață/ nu-l mai poate salva"; „inima ta este o jertfă profundă –/ frunza viței de vie care acoperă/ strugurii negri,/ zdrobiți".

Hilal Karahan este o autoare care, din cîte se poate observa din această selecție, pare că își construiește cu atenție și poemele, și volumele, păstrînd o amprentă evidentă a feminității sale, dar dublată de un mod atent/ lucid de a privi lumea (și dinlăuntru, și din afară), caută/ oferă soluții/ răspunsuri interesante la încercările la care te poate supune viața sau la întrebările pe care le „întîlnești" de-a lungul timpului. O autoare interesantă, care, prin intermediul Niculinei Oprea, pătrunde în limba română, adăugînd încă o dală la drumul întru înțelegerea de către cititorul român, prin poezie, a lumii din care aceasta provine.

Hilal Karahan, *Strada care caută marea*, poeme alese 1995-2012, traducere și prefață de Niculina Oprea, coperta I – cu o imagine de Igor Rems, Editura Tracus Arte, București, 2014, 84 p.

Note:

1. Mustafa Balel scrie și în limba francezp, avînd studii în domeniu, și un masterat la Poitiers.
2. A absolvit medicina, s-a specializat în obstetrică și ginecologie; este membru al Asociației Scriitorilor și al PEN Club din Turcia.
3. Supa turcească din alimente de bază uscate și iaurt (notă Mustafa Balel).

TRIESTE ÎN VIAȚA ȘI IMAGINARUL LUI JAMES JOYCE (IV)

Simona Grazia DIMA

În *Giacomo Joyce*, Trieste este prezentat în mod indirect, impresionist, dar inconfundabil, ușor recognoscibil din topografie și din caracteristicile tipologiei feminine configurate aluziv. Este, într-un fel, relatarea foarte personală și intensă a forței de seducție a unui oraș și a femeilor sale, totul într-o manieră discontinuă, voit imprecisă și ambiguă, care asigură coeziunea prozei prin legături imperceptibile, prin cuante emoționale și vag atmosferice.

Tipul feminin care-l captivează pe Joyce este, invariabil, o tînără evreică, fiică a unei familii cultivate, severe și puternice. O familie laică, poliglotă din necesități comerciale, care își deschisese ușile profesorului de limba engleză, pentru a lărgi orizontul lingvistic al vlăstarelor sale. Această elită trăia și stăpînea într-un Trieste aflat la apogeul expansiunii sale economice, o „capitală minoră" de fapt, o răscruce de drumuri menită scurgerii line a oamenilor și a bunurilor, un oraș magic, ambiguu situat între aerul tipic de Mitteleuropa și miresmele Răsăritului. Soliditatea vilelor acestor distinse familii, ordinea și fastul interioarelor, eleganța tinerelor și a mamelor lor, prestigiul și autoritatea taților, care efectuau cu dezinvoltură complicate tranzacții comerciale la nivel nu doar european, ci și planetar, au avut, toate, un efect profund asupra lui Joyce. El era nevoit să remarce cultura întinsă, cu fundament clasic, a elevelor sale, ușurința lor evidentă de a deprinde limbi străine. Una din iubirile sale triestine, Amalia Popper, a fost, de altfel, o literată de talent, care a publicat ulterior selecții din proza lui Joyce, în traducere proprie.

Primit de aceste clanuri, deși niciodată acceptat pe deplin, Joyce folosea prilejul orelor de engleză pentru a studia moravuri familiale evoluate, în evident contrast cu starea de lucruri din Irlanda natală. Femeile și fetele triestine erau emancipate, străbăteau orașul singure sau în grup, puteau fi văzute, solitare și neinhibate, în vreuna din cafenelele istorice ale orașului, erau membre ale unor cluburi sportive mixte, urmau școli de stat, citeau cu fervoare la bibliotecile publice, scriau și pictau la nivel profesionist, aveau trupurile călite prin activități sportive practicate în aer liber – alpinism, înot, tenis, echitație, ori măcar lungi plimbări pe Carso, ansamblul deluros din jurul orașului. Acest tip feminin admirabil, autonom prin numeroase trăsături ale sale, era, pentru scriitorul originar din conservatoarea Irlandă, unul profund neliniștitor.

Prin urmare, nu este întîmplătoare învăluirea fetei din *Giacomo Joyce* într-un nimb totodată realist și vizionar, preluat din plastică. Tînăra are alura și aura fecioarelor reci, cîntate de Mallarmé, Wilde și Flaubert, ca și de pictorii triestini Cambon, Timmel și Sambo – siluete de o frumusețe hieratică, dublată de o inimă rece și de un trup imaculat, oferit contemplației masculine în dansuri aluzive, a căror ambiguitate era sporită de colacii de șerpi din jurul gîtului, ca și de unduirea unor văluri fluturînde, în mijlocul reflexelor reci ale brățărilor și colierelor. Ele rămîneau distante și lipsite de dorință, într-o stare de concentrare hipnotică, fixate doar asupra lor înseși. Acest tip de reprezentare nu constituia o opțiune exclusiv formală, ci se întemeia pe tabuuri specifice, care acordau o valoare inestimabilă virginității, direct legată, în societatea burgheză, de apărarea patrimoniului familial și de stricta conservare a acestuia. Fetele erau educate de timpuriu astfel încît să se comporte demn, rezervat, ceea ce avea și efectul de a le spori, prin prohibiție, farmecul.

În *Giacomo Joyce* apare „o tînără persoană de calitate", cu mișcări nervoase și sfielnice, purtînd ochelari „întrebători". Scrisul ei de mînă e „alungit și fin", trădînd „dispreț și resemnare". Are însă și trăsături de femeie fatală, deoarece chipul îi răsare dintre „blănuri grele, parfumate", iar scrisul ei, identic unei plase de păianjen, reamintește elementul iconografic

desprins din Art Nouveau, ca emblemă a atracției fatale. Apariția feminină din *Giacomo Joyce* oscilează între semnalmente de natură opusă: pe de o parte, fecioara prudentă, care „nu-și suflă nasul niciodată”, a cărei vorbire este constant litotică, iar pe de alta, seducătoarea cu față ovală, buze lascive și trăsături de odaliscă, dar „ochi negri de bazilisc” din care țîșnește „un jet de venin îmbătător”. Apoi, iarăși, epitetele denotînd răceală, frig: „degetele ei reci și pure”, „mîna rece și fragilă”, paliditatea, „modul iernatic” în care salută, trupul său lipsit de miros – „o floare inodoră”. Scena de seducție din poem revelează un fel de zeitate, cu „trup gol, neted, licărind de solzi argintii”, chintesență paroxistică a naturii stihinice. Părul fetei este o masă încîlcită, densă, jilavă, precum cel al unei divinități acvatice, iar armele de care uzează ea spre a cuceri elementul masculin sînt blănurile, coiful, lancea și „arcurile de pe pantofii ei înguști de bronz: pinteni ai unei orătănii răsfățate” (în fond, referirea se face la niște simpli pantofi închiși cu o bentiță, la modă atunci). Înfățișarea ei este cea a unui șarpe fatal, încolăcit în jurul prăzii. Eroul poemului în proză, pesimistul Giacomo, e salvat din tenebrele seducției de scepticismul său exersat, de detașarea ironică a scripturalității: armele redutabile ale feminității, inventariate cu un simț al observației dublat de o neobișnuită vervă imaginativă, sînt deconspirate în final ca simple obiecte de uz cotidian: coiful și lancea sînt, în realitate, doar o pălărie și o umbrelă închisă, puse pe un pian, de unde exclamația comic-grotescă din final: „Iubește-mă, iubește-mi umbrela”.

În *Giacomo Joyce*, priceperea autorului la subtilitățile modei potențează expresivitatea aluziilor: tînăra protagonistă poartă un veșmînt de seară, fapt revelatoriu, dacă ne amintim acel stereotip conform căruia noaptea îi permite femeii să-și elibereze firea proprie, necontrafăcută, melanj ori alternanță între condiția de înger și cea de ispititoare. Cel de-al doilea aspect este cel care prezintă interes pentru Joyce, după cum reiese fără echivoc din descrierea elaboratei ținute, ca o combinație dintre o rochie de voal, ce masca o alta, strîmtă, portocalie, pusă peste un trup șerpesc, „sclipind din solzi argintii” (Raffaella Sgubin, *Între Paris și Viena: moda în Triestele lui Joyce*, în volumul colectiv citat).

În privința identității personajului feminin din centrul acestei proze poematice, el pare a fi rezultat (după cum arată pe larg Renzo S. Crivelli, Roberto Curci și John McCourt, în același volum) din fuziunea a cel puțin trei existențe reale, trei dintre elevele lui Joyce: Emma Cuzzi, Annie Schleimer și Amalia Popper. Annie a fost pe punctul de a se căsători cu Joyce, după cum s-a dovedit, indubitabil, prin mărturii personale și documente. Toate trei aveau tați puternici, oameni de afaceri redutabili și distinși, posibile prototipuri ale viitorului personaj patern din *Ulise*. Este interesantă observația că tatăl Amaliei Popper se numea Leopold, în vreme ce unul dintre partenerii lui de afaceri purta numele de Blum. Este foarte posibil ca, din fuziunea celor două elemente, să fi țîșnit numele, de cosmice proporții romanești, Leopold Bloom.

Toate aceste detalii nu ar fi fost documentate cu atîta migală detectivistică de echipa de cercetători și nu ar rămîne decît în istoria literară, dacă ele nu ar avea relevanță pentru revoluția înfăptuită de Joyce în arta romanului. Ea nu este străină de relativizarea univocității Cuvîntului, proclamată consecvent de Joyce, în dramatica tranziție de la tînărul și arogantul (dar și debusolatul) Stephen Dedalus, la maturul, înțeleptul Leopold Bloom. Radicala punere în discuție a eficacității cuvîntului, echivalabilă, la temelie, cu o lărgire a sferei conștiinței și cu o relaxare atitudinală și filosofică, și-a găsit locul de elecție, alchimia proprie, la Trieste, orașul populat de numeroase etnii, cu variate mentalități și cutume, dar fără o morală unică, ba mai mult, fără dorința de a o dobîndi. Acolo, în acel spațiu privilegiat, coexistau diferite valori și sisteme și se intersectau nenumărate microistorii, țesînd un context în care conceptul clasic al eului lăsa loc unei identități fragmentare, amorfe, descentrate, opace, aptă de „perspective culturale multiple” (Umberto Eco, *op. cit.*, p. 104) în marcat contrast cu Irlanda, dar și cu acea *persona* iezuită, dominată de emoții și îngustă la minte, care descinsese în 1904 la Trieste. Mai mult decît atît, această nouă persoană cosmicizată se manifestă ca fiind implicată în crearea unei opere de artă aptă „să reprezinte un echivalent al lumii”. Evoluția autorului însuși, aflat în simbioză cu personajele sale romanești, cu întreg spațiul său ficțional, este ilustrată grăitor prin trecerea de la cosmosul ordonat al canonicei *Summa Theologiae*, Cartea propusă ca model exclusiv în copilărie și adolescență, la universul desfășurat în *Finnegan's Wake*, unul „deschis, în continuă expansiune și proliferare” (*ibidem*, p. 47-48), cosmoviziune amplă, unică, de o originalitate deplină, rod al unei veritabile transmutații alchimice.

POVESTEA UNUI OM AMBIȚIOS

Simona MODREANU

Ce se poate naște dintr-o mamă pariziană, evreică, cu origini înalt burgheze, republicane și iluministe, medic pediatru și psihanalist, și un medic român, evreu, laic și republican? Desigur, un alt psihanalist evreu, feminist, angajat și bătăios, care a refuzat mereu o viziune neutră a psihanalizei, comunisto-socialist etc. E vorba despre Elisabeth Roudinesco, fiica lui Alexandru Rudinescu și a lui Jenny Aubry (Weiss), născută la Paris acum 71 de ani, una din cele mai proeminente, ascultate, controversate și influente figuri ale psihanalizei și istoriei psihanalizei mondiale. A fost studenta lui Tzvetan Todorov, Gilles Deleuze, Michel de Certeau, Michel Foucault, Jacques Lacan, binecunoscută ca biograf a acestuia din urmă, dar mai cu seamă a celui care i-a focalizat atenția și interesul de-a lungul vieții, Sigmund Freud. Elisabeth Roudinesco a primit la sfîrșitul anului trecut un premiu prestigios și unul din cele mai „dotate" financiar (30.000 euro), deși mult mai recent și ceva mai puțin vînat decît cele istorice, Prix Décembre. Și povestea lui e specială, căci premiul s-a născut în 1989, ca Prix Novembre, creat de Michel Dennery, patronul societății de gravură și hîrtie de lux Cassegrain, și s-a dorit a fi un fel de anti-Goncourt. Aventura de noiembrie a luat sfîrșit însă zece ani mai tîrziu, în momentul în care juriul premiului a decis să-i acorde distincția lui Michel Houellebecq, a cărui operă nu era nicidecum pe placul fondatorului, care și-a retras susținerea și finanțarea. Dar locul nu a rămas gol, pentru că premiul își cîștigase deja o notorietate de invidiat, astfel încît a fost imediat preluat de celebrul om de afaceri și partener de viață al marelui Yves Saint-Laurent, Pierre Bergé, iar numele i-a fost schimbat în Prix Décembre, deși continuă să fie decernat la început de noiembrie, odată cu celelalte mari premii literare.

Revenind la Elisabeth Roudinesco, juriul a apreciat la superlativ cea mai recentă lucrare a ei, *Sigmund Freud, en son temps et dans le nôtre (Sigmund Freud, în vremea lui și a noastră)*, apărută la editura pariziană Seuil în 2014. Mulți analiști și universitari consideră că volumul este și un ultim răspuns șfichiuitor adresat filosofului Michel Onfray care, în stilul său iconoclast și ironic, a publicat în 2010 un eseu devastator, *Le Crépuscule d'une idole, l'affabulation freudienne/ Crepusculul unui idol, fabulația freudiană* (Grasset), stîrnind mînia aprigei psihanaliste și născînd o polemică homerică în jurul lui Freud. Autoarea nu-și propune să-l întindă pe divan pe celebrul tată al psihanalizei, ci să-i culce viața pe hîrtie și să ofere o solidă – de fapt, prima mare – biografie istorică franceză despre acesta. Pentru a reuși ce și-a propus, Roudinesco a fost prima franțuzoaică care a consultat arhivele Freud de la Washington. Multe premiere deci, care meritau pe deplin o recunoaștere.

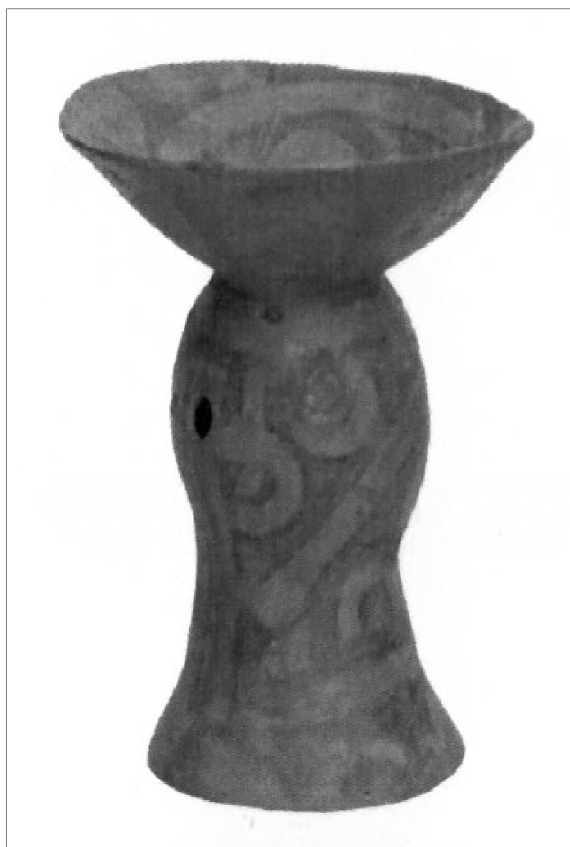
Cine este? și de unde vine?, acestea sunt întrebările majore la care Elisabeth Roudinesco își propune să răspundă în acest volum care, departe de a fi o nouă lectură abstractă a operei freudiene, introduce contextul istoric și personal al teoriilor și scrierilor sale, deconstruind o sumă de mituri și legende țesute în jurul personajului și prezentînd istorii inedite despre pacienții maestrului. Autoarea însăși afirmă că în cartea ei, cititorii vor găsi „povestea existenței unui om ambițios, provenit dintr-o lungă descendență de negustori evrei din Galiția orientală, care și-a oferit luxul,

de-a lungul unei epoci tulburi (…) de a fi totodată un conservator luminat căutând eliberarea sexului pentru a-l putea controla mai bine, un tălmăcitor de enigme, un observator atent al speciei animale, un prieten al femeilor, un stoic adept al antichităților, un „spărgător de iluzii" ale imaginarului, un descendent al romantismului german, un distrugător de certitudini ale conștiinței…"

Avem astfel prilejul să-l descoperim pe revoluționarul gînditor în sînul familiei, înconjurat de colecțiile sale, de femeile, copiii și cîinii săi, deprimat în fața ascensiunii nazismului, ezitînd să plece în exil la Londra, unde își va sfîrși viața. Paradoxurile personalității sale sunt puse atent în evidență de biografa sa: Faust, dar și Mefisto, evreu ateu și profund antireligios, descendent al Luminilor, dar și pasionat de irațional și de științele oculte, de mitologie greco-latină și de literatură clasică, conservator în politică, dar spărgător de norme, maestru înconjurat de discipoli, cu care întreține relații strînse, dar adesea conflictuale, pe scurt, o personalitate complexă și complicată ale cărei resorturi intime ne sunt dezvăluite de cercetările Elizabethei Roudinesco.

Tonul uneori didactic al cărții este compensat de fluiditatea scriiturii, de substanța materialului parcurs, de ingeniozitatea interpretărilor și nu în ultimul rînd, de savoarea săgeților răutăcioase destinate inițiaților… De fapt, deși geniul vizionar se află incontestabil în centrul eseului, nu biografia sa propriu-zisă, deja cunoscută, ocupă prim planul (deși nu suntem scutiți de detalii intime surprinzătoare, cum ar fi acela că activitatea virilă a marelui teoretician al sexualității nu a durat decât nouă ani…) ci un soi de cartografie a precursorilor direcți, a colegilor și discipolilor ce gravitau în jurul său. Altfel, e destul de convingătoare demonstrația autoarei, care urmărește, spre exemplu, în ce mod structura familială endogamică a societății evreiești din Galiția în care a crescut micul Sigmund a putut constitui un adevărat laborator ar celebrelor teorii ce au urmat. Nu sunt trecute cu vederea nici pasiunile, din fericire trecătoare, dar mai mult decît dubioase care l-au bîntuit pe junele Freud, fascinat, de pildă, de teoriile aiuritoare ale unui anume Wilhelm Fliess, medic berlinez, care susținea că poate vindeca toate problemele sexuale ale pacienților săi prin operații nazale. Imprudent, maestrul însuși s-a lăsat operat, iar rezultatul s-a văzut…

Un punct de interes al lucrării îl reprezintă dublul nivel de adresare și lectură, căci dincolo de textul în sine, uneori ușor pedant, deși curgător și pasionant, mai e și un subtext al notelor numeroase, precise și adesea purtătoare ale unor opinii mai tranșante ale autoarei. Fără discuție, Elisabeth Roudinesco e o mare admiratoare a lui Freud și o remarcabilă interpretă a operei sale. Dar e în același timp perfect conștientă de faptul că universul poate continua să existe și să evolueze și fără el, permițîndu-și chiar luxul de a cita savuroasa definiție a lui Karl Kraus: „Psihanaliza, această boală care se crede propriul remediu"…

MUNȚII

Ioana COSTA

În fiecare septembrie, ne gîndim cu drag la Profesorul Dan Slușanschi. De șapte ani, ne gîndim cu dor.

Editura Ratio et Revelatio a inițiat anul trecut seria „Dan Slușanschi" – în care găsim un volum neașteptat, bun de pus alături de la fel de surprinzătoarea traducere din J.R.R. Tolkien, *Hobbitul sau într-acolo și-napoi*. De data aceasta avem în față o reeditare a unui text uitat (apărut în 1939, la Editura Miron Neagu), întors printre noi pentru a ne bucura, dar și a ne întrista încă o dată, pentru că Profesorul, iubitor al munților, este prea departe de ei și de noi.

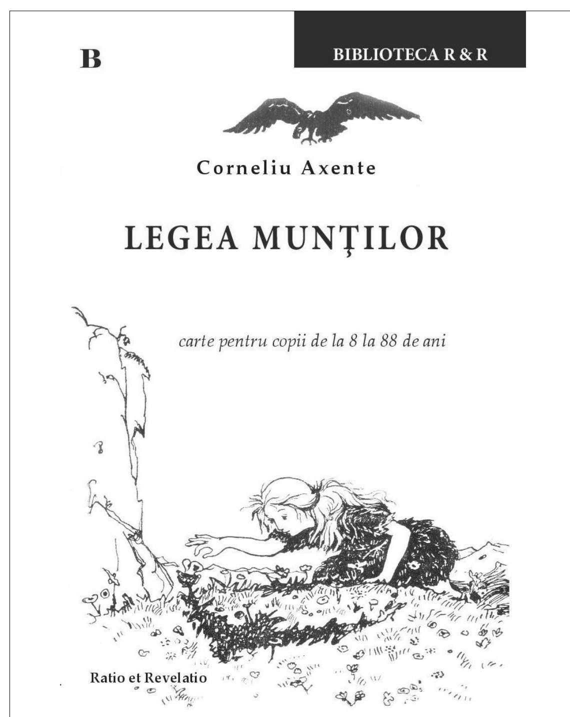
„Din bogata bibliotecă de la Cernăuți a Părinților mei, rămasă acolo în refugiul de după urgia lui Iunie 1940, nu ne-a rămas mai nimic. Dar această carte pentru copii (de la 8 la 88 de ani) le-a fost dăruită lor de Autorul însuși, ceva mai tîrziu, pare-se că la Predeal, la 11 Decembrie 1942, ca un drag cadou dinainte de Crăciun, în mijlocul vîltorii războiului: cartea s-a păstrat ca printr-o minune, fiind singurul exemplar despre care am știință să fi supraviețuit pînă astăzi – poate că mă înșel, dar nu cred să fie așa".

„Această iubire de frumusețile lui Dumnezeu, de dreptatea trăirii omului sub semnul înalt al Divinului și de Legea Muntelui alcătuiesc învățătura de desprins, și pentru copii, dar și pentru cei tăvăliți prin atîtea și atîtea rele ca acelea ale monstruosului veac al XX-lea, bîntuit și dominat, cum a fost, de cele mai înfiorătoare coșmaruri, abătute de nelegiuiți mai cu seamă asupra oamenilor de treabă".

„Cu gîndul acestei bucurii, a școlii Binelui și a Legii Munților, îți aduc, Dragă Cititorule frumos la suflet, acest dar de Crăciun, primit cîndva, la fel, și de preaiubiții mei Părinți, din partea înzestratului și pierdutului său Autor, ca un prinos și o închinare de Sărbători".

Este povestea lui Leti a lui Drabal, ajunsă Ti, Crăiasa urșilor, pe Valea Ialomiței, la Cheile Zănoagei. Cartea este frumoasă. În simplitatea ei, merită să o elogiem simplu. Rîndurile de mai sus, din postfață, sînt de ajuns pentru a ne dori să o citim și recitim, cu respect pentru Munți, pentru Autor și pentru Editor (și, nu mai puțin, cu nostalgia unei ortografii care îngăduie majuscule ori de cîte ori sufletul o cere).

Corneliu Axente, *Legea munților. Carte pentru copii de la 8 la 88 de ani*, ediție revăzută și postfață de Dan Slușanschi, ilustrații de O. Angheluță, Oradea: Editura Ratio et Revelatio, 2014.

MĂRTURISIRE

Episcop AMBROZIE

Înaltpreasfințiile Voastre, Înaltpreasfințite Părinte Meletie, Arhiepiscop al Cernăuților și al Bucovinei de Nord, Înaltpreasfințite Părinte Arhiepiscop Irinej, Preasfințite Părinte și Frate Mihail Longhin Jar, preacuvioase părinte stareț Melchisedec, preacuvioși părinți stareți și egumeni, preacuvioase maici starețe, cuvioase măicuțe, preacucerniciile voastre, preacucernici și cuvioși părinți, iubit popor al lui Dumnezeu:

Hristos este în mijlocul nostru!

S-au împlinit unsprezece ani de cînd, în 2004, la împlinirea unei jumătăți de mileniu de la mutarea la veșnicele lăcașuri, a Binecredinciosului Voievod Ștefan cel Mare, care S-au adăugat în ceata sfinților lui Dumnezeu, obștea Voievodalei Mănăstire a Putnei a trăit unul dintre cele mai înălțătoare momente duhovnicești. Căci slujind atunci slujba Privegherii, la proclamarea canonizării Sfîntului Voievod, din două zile ale lunii iulie, la ceas de Vecernii, îmi amintesc – de parcă a fost ieri – de tinerii din ligile studenților creștini-ortodocși, ca de altfel toți tinerii din țară, care au venit aici, îmbrăcați în costume românești, tradiționale, purtînd drapelul românesc, aflîndu-se în procesiune de zile pe la ctitoriile ștefaniene, înălțate în cei peste 47 de ani de viețuire.

Un paradox: moartea și sfințenia

Este greu să vorbim astăzi, în această sfîntă și de Dumnezeu păzită ctitorie, la Adormirea Maicii Domnului,chiar dacă este Praznicul Împărătesc al Celei care „întru adormirea Sa nu ne lasă pe noi". Avem aici, deasupra Sfîtului Prestol, o prea-frumoasă icoană al Maicii Domnului, un epitaf al punerii Sale în mormîntul din Ghetsimani, din apropierea Muntelui Măslinilor, unde adeseori Fiul ei obișnuia să se roage în singurătate; acolo unde a plîns cetatea Ierusalimului, rostind profeticele cuvinte: *„Ierusalime, Ierusalime care ucizi pe proorocii, și ucizi cu pietre pe cei trimiși la tine, de cîte ori n-am vrut să adun pe fiii tăi precum cloșca își adună puii, dar tu n-ai vrut. Și vor veni zile cînd dușmanii tăi te vor împrejura și vor săpa șanț, și te vor distruge și nu va rămîne pe tine piatră pe piatră"* (Matei, 23, 37 – 38). Aici, la mormîntul Ei, și-au aflat întărirea credinței Apostolii Mîntuitorului, căci aici, deschizîndu-l și ne-aflînd preacurat trupul Preasfintei Născătoare de Dumnezeu, sfîntul patriarh Iuvenalie al Ierusalimului, a dat mărturie despre ridicarea sa la Ceruri, cu trupul; din aceasta s-au adăpat duhovnicește toți ierarhii și teologhisitorii Ortodoxiei, precum și toți binecredincioșii voievozi. Această imagine a Preacuratei Fecioare Maria s-a păstrat în toate bisericile vechi după cum o regăsim, bunăoară, la bisericile din Cipru, la vechile bazilici din Constantinopole, din vechiul Bizanț, dar le aflăm și aici, în Țara aceasta apostolică, numită pe bunădreptate Grădina Maicii Domnului. Aceste icoane sfinte ale Maicii Domnului, făcătoare de minuni, le găsim și în sfintele noastre mănăstiri și biserici. De aceea, în mărturisirea de credință a Bisericii, după evlavia poporului, s-a numit *Teotokos,* adică Născătoare de Dumnezeu și *Platytera*, adică Cea mai presus decît Cerurile. Ei bine, cînd s-au desfăcut mormîntul de la Ghetsimani n-au mai găsit acolo pe Maica Vieții, pentru că, așa cum ne spune Troparul praznicului de astăzi: „Mutatu-te-ai la viață fiind Maica Vieții și cu rugăciunile Tale izbăvești din moarte sufletele noastre". Căci, ne întrebăm, cum oare ar fi putut să fie cuprinsă de moarte și de stricăciune Ea, Cea întru totul curată și preasfîntă, Ea, Cea care a fost înălțată la cer de către însuși Fiul Preaiubit, după cum iarăși vedem în această prea frumoasă icoană a epitafului Adormirii Maicii Domnului? Este o zi sfîntă, de mare sărbătoare, iubiți credincioși și credincioase și dreptmăritori creștini.

O sinteză: sfinţenia şi teritoriul

În această ţară binecuvîntată, născută din Sfînta Evanghelie, după cum bine grăia Mihail Eminescu, poetul neamului nostru, nu sînt doar mănăstiri cu icoane făcătoare de minuni ale Maicii Domnului şi ale sfinţilor, care de multe ori plîng pentru păcatele noastre. Aceasta este însăşi ţara sfinţilor, care s-au nevoit încă din primele veacuri, din zorii creştinătăţii şi care, participînd la Sfintele Sinoadele Ecumenice, şi-au adus aportul, teologhisind, aşa după cum au fost, bunăoară, Teotim, sfîntul episcop al Tomisului, Sfîntul Gherman din Dobrogea, Sfinţii Ioan Casian şi Dionisie cel Smerit, precum şi rugătorii care s-au nevoit în bisericuţele din cretă de la Murfatlar, Basarabii de astăzi. Pe pereţii acestora se păstrează încă scrijeliri de rugăciuni şi însemne de cruci sfinte. Aşadar, ce-am mai putea să zicem noi astăzi, „avînd atîta nor de mărturii" (Evrei 12, 1), cînd, în Ţara Voievozilor, în dulcea şi frumoasa Bucovină, găsindu-ne la umbra celei mai măreţe ctitorii ştefaniene, alături de Sfînta Monastire a Neamţului, cu celelalte patruzeci şi două de biserici şi mănăstiri, de lăcaşuri sfinte, despre care pricesnele româneşti grăiesc cum că pe vremuri, strămoşii noştri ridicau altare şi, în zilele de sărbătoare, pe iconostase, aduceau busuioc. Aşa spun cîntările izvorîte din evlavia poporului român, pe care îl iubim, pe care îl formaţi domniile voastre şi în faţa căruia ne înclinăm. Voievodul nostru, iubitor de neam şi de ţară, denigrat chiar şi astăzi încă, de către mulţi, primea în vremea sa laudele şi cinstirea Papei Sixtus al IV-lea, care îl numea *Athleta Christi,* adică *Atletul lui Hristos*. Imperatorii din vremea aceea îl venerau zicînd: „dacă această poartă a creştinătăţii, Moldova, va cădea, atunci întreaga lume a creştinătăţii se va primejdui. Sfîntul Voievod Ştefan cel Mare, moştenind încă obiceiurile Bizanţului, venea la domnie, potrivit cronicarilor moldoveni, în anul milei Domnului 1457, şi luîndu-şi ca soaţă o prinţesă de la Kiev, a cneazului Semen, făcînd căsătorie de alianţă. N-au trăit împreună decît cîţiva ani, dar au zămislit prunci. S-a căsătorit, apoi, cu o altă prinţesă, bizantină, anume Maria de Mangop, cu care a trăit patru ani. În timpul acesta, prinţesa din Mangop, în chiliile mănăstirii de la Putna, ţesea renumita broderie ce se cheamă pînă astăzi *Epitaful* sau *giulgiul* de îngropăciune al Mariei de Mangop, care-i una dintre cele mai preţuite broderii medievale din Ţara Moldovei şi nu numai. Şi-a ţesut cu lacrimi acest epitaf, pe care călugării sfintei monastiri l-au ţinut aici ca pe un odor de mare preţ, indiferent de vremuri şi de stăpîniri, indiferent de cei care vremelnic au încercat să supună această parte de ţară, binecuvîntată cu mănăstiri şi biserici. Pre acest preasfînt odor călugării n-au vrut *să se scoaţă din aşezămîntul sfînt al Putnei*, înţelegînd că el înseamnă foarte mult, că el este pecetea dăinuirii noastre; că este una dintre cele mai vechi podoabe, care învederează cine a fost Ştefan cel Mare şi de ce a fost crezut ca Binecredincios şi Sfînt. Iară după patru ani, Maria de Mangop s-a săvîrşit în pace şi a fost înmormîntată aci, la Putna, alături de soţul şi domnul dumisale. Iară după aceea la leatu' 1473, Măritul Voievod Ştefan cel Mare trecea în Ţara Românească, pentru a înlătura neorînduielile lui Radu cel Frumos,şi o lua drept chezaşă pe mama acestuia, pe doamna Despina, şi pe fiica ei, Maria Voichiţa, carele, mai pre urmă îi va deveni cea de-a treia soaţă şi i-l va dărui pe Bogdan al III-lea – Domn al Ţării Moldovei ca şi pe cele două preafrumoase fiice. Ce rostire, dară, am mai putea face încă, dacă zărim temeluirile din vremea domniei sale, adică aceea în care voievodul ce a stăpînit peste neamul moldovenilor, patruzeci şi şapte de ani buni şi bineîntocmiţi, a durat încă un „sărindar de biserici", şi-şi doarme somnul de veci în această ctitorie – falnica mănăstire Putna. Ce-am mai putea *dziceiarăşi* despre ctitoriile înaintaşilor săi, precum cele ale lui Alexandru cel Bun care şi-a înveşnicit părinţii la sfînta monastire Bistriţa, pe Anastasia şi pe Roman, alături de Alexandrel şi de ceilalţi scoborîtori din neamul Muşatinilor? Şi iarăşi, Ce am putea grăi astăzi despre bătrîna şi însemnata monastire Bogdana, cu ale ei străvechi morminte de *ighemoni,* din stirpea Întîiului Bogdan din Ţara Maramureşului descălecător şi al Moldovei întemeietor?

Un dat: teritoriul şi conştiinţa

Prin urmare, astăzi s-ar cădea să facem o lecţie de istorie, scurtă dar plină de învăţăminte, de suflet

folositoare și pentru conștiința noastră, națională, într-o vreme în care copiii, în școli, învață după manuale alternative. Ne întrebăm retoric și, probabil că și dumneavoastră vă întrebați, pentru că aici, în fața noastră, noi, clericii, avem o un număr impresionant de acatiste și de rugăciuni în care domniile voastre vi-i pomeniți atît pe cei vii, cît și pe cei răposați, mulți dintre ei adevărați mărturisitori în perioada pribegiei comuniste. Ce am putea să spunem astăzi despre „manualele alternative” care sînt o alternativă la ce? La ce anume? La o altfel de istorie, mistificată, falsificată? Odinioară, Ștefan cel Mare avea relații diplomatice cu toate țările și, în același timp, cu mult curaj, se lupta și cu polonii, și cu ungurii, și cu tătarii, și cu Înalta Poartă, la Podul Înalt, la Vaslui, în 1475, apoi la Războieni – Valea Albă… Ce am putea să spunem noi astăzi despre un voievod pe care unii, „neiubitori de neam și de țară”, l-au discreditat, într-o vreme în care vrednicul de pomenire Patriarh Teoctist, care a fost o bună bucată de vreme Mitropolit aici, în această parte de țară a Moldovei și Bucovinei și care a restaurat Casa Domnească? Este bine să știți, cei care iubiți încă istoria acestui neam românesc, cultura sa, că poemul *Epigonii* într-o zi ca aceasta s-a scris. Și tot într-o zi, ca aceasta, era tăiat Vodă Brâncoveanu, Domnul Țării Românești. Este bine să cunoașteți că Sfîntul Voievod Neagoe Basarab (1512-1521), prăznuit în 26 ale lunii septembrie, era primit la Constantinopol ca un prinț al păcii și ca un adevărat Imperator bizantin de către însuși Sultanul. Bizantinii nu au dispărut în 1453, nu toți romeii au fost uciși pe lespezile Sfintei Sofia. Vlăstarele cele mai ales ale nobilimii bizantine s-au răspîndit în întregul spațiu balcanic și nu numai, ducînd și păstrînd moștenirea Orașului lui Constantin. Potrivit uzanțelor vremii, urmașii Comnenilor, ai Paleologilor, ai Cantacuzinilor, mai tîrziu, au înfăptuit căsătorii de alianță, *illo tempores ocheroe chino,* cum spun latinii și deopotrivă grecii. Așa au fost vremurile și Sfîntul Voievod spunea: „Doamne, numai tu știi ce a fost în inima mea”. Puțini mai cunosc astăzi versurile din *Muma lui Ștefan cel Mare* a lui Dimitrie Bolintineanu, și mai puțini își mai amintesc de monumentala piesă *Apus de Soare* a lui Barbu Ștefănescu Delavrancea. Ce popor și ce voievozi am avut noi!? L-am avut pe Mircea cel Bătrîn, domn pînă la Marea cea Mare, stăpînitor al Durostorului și al Silistrei de astăzi, pămînt românesc cîndva. „Ce domnitor și iubitor de neam și de țară”, dacă ar fi să folosim limbajul, litania și glasul lui Mihail Sadoveanu.

O cauză: conștiința și unitatea

Astăzi au venit frații de la Cernăuți, Înaltpreasfințitul Părintele Mitropolit Meletie și Înaltpreasfințitul Părintele Arhiepiscop Irineu, ca să ne arate că și ei îl iubesc pe Ștefan cel Mare; că Ștefan cel Mare a ctitorit atît de mult în cetățile de apărare din nord dar mai ales din sudul țării, de la gurile Dunării, la Cetatea Albă, la Chilia și Soroca

Ce am putea să spunem astăzi, cînd ne rușinăm cu istoria neamului nostru, un popor brav, un popor demn, un popor care a dăinuit și care va dăinui în istorie? Am putea astăzi, oare, să vorbim despre Ștefan cel Mare, despre smerenia lui, despre încercarea răbdării la care îl supunea duhovnicul său, Sfîntul Daniil Sihastru? Înaintea ușii chiliei părintelui său duhovnicesc, domnitorul devenea ucenic și, în bună rînduială, îi cerea sfatul. În copilăria noastră, așa țineam minte istoria neamului, prin poeziile scrise de marii noștri poeți și recitate de profesori, de„dascăli de cuget și de simțire românească”, așa cum îi numea de altfel vrednicul de pomenire Mitropolit al Ardealului, dr. Antonie Plămădeală, și el un bun basarabean și un român adevărat (sic!)! Cum ne cutremuram de vocea aspră și de neînduplecarea „mumei” lui Ștefan cel Mare, din versurile inspirate ale lui Bolintineanu: „Du-te la oștire,/ Pentru țară mori/ Și-ți va fi mormîntul/ Încoronat cu flori”.

Desigur că noi, ca și copii ne întrebam, ce mamă poate să fie aceea care să nu-l primească, sărăcuțul, rănit fiind? Și ne făceam poveștile noastre și ne imaginam, și vedeam că și cu noi se aplică regula… Căci, atunci cînd făceam prostioare, copiii fiind, nu ne spunea „Du-te la oștire, pentru țară mori”, dar nu prea mai intrai în casă pînă cînd nu băteai niște metanii, pînă cînd nu te duceai la părintele să te spovedească, pînă cînd nu făceai pocăința „vameșului”. Așa a fost pe vremea lui Ștefan cel Mare! Cum am putea să prindem noi, oare, o istorie de patruzeci și șapte de ani în „cuvinte potriv-

ite”[1]? Au încercat să scrie meșteșugit unii și alții despre Ștefan cel Mare și au rezultat, vorba poetului, „cuvinte goale ce din coadă au să sune”. El însă, Domnul și Atletul lui Hristos doar atît a spus: „Doamne, numai tu singur știi ce a fost în inima mea”. Profesorii mari, adevărații istorici, academnicienii și, într-un fel sau altul, „oameni de cuget și simțire românească”, cum spuneam, au scris despre Ștefan cel Mare. Eu mă înclin în fața, profesorilor care sînt aici, a decanului Facultății de Teologie de la Iași, al cărei Doctor *honoris causa* este Întîistătătorul Bisericii Noastre – Preafericitul Patriarh Daniel. Eu în fața dumneavoastră, a moldovenilor și, cu precădere, a bucovinenilor, n-aș avea ce să spun cînd vă văd în aceste straie frumoase, românești și mă bucur că există, în sfîrșit, o zi a iei și a portului românesc. Mă bucur să văd că toți tinerii care au purtat acum unsprezece ani – poate că nu este întîmplătoare această cifră, dac-ar fi să ne gîndim la expresia „în cel de-al unsprezecelea ceas” – au venit astăzi însoțiți de pruncii lor, la fel de frumos îmbrăcați tradițional. Au trecut unsprezece ani de la o jumătate de mileniu, de cînd s-a mutat la cele veșnice Sfîntul Voievod. Și știți dumneavoastră că acei copii, șefi de promoție, mulți dintre ei absolvenți ai altor facultăți decît Teologie, șefi la ASCOR, la ligile studențești, ortodoxe, s-au călugărit sau s-au au primit taina preoției, slujind în cetate și fiind îndrumați de preoți mărturisitori precum Părintele Constantin Voicescu și Părintele Nicolae Bordașiu. Unii dintre ei sînt călugări astăzi; la Putna, la mănăstirea Comana, din episcopia de unde venim noi, de la Călugărenii lui Mihai Vodă-Viteazul, la Sfintele Mănăstiri Oașa sau Nera, iar alții preoți destoinici la parohii. Cei mai mulți, însă, au rămas în lume mărturisitori, precum profesorul Virgiliu Gheorghe (Vlăiescu). Ce înseamnă acesta? Înseamnă că acei copii, pe de o parte foarte bine pregătiți la nivel academic, excepționali unii dintre ei, au ales să urmeze calea cea grea a vieții în Hristos, în buna tradiție a monahismului românesc, ctitorit și statornicit în mănăstirile Țării. Trebuie să mai știți domniile voastre și frățiile voastre, toți cei care ne aud prin intermediul Radioului național, Radio România Actualități, Antena Satelor, Radio Cultural sau prin intermediul tehnologiei de ultimă oră, să știți fraților că românii plecați departe sînt veniți nu în vacanță, ci cu dor și cu drag după frați, după părinți și, din nefericire, și după copii și după nepoți pe care i-au lăsat acasă; ne ascultă și vin la mănăstiri să se închine, să se reculeagă și să reînnoade firul acesta al comuniunii, al spiritului de neam și de țară, sentimente care par astăzi, probabil greșit percepute de unii dintre noi, ca fiind oarecum desuete sau anacronice.

Dacă ar fi să facem astăzi o lecție de istorie, atunci să vorbim despre „o istorie sinceră a poporului român”, preluînd titlul cărții academnicianului vrednic de pomenire Florin Constantiniu; dacă ar fi să vorbim astăzi despre mitropoliții care au pătimit, despre Tit Simedrea, plămădit și născut la Ghimpați, de pe Vlașca, de unde venim noi; el este cel care a fost primul vicar al lui Miron Cristea, întîiul patriarh al României și, mai apoi, mitropolit al Cernăuților. Ar trebui să vorbim astăzi, căci a sosit vremea, despre Mitropolitul Visarion Puiu, și el arhipăstor al Cernăuților, predecesori vrednici ai Înaltpreasfințiilor lor,acolo unde s-au format cei mai mari dascăli ai teologiei românești, între care strălucește Părintele Dumitru Stăniloae. Să vorbim despre cei cinci ani ai lui Visarion Puiu, din 1935-1940, cînd a ctitorit Centrul mitropolitan de la Cernăuți, și încă alte ctitorii, care pînă astăzi, în ciuda vicisitudinilor vremii și ale stăpînirilor, și ele vremelnice, sînt încă vii în memoria românilor de acolo și de aici; se cuvine să o spunem astăzi, la sfîntă zi de prăznuire, la Sfînta și Voievodala Mănăstire Putna – „Mănăstire a Mănăstirilor”, cu toată tăria și responsabilitatea că a murit în pribegie, condamnat la moarte, cu dorul de neam și țară (sic!). S-ar cuveni să vorbim astăzi și despre Doina și Aldea Teodorovici, cu a lor doină, ca și despre Grigore Vieru, cu minunata sa poezie despre limbă: *În aceeași limbă/ Toată lumea plînge/ În aceeași limbă/ Rîde un pămînt/ Ci doar în limba ta/ Durerea să o mîngîi,/ Iar bucuria/ S-o preschimbi în cînt…* . Sau despre cine altcineva ați dori dumneavoastră să vorbim? Poate despre sfinții închisorilor, care au fost condamnați zilele trecute, printr-o lege nedreaptă, după ani și zeci de ani de temniță grea și de reeducare la Pitești, de temniță cruntă la Aiud, în Balta Brăilei, la tăiat de stuf. Despre ce să

mai vorbim astăzi? Că din Sfînta Rusie, în vremea lui Dimitrie Cantemir, principe moldav, venea Petru cel Mare și se ospăta cu boierii moldavi, că se făceau alianțe împotriva otomanilor și că oștile lui Constantin Brâncoveanu, pe care-l comemorăm astăzi, pentru că de ziua lui de naștere a fost decapitat, în urmă cu 301 de ani. Să vorbim astăzi despre oștile trădătorilor, dinspre mamă, ale lui Toma Cantacuzino, care, la 1711, după popasul între dealurile de la Valea Călugărească, treceau la Stănilești, pe Prut și se aliau cu trupele lui Dimitrie Cantemir și cu cele ale Țarului Petru cel Mare și erau înfrînți toți trei sau toate trei; că s-a refugiat Dimitrie Cantemir într-o gubernie a Rusiei, unde murea în 1723, iar osemintele sale fiind aduse ulterior în ctitoria lui Vasile Lupu, a Sfinților Trei Ierarhi. Să vorbim despre Brâncoveanu, care a avut întotdeauna ca model pe Alexandru cel Bun, pe Neagoe Basarab, prințul păcii, cel care în 26 de ani de domnie n-a făcut război cu nimeni, decît războaie de apărare. De la acesta din urmă ne-au rămas *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie*, care nu este doar un manual de artă și de strategie militară, ci este un manual isihast, care a inspirat pe împărații lumii din vremea aceea să-l compileze, să-l plagieze, că tot se poartă astăzi plagiatul, de orice natură ar fi el.

O evidență: unitatea și filoxenia

Ce să vă mai spunem astăzi? Că au venit străini în țara noastră, din Iviria Georgiei, aduși de Brâncoveanu, adică Sfîntul Antim Ivireanul, și că au făcut cea mai frumoasă, cea mai pură, cea mai literară limbă românească. Că am avut pe Sfîntul Paisie Velicicovschi care ne-a luminat viețile prin traducerea și copierea Filocaliei în centrele de la Mănăstirile Dragomirna, Neamț sau Secu? Că ucenicii lui, pînă astăzi, au ctitorit? Că am avut din toate timpurile și din toate locurile, pînă la un moment al istoriei, cînd a fost răpită o parte din țară, relații, nu bune, ci foarte bune, gestionate nu din rațiuni diplomatice ci din perspectiva legii nescrise a frățietății și a ospeției, cu cnejii și cu țarii ruși. La aceștia se duceau stareții mănăstirilor, fiind găzduiți în palatele de la Sankt Petersburg, de la Kiev, de la Moscova și erau ajutați. Și Rusia și Țările Române aveau conștiința că sînt continuatoare ale moștenirii bizantine. Chiar și emblemele lor, vulturul bicefal al rușilor sau cel al Cantacuzinilor ne trimit către rădăcini evident bizantine. Ce ne-a unit și ce ne-a despărțit? Ne-au dezbinat străinii, dar au respectat întotdeauna toposul și etosul românesc. Ne dezbină astăzi străinii, pentru că nu mai avem oameni de conștiință și de demnitate, cu frică de Dumnezeu și cu dragoste față de poporul din care au zămislit. O să oferim celor doi episcopi de la Cernăuți, din Bucovina de Nord, atît Înaltpreasfințitului Meletie cît și Înaltpreasfințitului Irineu, cămășile pe care le purtați dumneavoastră, în dulcea Bucovină. Căci acolo tot Bucovina este! Că este denumită de Nord, denumită într-un fel sau altul, în contextul acesta al Europei unite, unde vorbim despre medici fără frontiere, de țări fără granițe dintr-un spațiu sau altul, Schengen sau cum s-or mai numi ele, de fostele Soviete, care formau URSS-ul de altă dată, că vorbim despre fosta Uniune Iugoslavă a lui Tito, în care trăiau în pace, că vorbim astăzi de Federația Rusă, care este puternică și care nu permite Islamului să practice Șaria în țară. Așa a spus președintele: să practice Islamul acolo, în țările lor, de unde sînt. Cînd am fost noi împotriva vreunui neam, împotriva vreunei etnii, împotriva vreunei religii, cînd în cărțile noastre de slujbă, vechi, de la Putna – îmi arătau aseară călugării – se condamnă și incriminează iudaismul? Niciodată! Cînd am fost noi împotriva lipovenilor care au fugit în vremea patriarhului Nikon și s-au stabilit la gurile Dunării, la Mila 23. Ei la Mila 23, iar noi la Mila Domnului (sic!). Cînd am fost noi împotriva turcilor sau tătarilor? Domnitorii noștri plăteau tribut către Înalta Poartă, pentru ca niciodată, dar niciodată, să nu se ridice o moschee în țară? Erau așa numitele *capitulații,* rămase în vigoare încă din vremea lui Mircea cel Bătrîn, pînă la tratatul de la Adrianopole, ba încă pînă astăzi. Dar relațiile erau atît de bune, încît domnitorii noștri, cînd mergeau la Înalta Poartă nu erau îngenunchiați și tîrîți, cum vedem în filmele de audiență făcute de turci astăzi. Se duceau cu demnitate. Plăteau tribut atunci cînd recunoșteau înfrîngerea, spunînd, ca și Sfîntul Voievod Ștefan cel Mare: „pentru păcatele mele am fost înfrînt”. Dar niciodată nu ne-am vîndut țara. Este o mare povară să duci neamul pe umerii

tăi, cum spunea părintele Iustin Pîrvu, și să ai crucea înainte: *Preoți cu crucean-n frunte/ Căci oastea e creștină*. Pe unii îi lasă genunchii… Bine ar fi să nu ne lase mintea, cugetul nostru românesc. Nu se poate construi în țara voievozilor, a *ighemonilor,* moschee pentru un popor atît de tolerant, de îngăduitor, atît de primitor de străini. Au moschee în Parcul Carol, au o foarte frumoasă moschee la Constanța, în care mergeam pe cînd eram soldat, avem un Consiliu consultativ al Cultelor în care, prin rotație, cultele recunoscute au președinția sau conducerea. Nu se poate să se scoată peste noapte legi împotriva propriului popor! Nu se poate să se condamne intelectualitatea românească, care a pătimit atît de mult, încît Petre Țuțea spunea: „Nu pot să vă povestesc atrocitățile care s-au petrecut în temnițele și în închisorile românești, pentru a nu ofensa poporul român ", Cum pot fi condamnați cei trecuți prin reeducarea de la Pitești, cum pot fi condamnați cei îngropați prin gropile comune, neștiuți de nimeni, ca în vremea în care bolșevismul se instala în Rusia țarilor? Cum a pățit sfînta Elisabeta Feodorovna, căsătorită cu prințul Serghei? Nu putem să repetăm istoria pentru niște epigoni, despre care scria de Eminescu. Pînă la urma urmei, la scara istoriei, ce rămîne după noi? Rămîn copiii aceștia care s-au călugărit, care s-au preoțit, șefi de promoție, intelectuali, *updatați,* cu tehnologia la zi, care n-au vrut ca Sfînta Mănăstire Putna să fie pictată decît de oameni care sînt din partea locului, astăzi vrednicii de pomenire Gavril și Mihail Moroșanu. Ce rămîne după noi sau după cei care vor veni după noi? Avem prieteni de religie islamică. Ne întîlnim cu ei și, în treacăt fie spus, și Ștefan cel Mare spunea – iată ce ecumenicitate *illo tempore* – mai degrabă turbanul, decît... altceva.

O provocare: filoxenia și alteritatea

Trebuie să pricepem, să înțelegem vremurile pe care le trăim. Eu nu pot să accept, ca nepot de veteran de război – bunicul meu a luptat la Cotul Donului, a văzut români murind acolo, ca și la Stalingrad, și mi-a povestit ținîndu-mă pe genunchi – nu pot să accept că eu sînt nepot de „bandit". Caraliii, torționarii înșiși vedeau la un moment dat că sfinții închisorilor sînt oameni educați, sînt oameni buni, sînt oameni manierați și, la un moment dat, nu-i mai băteau. Citiți, vă rog,*Temnițele suferinței* a lui Dimitrie Bejan. Ne întrebăm, cu îndreptățire, cine condamnă astăzi gulagurile, deportările de orice fel, din îndepărtata Siberie, unde copiii se jucau cu craniile părinților morți, care n-aveau timp să putrezească? Cine mai amintește astăzi despre cei deportați în Bărăgan și în Dobrogea, despre lotul „Arnăuțoiu", care se ascundea în Munții Făgărașului? Cine mai vorbește astăzi despre copiii care au rămas fără părinți, și a căror minte a fost schimbată, prin îndoctrinare, încît lucrurile acestea toate, vedeți dumneavoastră, iubiți credincioși și iubite credincioase, se repetă în istorie, ciclic. Roata – vieții roată. Balcanii nu sînt numai un butoi de pulbere, așa cum ni se tot repetă, ci este, înainte de toate, leagănul creștinismului din Estul Europei. Domnitorii sîrbi, domnitorii munteni, cnezii ruși sau bulgari, toți erau uniți în jurul aceleiași mărturisiri de credință, în jurul aceleiași Sfinte Liturghii, în jurul aceleiași tradiții monahale pe care, adesea mulți le îmbrățișau. Cuvintele acestea nu sînt ale mele. La rîndul meu le-am auzit mărturisite de oameni de cultură, de istorici cu adevărată trăire ortodoxă, între care se cuvine să-l menționez pe domnul Tudor Teoteoi. Așadar, țineau pravila, rînduielile postului și rugăciunea și Dumnezeu apăra țara. Așa se întîmpla atunci. Astăzi, cei care se joacă cu destinele acestei țări pitorești, cu dulcea și frumoasa Bucovină, ca și ale țării noastre vor fi condamnați la *damnatio memoriae*. Of, dacă ar asculta de soții, de surori și mai ales de mamele care sînt totdeauna credincioase!

Îmi amintesc că odată, după ce am făcut armata, ne-a oprit un polițist, de fapt era un milițian. Și atunci călugărul din mănăstire care conducea i-a zis: „Măi omule ia o cruce și dă-o nevestei, că tu nu crezi". El a zis. „Așa este părinte, eu nu cred, da' îmi fac datoria". Zice: „Soția m-a învățat cele bune". Dacă s-ar lua după soții…ce bine ar fi! Nu se poate să nu reușești, dacă asculți de soția ta, de partenerul tău de viață, de cea care ți-a născut copiii și care „este datoare să poartă văl pe cap, de dragul îngerilor", cum spune Sfîntul Apostol Pavel, nu batic sau basma, nu șalvari.

Cît mă bucur astăzi că-i văd pe îngerașii aceștia

mici în costum tradițional! Cît mă bucur că văd o Românie frumoasă, o Românie pitorească, nu o Românie grotescă. Sigur că există și un „cult" al urîtului, care a existat în vremurile prigoanei comuniste, dar românii au luptat ca să nu avem o ideologie comunistă. „Pămîntul țării e sfînt", zicea Mitropolitul Bartolomeu Anania, pentru că adăpostește osemintele celor pe care nu vor să îi mai caute istoricii. Adică nu mai pot.

Cine mai vorbește astăzi și are curajul să vorbească? Cum să mai vorbești despre astfel de lucruri, cînd avem o lege care le condamnă? Noi nu vă îndemnăm la dezbinare, nu vă îndemnăm la ură, dar vă spunem din istorie ceva. În timpul războaielor ruso-turce, dacă nu erau rușii, astăzi nu cădea Imperiul Otoman. Dacă nu aveam un principe străin din familia Hohenzollern, care să fie adus într-un mod pe care îl cunoașteți, nu aveam un rege precum Carol. Iar dacă regele Carol I nu ar fi lăsat un nepot, pe Ferdinand (Nando), soțul reginei Maria, n-am fi avut astăzi un stat, o țară unită la 1918. Domnitori străini de neam, dar de cuget și simțire românească.

V-ați întrebat vreodată, citind cărțile reginei Maria – *Povestea vieții mele* – , pentru că e sărbătoarea Sfintei Maria astăzi, cît de greu i-a fost acesteia să-și convingă soțul să ia decizia corectă și să părăsească dealul Cotrocenilor, dealul mitropolitului Filaret, și să fugă cu guvernul, la jumătatea anului 1916, la Iași? Au venit nemții și au ocupat Cotrocenii, iar ea le-a lăsat scrisoare frumoasă, rugîndu-i să aibă grijă de pruncul lor, înmormîntat acolo. Cît de greu i-a fost lui regele Ferdinand să ia decizia de a lupta, așa cum am văzut la regii României rînd pe rînd, ctitori de neam și de țară. Au respectat credința poporului. Poți să fii străin de neam, dar nu poți să fii străin de țară! Poți să fii de altă religie, dar nu poți să promovezi o lege făcută noaptea, necitită, nestudiată, nedată la comisii de specialitate, fără să consulți o biserică care se cheamă, ca sintagmă, „Biserică Națională". Cuvîntul *syntagma* în limba greacă înseamnă constituție. Prin urmare, dacă sîntem biserică națională, trebuie să fim consultați, pentru că este știut că niciodată Biserica n-a mers împotriva neamului, niciodată împotriva statului și niciodată nu a mers împotriva ocîrmuirii, oricare a fost ea, bună sau rea. Aceasta este, de altfel, învățătura Scripturii: *dați Cezarului ce este al Cezarului și ceea ce este al lui Dumnezeu, lui Dumnezeu.* Trebuie să avem demnitate! Morții noștri se răscolesc în mormînt și se va întîmpla cum s-a întîmplat la Neamț, cînd caldarîmul aleilor s-a ridicat, dînd la iveală moaștele sfinților. Pe noi ne avertizează Mîntuitorul cînd spune: „Dacă voi veți tăcea, pietrele vor vorbi" (Luca 19, 40). De ce să nu mărturisim astăzi? Cum să nu fim întrebați? Toate religiile lumii trebuie respectate, toate cultele trebuie respectate! Unde este libertatea de exprimare a cultelor? Sîntem intimidați, ni se testează permanent vigilența – cei care ați făcut armata știți ce înseamnă asta – prin scoaterea religiei din școală și prin multe altele. O să vă spun un lucru pe care nu l-am spus niciodată. În 89, mi-am văzut foștii colegi de liceu, din Cîmpina, venind la București, să pună umărul la revoluție sau ce-a fost ea. Au fost împușcați la Otopeni, toți, copii curați care au fost ridicați la oase după 18 ani, dacă nu intrau la facultate. Cînd mergeam la aeroport și primeam delegații, îmi amintesc și-mi voi aminti mereu de tinerii aceștia, după cum îi pomenesc pe toți cei care astăzi se duc și luptă pentru cauze străine în țări îndepărtate și-i aduc morți, cu tricolorul. Zic rău? Zic greșit? Poate că n-ar trebui să se spună lucrurile astea, dar Biserica Ortodoxă Românească, biserica neamului ar trebui întrebată. Dacă astăzi se locuiește la Cotroceni, fostă mănăstire, unde au stat și regii rînd pe rînd, dar au stat și dictatorii, unde apoi s-a dărîmat ctitoria Cantacuzinilor, biserica și muzeul, și doar cu mari eforturi s-a refăcut, ei bine, s-ar cuveni să ne întrebăm ce înseamnă omul pe lumea aceasta, cîtă vreme istoria se schimbă de azi pe mîine. Ne punem speranțe în cei care ne conduc, de vreme ce i-am votat! Nu sîntem șovini. Vedeți albumele din Bucovina, scoase de stareța Mihaela Cozmei. Să vedeți lipoveni, să vedeți evrei, să vedeți turci, să vedeți tătari, să vedeți rromi. N-am fost niciodată șovini și nu sîntem șovini. Sîntem atît de primitori încît străinilor le dai casa ta, le dai masa ta, sufletul tău pe tipsie, însă doar pînă în momentul în care se leagă de credința copiilor tăi. O să murim într-o zi. Credeți că sînteți alfa și omega, începutul și sfîrșitul? Ștefan cel Mare n-a lăsat să fie islamiza-

tă țara și a suferit. Cui a spus oful lui? La duhovnic! Pe Vlad Țepeș, nepotul lui Mircea cel Bătrîn, occidentalii ni l-au făcut vampir, prin cartea lui Bram Stoker. Dar el a fost ctitor. Iară pe Mihai Viteazul, orfan fiind, l-au crescut călugării la Simonos Petra. Și Domnitorii noștri, trebuie să se știe, au murit pentru neam și pentru țară.

O datorie: alteritatea și identitatea

Trebuie să mărturisim credința. Trebuie să avem atitudine. De ce este folosită Biserica? Sîntem luați în seamă doar la închinările mari, la procesiuni. Acum 11 ani, în iulie 2004, a fost zi de prăznuire, la care au participat mulți politicieni, care ajuns rînd pe rînd, care mai de care. Unii s-au dus la Jilava, au uitat că acolo e Fortul 13, și îmi trimeteau cărți cu dedicație, numite *Exerciții de libertate*, asta în închisoare. Alții, tot din închisoare, scriu cărți ca să iasă mai repede. Înțelegeți despre ce vorbim noi? Despre țara aceasta pe care, oricît ar vrea cineva s-o fure sau s-o vîndă, nu pot să o vîndă. Că toți munții ăștia sînt ai Bucovinei, pămînt pe care austriecii l-au respectat la 1789. Rușii ne-au respectat,Petru cel Mare însuși arătînd mare prețuire lui Dimitrie Cantemir. Întotdeauna am avut relații bune. De ce ne detronează eroii? Pe Mihai Viteazu, pe Eminescu? Ce bucurie mare că au venit Părinții de la Cernăuți, ca să ne spună, cum zice cîntecul *bătrîn ca Unirea* că „frații în veci vor fi frați”. Un cîntec istoric ne aduce aminte ce bucurie mare e să vezi că nu ne dezbină străinii.

Iubiți credincioși, multe v-aș mai spune astăzi, dar ceea ce trebuie să rețineți că esențialul este să creșteți copiii în credință. Noi am călătorit pînă la capătul lumii, că ne-a trimis Patriarhul nostru să vizităm clerici,în Australia, la Stokolm sau în Statele Unite, la Chicago și la Detroit. Ajuns acolo, mi-am adus aminte de principesa Ileana, fata cea mică a reginei Maria. Principesa Ileana a îmbrăcat haina monahală, luînd numele de Maica Alexandra și a viețuit în Mănăstirea Schimbarea la Față, în statul Ohio, pînă în 1991, cînd s-a mutat la Domnul. Nu și-a mai văzut țara decît în 1990, dar credința a fost cea care a întărit-o. Dragostea aceasta de neam și de țară a moștenit-o de la mama ei, de la Regina Maria – de la Regina Inimilor, ocrotitoarea tuturor soldaților români și nu numai, răniți în război. Poate nu întîmplător, astăzi, în vremuri de restriște și de dihonie, inima celei care a fost supra-numită Regina Inimilor se întoarce în țară, la români…De ce era numită astfel: pentru că mergea pe front, pentru că îngrijea bolnavii și pentru că făcea acte caritabile. Alaltăseară am fost găzduit într-o casă monahală, la Mănăstirea Agapia. Erau acolo fotografii cu călugărițele la Războiul cel mare, pe front. Purtau camilafcă albă și cruce roșie. Erau călugărițele din primul și al doilea Război Mondial, surorile de caritate, cele care au inspirat-o pe Regina Maria. Și cele bătrîne m-au întrebat și mi-au dat pomelnic și mi-au spus: „cine știe, oare, cît de umilite am fost cînd am fost date afară din mănăstire în 1959 prin decret? Cine știe cît au suferit, atît greco-catolicii, cît și ortodocșii? Spuma intelectualității noastre a fost decimată, ca să nu mai avem conștiință națională. Astăzi mai vorbim de o conștiință națională? Sau măcar despre conștiință? În momentele acestea, Biserica este cotată ca fiind țapul ispășitor și toată lumea, ca în perioada biblică, încearcă să-i pună mîna pe cap și s-o trimită în pustiu cu păcatele ei.

Am aici Acatistul sfinților mărturisitori din închisorile comuniste. Sigur că nu este canonic. Dar oare Cîntările triste ale Mănăstirii Putna în care clopotele dau veste „Ștefan Vodă al Moldovei, Ștefan Vodă nu mai este” sînt canonice? Cînd spune: „și de veți vedea că vine vreun dușman nesăbuit, să strigați atunci la mine și-oi ieși și din mormînt” sînt ele canonice? Nu sînt izvorîte, oare, din evlavia poporului care canonizează el cel dintîi? Auziți ce spun ei aici: *Tropar* scris de mărturisitori,de călugări intelectuali care stau prin peșteri și prin crăpăturile pămîntului, cei de care lumea nu era vrednică, potrivit cuvîntului Sfîntului Pavel (Evr. 11, 38). Ei sînt Mărturisitorii cei adevărați ai lui Hristos. Cu vitejie au stat împotriva vrăjmășiei Satanei, și nici prigoana, nici temnița, nici chinurile, nici lanțurile nu i-au înspăimîntat și cu putere de credință neamul românesc au păzit. Ați ascultat-o vreodată pe Elisabeta Rizea? Dar pe Lucia Hossu-Longin, cu *Memorialul durerii*? Am fost botezat în Mănăstirea Mislea, ctitoria lui Radu Paisie, transformată în temniță pentru legionari, apoi în cea mai

cruntă închisoare pentru femei, unde s-a turnat filmul doamnei Vallerie Grossu, *Binecuvîntată fii, închisoare!*Atunci cînd am văzut vărsarea de sînge din 89, am plecat la mănăstire și am îmbrățișat viața monahală, ca și copiii aceștia; cînd au văzut ce înseamnă evlavia dumneavoastră, toți șefii de promoție urcînd pe dealul de unde Ștefan cel Mare a tras cu arcul și a ales loc de pomenire, să zidească monastire sfîntă, s-au călugărit și ei, au devenit preoți sau oameni cu rosturi înalte în societate. Dar copiii dumneavoastră ce cale vor alege? Cu *istorii alternative*? Eu am auzit în școală, că am făcut școală tehnică, n-am făcut Seminar, despre curent alternativ, despre alte lucruri alternative, dar să găsești o istorie alternativă sau o altfel de istorie… Haideți să vorbim despre istoria sinceră a acestui popor, care nu datorează nimănui nimic. Am văzut la Milano, într-una dintre cele mai mari biblioteci ale lumii, Biblioteca Ambroziană, alături de manuscrisele lui Leonardo Da Vinci, dintre care unele nu s-au tipărit pînă astăzi, lucrările lui Dimitrie Cantemir. Aceasta a fost țara noastră, aceasta este țara noastră și eu sînt mîndru că sînt român. Nu voi accepta niciodată ca cei care au mărturisit, Mircea Vulcănescu, Petre Țuțea, membrii grupului „Rugul Aprins”, părinții călugări de la Schitul Darvari, unde am fost stareț,veniți de la Schitul românesc Prodromul, bătuți și alungați prin decretul comunist 410, în 1959, să fie astăzi condamnați și înfierați pentru păcate pe care nu le-au săvîrșit. Mulți dintre acești părinți sînt înmormîntați astăzi în cimitirul Mănăstirii Cernica, lîngă biserica Sfîntului Lazăr, Cel a patra zi înviat din morți, în frunte cu starețul lor, arhimandritul Simeon Ciumandra, care, întîmplător sau nu, se muta la cele veșnice, atunci cînd abia mă nășteam eu… Mă întrebau călugărițele în vîrstă, la Văratec, la Agapia, la Durău, pe unde am slujit: de ce am fost date afară din mănăstire? Cu ce am greșit noi, cele care îi luam și-i creșteam pe orfanii de război sau pe copiii refugiaților din calea armatelor germane sau sovietice, sau din vremea dictaturii militare din Grecia? Cu ce am greșit noi în fața lumii și în fața istoriei? Oare demnitatea și răbdarea de care am dat dovadă sînt păcatele care ne condamnă?

Istoria se schimbă. Știți ce înseamnă un nume înaintea istoriei? Este o problemă de perspectivă. Eu mă uit aici și văd icoana sfinților mărturisitori, iar dumneavoastră vă uitați din partea cealaltă. De multe ori privim același lucru și înțelegem lucruri diferite. Să aveți conștiință, că asta au vrut voievozii de la noi. Avem ce mărturisi: îl avem pe Constantin Vodă Brâncoveanu, îi avem pe părinții cuvioși, nevoitori prin codrii aceștia ce încă rezistă în picioare, o avem pe Sfînta Teodora de la Sihla care, deși cu moaștele la Lavra Pecerskaia, rămîne de-a pururi alături de neamul său. Nu obiectul mărturisirii ne lipsește, ci tăria conștiinței noastre mărturisitoare. Am văzut la Sankt Petersburg un muzeu al dictaturii comuniste. Cînd vom face și noi un muzeu în care să arătăm cît am suferit? Cei care sînteți mai în vîrstă, intelectuali și ați citit și ați văzut „celebra” *Călăuza ateistului* sau *Biblia hazlie*? Cîte blasfemii și cîte nenorociri. Eu, pentru că sînt tînăr, le știu de la bunicul, de la tata și de la profesorii din vremea aceea, de dinainte de 89, de la cei care ne învățau carte bună și care ne învățau să ne iubim Neamul și Țara, Biserica și Școala.

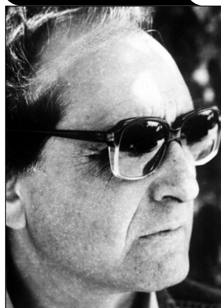
Mă opresc aici. Vă rog de iertare și fiți binecuvîntați! Am adus daruri speciale pentru cei doi arhiepiscopi și mitropoliți, cămeși, cum purtați dumneavoastră, astfel încît să-și aducă aminte că sînt frații noștri! Dumneavoastră, celor ce v-ați adunat la ctitoria Sfîntului Ștefan, vă pun înainte sufletul și gîndurile mele și-l rog pe Bunul Dumnezeu să ne întărească, să ne dăruiască puterea mărturisirii și conștiința cea curată, în stare să spună în orice vreme și în orice loc: sînt mîndu că sînt ROMÂN!

Smeritul între arhierei Ambrozie
vremelnic ierarh al Girgiului

Notă:

1. Am vorbit în patruzeci și șapte de minute. Să fie, oare, întîmplător sau, oare, s-a împlinit vorba Psalmistului care prefăcea, cu dumnezeiască rînduială, mia de ani într-o zi care a trecut sau zicerea Vlădicii Antonie Plămădeală despre „trei ceasuri în iad”.

Predică ținută la Mănăstirea Putna
15 august 2015

UN AMĂRÎT DE GARDEROBIER

Ștefan OPREA

Orgoliile în teatru sînt imense. Să te ferească Sfîntul să ai a face cu un actor care are cît de cît succes la public, cu o actriță care a jucat-o pe Ofelia, cu un regizor care a luat un premiu de creație oricît de mic – tu care nu ești decît un amărît de garderobier, sau de sufleor, sau de altceva dintre meseriile umile aferente scenei; ferește-te să-ți spui părerea despre un spectacol sau despre jocul unui/ unei actor/ actrițe dacă această părere nu e extraordinar de favorabilă. Nu cumva să ai vreo rezervă, nu cumva să schițezi vreun gest de dezaprobare, nu cumva să nu le adresezi entuziaste felicitări cînd dumnealor, maeștrii, se întorc de pe scenă în culise ca să el schimbi tu mantia sau rochia sau lavaliera. Dacă – Doamne, ferește! – nu ții seamă de aceste reguli și scapi păsărica, ai încurcat-o, poți să te muți din respectivul teatru. Am cunoscut asemenea cazuri, unul este chiar destul de recent.

Dar nu despre asemenea întîmplare vreau să scriu, ci despre faptul că, de multe ori – cazuri sînt numeroase, cum vom vedea îndată – printre umilii scenei se află virtuale celebrități, oameni care primesc să facă muncile mărunte numai pentru a fi *acolo*, în inima teatrului, cu dorința și cu speranța c ă acolo își vor putea împlini visul, idealul. Cîte umilințe vor fi îndurat Eminescu și Caragiale în anii de tinerețe, cînd au fost sufleori și copiști de role? Cîți dintre actorii care evoluau atunci pe scenele românești bănuiau măcar că din cușca sufleorului îi ajută – cu moderație și umilință – niște viitoare genii ale poeziei și teatrului? Și cîți îi vor fi jignit – fie și numai prin superioritatea și aroganța privirii! Dar pe Paul Gusty – regizorul de mare autoritate, realizator de mari spectacole și formator de regizori și actori, personalitate care a marcat viața teatrală bucureșteană mai mult de o jumătate de secol – cîți îl vor fi umilit în anii tinereții lui, cînd a fost sufleor, copist de role, băiat bun la toate (chiar și vizitiu la nevoie)!

Exemple asemănătoare se găsesc peste tot, chiar și la... case mai mari. În Franța, de pildă, la „Vieux Colombier” (teatru înființat de Jacques Copeau în 1913), știți cine se afla în cușca sufleorului, ajutîndu-i pe celebrii Louis Jouvet și Charles Dullin să-și spună corect replicile din comedia lui Molière *L'Amour médecin*? Dacă n-aș avea un dispreț total față de sintagma *nimeni altul decît*, aș zice: nimeni altul decît Georges Duhamel, viitorul membru al Academiei Franceze (1935), romancierul, poetul și eseistul de mare valoare și prestigiu. Dar amărîtul de garderobier știți cine era, adică cine îi ajuta pe Jouvet și Dullin să se îmbrace / dezbrace, cine le peria hainele și încălțămintea. Greu de crezut, dar era, în persoană, Roger Martin du Gard, viitorul laureat al Premiului Nobel (1937), romancier și dramaturg.

Nu știu cum va evolua și cît de mare regizor va ajunge tînărul de la cazul căruia am pornit să scriu aceste rînduri. Deocamdată el este un foarte – dar foarte! – promițător creator de spectacole. Nu cred că și-a uitat cu totul meseria de garderobier din care a fost dat afară pentru că obișnuia să-și spună părerea despre spectacolele nereușite ale unor regizori-maeștri sau despre evoluțiile chinuite ale unor actori – și ei tot maeștri, desigur. Cred însă că el, regizorul promițător de azi și maestrul de mîine, nu-i va privi niciodată cu dispreț, cu superioritate, și nu-i va umili pe slujitorii mărunți ai scenei și că își va aduce mereu aminte de o zicală celebră – aceea cu bastonul de mareșal din ranița oricărui soldat.

DINTR-O ISTORIE SUBIECTIV/ANECDOTICĂ A TEATRULUI ROMÂNESC O MARE DIRECTOARE!

Bogdan ULMU

Motto: Si non e vero...

Deceniul nouă. Mă duc la doamna Elena Deleanu în birou, la Teatrul *Giulești*, să-i propun un spectacol. E un spectacol ciudat, de *gaguri.* Aprobă, glacial; mă fascinează mereu la ea turbanul, de care nu se dezlipește. Și machiajul cam apăsat.

Apoi, culmea, a parodiat-o pe Cleopatra Melidoneanu, interpretînd o romanță, la tv! (să nu crezi! Sobra manageră a Giuleștiului, parodiind o agreabilă solistă de operetă! Hm!...).

Montarea mea nu iese, pînă la urmă, din motive... topografic/ familiale (nu vreau să le dezvolt aici, de rușine; dar recunosc că la 152 de spectacole terminate, am avut și trei,... neisprăvite).

Recunosc, m-a fascinat această femeie, autodidactă, dar de-o maximă prestanță, cu alură de Sfinx și comportament de Margaret Thatcher. A fost, puțini știu, *cea mai longevivă directoare* de teatru din România! (cam 40 de ani). A egalat-o, cred, Margareta Niculescu, la Teatrul *Țăndărică.*

O activistă de partid, fără bacalaureat, a condus un teatru din București atîta vreme, obținînd mari succese naționale și internaționale, în timp ce ilustrul Amza Pellea a clacat, după doar un an, la cîrma Naționalului din Craiova. Să nu mai vorbim de alt autodidact de geniu, Caragiale... (nici el n-a rezistat mai mult de un an, ca director!).

Altă amintire, anterioară: stînd la ea la birou, la o cafea, îmi spune că are grijă ca actorii ei să nu coboare ștacheta, făcînd concesii publicului. Eu o contrazic, amintindu-i că-n *Noaptea încurcăturilor* se spune versul „dacă-i rău, *să-l borîm*!” (referitor la vin). Albindu-se și mai tare, doamna Deleanu replică, cu ton peremptoriu: „Nu s-au pronunțat aceste cuvinte pe scena teatrului meu!”. N-am de lucru și o contrazic: „Ba da, doamnă! Am fost în sală!”.

Sună la scenă și-l întreabă pe Mircea Dumitru, unul dintre actorii care cîntau acele versuri, în spectacol: „Cum sunau versurile cîntecului cu vinul, din *Noaptea...*?” Histrionul, naiv, le reproduce. Doamna îi spune, cu ton morbid: „Da! Am pierdut pariul!” – și-i închide.

Nu știu ce-a urmat, dar peste ani, prin 1990, amicul și colegul meu Tudor Mărăscu (am încercat să facem, împreună, Teatrul & revista *Scorpion*) un om minunat, mi-a reproșat de vreo trei ori că i-am băgat în cap prostii, cîndva, doamnei Deleanu! Nu cred c-avea dreptate: am vrut să-i dau peste nas, elegant, fiindcă prea vorbea în verdicte, uneori...

O altă problemă: ce s-a ales de Teatrul Giulești? Era, după refacere, *cea mai modernă* sală a Capitalei! Era un confort indiscutabil să stai la un spectacol aici! Nu uit *Măsură pentru măsură* (genial!), *Meșterul Manole* (idem), *Năpasta*, *Woyzeck, Descăpățînarea* ș.a. Și nu uit, deși eram doar elev, cînd s-au ținut la Giulești spectacole în cadrul unui festival internațional: atunci am văzut *Omul cel bun* al lui Șerban, de la Piatra, și atunci am privit-o, de la un metru distanță, pe legendara Elen Stewart...

E bine să ne reamintim de ea, de minunata doamnă Elena Deleanu, cu respect și recunoștință...

O ÎNTÎLNIRE MIRACULOASĂ

Marian Sorin RĂDULESCU

PSEUDOKINEMATIKOS

Pe 1 iulie 1951 se năştea Dragoş Pâslaru, cel care – înainte de a fi un activ susţinător al libertăţii printr-o serie de acţiuni civice în 1989-1990, iar apoi un căutător al isihiei în cîteva mănăstiri şi schituri din vîrf de munte – avea să fie un remarcabil actor de teatru şi film. Memoria afectivă (fără ajutorul imdb-ului sau al altor site-uri cu informaţii biografice) reţine: *Fraţii Karamazov, Cum vă place, ...au pus cătuşe florilor* (din teatru), *Patima fără sfîrşit, Ciuta, Trandafirul şi coroana, Don Carlos, Domnişoara Christina*(teatru TV), *O lacrimă de fată, Angela merge mai departe, Concurs, Secvenţe, Ochi de urs, Întoarcerea din iad, Singur de cart, Pruncul, petrolul şi ardelenii, Să mori rănit din dragoste de viaţă, Piciu, Umbrele soarelui, Drumeţ în calea lupilor, Şobolanii roşii, Balanţa, O vară de neuitat, Femeia în roşu, Fii cu ochii pe fericire* (film).

Întîlnirea mea cu actorul Dragoş Pâslaru în 1993, în holul UVT (Universitatea de Vest din Timişoara), a fost una providenţială. Ştiu, „providenţial" este deja clasat în rîndul termenilor demonetizaţi. Pentru mine însă, prilejul de a-i fi în preajmă – o dată, de două ori, de nenumărate ori în cei 21 de ani de cînd l-am cunoscut personal – avea să se transforme (încă de la prima întîlnire) în lungi conversaţii (unele chiar în contradictoriu) cu bătaie lungă. Miza nu era un film sau altul, o carte sau alta, o muzică sau alta, ci felul în care un film, o carte sau o muzică îţi strecoară în suflet dorul după desăvîrşire. Sau, într-un limbaj tarkovskian, o anume *nostalgie* care nu trebuie confundată cu melancolia. Aşa stînd lucrurile, am discutat pe larg despre filmele lui Andrei Tarkovski, Tenghiz Abulzdze, Serghei Paradjanov, Andrei Koncealovski, Nikita Mihalkov, dar şi despre filme de Akira Kurosawa, KenjiMizoguchi, Federico Fellini, Ingmar Bergman, Luis Bunuel, Jiri Menzel, Milos Forman, Emir Kusturica, Kristof Zanussi, Andrei Wajda, Robert Bresson, Francis Ford Coppolla, Sydney Pollack, Victor Iliu, Mircea Săucan, Lucian Pintilie, Iulian Mihu, Manole Marcus, Dan Piţa, Mircea Veroiu, Mircea Daneliuc, Alexandru Tatos, Iosif Demian, Dinu Tănase, Nicolae Mărgineanu,Cristian Mungiu, Cristi Puiu, Hanno Hoefer, Constantin Popescu jr., Radu Jude. Mai recent, despre *4 luni, 3 săptămîni şi zile, Zapping, După dealuri, O umbră de nor, Leviatan, Ida, Somn de iarnă*. Despre cărţile lui Dostoievski, Gogol, Pavel Florenski, Alexander Soljeniţîn sau Cinghiz Aitmatov. Despre poezia lui Ioan Alexandru şi – mai ales – despre Nicolae Steinhardt. Despre importanţa de a rămîne în „starea de graţie", de a nu te metamorfoza sinucigaş (asemenea Învăţătorului din *Călăuza*) în Mistreţ. Despre, în fine, semnificaţia replicii din finalul *Căinţei* (de Tenghiz Abuladze): „Ce drum e acela dacă nu duce la biserică?" şi despre asumarea opţiunii noastre atunci cînd ne încumetăm să-i dăm un răspuns.

Am discutat despre toate acestea şi despre încă altele cu cel care a fost, pe rînd, actorul Dragoş Pâslaru, fratele Vasile, monahul Valerian şi – acum – ieromonahul Valerian. Şi cred că – din cer, de undeva – ne-au vegheat îndreptărilecineastului nepereche Andrei Tarkovski, cel care a înţeles – mai bine ca oricine altcineva – să aducă icoana pe ecran. Însă nu plasticizant şi din raţiuni decorative, artizanale, ci revelatoriu, transfigurator. (Chiar dacă pentru majoritatea privitorilor filmelor sale recuzita folosită nu mai are nicio relevanţă în babilonia vremurilor de acum, iar un film ca *Andrei Rubliov* e doar un film istoric despre „un ev întunecat", *Solaris* şi *Călăuza* sunt doar nişte – mai mult sau mai puţin plictisitoare – poveşti S.F. ş.a.m.d.) Ce anume am desluşit din toate convorbirile noastre? Nevoia de a înţelege cum se cuvine întrebarea (desigur, retorică) din ultima secvenţă a sus-pomenitului film de Abuladze. Nevoia de a deosebi ceea ce este esenţial (şi, cu adevărat, dătător de viaţă) de ceea ce e doar înşelare (şi destrămare). În fine, lucrul cel mai greu de înţeles şi desluşit, cel mai anevoios (dar nu cu neputinţă) de pus în practică: starea de împreună-rugăciune, devenirea întru fiinţă, înomenirea prin firescul raportării la cele văzute şi nevăzute. Pe scurt: îmbisericirea minţii, într-o vreme a cernerii, a schimbărilor radicale de paradigme, a tuturor libertăţilor şi drepturilor omeneşti posibile şi imposibile. Adică punerea pe cale şi venirea în fire.De aceea şi spun că întîlnirea noastră a fost providenţială.

Nicolae Scurtu, *Contribuții la istoria revistei „Convorbiri literare" (1939-1944)*, Editura Timpul, Iași, 2015, 238 p.

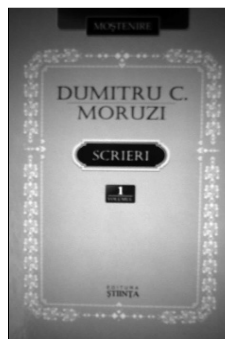

Lansată cu ocazia zilelor revistei din acest an (dedicată și lui Constantin Ciopraga și Mihai Drăgan), cartea semnată de Nicolae Scurtu, „documentată" și „restitutivă, în același timp", a fost generată, scrie autorul, de publicarea „unor instrumente de lucru și monografii" (le citează) „închinate celei mai prestigioase reviste literare din spațiul românesc", în dorința de a „restabili, cu exactitate, itinerariul complet al acestei publicații occidentale".

Urmare a cercetărilor în biblioteci publice/ particulare, în „unele arhive naționale", scrie autorul, subliniind „eforturile intelectuale, morale și materiale și morale" ale lui I.E. Torouțiu și colegilor de redacție Ștefan Cuciureanu, Alexandru Ionescu și Theodor Al Munteanu", grație cărora revista a Apărut și în vremuri crunte pentru neamul românesc, și în lunile aprilie, mai, iunie și iulie ale fatidicului an 1944", a rezultat, așadar, această carte, structurată astfel (după paginile de început ale autorului – *Inscripție*): Cuvinte testamentare – către cititori (Al. Tzigara-Samurcaș), Un nou articol program – după 71 de ani (I.E. Torouțiu), Bibliografie ultimelor numere: aprilie – iulie 1944, I.E. Torouțiu, colegii de redacție și unele probleme ale revistei (Epistole de la Ștefan Cuciureanu – 1911-1986), Epistole de la Alexandru Ionescu, Epistole de la Theodor Al. Munteanu – 1911-1988), Revelatoare epistole ale unor colaboratori din perioada 1939-1944, Restituirea, întîia oară, a unor articole și evocări, O colaborare de bun augur: I.E. Torouțiu și Alexandru Ionescu (*Eminescu, valoarea dominantă a secolului nostru*), O evocare a revistei „Convorbiri literare" (1939-1944) (*„Convorbiri literare" în ultimii ani* – Ștefan Cuciureanu), și, în final, indice de nume și facsimile.

Dat fiind caracterul rubricii, ne oprim aici cu această succintă semnalare a unei cărți (care se adaugă celor care și-au propus cît mai buna/ corecta cunoaștere a istoriei revistei „Convorbiri literare") care cuprinde, scrie autorul, multe pagini mai puțin cunoscute sau, cum este, de pildă, cazul unor epistole ale lui I.E. Torouțiu, „în mare parte necunoscute", care vorbesc despre ani de restriște din istoria noastră, dar și despre felul în care au făcut tot ce le-a stat în putință membrii redacției revistei să publice număr de număr. Încheiem citînd cîteva rînduri din articolul program al lui Torouțiu, partea numită *Încrestări pentru viitor*: „Mijlocitori cumpătați între lumea cititorilor și parnasul creatorilor, vom apela mereu la intervenția legilor esteticii pentru apropierea extremelor; fără prejudecăți, abandonînd simpatii personale și reprimînd resentimente, ne vom spune cuvîntul onest, fără cuvinte mari, față de critica doctă plină de menajamente, coterii și reciproce îndatoriri, care umflă baloane de eroi spirituali din personagii meschine și ridicule".

Dumitru C. Moruzi, *Scrieri*, vol. I – *Înstrăinații, Pribegi în țară străină* (romane, vol. II – *Moartea lui Cain* (roman). *Nuvele. Memorialistică. Poezie, Studii sociale*, studiu introductiv, text îngrijit, note, glosar și bibliografie de Vasile Ciocanu și Andrei Hropotinschi, Editura Știința, Chișinău, 2014, 596+520 p.

Cu ceva timp în urmă semnalam o restituire a operei unui „exilat în uitare", în pofida rolului avut în mișcarea unionistă din Moldova de peste Prut, dar și a operei sale literare, Ion Buzdugan, despre care Eugen Lungu scria că este, pentru cititorul român, „practic un anonim". În aceeași notă începe și studiul introductiv al acestei ediții („Dumitru C. Moruzi e aproape necunoscut cititorului nostru") și, din nefericire, la fel de adevărat deși, cel care „s-a stins din viață cu patru ani înainte de Unirea de la 1918", „a făcut operă de inițiere a românilor în problemele basarabene", deschizînd, în același timp, „ochii basarabenilor că dincolo de Prut trăiesc confrații lor", cum scriu Vasile Ciocanu și Andrei Hropotinschi în studiul introductiv care e bine de citit, spre mai buna înțelegere și a timpului în care a trăit Dumitru C. Moruzi.

Romancier social, memorialist, publicist, folclorist (Iurie Colesnic, *Basarabia necunoscută*, Chișinău 2000, pp. 34-35), despre Dumitru C. Moruzi

(născut la 2 iulie 1850 la Iași, unde a și murit, în 1914, în cartierul Tătărași; cu studii la Paris) au scris, între alții, Xenopol, Iorga, Călinescu („D.C. Moruzi își romanțează amintirile în stilul lui N. Filimon. Toată valoarea romanului stă în documentația asupra vieții boierilor și țăranilor din Basarabia. Alcătuirea unei case boierești, la Chișinău și la țară, moravurile nobilimii basarabene, ale curții de la Petersburg, călătoriile în faeton, acestea toate sînt înfățișate cu un mare pitoresc; vehiculele sînt ca și portretizate.")

Primul volum cuprinde două romane, *Înstrăinații* (1910) și *Pribegi în țară răpită* (1912) (își subintitula romanele fie studii, fie romane sociale). Volumul al doilea: romanul *Moartea lui Cain* (1914), Nuvele și memorialistică, Poezie (*Cîntece basarabene*), Studii sociale – *Rușii și românii*, cu o prefață de Nicolae Iorga, și Problema jidovească și poporul român, și, în final, note, addenda (cu o serie de texte publicate în „Unirea", nr. 34, din 19 oct. 194, după moartea lui D.C. Moruzzi) glosar, bibliografie și cîteva pagini de iconografie.

Apreciat, cum am amintit, în epocă ca scriitor (a fost, pe de altă parte, funcționar în serviciul mareșalului nobilimii din Soroca, pînă în 1877, translator pentru limba română al Cancelariei diplomatică ruse – calitate în care a ajuns și pe unele cîmpuri de luptă –, după alte funcții a fost reprezentant al Comisiei mixte creată la București pentru a examina eventuale proteste ale populației românești împotriva trupelor ruse care traversau țara, funcție în care a rămas pînă la desființarea comisiei, în iulie 1879, administrator de plasă la Constanța, subprefect la Sulina ș.a.) a fost măcinat de boli (și-a pierdut auzul, între altele), apăsat și de lipsa banilor. Așa se face că Dumitru C. Moruzi a murit sărac, la 9 octombrie 1914, însă a avut funeralii cu mare pompă, fiind înmormîntat la Cimitirul „Eternitatea" din Iași (pînă acum nu am dat de loc).

Sînt doar cîteva cuvinte, dat fiind specificul rubricii, despre un autor de care cititorul se poate reapropia și prin intermediul acestei ediții îngrijită de Vasile Ciocanu și Andrei Hropotinschi.

Güner Akmolla, *Cartea iertării. Document tătar*, prefață: M. Chelaru, ediția a III-a, Editura StudIS, Iași, 2015, 316 p.; *Ce ascunde marea*, poezii alese/ saylanma șiirler, cuvînt de început: Emilia Dabu, Editura StudIS, Iași, 2015, 84 p.

Ediția de față a *Cărții iertării* este, îmi spunea autoarea, încă un „documentar incomplet" al felului în care au trecut tătarii crimeeni din Dobrogea peste o

perioadă cumplită care a afectat țara noastră, adusă de tancurile sovietice.

Autoarea vorbește despre arestări, condamnări, prigoana cetățenilor României, tătari și români, mai ales din Dobrogea, de către organele represive, la presiunea și sub teroarea Rusiei sovietice. Despre drama națională a tătarilor, dorul lor de Crimeea (azi din nou sub stăpînire rusească), legăturile cu Crimeea, despre „procesul Crimeii" ș.a. Este și un mod de a omagia înaintașii care și-au păstrat demnitatea riscîndu-și viețile și, de multe ori, și siguranța familiilor lor.

În interviul din „Convorbiri Literare", nr. 4 (184)/ 2011, Güner Akmolla spunea: „M-am format în cadrul spiritualității românești, redînd culoarea spiritualității tătare crimeene. În familie am avut opt deținuți politici...". Iar în alt interviu: „Procesul Patriei Crimeea are rădăcinile în poeziile marelui Memet Niyazi, în acțiunile marelui mentor Mustegep Ulkusal, și filonul există, n-a pierit în anchete sau închisori, tătarii din România fiind solidari cu cei din Crimeea atunci cînd au plecat, atunci cînd a intervenit în istoria lor surghiunul din 18 mai 1944, acum cînd este parte din alt stat.". Sînt pomenite evenimente din anii represiunii, nume (de la, de pildă, medicul Amet Ozenbașlî, ministru în guvernul condus de primul președinte ales democratic, Celebi Gihan, între 13 decembrie 1917 – 26 ianuarie 1918, la o listă lungă de avocați, profesori, muncitori, țărani din Dobrogea), sînt oferite date concrete, citate documente oficiale din care reies anchetarea/ torturarea/ condamnarea unor oameni de la noi, români și tătari.

Faptul că a ajuns la a treia ediție a cărții arată și stăruința de a face cît mai mult posibil spre aducerea aminte a acestor fapte – din România și Crimeea, din fosta URSS – a felului în care s-au purtat oamenii acestor locuri în fața opresiunii roșii. În același timp, aduce la iveală, pe cît posibil, noi aspecte, amintește și alte nume, are poate și alte abordări ale unor documente. Amintește și realizări ale urmașilor celor care au plătit cu libertatea/ viața. Nu e singura carte în care

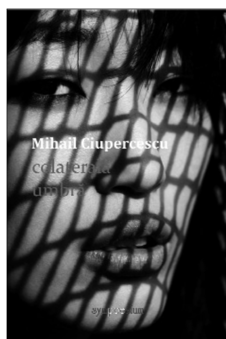
se referă și la acei ani. Amintim romanul „Tătarii", amplă frescă a felului în care, în viziunea autoarei, au trăit și trăiesc, cu obiceiurile și felul lor de munci/ viețui, co-etnicii săi, fie la noi, fie în Crimeea ori pe alte meleaguri.

Într-un fel, și volumul de versuri e o „prelungire" a acestei cărți, cuprinzînd poeme ca: *Limba maternă, patria mea, Inima-mi bate pînă-n Crimeea, Primul meu drum spre Crimeea,* și altele care duc cititorul mai aproape de lumea tătarilor din Dobrogea și de oriunde ar fi, ca *Sat tătăresc, Cîntec de joc, Așure, Balada Tekirghiolului* ș.a.

Astfel de volume (mai ales *Cartea iertării*) scrise de martori la unele evenimente au rolul lor. Dincolo de amendamentele care li se pot aduce, de faptul că, probabil, au limite/ sînt perfectibile, astfel de demersuri pot contribui la adăugarea unor nuanțe de veridicitate imaginii noastre despre vremurile la care fac referire.

Mihail Ciupercescu, *Colaterală umbră*, poezii, 134 p., *Oglinda apei*, poezii, 136 p., Editura Sympoesium, Iași, 2015

În 2012, Mihail Ciupercescu a editat, a aceeași editură ieșeană, un volum de versuri intitulat *Mereu aparențe* în care adunase texte scrise de-a lungul timpului, în ani. Rămăseseră altele, care aveau legătură cu alte idei ale sale, pe care, iată, le-a adunat, alături de texte scrise în ultima vreme, în aceste două volume. În fiecare dintre aceste trei cărți autorul pare că și-a „desenat" în cuvinte sufletul, viața, trăirile. Are „povestea" sa de spus, și o așterne în versuri cînd în stil rimat, cînd în vers alb. Este despre dragoste (cu „bătălii pentru cetatea iubirii", iubirea ca un „mod de a da și primi dureri", dar și una în care „cu cît dai mai multă fericire, cu atît primești"), așteptări („inima este un ceas care măsoară ritmul așteptărilor"), sensul vieții, locul său, ca individ, în această viață („de colaterală umbră", „personaj secund", dar cu planuri și drumuri care trebuie urmate), ce și cum i-a reușit sau nu, momentele frumoase sau de tristețe, despre Eminescu, Florii, alienare ș.a. Și, desigur, despre poezie. Spune autorul: „Poezia bună se savurează/ după arta degustării vinurilor vechi și fine/ cu toate simțurile ațintite spre inefabil". Toate acestea vin, poate, și ca un „tomnatic gînd", o presiune fără istov a clipelor care curg, mereu mai multe în spate decît înainte („sînt tot mai puțin/ și sînt solitar", „va trebui să mă grăbesc/ vremea uitării deja adie" căci „s-au stins lumini/ s-a risipit căldură" și vechi prieteni nu mai sînt).

Așteptăm continuarea zicerii despre sine și despre înțelegerea sa asupra lumii/ vieții într-un nou volum, cîndva, semnat de Mihail Ciupercescu, și încheiem cu un fragment din poemul *Din cuzinte*: „Dezgrop cuvinte de pămînt/ le scuip din gura amară/ le dau zbor cu vibrație/ să spună și să cînte […]/ descopăr adînc în pămînt/ cuvinte ce-mi iau zborul/ prin norii care pătează spații/ verticale/ pînă în al nouălea cer// în locul de tăcere al cuvintelor/ mă voi culca eu".

Vasile Larco, *Oameni… ca lumea*, Editura PIM, Iași, 2015, 196 p.

Despre Vasile Larco, unul dintre cunoscuții epigramiști ai Iașului, cu carte de vizită și la nivel național, am mai amintit în rubrica noastră. De data aceasta semnalăm tot un volum de epigrame, de un format mai mic, ceva plecat din A6, menit să încapă cîte două catrene pe pagină. Cartea reunește, scrie Vasile Larco, „epigrame, analecte" (unele dintre ele publicate și cu alte ocazii), sub semnul unui moto-subtitlu – „Zi-i lume și te mîntuie", și a unei bucurii mărturisite a autorului: „Cu tot respectul cuvenit/ Vă dăruiesc acest volum/ Și sînt extrem de fericit/ Că nu s-a editat postum".

Nu strică să ne (re)amintim cît de des putem că umorul, epigrama (un gen nu chiar atît de ușor de scris precum ar putea să pară uneori) nu doar că descrețesc frunțile, dar dau și o stare de bine. Și de aceea de cîte ori avem prilejul, semnalăm cărțile confraților umoriști/ epigramiști, nu doar membri ai Academiei Libere „Păstorel". Acum însă încheiem cu două texte din acest volum al lui Vasile Larco: *Greșeală și spovedanie*; „O, Doamne, mor, îmi vine rîndul,/ Nu mai rezist, mă prind suspine,/ Mă iartă/ am greșit cu gîndul…/ Gîndul c-o să trăiesc mai bine!"; *Remarcă poetică* „Poetul are un statut,/ Statornicit de-o veșnicie:/ El scrie cînd nu-i cunoscut/ Și-i cunoscut cînd nu mai scrie."

Peregrinus

ROMANUL DOCUMENTAR

I. HOLBAN

Romanul *Moartea unui bicefal* (Editura Panfilius, 2015) este, în proză, echivalentul filmului documentar din cinematografie. Materia cărții lui Paul G. Munteanu o reprezintă *istoria*, evenimentele și personajele acesteia; subiectul este războiul de reîntregire a patriei, cum îi spune autorul, primului război mondial; conexiunile între sutele de evenimente și personaje aparțin prozatorului care închipuie o arhitectură romanescă somptuoasă, ferm articulată, exactă în ansamblul și în toate detaliile sale. De cea mai mare importanță pentru un proiect atît de vast rămîne ceea ce aș numi *baza de date* a epocii, cărțile, tratatele și arhivele constituind un imens material pe care Paul G. Munteanu îl explorează în amănunt, iar acolo unde arhivele tac, prozatorul folosește intuiția și imaginarul bine temperat, aducînd faptele intuite și/ sau imaginate la culoarea și expresia celor documentate de istorici, completînd nu puține lacune pe care le-au creat vremurile și „ideologiile" în manualele de istorie: „A fost un drum lung – scrie Paul G. Munteanu în *Postfața autorului* –, un război greu, cel mai greu din istoria noastră. Cartea, prin *liniile* ei interioare, se constituie într-o *saga* a unui neam care își reconstruiește ființa națională în hotarele de veacuri. Și mai e ceva. S-a scris puțin sau în treacăt – nu enumerăm aici cauzele – despre războiul cu bolșevicii din răsărit dar și mai puțin despre cel din apus, cu ungurii. Eram incompleți în cunoașterea noastră de sine ca popor și neam. Cartea închide o lume a noastră în confruntarea cu o alta, plină de ură și resentimente".

Această *saga* a neamului românesc se însuflețește, iese din praful arhivelor, mai întîi, prin *personajele* sale care sînt, în majoritatea lor, figuri istorice (prea)bine cunoscute, îmbrăcate în hainele protagoniștilor unui roman, fie el și *documentar*; e un lucru complicat, adesea riscant – o spun Balzac și Proust –, dar din „atelierul de croitorie" al lui Paul G. Munteanu hainele ies impecabil croite. Celebra Sissi, soția ultimului împărat, Franz Joseph, Teleki Geza, Otto von Bismarck, Emanoil Gojdu, Mihaly Cserei, von Mackensen, generalii Averescu și Ieremia Grigorescu, Regina Maria și Regele Ferdinand, Stalin, Troțki, Felix Derszjinski, figuri istorice de prim-plan, dar și „secunzi" în conflictele politice și militare, ale primului război mondial se înșiruie în romanul lui Paul G. Munteanu purtînd hainele noi ale personajelor romanești; portretele sînt *în mișcare*, nu constituie un „album" (deși reproducerile unor fotografii sau tablouri ar putea sugera acest lucru), ci figurează o *rețea* a omenescului din ale cărui fapte și psihologii crește istoria însăși: iată pe Sissi, *personajul romanului* lui Paul G. Munteanu: „Am plecat în plimbări nocturne. Timpul venea după mine. Am ajuns la Viena. Palate reci și coridoare lungi. Soldați încremeniți în uniforme ciudate. Culoarea neagră te zăpăcea în falduri de stafie. Trebuia să mă întorc în goană la Mayerling. De acolo, înapoi la Döbling. Alergam între doi morți și chipul tînărului cu ochii de carbon. Visul meu de adolescentă întîrziată era o pasăre închisă în colivia de aur a habsburgilor taciturni. Trebuia să evadez. Nu știu de ce, dar am mers unde am văzut cu ochii. Eram numită nebuna Sissi. Am luat-o spre Grecia și de acolo am trecut la Alger. Praf și nisip de Africa. O nebunie. M-am întors pe o insulă uitată în Egeea albastră. Nimic nu mă liniștea. Veneam spre inima continentului. Munți și lacuri în Elveția. Alergam înaintea morții. Am ajuns la Geneva. Mă plimbam pe faleză. Ploua mărunt. Am fost ucisă fără să știu, pe sub umbrelă. Ultimele cuvinte le-am auzit de la contesa Sztary. Erau strigăte în limba maghiară. În clipa aceea, toată viața nebună venea peste mine. M-am întors la Budapesta. Eram regină și împărăteasă peste Ungaria. Trăiam un vis în catedrala Matyas. Doamne, cît am iubit această țară!... Nu știu dacă am făcut bine. Eu nu eram născută în familie de monarhi. Nici măcar nu trebuia să mă căsătoresc eu cu austerul Franz Joseph": acesta e prototipul personajului-figură istorică în cartea lui Paul G. Munteanu: adevărul istoriei e completat de fina intuiție a psihologiei unei ființe complicate, conflictuale, pendulînd între statura împărătesei și fan-

tasmele femeii veșnic îndrăgostite. Altădată, autorul se strecoară în sala Parlamentului ungar pentru a-l întîlni pe Emanoil Gojdu, șeful de grup al românilor din legislativul de la Budapesta: „Omul acesta s-a ridicat calm și a privit circular adunarea. Era un mare avocat și mare orator. Scria și poezii în limba maghiară. Cunoștea bine viața culturală din capitală. Era născut în Oradea. Dispunea și de o mare avere și statură impunătoare. Era un mare patriot, ca toți aromânii lui de origine macedo-română. Dispunea, pe lîngă un mare birou de avocatură și de o casă construită în stil românesc în centrul Budapestei. Aici se adunau toți românii din capitala Ungariei. Scriitori, jurnaliști, poeți, toți pașoptiști. Finanța reviste românești din Budapesta și din Transilvania. Mai ales în Banat și la Oradea. Un mecena venit pentru o mare renaștere națională. Aripa ei, mă gîndeam în acea sală plină de grofi, îl va atinge și pe tînărul Eminescu din ducatul Bucovinei. Legile curții de la Viena ne erau favorabile, mult favorabile. La mijloc erau și interesele politice ale împăratului de a slăbi puterea grofilor unguri. Românul erudit, Gojdu, știa bine că de aici înainte va fi mult mai greu cu politica ungurească de maghiarizare".

Lîngă aceste personaje „transferate" din manualul de istorie în *Moartea unui bicefal* sînt alte figuri memorabile, mai ales, ale „anonimilor" soldați români care, după ce vor fi înfrînt pe germanii lui von Mackensen, au luptat, în Est, cu bolșevicii din Basarabia, iar, în Vest, cu ungurii, pînă la scena antologică (ocolită de manuale din motive „ideologice") a urcării unei opinci oltenești pe clădirea Parlamentului de la Budapesta, lîngă steagul ungar: aceasta este epopeea războiului de reîntregire din romanul documentar al lui Paul G. Munteanu care, în aceeași *Postfață a autorului*, o sintetizează astfel: „Cartea nu e una de istorie – cu toată documentația de amănunt – ci una de psihologie colectivă, de comportament în lume, a două popoare. Din acest punct de vedere, Cartea are un traseu particular, ocupă un spațiu puțin *vorbit* în literatura română. În cel maghiar, războiul din 1919 nu există. Nu-i scris în Istorie... Indiferent de opinia morghirșag, acțiunea se petrece într-o lume reală. Războiul nu se duce într-o lume fictivă. Pacientul, inamicul e pe masa de operație. Bisturiul taie în carne vie. E unul special. Scoate la iveală caracterul și tipologia naturală a unui popor. E ceasul adevărului. Iredentismul maghiar răbufnește cu miros urît, din toate intestinele. E pestilențial. Un gulaș stricat servit secole de-a rîndul unei populații maghiarizate cu forța. Mai ales secuilor. Cartea nu inventează un popor, el există. Scriitorul zugrăvește un chip adevărat. E o invitație la meditație. Mai ales că avem și un martor credibil din tabăra ungurimii, trăitor în carne și oase, de față la evenimentele de atunci. Un om cult și plin de bun simț. Un om cu balanța în mînă. E distinsul domn Ferency care cu tristețe recunoaște, plin de amărăciune, că gestul făcut de niște soldați simpli cu steagul maghiar e simptomatic pentru sfîrșitul brusc al unui regat ce trăia demult în evul mediu. Și că românii meritau să intre în Budapesta". Evenimentele de pe cele trei fronturi – în Moldova, cu germanii, în Basarabia, cu bolșevicii lui Lenin, Stalin și Troțki, în Transilvania, cu „grofii cei mari" – au, în roman, o desfășurare cinematografică: asasinarea prințului moștenitor Franz Ferdinand la Sarajevo și declanșarea primului război mondial, disputele din parlamentele ungar și român, avîndu-l drept protagonist pe Brătianu, Împăratul de la Viena, surprins într-un monolog interior care anunță sfîrșitul Imperiului Austro-Ungar – aceasta e *moartea unui bicefal* –, „molima bolșevică" de dincolo de Prut, cu trupe isterizate de șovinism și comunism, țărani-soldați care au ridicat opinca, noul blazon, lîngă steagul ungar – totul pînă cînd, la Alba Iulia, va trece un înger cu aripile desfăcute care „purta chipul lui Mihai Viteazul". Epopeea războiului de reîntregire e fixată de prozator atît în evenimentele istorice, cît și în viziunea celor care au înfăptuit-o prin jertfă, pe fronturile din Est și Vest: iată o altă „lecție de istorie" într-un dialog foarte semnificativ dintre un căpitan și un caporal care vede „dincolo de cozorocul șepcii": „Noi, camarazi, o să muncim să facem un mausoleu cu toate osemintele celor căzuți pe cîmpurile de luptă. Ar fi bine, don căpitan, să începem cu Cătălina noastră la Tîrgu-Jiu, să-i facem un monument mare. Da, e bine așa, dar mai bine este să facem un mausoleu acolo unde au fost bătăliile cele mari, la Mărășești în primul rînd, Mărăști, Oituz. Să nu uite nimeni că am luptat mai ceva ca la Verdun. Păi, da, să trăiți, dacă noi nu atacam pe nemți în '16, acolo, în Franța, era jale mare. Au venitără peste noi zeci de divizii de friți, ziceau că ne fac una cu pămîntul. Ne-au atacat hoțește și pe la bulgari și pe la unguri. Da, a fost greu, am rămas singuri, *aliații* rusnaci au cam ținut cu nemții, apoi au fugit la *revoluția* lor bolșevică. Nu mai aveam loc de dușmani, dar a venit și ziua noastră, cînd am dat cu ei de pămînt. I-am luat pe rînd,

întîi pe domnul Mackensen, apoi pe *domnii* bolșevici din Basarabia și la urmă, acum, pe boanghinile de unguri. Don căpitan, eu ținui socoteală, îi cam bătu-răm pe toți vecinii, aulieu, nici unul nu se uită cu ochi buni la noi".

Lîngă documentarist, prozatorul se impune în *Moartea unui bicefal* prin arta portretului, știința (re)povestirii istoriei, dar și prin fina structurare a unui plan simbolic care irigă paginile cărții prin ceea ce aș numi o *narațiune cu avertizori*. Astfel, vocea naratorului-martor, prezent în sala Parlamentului ungar, redă panica grofilor în fața curgerii ineluctabile a istoriei spre surparea imperiului și pierderea Transilvaniei prin apariția unui *gorgoun* și a *liliecilor de noapte*, imagini terifiante provenind din orizontul mito-poetic românesc: „În sală s-a auzit fîșîitul unei viespi mari care s-a așezat pe clanța ușii. Domnii grofi se uitau hipnotizați la acea insectă ce-i privea eu ochi întorși globular. Cap roșu, aripi metal-ice. Acești oameni purtau în ei un ghem de superstiții din vremea cînd mînau caii în fugă prin stepele uscate ale Asiei. Un bîzîit metalic îi scotea din minți. Un cal mușcat se învinețea pe loc. Necheza cumplit. Grămada de cai o rupea la fugă, ca într-un vîrtej. Călăreții erau călcați în picioare, căruțele răsturnate. Spaima o aveau în sînge. Un roi de viespi stîrnit în pustă era un dezastru. Șamanii lor le spuneau că aces-te insecte, gorgouni sau bondari sunt spirite ale femeilor gravide, ucise în fuga cailor. Se întorc pen-tru a-și răzbuna copiii. Nici cu apa clocotită de ordalie nu le poți ucide. S-a încercat și noaptea. Nu au mers nici descîntecele făcute de cele mai mari cotoroanțe vîndute infernului. Cînd se încerca, veneau știme care sugeau laptele de la iepe. O frică grozavă o aveau și de liliecii de noapte. Cu aripile lor gumate îi înnebuneau de cap. Doamne, parcă eram în vis. Bunica mea îmi spunea că acești lilieci au fost șoareci care au mîncat nafura din altarul bisericii. Sfîntul Spiridon, marele făcător de minuni, i-a scos și i-a făcut pui de diavol cu aripi din piele. I-a trimis să stea în fundul peșterilor. Loc de iad. Doamne, două viziuni care nu se vor întîlni niciodată. Nici în rai, nici în iad. În sală m-a trezit tocmai acea liniște". Altădată, „viforul" războiului e anunțat de un cîrd de cocori care se așază, în cercuri, pe imașul de la mar-ginea unui sat, simbol al romănității, al românimii, cum îi spunea Grigore Vieru. În sfîrșit, iată o scenă de luptă de pe front, „trecută", prin imaginarul naratoru-lui, în simbolistica luptei dintre un hultan și un cîrd de ciori: „Sus, pe cer, se ducea o luptă disperată. Un avion de-al nostru se lupta singur cu trei avioane inamice. Îl atacau din toate părțile. A simulat că se prăbușește. Cunoștea terenul. Eram cu gîndul acasă, pe islazul din fața pădurii unde un hultan era atacat de un cîrd de ciori. La început a evitat atacul lateral. Nu putea scăpa. A trecut printre ele și a ajuns deasupra. Noi ne-am oprit din joacă. Nu iubeam hultanii, dar era singur. Am început să răcnim la ciori. Nici nu ne luau în seamă. Se repezeau din mai multe părți. Aveau o tactică. Voiau să-1 urce cît mai sus. Acolo nu mai avea aer. Hultanul a mai urcat ceva. Și-a dat seama de pericol. Mai sus era moarte. Atunci s-a repezit ca o ghiulea în ciorile de dedesubt. S-au auzit țipete și croncănituri ascuțite. Lovitura a fost dată pe neașteptate. Hultanul a trecut și s-a dus spre pădure. Acolo avea cuibul cu pui. L-am urmărit cum a trecut ca o săgeată. Noi, copiii, strigam și adunam pene de ciori din iarbă. Un pădurar înjura și zicea că al drac-ului hultan! Din visare m-a trezit un răcnet lung, de ură. Soldații zvîrleau căștile de război în aer. Un avion german se prăbușea în flăcări. Din spate mai veneau încă trei avioane inamice. Era încolțit mai rău ca uliul de pe islaz".

Asemenea dezvoltări simbolice nu copleșesc tex-tul, nu-l încarcă inutil, ci transferă istoria în orizontul trăirii, faptele din manuale și arhive în carnea și sîn-gele omenescului. *Moartea unui bicefal* este o intre-prindere originală, unică în proza noastră de azi.

OMAGIU CĂRTURARULUI ȘTEFAN CUCIUREANU

Eleonora CĂRCĂLEANU

După ce în ianuarie 2012, întreaga operă a lui Ștefan Cuciureanu, adunată cu sîrg și abnegație din numeroasele reviste academice în care, risipită, zăcea de mai bine de o jumătate de veac, a văzut lumina tiparului pentru prima oară, prin grija și osîrdia lui Vasile Diacon – făptuire despre care mulți oameni de cultură ieșeni au scris la superlativ –, anul acesta a apărut, ca încununare, o monografie închinată neuitatului profesor semnată de același neobosit și devotat discipol.

Grație acestei cărți (1) *in memoriam*, cei interesați și, mai cu seamă, tinerii studioși ai timpului prezent au șansa să cunoască rolul covîrșitor/ rodnic pe care l-a avut profesorul Cuciureanu în viața universitară și culturală a Iașului între anii 1945-1985.

Prin scrierea/realizarea acestui prețios volum, autorul, conform propriei mărturisiri, a împlinit premoniția formulată în cîteva cuvinte așternute pe o fotografie ce i-a fost dăruită de magistru: „Lui Vasile Diacon, viitor reprezentant ilustru al culturii bucovinene și prin ea, românești, – după cum strălucit a demonstrat deja (…) ; mă gîndesc că își va aminti de mine cînd nu voi mai fi în viață și îmi va sădi cîte o floricică pe mormînt" (2.04.1982). Prin această dedicație, profesorul și-a ales/adoptat un fiu spiritual.

Prefațată măiestrit de universitarul Traian Diaconescu, lucrarea în discuție este divizată în două părți: monografia propriu-zisă și o anexă (cuprinzînd corespondența profesorului cu literați italieni și români, referate asupra unor doctorate, caracterizări și recomandări etc.). Conținutul celor nouă capitole ale studiului monografic – *Originile. Anii de școală*, *Membru al Academiei române din Roma*, *În redacția „Convorbirilor literare"*, *Cariera profesională*, *Considerații privind opera*, *Magistrul*, *Om al boemei ieșene*, *Ștefan Cuciureanu văzut de contemporani*, *Omul din umbră* – prezintă, *in integrum*, pe baza unor criterii adecvate și riguros susținute, iter-ul parcurs de cărturarul Ștefan Cuciureanu întru devenire.

Cititorul demersului lui Vasile Diacon nu poate să nu se contamineze de farmecul unei personalități bonome, pline de spirit, însoțit de un tonus viguros și, mai ales, cu o zicere ieșită din experiența milenară a acestui popor. După opinia noastră, două sînt capitolele care, în mai mare măsură, pun în valoare harul primit și apoi dăruit de profesor: *Considerații privind opera* (p. 127) și *Magistrul* (p 179), sau, cu alte cuvinte: cercetătorul, omul de știință și pedagogul, educatorul.

Din nenumăratele studii, eseuri și articole publicate de Ștefan Cuciureanu, rezultă a fi avut două mari și constante „iubiri": Eminescu și Dante. Cu referire la cel din urmă, ne-a atras atenția în mod aparte o notă din tinerețe a profesorului în care își exprima dorința de a traduce în limba noastră *Divina Commedia.* Dacă intenția ar fi devenit realitate, cunoscîndu-i harul, faptul că era neasemuit în „lumea metaforei poetice" , am fi avut cu siguranță o versiune românească de excepție a capodoperei dantești, care, alăturată celor cinci echivalări integrale existente, realizate de G. Coșbuc, Al. Marcu, G. Cifarelli, I.A. Țundrea și Eta Boeriu, și parțiale ale lui G. Buznea, G. Pruteanu, M. Papahagi și R. Codrescu, ar fi contribuit masiv la sporirea prestigiului culturii noastre în lume.

Dacă pentru meritele deosebite ale studiilor sale umaniste a fost apreciat cum se cuvenea, pentru calitățile lui de profesor și dascăl a fost de-a dreptul venerat. A format multe generații de studenți și un număr însemnat de discipoli. Ei toți, din care mulți amintiți în filele cărții, au notat umanitatea/noblețea maestrului, gustul și curiozitatea lui spre cercetarea erudită, entuziasmul său mereu înnoit pentru orice problemă de literatură pe care o trata. Ei singuri au păstrat amintirea a ceea ce Ștefan Cuciureanu a avut mai de preț: generozitatea, căldura lui sufletească și respectul față de om.

Prin punerea în circulație, în cultura română, a operei integrale a lui Ștefan Cuciureanu precum și a acestei monografii scrisă cu sfîntă devoțiune, Vasile Diacon – fost student, discipol și fiu spiritual al magistrului – a făcut un gest rar întîlnit în zilele noastre. În lumina titlului ales de N. Steinhardt pentru o carte a sa, *Dăruind vei dobîndi,* primim monografia, în dezbatere, ca pe un dar menit să ne înnobileze. Autorul, la rîndul lui, dobîndește stima, admirația și gratitudinea noastră.

(1) Vasile Diacon, *Un „hidalgo" întîrziat*: *Profesorul Ștefan Cuciureanu*, Iași, Editura Timpul, 2014, 500 pp.

O VIZIUNE DINSPRE CAPĂT A TRECERII

C. DRAM

Autor al mai multor volume de poezie și de proză, Gheorghe Gh. Bostaca a simțit de fiecare dată că rostul autorului este, în primul rînd, să dea seamă despre ceea ce înțelege, ce simte, ce crede despre viață, în acea scurtă trecere rezervată ființei omenești pe Pământ. E o trecere de care nu prea ești convins decît atunci cînd ai ajuns deja „la capătul străzii”, așa cum spune în finalul acele prefețe ad-hoc cu care își deschide antologia intitulată *Entropii poetice* (Editura Tipo Moldova, colecția *OPERA OMNIA, Poezie contemporană,* 2015).

E o antologie care are menirea de a spune mai multe despre cel care, dincolo de rigorile profesiei și de meandrele existenței, a căutat, prin intermediul discursului literar, să-și lămurească relaționarea cu lumea, față de care se află fie în situația ingrată a surghiunitului, fie în situația aparent fastă, de a se afla într-un centru al ei, văzut ca „potop de lumini”. E o antologie în care textele relevă nu doar constantele lirice ale unui poet cu vocație, ci și liniile unui cogito ce evidențiază natura mereu gânditoare a omului, aflat într-o rătăcire ce amintește de chinul personajului biblic. Despre posibila eliberare sufletească prin scris ne vorbește un autor în „prefața” sa, în care ne transmite, pe linia unei comunicări afective, că urmează să ne vorbească, poetic, despre **Timp**, **Iubire, Schimbare, Durere.**

Practic, poți urmări antologia dinspre reperele indicate de un autor sensibil, prin expresie poetică și, în același timp, sensibilizat de încercările vieții. Deși primul text, intitulat, după cum am spus, chiar *Prefață*, are încărcătura programatică necesară, în interiorul volumului găsim poemul *Lumină*, ce poate fi înțeles din perspectiva relaționării cu liniile de înțelegere poetică din celelalte poeme. În primul rînd, aici găsim imaginea confruntării dintre *lumină* și *întuneric* (beznă), generică pentru întreg universul generat de lirica lui Gheorghe Gh. Bostaca. Există apoi asocierea dintre eul poetic și *ceilalți,* alteritatea ce dă întotdeauna frisoane. E o „ploaie de euri”, spune poemul, imagine interesantă ce rezonează cu cealaltă imagine axială, a eu-lui care, cu ochii deschiși nu vede, lăsând în schimb loc revelației prin lumină, singura modalitate completă și complexă de cunoaștere: „O lumină/ Mă inundă/ Dinăuntru/ Lăsându-mă/ Îndeajuns/ Pentru mine/ Sau pentru cei/ Ce m-așteaptă”.

O antologie ar trebui să impună un comentariu despre rigorile alcătuirii ei. Dar trecînd peste aceasta, remarcăm faptul că se poate vorbi de o densitate sugestivă de simboluri întîlnite în textele ce compun volumul, iar aceasta poate trimite spre cultivarea unui gen de neo-simbolism ad-hoc, prin care vocea poetică, sublimare a unui tip de cogito existențial, își exteriorizează trăirile. Dincolo de opoziția operatorie întuneric-lumină, poezia lui Bostaca imaginează o a doua opoziție, complementară, e drept, între *închidere*, figurată prin imaginea *fortăreței/ castel* și deschiderea, tradusă poetic prin diferite imagini. Inclusiv iubirea se înscrie în rigorile cerute de spațiile „concentraționare” ale existenței (cu puține excepții în text, una fiind întru totul remarcabilă: „Prin ochi,/ A curs o lume/ În suflet./ Și ultima clipă a zilei/ A rămas/ Ca o amintire limpede/ Pe o geană/ Pentru a fugi/ Cu cristalele/ Unei lacrimi/ În roua dimineții.”).

În acest neo-simbolism cultivat de poezia lui Gheorghe Gh. Bostaca, principalele imagini cu valoare simbolică sunt: *castelul/ fortăreața, ornicul/ ceasornicul/ clepsidra, bolta, templul, clopotul, ochiul, tunelul, crucea, lumina, bezna, oglinda, drumul, ploaia, podul, insula, sera/ sala*.

Se configurează astfel imaginea unui poet claustrat în propria-i durere, poet care, deși face apel la imaginea plastică uneori și la simbolul cu putere maximă de semnificare, rămîne puternic prins în curgerea discursivă dată de modernitate: lapidaritate, concentrare, sugestie maximă, transcrierea percepțiilor cotidiene etc. Volumul *Entropii poetice* reușește să fixeze un polimorfism al Eu-lui, supus mereu îndoielii, durerii, analizei cinice, sarcastice: e un fel de tristețe ce trimite spre fragilitatea ființei omenești, spre trecerea imposibil de oprit, spre rătăcirea continuă care este chiar viața omului. Omul e văzut într-o captivitate, e drept modernă, dar captivitate care anulează marile bucurii posibile: „Mai este vreo zi/ În care liber/ Eu voi fi?/ Cu nimic înainte/ Cu nimic înapoi/ Și cu atîtea lacrimi/ În ochi/ Cît să pot vedea/ Pe strada speranțelor/ Deșarte?” Și tot ca ființă modernă, eu-l din poemele acestui volum resimte dureros jocul iluziilor și invazia celorlalți, alteritatea fiind, de la Sartre încoace cel puțin, pericolul major resimțit de tragismul nostru subiectiv. Din marea incertitudine asupra lumii, chiar dacă omul se mai poate descoperi într-o ipotetică asociere cu Cosmosul, se nasc infinitele întrebări, formă specifică de traducere a condiției tragic-existențiale ce însoțește făptura umană: „Unde sunteți?/ În închisoarea strict personală?/ În univers?/ În deplină libertate?/ Plutiți?/ Vă îmbrățișați?/ Tăceți?/ Ce bine că nu răspundeți/ la milioane, / Miliarde/ de întrebări/ Și la nimeni!”

Acel „și la nimeni” din finalul poemului de mai sus reiterează sugestia unei imagini dominante în poezia acestui autor: singur, omul se îndreaptă, fără urmă de speranță, spre capăt, căutînd, prin formele specifice discursului liric, halte sensibile, în care mângâierea sufletească să atenueze Marea Spaimă. Și astfel ne amintim că literatura (sau măcar o bună parte a ei) s-a născut din această dorință a omului, dintotdeauna, de a se salva prin „procreația întru frumos”, după spusele unui mare filosof.

Prin volumul *Entropii poetice*, Gheorghe Gh. Bostaca își arată (și ne arată, sugestiv) adevărata măsură.

ÎN PROXIMITATEA NUMINOSULUI

Octavian MIHALCEA

Volumul de versuri pe care ni-l propune Stela Iorga, *Dumnezeu de lîngă mine* (eLiteratura, București, 2014) aduce în prim-plan sentimentul sacralității. În viața cotidiană sînt semne numeroase ce se îndreaptă constant spre esență. Unii dintre noi, pătrunși de efluviile numinosului, cinstesc plenitudinea divină. Ideea poetică, însoțită de un aproape inevitabil filon solitar, își asumă existența, cu toate incompletitudinile acesteia. Mereu va persista tentația inefabilului, ideal de nezdruncinat: *umbra/ florii de cireș/ privindu-se/ în oglindă/ aceea aș vrea să o prind/ aș vrea să o înțeleg.* Poeta mărturisește o stare ce are la bază expectativa, în virtutea notabilelor realizări viitoare. Pînă atunci, intervin sfîșierile, preț plătit pentru îndrăzneala de a visa departe: *mai jos/ mereu mai jos/ tot mai jos/ mai multă suferință/ adîncul cheamă înaltul/ știu doar gustul sărat al lacrimilor/ care aproape au făcut din mine/ ceva de forma și consistența unui drob de sare/ și aia grunjoasă/ și amară/ și încă mai e loc și pentru mai jos/ de exemplu undeva într-un oraș pe pămînt. Calea către alt fel de drum* poartă neîncetat aura idealismului liric. Sinuozități spectrale vin să întregească această atmosferă propice evaziunii. Se petrec mutații esențiale. E invocată chiar fericirea, mereu entitate dezirabilă. Vocea auctorială dorește să plăsmuiască străluciri elocvente pentru a pătrunde opacitatea înconjurătoare. Evidenta prezență a divinității accentuează înariparea gîndurilor. Poeziile din *Dumnezeu e lîngă mine* abordează problematica elevării, demers estetic care subliniază valori ultrasensibile, aici fiind incluse și inerentele conflicte interioare. Adeseori, sînt evidențiate minusurile condiției umane: *sînt unele zile/ în care aș vrea să reînvăț să zbor/ așa cum zburam odinioară/ nu mai am/ aripi/ nu mai am/ timp/ nu mai am/ aer/ ceva nu mai am/ ceva lipsește în dreptul inimii mele/ să învăț zborul/ perfect.* Crucea veghează toate peregrinările existențiale: *din ce în ce mai lapidară/ asta mi-e starea zilnică/ mai la obiect/ fără alte abateri/ de la norma divină/ cîtă cruce pe mine/ ceva mai mare de un stat de om.* Persistă imaginea unei ființări situate în proximitatea insignifianțelor terestre, așteptînd apoteoticul moment eliberator. *Aripile și îngerul* au valoarea simbolurilor infailibile. Iubirea Lui, unică, dureroasă și purificatoare, are profunde conotații aspiraționale. La răstimpuri, sufletul, *față în față doar cu moartea/ și cu somnul mării*, dornic de maximale realizări, intră în zodia deznădejdii. Perspectiva luminii celeste nu exclude și prezența marcantelor încercări, abolite după îndelungi tribulații. Identificarea christică dă o conotație neașteptată actului devoțional: *am urme de cuie în palme/ am mîncărimi de la ele/ aștept ca toma să vină/ să mă străpungă și el/ dincolo de carne/ dincolo de suliță/ pînă la omul ce am fost/ pînă la mortul viu ce sînt.* O problematică natură a iubirii caracterizează versurile din volumul *Dumnezeu de lîngă mine.* Glasul frămîntărilor sufletești se face tot mai des auzit. Ne putem imagina unele pînze semnate de Sir John Everett Millais sau Edward Burne-Jones atunci cînd citim versuri în genul acestora: *cît urlet în mine/ ca sirenele decapitate/ una cîte una/ despletite/ ale căror capete frumoase/ plutesc tăiate pe ape/ cîntecul lor mut/ acompaniază/ jalea/ drumul/ zborul/ tainul meu/ de om trăitor sub pămînturi/ veșnic plîngător/ blestemat/ ca o salcie care se privește numai pe sine.* Motivele serafice se conjugă, paradoxal, cu evidente tonuri viscerale, sinteză „zugrăvită” în culori tari, totuși plutitoare: *zambile brîndușe toporași/ și altele/ cresc toate din mîna mea dreaptă/ cea cu care lucrez cuvintele/ și le traduc dintr-o limbă în alta mai nouă/ măcelarii îmi taie zilnic/ această mînă dreaptă/ cu care fac și portrete de păsări în zbor/ nimic nu rămîne/ fără decît/ un parfum suav/ ca un zbor de pasăre/ care își dă sufletul/ în zbor.* Stela Iorga desfășoară diverse scenarii întru surprinderea notelor sublime ale ființării, prezentînd cu asiduitate și laturile sfîșietoare ce decurg din această adevărată luptă pentru accederea la înțelesurile superioare. Este dezirabil să ne situăm cît mai mult sub influența acestei particulare hierogamii: *în ordinea venirii duhului sfînt/ nu știu cine va fi/ în vechea ordine universală/ tu vei veni/ și amîndoi ne vom uni/ într-o preasfîntă fericire/ precum cupa/ aceea pe care am văzut-o la pontul euxin/ cu doi șerpi împletindu-se în toartă/ unul vom fi/ și din noi va pui/ altfel de duh/ cu mult mai aproape de cel care veșnic ne desparte.*

Daniel Corbu, ***Rostirea postmodernă, Generația poetică 80 în literatura română,*** Editura Princeps Multimedia, Iași, 2014, 348 p.

Daniel Corbu, pe lîngă multa zăbavă pe manuscrisele proprii, de poezie sau de proză, săvîrșește și o rodnică și temeinică trudă pe cărțile confraților, mai ales ale celor din generația 80, generație din care se revendică, pe bună, și firească dreptate, întocmind o exhaustivă istorie literară, atît de necesară, cu un puternic impact în rîndul celor comentați dar și al cititorilor și al celor preocupați de fenomenul literar contemporan. Consider că această carte se alătură altor studii de valoare pe această temă, dar aducînd un plus prim modul de interpretare și de abordare. Respectînd rigorile impuse în alcătuirea unei istorii literare temeinice, această carte se construiește, treaptă cu treaptă, asemenea unui adevărat temple, cercetînd opera fiecărui poet pe care îl adaugă aici, cu seriozitate, evidențiind, în primul rînd vîrfurile creației, dar arătînd, acolo unde este cazul, și eventualele scăderi. *Rostirea postmodernă. Generația poetică 80 în literatura română* este construită din masive capitole, în care autorul știe să-i includă pe cei comentați. În cele șapte capitole ample el sintetizează contribuția fiecărui autor inclus, fiind inclus sub o anumită paradigmă, prin portrete critice, după cum urmează: *1. Biografismul cinic. Mitologia derizoriului, 2. Experimentul agresiv. Poezia ludicului și a patosului livresc, 3. Neoexpresionismul ritualic. Sublimarea cotidianului, 4. Lirismul mirobolant. Poezia fastului apocaliptic, 5. Vizionarismul mitic și moral, 6. Misticismul erotic. Anarhiști și teribiliști și 7. Tradiționalismul reciclat. Neoromanticii, formaliștii, imnologii și sentimentalii camuflați*. Toate aceste capitole sînt detectate cu maximă probitate, așa cum și *școlile, grupurile, individualitățile* sînt detectate cu precizie. Cartea lui Daniel Corbu nu se limitează doar la scriitorii care locuiesc și scriu în spațiul românesc, ci la întreg arealul lingvistic românesc. În aceste adevărate tipare de exprimare lirică cele șapte paradigme, descoperite de Daniel Corbu în *Istoria sa*, sînt cele „șapte monade", cele șapte arte care guvernează cultura lumii, formează marea paradigmă a poeziei optzeciste. Sînt inserați aici, ca trup comun și unitar, de exprimare lirică, poeți din Timișoara, București, Iași, Cluj-Napoca, Satu Mare, Chișinău, Cernăuți, Banatul sîrbesc, dar și de pe alte meleaguri, cuprinzînd, nu mai puțin de 111 nume, nume mai importante sau mai puțin importante, dar cu siguranță reprezentative pentru demersul, temerar, am spune noi, al lui Daniel Corbu. Nu voi cita nume în acest succint comentariu al meu, cunoscînd ce se poate întîmpla dacă intri într-un viespar fără echipament special de protecție.

„Am luat astfel în discuție, atît în capitolele teoretice, cît și în portrete, opera poeților care au contribuit la formarea paradigmei optzeciste care, unind spiritul critic cu cel sincronic a impus, nu numai un model de poeticitate, clasicizat acum, ci un nou tip de discurs poetic și (de ce nu?), cultural" susține, pe drept cuvînt, în Argument Daniel Corbu. Critici literari de excepție și-au exprimat părerile despre această istorie literară pe care a scris-o Daniel Corbu, cu diverse ocazii sau în presa culturală așa cum ar fi: Dan Mănucă, Constantin Dram, Academicianul Mihai Cimpoi și alții. Dan Mănucă remarcă: „…fiecare autor este analizat în liniile lui specifice, în așa fel orientate, încît să ilustreze orientarea fundamentală cuprinsă în respectivul capitol". În articolul „O carte de absolută referință" criticul și istoricul literar Constantin Dram remarcă: „Apreciind importanța demersului din *Rostirea postmodernă. Generația poetică 80 în literatura română*, de Daniel Corbu, care atinge în detaliu firele postmodernismului literar românesc, o recomand ca pe o carte de absolută referință în peisajul nostru literar". „Dincolo de notele fantezist-ludice picante de tipul „un lungan suav" sau „iubea calamburul cu patimă de ibovnic", aceste descrieri portretistice – colorate, schițate din puseuri, din rapide inventarieri tematice sau impresioniste, din noutăți caracterologice de fond – sînt niște radiografii care merg pînă la esențe. Întîlnim aici un spectacol intelectual, în cadrul căruia Daniel Corbu dă dovadă de calități analitice excepționale", subliniază, cu gravitate, dar și cu umorul necesar, Academicianul Mihai Cimpoi, unul dintre fundamentalii critici literari contemporani. Un adevărat spectacol este această carte, aș susține și eu, un spectacol intelectual pe care Daniel Corbu o trimite spre cititori, fie profesioniști, fie amatori, dar cu toți iubitori de literatură adevărată. *Rostirea postmodernă…* este una dintre cărțile care consolidează definitiv o generație poetică atît de proeminentă în peisajul literar românesc de astăzi și dintotdeauna.

Constantin Mănuță, *Fragedul contur,* Editura *Allzenit*, Iași, 2014, 654 p. Prefața (studiu introductiv), este semnată de *Nicolae Busuioc*.

Masiva antologie din opera poetică a lui Constantin Mănuță, intitulată *Fragedul contur*, alcătuită de poetul Vasile Fluturel, are darul de a evidenția, și mai ales de a pune în valoare, creația unui poet remarcabil, ajuns la maturitate de exprimare, de a se identifica, cu precizie, în universul liric pe care îl abordează și în întregul peisaj liric contemporan românesc. „Poetul face dese popasuri între constituantele telurice și cele celeste, unde caută punctele de sprijin", spune Nicolae Busuioc în amplul său studiu introductiv, un studiu aplicat, și bine documentat, și mai ales, temeinic susținut de exemplele alese, din poemele lui Constantin Mănuță, puncte de sprijin care sînt de fapt suportul în care se exprimă poetul. „Motivele de contemplare însoțite de rememorările poetice" sînt esențiale în lirica lui Constantin Mănuță, el fiind în fond un incurabil melancolic, care, deși excesiv de modest, a reușit să se impună tot mai mult, să devină o voce lirică sigură, ușor detectabilă și recognoscibilă. Scriindu-și poemele sub flacăra emoției, presimte, dureros de dulce, glonțul timpului care îl săgetează fără milă, ca și pe noi toți de altfel: „Și vine toamna și e frig și, iată/ Copacii mor de-a dreptul în picioare;/ Mă rog la tine, steaua mea curată,/ Mă rog cu-o rugăciune care doare". Spiritul și luciditatea labișiană, sau mai ales eseniană, îi conturează trăirile poetice, îl structurează ca pe un poet, în primul rînd, al satului: „Se dă pămîntul astăzi la țărani/ E mare zarvă-n satele române./ Se-ntoarce timpul, anii după ani/ Strămoșii curg în unde cristaline…// Se dă pămîntul iarăși la țărani/ O boală grea în piepturi îi apasă./ Un neam întreg și aspru de ciobani/ Se-ntorc

sub brazda veche de acasă…// Primesc pămîntul, azi copiii lor/ Tor mai puţini din ei au mai rămas pe lume./ Ţăranii-s Frunze încolţiţi de dor/ În veacu-acesta aburit de grîne…// se dă pămîntul astăzi la ţărani/ M-am dus şi eu în sat pe la izvoare./ Fremătau gorunii-n dealuri, din castani/ O lumină blîndă cobora din soare!". Am citat întreg acest poem, *Chemarea brazdei,* şi din dorinţa de a evidenţia marile zbuciumuri care frămîntă satele româneşti, pe care de dispariţie (*Tot mai puţini din ei au mai rămas pe lume*). Profund ataşat de această pătură socială, copil de ţăran, Constantin Mănuţă surprinde drama fundamentală în care se află satul românesc din vremurile pe care le trăim, ultimul bastion al păstrării fundamentalelor tradiţii ancestrale, din nefericire pe cale de dispariţie. O altă temă predilectă pentru poetul Constantin Mănuţă este timpul, mai ales trecerea lui, rostuirea anotimpurilor pe o roată de pe care se tot deşiră întreaga noastră viaţă. Anotimpurile se succed cu mare repeziciune. Trecerea timpului este doar motiv de rememorare şi nu conţinutul unei angoase maladive, pentru că în poeziile sale, din această atît de bine articulată antologie, sînt descrise cu multă luciditate „scene" din viaţă, scene din diferite etape, ce e drept, multe din ele adevărate tratate de melancolie, secvenţe de la copilărie pînă la maturitatea deplină a autorului cînd spune „Doamne-n mine un pui de rău alunecă„ îşi avertizează el cititorul, „Doarme şi tot cîntă dintr-o dată:/ Înspre îngeri sufletu-mi ridică/ Şi nu-i face viaţa mai curată!„ spre această curăţenie morală se îndreaptă aproape toate poeziile lui Constantin Mănuţă dovedind, cu prisosinţă că în sufletul poetului locuieşte un om cu o fire atît de blajină, o blajinătate de care se bucură numai copilul de ţăran, cel care ştie să sărute mîna părinţilor, dormind cu perna de ţărînă sub cap, învelit cu pătura de rouă şi cu cer înstelat. „Cum trece viaţa. Parcă era ieri/ Timpul în care tînăr eu eram:/ Am prins o clipă înflorită-n meri/ Singur în faţa florilor din geam?// Printre frunzişuri coborînd lumina/ Copil fiind umblam după himere:/ Gemea cumplit în depărtări grădina/ În ziua întîi din Biblii efemere?// …/ Cum trece viaţa. Parcă vine acum/ Furtună mare întunecînd fereastra:/ De ce-am fost floare ruptă de pe drum/ Cine-i de vină-n toată lumea asta?". Iată întrebarea care parcă străbate ca un fir roşu întreaga poezie semnată de Constantin Mănuţă: cine-i de vină…? Plecarea toamnei şi venirea iernii/ Anunţă patimi nenăscute-n trup:/ La Polul Nord nu mai dansează renii/ De nemişcarea astrelor se rup? / În nouri se ascunde vreme după vreme/ Locurile dragi în care am rămas:/ Adoarme vara tristă în poeme/ Şi eu fac umbră ultimului ceas…" „Dacă acest cîntec capătă şi sonorităţi estetice, atunci poetul devine un exponent expresiv al versului încărcat de elemente cosmice" spune Nicolae Busuioc, decodînd cu multă subtilitate, universul poetic în care se desfăşoară creaţia lui Constantin Mănuţă. Prin poeziile din această antologie Constantin Mănuţă îşi aduce porţia de jertfă la o lume atît de curată şi tot mai îndepărtată de noi.

Sorin Cotlarciuc, *Iluzii, doar iluzii…,* Editura PIM*,* Iaşi, 2015, 114 p. Prefaţă de *Lucian Perţa*, postfaţă de *Horia Zilieru* cuprinzînd o *„scrisoare mică, de afecţiune valaho-moldavă".*

Debutînd cu volumul de epigrame *Faţa nevăzută a lumii*, Sorin Cotlarciuc ar fi putut uşor fi inclus în rîndul umoriştilor, dar el a virat imediat, în următoarele volume, spre „poezia mare" dar şi spre proză. A publicat între timp volumele: *Lumea pe clape de rondel, delicatese umoristice, Inflexiuni lirice, Pelerinul* şi *Meandrele destinului*, volume care devoalează o paletă largă de exprimare, lirică şi epică, demonstrînd că autorul este un scriitor serios, sever şi mai ales, productiv. Încă din deschiderea volumului cu acele consideraţii poetice, Sorin Cotlarciuc îşi face simţită intenţia de a fi polemic, de a intra, cumva, în haina scrisorilor eminesciene spunînd: „Nu văd o ieşire din impas, atîta vreme cît vom avea miniştri ai Culturii din diverse medii de afaceri sau pe unii care stăpînesc aproximativ limba română". Cu siguranţă că sînt întru totul de acord cu cele spuse şi mai ales cu modul de a se administra cultura în zilele noastre.. autorul mai spune: „Poezia clasică, adevărată şi neschingiuită, se scrie tot mai rar, fiind o absenţă în plus „pe albastrul crizei de sacru", chestiune cu care iar mă simt solidar cu Sorin Cotlarciuc. Lucian Perţa constată, în prefaţa sa, că Sorin Cotlarciuc prezintă cititorului un volum satirico-umoristic, hîtru intitulat „Iluzii, doar iluzii…" unde „Catrenul clasic, sonetul, dar şi versul alb se dăruiesc cititorului într-o revărsare de metafore, epitete şi comparaţii canalizate toate pe generoasa temă eminesciană a epigonismului". Conştient de faptul că „Porneşte pe un drum anevoios/ (cu)/ Caleaşca visului vrăjită (Scrisoarea I către Mihai Eminescu) autorul reactualizează motivul scrisorilor eminesciene, satirizînd actualii epigoni ce „prin mesajul lor cel dat cu lustru/ Cu patimă în glasuri nechezînde,/ Ignoră arta fără nici un mustru/ Se-ascund abil sub false „măşti rîzînde". De biciul ironic, mînuit cu multă abilitate de Sorin Cotlarciuc, nu scapă mai ales politicienii actuali, cărora autorul le impută dezastrul care a cuprins România. „Flămînd de scris" Sorin Cotlarciuc constată în poemul *Învierea din cenuşă*: „Cu-nfrigurare am ajuns la tine,/ Ating limanul cel neexplorat/ Nu ştie nimeni cît am implorat/ Şi ce dorinţă/ nfierbîntată-mi vine.// Asediul virginal, nevinovat/ Din urma unor căutări de sine/ În mrejele Nirvanei îşi menţine/ Extazul feciorelnic complotat". Pentru el toamna este cenuşie, aluzie şi la situaţia din ţară, dar „Sub poala brazilor umbroşi/ e mare sărbătoare-n sat" pentru că dincolo de toate relele românul îşi face timp şi chef să se şi bucure. Asta ne sugerează, în mare măsură, poeziile lui Sorin Cotlarciuc , starea de viaţă continuă, cu bune şi cu rele, cu tristeţi şi cu bucurii pentru că în fond nu trăim decît o singură dată şi trebuie să trăim fiecare moment important.

Vasile Mandric, *Spaţiu răsturnat*, Editura Istros (Muzeul Brăilei), Brăila, 2014, 118 p.

Un adevărat perfecţionist poate fi considerat poetul Vasile Mandric, în poemele sale, publicate în diferite reviste, dar şi în cărţile sale, mai noi sau mai vechi, publicate sau nepublicate, poeme pe care le construieşte cu o rigoare deosebită, cu multă temeinicie, căutînd ca în fiecare dintre ele să-şi expună şi partea teoretică a gîndirii sale, pornind de la antici, fie poeţi, fie filosofi. Tot de la clasici a învăţat şi dictonul, moştenit de la Suetonius, *festina lente*. De aceea producţia sa literară nu este atît de abundentă, iar cărţile sale zac mai mult printre manuscrise, într-o continuă aşteptare. Debutul său editorial producîndu-se, de altfel, destul de tîrziu, dar nu pentru a doborî recordul deţinut de Tudor Arghezi, ci pur şi simplu pentru că aşa a decis

el, deși, a avut multiple oportunități de a publica, în timp și mai ales la timp. Vasile Mandric avut toată răbdarea din lume, dar și puterea de a se jertfi pentru confrați, parcă, privindu-i printr-un ochean magic, cum îl întrec și se distanțează. Spirit voluntar, el a lăsat semne puternice ale trecerii sale, dinamizînd, dar și, cînd a fost cazul, dinamitînd viața culturală, fie la Pașcani, Tg. Frumos, Galați și mai ales la Brăila, acolo unde își duce veacul. În fond, Vasile Mandric este bîntuit de o tristețe funciară „ca o pasăre fără de zbor/ pe cărările vieții", deși cine îl întîlnește, fără să-l cunoască, ar crede că este cel mai exuberant individ și un adevărat voluntar la o petrecere cu îngerii într-o generoasă dimineață de primăvară. „Eu voi scrie despre norii negri de frică, ce ne strivesc existența, creați de niște monștri paranoici ce se ascund în spatele unei ideologii, bune sau rele… Acum, după 20 de ani, sufletul meu mi-e plin de o teribilă lehamite. Cinci ani am făcut umilitoare munci, pentru a-mi tipări acest cîntec de lebădă și nu mai știu dacă am puterea pentru celelalte cărți scrise anterior" – spune poetul Vasile Mandric, cu o tristețe zdrobitoare, în suflet, o tristețe pe care, adeseori o maschează sub haina unei fericiri afișate. Cuvîntul introductiv, scris de poet, are și un caracter aproape testamentar, în dorința de a ști că volumele sale, aflate în manuscris, vor găsi un jertfitor dispus la „fel de fel de munci umilitoare" pentru a le vedea publicate. „Eu mă-nfășor cu trupul în amiezi/ Prin toate sferele ce nu mă-ncap" se autodefinește, în poemul dedicat lui Ion Biberi, poem intitulat „Gînd interstelar", un poem amplu, în care problema existențială este în prim plan. În „Cîntec de adormit somnul" își cîntă refugiul într-o lume visată și atît de profundă, retragerea, astfel: „Am să plec undeva, am să plec/ nimeni nu știe, în afară de mine/ într-un delir, am să plec,/ spațiul acesta TURTIT să-l înec/ spațiul rotund să-l respir/ în viitor ce nu mai vine" în care își cîntă, de fapt e o întreagă litanie/ jelanie, cu toate angoasele, presimțind că: „trebuie să tragem clopotele pentru/ LIBERTATEA-n surdină/ și-i spunem cum Dumnezeu să ne ierte". În 12 decembrie 1989, Vasile Mandric scria: „Iar mi s-a făcut/ sufletul mușuroi/ și plouă peste tot/ cu deșertăciuni/ dăm pentru alții/ tot ce se cere/ este specificul acestei ERE/ este specificul acestei lumi". Parcă anume, prevăzînd, ceea ce urma să se întîmple, își avertizează cititorul: „Din cupa prezentului/ bem cu lacome guri/ și cu scîrbă/ TIMPUL cel ROȘU/ cu gustul de fiere/ cerșim la masa bogatului/ resturile lui menajere". Scriind în acest registru, sigur că publicarea în acele timpuri era dificilă, dacă nu chiar de-a dreptul imposibilă în acel timp roșu în care poporul cerșea la masa bogatului. Vasile Mandric, conștient de toate riscurile, totuși își asuma consecințele și le trecea pe „curat". Totuși acestea toate el le păstrează „Numai într-un colț al memoriei" sperînd că lucrurile se vor rostogoli, pînă cînd LEC?IA S-A TERMINAT! Dar această carte semnată de Vasile Mandric, *Spațiu răsturnat*, cuprinde și *Rapsodia greierilor* și alte frumoase poeme de dragoste, de tristețe și de însingurare știind că „Poetu-i profet, și țărînă, și cînt/ idee aruncată de sorți/ cuprinsă mereu în propriu cuvînt". În propriul cuvînt se zidește și el, „călător îmbătrînit/ înainte de vreme/ pe meleagurile gîndului/ și pe oceanele nemărginirii". Vasile Mandric este poet și în scris, dar și în viața de toate zilele, pentru că el nu știe, și nu poate să trăiască decît în haina de șiac a poeziei, această haină care ne roade coatele, umerii, dar mai ales sufletul. *Spațiul răsturnat* al lui Vasile Mandric este spațiul unui univers poetic ideal.

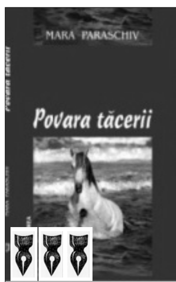
Mihai Vintilă, *Ordine în gînduri*, Editura PIM, 2013, Iași, 52 p. și *Fiare și oameni*, Editura PIM, 2012, 90 p. Prefață de *Ion Bălan*.

Cu o poezie a faptului divers, a cotidianului răvășit dar mai ales de răvășitor, cu o poezie fără prea multe contorsionări și ocolișuri, Mihai Vintilă, el însuși un personaj al propriilor stări poetice, se înfățișează cititorului cu aceste două volume, sugestiv intitulate, *Fiare și oameni* și *Ordine în gînduri*, anume pentru a sugera că viața lui se petrece mereu între fiare și oameni și pentru a fi cît mai liniștit este obligatoriu să-și facă Ordine în gînduri. „Trăiesc sorbind din cărți" spune Mihai Vintilă știind că: „Sînt ce am fost să fiu/ Nici mai mult/ Nici mai puțin/ Nici mai plin/ Nici mai pustiu Sînt eu". Această auto definire, această privire în oglindă îl face să fie încrezător în propriul său destin literar, să-și evalueze cu precizie posibilitățile de exprimare lirică, luînd, mai mereu viața în derîdere. Poezia lui Mihai Vintilă este mereu constatativă, lipsită de metafore, lăsînd impresia unei poezii reci, de parcă ai ține în brațe un sloi imens de gheață, deși, paradoxal, plină de viață, pentru că de fapt viața este descrisă aici, sub toate aspectele, cu nonșalanță și detașare, el fiind un bun și fidel observator al unui fenomen. Cu adevărat Mihai Vintilă trăiește sorbind din cărți, iar pentru el și pentru poezia pe care o scrie lumea este ca o piesă de teatru, piesă în care el este și personaj principal, dar și mînuitorul de decoruri, este și cel care mînuiește sforile acestor mari păpuși de cuvinte: „este o păpușă, o marionetă trasă în sfori de către sforari". Să fie cumva o aluzie la lumea pe care o trăim și o parcurgem? Deși poezia este pură ficțiune, totuși, prin versurile lui Mihai Vintilă poezia capătă forța ghiulelei de plumb, forța unei realități asumate și atît de bine surprinse. Un fel de reportaje cu ștreangul de gît sînt multe din poeziile sale și datorită faptului că: „Realitatea este în ființa noastră/ o acceptăm/ O comentăm în șoapte/ Și o răsplătim cu puține șoapte". Despre volumul „Fiare și oameni", Ion Bălan spune în prefața la această carte: „Un volum de poezie, uneori cu valențe „unicat" și cu metaforă într-o cheie specială!". Și prefațatorul constată cum că „Fără poezie Mihai Vintilă ar fi mai sărac și pentru că el își trăiește realitatea fiecărei poezii cu forța focului sau a apei de care este atît de atașat. Dunărea brăileană, căci acolo își duce el traiul de zi cu zi, și de acolo „smulge" versurile, este șansa lui de a respira poetic: „El vede Dunărea care-și îmbrățișează copilul de 644 de ani atestați: Îi simte pulsul/ i-a trăit istoria/ și Gloria" Da, da, Dunărea i-a dat Brăilei loc de așezare, istorie și glorie. Dar și moarte celor care au îndrăznit s-o rănească, cu fapta sau cu vorba: a fost doar tributul apelor?!", spune despre poezia lui Mihai Vintilă, Ion Bălan. Mihai Vintilă este el însuși un personaj poetic ieșit parcă din propria sa poezie. Este o poveste frumoasă, o poveste plină de tot felul de informații despre lume și locuri, de aici și din lumea largă, poveste care își găsește loc în poemele sale. Ordinea în gînduri pe care și-o propune dar și-o și

construiește, cu multă răbdare, este un adevărat pas pe umbra curcubeului care se răsfrînge peste două guri de vis și de speranță: „Pășește/ Pe umbra curcubeului/ Și totul va deveni/ Clar/ Din înălțimea/ Abisului/ Spre mîntuire…/ Și nemurire” (Pe umbra curcubeului). Există în poezia sa și o puternică doză de ironie, dar și de autoironie, ceea ce face în așa fel ca poezia sa să fie, în aparență, lejeră și ușor de citit, ceea ce nu este adevărat. El descoperă cu uimire: „Pe zi ce trece/ …/ Că oamenii cu două fețe/ Întors spre noi/ Doar masca/ Ce zîmbește…”. Nimic mai adevărat!

Mara Paraschiv, *Povara tăcerii*, Editura *Junimea*, Iași, 2015, 270 p. Postfață de *Emilian Marcu.*

Noua sa carte, *Povara tăcerii*, a Marei Paraschiv, este o carte de micro-poeme în proză, poeme de tip eseistic, cum tot mai rar se scrie în aceste vremuri, poeme pigmentate cu o sumă de panseuri și de gînduri lirice, prin care autoarea își exprimă, poetico-epic, dar și metaforic, o sumă de fulgurații aforistice, cel mai adesea, plecînd, de fiecare dată, de la realități imediate, ca în citatul următor: „Am oprit urcușul chiar cînd fluturii valsau visul florilor mi-am răsădit mîinile în pămînt sau caut petale de trandafir fără păcate”, spune în micro-poemul *Muntele Alb* Mara Paraschiv, aflat în paginile acestei cărți.

Să fie o aluzie la preceptul biblic, precept referitor la ridicarea pietrei? Tot ce se poate. Într-un anume fel, autoarea ne sfătuiește că nu trebuie să căutăm, neapărat, pete în soare, dacă tot căutăm *petale de trandafir fără păcat*.

Îndelungi meditații, reverii, dar și multe rememorări se pot decoda din aproape fiecare eseu-poetic din această carte, pentru că aceasta este plaja de exprimare a autoarei. *„Privesc caii; pe cei nărăvași sau cuminți… caii diminețiilor albastre, ai nopților însingurate, ai urilor, dar mai ales pe cei ai iubirilor…caii, care topesc uitarea pe sînii copți ai mîinilor și aduc depărtarea mai aproape de suflet”*, așa cum, plastic se exprimă în această mitică *Tăcere a cailor,* un poem cu referire, în mod special la nopțile însingurate, la ură dar mai ales la acele nopți ale iubirilor. Despre pierdere și despre regăsire, despre risipire și împlinire și iar despre risipire este acest poem/ eseu, acest imn orfic, cum de altfel sînt multe asemenea poeme/ eseu în cuprinsul cărții *Povara tăcerii* semnată de Mara Paraschiv.

Fiecare poem-eseu se încheie cu o frază, cumva anume concluzivă, marcată de altfel și de autoare prin litere aldine, considerînd că astfel va reuși să sintetizeze conținutul întregului și săl pună, cu adevărat în evidență și în valoare, dar și să atragă atenția, în mod special, a cititorului.

Mara Paraschiv are talentul de a-și transforma experiența de viață, toate trăirile, în poeme, poeme care într-un anume fel conturează de fapt o biografie umană, o biografie extrem de complexă, din care ea reușește să extragă esențe de gînd.

Cititorul se poate regăsi în multe dintre aceste *episoade poetice* din această carte pentru că multe dintre poeme conțin experiențe general-umane, valabile, doar că sînt exprimate în forma pe care o publică Mara Paraschiv, devenind astfel un fel de co-creator, de colaborator cu cititorul. Și acesta este unul dintre punctele cîștigate de autoare în economia cărții. Aproape fiecare dintre aceste poeme în proză eseistică sînt construite ca adevărate monologuri ale tăcerii, acea tăcere dintre gînduri, tăcere care, în lungile meditații și reverii, pune stăpînire pe amintirile ei: „Vorbesc cu voi vrute și nevrute despre ploile care vin și trec despre cum au secat cîmpiile și a crăpat lutul în glastre…despre alte plecări cu stoarceri de timp pînă spre apusul imaginației întind corzile gîndului cu întîmplări din arealul existențial zugrăvesc pereții cu suflete moarte în tăceri amanetate cu jurăminte gratuite”. Am citat acest scurt pasaj din poemul eseu *Alor mei de Dincolo*, pentru că, într-un anume sens, eu îl consider stîlpul de rezistență al cărții, pivotul în jurul căruia se construiește întreagă această carte, sprijinul și inima acestei construcții de tip piramidal. *Povara tăcerii,* care s-ar putea numi și *tăcerea dintre gînduri,* este un lung poem în proză lirică, poem amplu de tip eseistic, pe care Mara Paraschiv îl aduce drept elogiu celor dragi, de Dincolo, dar și amintirilor și iubirilor gata să o invadeze în, așa cum spune, nopțile însingurate, gata mereu să o invadeze. Povara tăcerii poate fi considerată drept leac pentru vindecarea însingurării, adevărat mod de a redobîndi speranța.

Pentru ea, florile capătă chip de pasăre, gîndurile îi sînt adevărat altar și toate aceste detalii par a fi ornamentate de o muzică nocturnă în calendarul toamnei, atunci cînd „o pulbere amestecată cu norii cenușii înscriu numele tău pe întinderile universului”.

Autoarea adună resturi de amintiri, cioburi strălucitoare, din care construiește, cu migală, trepte ale memoriei, atunci cînd crede că nimic nu mai există; acum devine atunci, ca pe urmă lumina să își piardă înțelesul, dar „liniștea se întoarce în ea pînă devine uitare”.

Poate că asta chiar caută Mara Paraschiv în aceste tăceri multiple: uitarea, uitarea care să fie o bună terapie pentru suflet, un leac spre vindecarea însingurării, terapie prin care își poate salva amintirile de această povară, pentru că, în definitiv, această tăcere este o mare și, de cele mai multe ori, insurmontabilă povară, așa cum spune chiar ea: „Să numai port povara îndoielii că mîine nu vom putea afla universul din noi”.

Universul din noi constituie pragul de trecere din realitate spre ficțiune prin poeme în proză-lirică și invers.

Prin aceste poeme/ eseu Mara Paraschiv încearcă să scape de această povară. Acest demers îl încearcă prin suma tăcerilor sub pavăza cărora zidește temeinic această carte.

Cea de a doua parte a cărții însumează poeme mai ample, cu titlu sau fără titlu, conținînd *obsesii* cotidiene, și multe puneri în scenă ale unor întîmplări care au emoționat-o. *Tăcerea cailor*, tăcerea cîinilor și alte tăceri, construiesc un univers generos, într-un imens imn orfic, imn *cîntat* parcă de pe *Dealul Păunilor.*

Emilian MARCU

LEGENDĂ:

FAMILIA SFÎRȘITĂ (X)

Vasile IANCU

...Așadar, am fost catapultat – alt cuvînt mai nimerit nu găsesc – director general, asimilat postului de secretar de stat, într-un minister-colos care, în patru ani, cît am avut treabă cu el și în el, și-a schimbat de cel puțin patru ori denumirea, structura și miniștrii. Promovarea, gîndesc și acum, la atîta amar de vreme de atunci, n-a avut vreo legătură cu Ana Pauker. Cu care n-am schimbat nici o vorbă în viața mea, deși am fost în ședințe mari, guvernamentale, unde era la prezidiu, alături de Gheorghiu-Dej, de Chivu Stoica, de alți nomenklaturiști, unde lua cuvîntul, asculta discursuri, întrerupea, interoga pe vorbitori. Se vedea că era prima vioară, alături de șeful partidului, și că nu prea dă socoteală nimănui din țara asta. La Moscova, da. Pînă într-o zi... Să nu mint: o singură dată, după o întrunire de acest fel, trecînd cu grupul de elită al partidului pe lîngă echipa de la *industria metalurgică,* unde mă aflam și eu, schimbînd cîteva cuvinte cu ministrul, pe mine m-a întrebat dacă m-am integrat ușor la conducerea departamentului. Foarte uimit că știa de existența mea, un tînăr funcționar ministerial, venit din nordul Moldovei, unde, e drept, își avea și ea originea, bănuiesc că și chipul trăda această buimăceală, i-am răspuns că nu mi-a fost ușor, însă m-am integrat destul de repede. A spus, convențional, *bine, bine*, și a plecat în drumul ei către automobilul *Volga* neagră, parcat la scară. Se spunea că această femeie extrem de influentă a condus, de fapt, singură, treburile statului român vreun an și ceva. Atunci, imediat după 23 august 1944, pînă la Conferința Națională a partidului din octombrie 1945. Ceea ce știu e că nu intra în domeniul economic, patronat de primul-secretar al partidului, Gheorghe Gheorghiu, care a și fost ministru în mai multe rînduri și prim-vicepreședinte al Guvernului Petru Groza. El, *Ghițuș*, cum îl alinta *Ana noastră,* în cercul lor intim, coordona tot ce mișca în ministerele economice și în finanțe. Pe urmă, a luat și frîiele guvernului între ianuarie 1952 și octombrie 1955, lăsînd la cîrma partidului o momîie afemeiată, Gheorghe Apostol, un executant docil al mahărului numărul unu. Dar în guvernarea Dej n-am mai fost „tovarășul ministru” decît jumătate de an. Cum am fost *catapultat,* așa am fost *ejectat*! Tartorul cel mare începuse răfuiala cu cei trei – Pauker, Luca și Georgescu – și cu toți oamenii lor. Sau numai bănuiala că ești din clanul lor și erai terminat. Un delator de profesie, de îți punea gînd rău, din invidie, din pură dușmănie ori din cine știe ce alte motive, îți terciua toată viața. Trebuia să se dea o lecție dură adversarilor. Cică, ăștia erau *deviatori de dreapta*. Baliverne. Erau, pur și simplu, de stînga stîngii. Lichidarea, cel puțin politică, a triumviratului condamnabil, trebuia executată cu aprobare de la Kremlin. Pauker și Luca fuseseră activiști ai Cominternului și nu puteau fi desființați decît cu *pricaz* de la Moscova. Lecție soldată cu condamnări la moarte și execuții, ca în bandele mafiote, cu pușcării pe viață și decenii de temniță, cu expulzarea la *munca de jos* etc. Ana Pauker scapă cu viață, după ce pierde toate funcțiile și e arestată și anchetată cîteva luni. Numai cancerul a răpus-o. La șapte ani după instalarea guvernului procomunist din 6 martie 1945, deviza „Scapă cine poate” era la fel de valabilă. Și va mai fi încă multă vreme.

Totuși, mă întreb, să o fi cunoscut Ana Pauker, în anii cît a fost la Moscova, și pe sora mea? Să fi aflat numai de existența unei chimiste din România, cuplată cu un militant bolșevic din Germania? Să fi făcut vreo legătură, cînd deja era pe cai mari în țară, între Tanka Dubincek și Eugen Dubincek? Mijloace de informare de la agenții sovietici avea destule. Să fi avut vreo influență și prefectul Bălănescu? Ițe pe care, probabil, nu le voi descîlci niciodată. Adevărul pe care îl știu este că în cei doi-trei ani cît am pus pe picioare afacerea cu fier vechi și aprovizionam oțelăriile din Banat, am avut cîteva convorbiri telefonice și una față la față, pe îndelete, pesemne, decisivă, cu directorul Uzinelor de Fier și Domeniile Reșița, Carol Leondar. Un om de

mare seriozitate profesională și onoare, un bănățean dintr-o bucată, pe care te puteai bizui. Un bărbat care a sprijinit specialiștii, meseriașii de valoare, care și-a pus funcția la bătaie pentru a-i salva pe cei pe degeaba năpăstuiți. În timpurile alea, mărturisesc, am întîlnit foarte puțini semeni de-ai mei de calibrul inginerului Leondar. Cînd a fost promovat ministru adjunct la industria grea și, apoi, ministru plin, a dorit, cum e și firesc, să-și facă echipa lui. Și este posibil să-l fi convins prin ceea ce făcusem, inclusiv, prin experiența de meseriaș, turnător în metale, cîștigată mai cu seamă de la tatăl meu. Îi povestisem despre el, despre avatarurile lui, pornind din Ucraina, de la mica lui turnătorie din Elizavetgrad. Atît cît putea să treacă peste serviciul de cadre, de multe ori, mai puternic decît ministrul, i-a adus pe cîțiva specialiști de la U.D. Reșița și, pesemne, să nu se spună că se înconjoară numai cu bănățeni de-ai lui, m-a adus și pe mine. Gîndesc.

*

Într-o reunire restrînsă de la centrala siderurgiei, șeful cadrelor, un individ nu se știe de unde răsărit și ce meserie avea, a criticat că o treime din bani se plătesc unor tovarăși din așa-numitul de el *lanț al specialiștilor*, proveniți din industria capitalistă, și că așa ceva este inadmisibil. Pentru că, motiva, acești specialiști – ingineri, tehnicieni, maiștri, muncitori – *au o influență negativă asupra producției și pot sabota industria democrației noastre populare*. Carol Leondar, pe atunci, ministru adjunct, a spus că și el vine din industria capitalistă, că a fost oțelar profesionist la Reșița, și dacă tovarășul cadrist crede de cuviință ca el, inginerul Leondar, să fie dat afară și, eventual, să sape șanțuri, atunci să facă oțel cadristul. Să conducă el industria grea, metalurgia, siderurgia, să formeze el specialiști la serviciul de cadre. A fost ca o măciucă în moalele capului pentru cadrist. S-a văzut, însă, că peste oarece timp, răzbunarea ipochimenului a dat roade.

Mi-amintesc că, mai tîrziu, o femeie cu funcție în comitetul central, pare-mi-se, Ileana Răceanu, într-o ședință, a spus pe șleau că șefii serviciilor de cadre deveniseră spaima întreprinderilor și că fuseseră înzestrați – oare de cine, dacă nu de Securitate?, judec eu – cu puteri care nu le aparțin. Și punea întrebarea stupefiantă pentru mulți din cei prezenți: Mai este nevoie de acest serviciu de cadre în sensul în care funcționează astăzi? Și mai spunea un lucru această activistă, aproape de neimaginat în anii ăia: că în multe case țărănești Hristos a fost înlocuit cu chipul lui Stalin! Un amic, prezent în acea adunare, mi-a povestit episodul, eu fiind deja permutat la Iași. (În urmă cu un an și ceva, fiul acestei femei, Mircea Răceanu, diplomat de carieră, mulți ani în S.U.A., fusese condamnat la moarte pentru spionaj în favoarea americanilor, pedeapsă comutată în 20 de ani de pușcărie. Sigur, ordinul de condamnare la moarte și revocarea acestei sentințe a venit de la Ceaușescu. Știrea de la *Agerpres* a fost publicată în „Scînteia”, în primăvara anului 1989, după ce fusese transmisă „Scrisoarea celor șase” la *Europa liberă*. Scrisoare anticeuașistă, nu anticomunistă, să fiu bine înțeles, semnată și de tatăl adoptiv al acestuia, Grigore Răceanu. Să fi transmis cei doi părinți Răceanu fiului lor o altfel de mentalitate privind comunismul? Încurcate sunt căile Domnului.) Se mai iveau asemenea voci rare, mai ales după moartea lui Stalin și devoalarea crimelor staliniste din vestitul raport al lui Hrușciov.

*

Mi-e greu să înțeleg cum a rezistat Carol Leondar atîta timp în minister, și nu unul oarecare. Cînd în funcțiile astea de vîrf, se rotea cîte un ministru pe an. Și, de regulă, numai activiști foarte obedienți, fără o calificare certă. Vorba românului: anul și cîrlanul. Prea spunea lucrurilor pe nume, prea îi punea la punct pe vorbitorii de profesie. E un miracol pentru mine că a supraviețuit sub ministeriatul lui Chivu Stoica, o nulitate absolută, șeful guvernului vreme de șase ani. O legendă, care poate fi și adevăr curat, spunea că Gheorghiu-Dej, la un pahar cu vin, *tete-a-tete*, cu un apropiat al său, i-ar fi spus acestuia că Stoica este un bou. Bine, i-ar fi răspuns amicul, amuzat și puțin uimit, dar de ce l-ai făcut prim-ministru? Pentru că-i *boul meu* și trage la jug așa cum îi comand. Activistul ăsta limitat, urcat în fotolii nevisate nici de el, nici de altcineva din România, conducea ședințe de guvern în care se discutau ore în șir chestiuni precum strîngerea jirului pentru fabricarea uleiului comestibil, despre transferul unui motor Diesel de la o fabrică din Timișoara la o fabrică din Bacău, despre statutul căruțașilor care cîștigă prea mult și sabotează, pasă-mi-te, transportul de stat. Care transport, știa toată suflarea românească, era în grea suferință... Nimeni, însă, nu punea o întrebare simplă, în chestiunea căruțașilor, de pildă: cetățeanul cu ce să-și transporte lemnele și cărbunii din depozit, sacul de grăunțe la moară, bolnavul, la spital, mortul, la groapă? În noțiunea de *nimeni* mă includ și eu. Sau: o problemă ce trebuia să fie de competența unui sector al Ministerului Agriculturii, achiziționarea morcovului pentru fabricarea marmeladei, „salamul săracului”, cum i se mai spunea acestui produs, cu hazul și necazul românului nevoiaș, a fost subiectul

unei ședințe de guvern, cale de trei ore. Înțeleg, după seceta pustiitoare, după spolierea la care era supusă țara de către sovietici, prin *Sovrom*-urile lor, treceam prin ani grei de înfometare. De la pîine la pînza aceea ordinară, cenușie, numită *americă*, totul se dădea pe cartelă. Și a mai venit un zvon, care s-a dovedit curînd că va deveni realitate: la București va avea loc Festivalul Internațional al Tineretului. Stabilit, se-nțelege, de „prietenii" kremlinezi. Tichie de mărgăritar pe capul bietului românaș. Era nevoie de strîngerea și mai mult a curelei peste stomacul omului ogîrjit. Așa că uleiul din jir și marmelada din morcov erau probleme naționale.

Culmea absurdului: într-o ședință de sindicat pe un departament din centrală, un șef de cadre a pus în discuție dispariția unui fular din vestiare. Cine a furat fularul secretarului de partid de la uzina cutare? Și de ce tocmai fularului tovarășului secretar? El făcuse o anchetă la biroul de cadre și ajunsese la concluzia că numai un dușman al poporului putea să facă ticăloșia asta, ca să compromită un cadru al partidului etc. Și dă-i, și dă-i cu fularul, încît un inginer mai vîrstnic, din echipa de apropiați ai lui Leondar, s-a sculat, a luat fularul său de pe speteaza scaunului, un fular frumos, bogat și lung, din lînă merinos, colorat în galben, îl văd ca și acum, probabil, croșetat de nevastă-sa, s-a dus la prezidiu și l-a pus pe masă în fața cadristului: „Uite, tovarășe, dă-i fularul ăsta cadou din partea mea tovarășului secretar, și lasă-ne în pace cu treburi din astea meschine. Stăm în ședința asta pentru chestiuni serioase, nu pentru a afla cine a furat un fular. Cheamă un milițian să descopere hoțul, dacă o fi un hoț cu adevărat, iar noi să ne vedem de treburile noastre". Luat așa, scurt, în fața unei săli pline cu oameni, cadristul a stat jos, roșu la față de mînie, cloncănind niște vorbe fără sens. Dar, în mintea lui înghesuită, nu mă îndoiesc, i-a pus gînd rîu inginerului. De multe ori, pigmei de soiul cadristului ăstuia născoceau vinovății, ajutați de secături roși de invidie, de propria lor josnicie. Asemenea bipezi l-au *lucrat* și pe inginerul Carol Leondar.

*

Inginerului Leondar trebuia să i se plătească verticalitatea și excelența profesională: în anul 1962 a fost condamnat pentru *subminarea economiei naționale*! Absurdă acuzație. Cînd am auzit, bruma de speranță că vom intra totuși în normalitate s-a topit. Mă așteptam la orice. A ieșit din pușcărie după amnistia din 1964. N-o să uit că într-o conversație mai apropiată cu el m-a îndemnat să renunț la Facultatea de Istorie, chiar dacă eram în anul patru, desigur, la fără frecvență, și să urmez Politehnica, la cursurile serale, că o să mă ajute și el, dacă voi avea nevoie, întrucît ingineria mi-ar consolida postul. Și, admițînd că voi fi dat afară ori voi dori să plec din sistemul birocratic ministerial, voi găsi mult mai ușor o slujbă în industrie, în economia reală, mi-a zis. „Istoria să rămînă pentru dumneata ca pasiunea unui diletant superior. Însă, nu din asta vei putea să trăiești sigur și confortabil. Și ești convins că ceea ce găsești acum în cărți și tratate de istorie este ceea trebuie să înveți? Poate că, în viitor, vei fi nevoit să ștergi din memorie aproape tot ce-ai acumulat, uzîndu-ți între timp creierii zadarnic. Gîndește-te și la lucrul ăsta". Remarca asta m-a pus oleacă pe gînduri. Am întrebat-o și pe Anuș despre chestiune, spunîndu-i de povața ministrului, pe care i-l descrisesem în culori foarte favorabile. Iubita mea doamnă i-a dat dreptate și a repetat, și ea, cu alte cuvinte, că istoria ar trebui să fie pentru mine un fel de *violon d'Ingres*. Cine m-ar împiedica să citesc toată viața cărți de istorie? Uite, ea a făcut Dreptul, însă a avut întotdeauna nostalgia de a nu fi urmat istoria artei. Ar fi reușit, însă, să rămînă în Iași, la o catedră universitară? În veci, nu. Nu le-am ascultat sfatul. Nu știu dacă am făcut bine sau rău. Pe de altă parte, nu voiam să părăsesc acea facultate, cînd mai aveam doi ani și o isprăveam. Anuș nu abandonase frumosul ei vis, făcuse din el un *hobby*. Recunosc, într-un muzeu de artă, nu aveam nevoie de niciun ghid, dacă era alături de mine. În biblioteca noastră, are un corp întreg cu lucrări de artă și albume. Le răsfoiește, deseori. E una din plăcerile ei intelectuale. Cînd am fost, împreună, prin țară ori în străinătate, prima sa grijă a fost să intre într-o librărie și să cumpere albume de artă. De la Erevan a venit cu un geamantan de albume, cele mai multe, scoase de edituri din Moscova și Leningrad, la prețuri destul de acceptabile pentru punga unui turist din România socialistă și în condiții tipografice foarte bune. Nu știu de ce, dar bănuiala mea este că Dreptul Constituțional ocupă locul secund în memoria sa intelectuală și sentimentală.

*

Venisem de-acasă de cîteva zile. Încărcat cu o mare bucurie. Anușic mi-a spus, șoptit, în hol, tocmai cînd mă pregăteam să ies din casă, că este însărcinată. Mi-a susurat vestea cea mare la ureche, ca pe o taină, și cu o discreție de care doar ea e capabilă. Am îmbrățișat-o îndelung și am întrebat-o dacă nu e cazul să mai stau cu ea vreo două-trei zile... Îi dau telefon ministrului și-i comunic vestea și el este om de înțeles, i-am zis. Nu-i nevoie, du-te la treburile tale, mi-a răspuns direct, fără

ezitare. Atunci, i-am sugerat să o chemăm pe mama la noi, să aibă grijă de ea, de casă, de bucătărie, pe urmă, de copilul nostru. Sau, poate, i-am strecurat ideea, ar putea să vină și mama ta la noi. Încăperi avem destule, slavă Domnului, iar cei de la spațiul locativ n-ar mai avea eventuale observații că ne lăfăim într-o casă prea mare, că trăim ca niște burghezi, că ne-ar trebui niște chiriași, cine știe... Mi-a garantat că ai săi nu vor părăsi orașul lor, casa lor, niciodată. Că vin în scurte vizite, asta e cu totul altceva. A fost de acord că mama, rămasă singură, ar putea sta la noi definitiv. Poate că i-ar prii și ei, ar ieși din singurătate. „Acum, du-te iute la gară, că ai să pierzi trenul, iar următorul, știi, este de noapte, și ajungi frînt la București. Ne auzim la telefon". Așa ne despărțiserăm.

În acea zi de martie friguros, cu zloată și răzbunări crîncene ale *babelor*, încît lapovița, în nord, se transformase în așternut de zăpadă, primesc telefon la serviciu, la orele dimineții, în orice caz, înainte de prînz. Vocea avea o vibrație ușor neliniștită. Regula era să-i telefonez eu, la două zile, seara, după orele 20,00. Vorbisem cu Anuș în seara precedentă. Surprins, o întreb ce s-a întîmplat. Este sănătoasă? Se simte bine? Pentru că era evident: ceva neplăcut se întîmplase. Și mai ciudat, nu-mi vorbea de acasă, ci de la secretariatul facultății. „Sunt în bună stare, îmi vorbea, iar tonul devenise liniștit, chiar cu o undă glumeață. E vorba despre altceva. Nu pot să-ți spun de ce te deranjez la ora asta, la serviciu, dar aș vrea să ne sfătuim într-o chestiune importantă. Nu pot să-ți dau acum niciun fel de amănunte. Ai putea să te repezi pentru o zi pînă acasă? Te rog să mă ierți că îți cer lucrul ăsta". N-am insistat. Am asigurat-o că iau primul tren accelerat spre Iași și diseară sunt acasă.

Stînjenit, i-am cerut ministrului Leondar permisiunea să plec cîteva zile acasă. I-am zis că soția are nevoie de ajutorul meu și trebuie neapărat să fiu la Iași. Carol Leondar nu este omul căruia să-i explici ce și cum. Înțelege rapid cum stau lucrurile . „Ia-ți delegație pentru trei-patru zile, dacă e nevoie, și pentru mai multe, și rezolvă-ți treburile de familie. Sunt mai importante decît orice altceva. Lasă sarcinile dumitale unui om de încredere, așa cum ai făcut-o și altădată", mi-a zis.

Se înserase cînd am ajuns în Iași. Pe străzile orașului se așternuse omătul ca de o altă iarnă. Oricum, nu erau ca în capitală, năclăite într-o fleșcăraie nesuferită. Care era motivul îngrijorării scumpei mele Anuș? În chiar dimineața cînd îmi telefonase, fusese chemată la decan, la orele opt. îi comunicase că trebuie să se prezinte neapărat la serviciul de cadre, la tovarășul Botnar. „Probabil, îi zisese, alunecos și tainic, șeful facultății, un oportunist ca mai toți decanii pe care îi cunosc, este o problemă cu dosarul dumneavoastră. Sper să nu fie ceva insolubil..." În momentele de după această știre, mi-a povestit Anuș, s-a gîndit la *petele* din biografia ei, care puteau să-i decidă soarta într-un mod radical, bineînțeles, în cea mai nefericită ipostază: bunicii Dumitrașcu și moșioara lor de la Mîndrești, fie și donată statului, negustorul Aram Sangrian, chiar dacă, și acesta, donase statului întreaga lui afacere, punîndu-se în slujba comerțului socialist, vreo rudă în Occident, din neamul Sangrian, de care nu aflase încă... *Tavarișci Batiușka*, cum îi spuneau studenții puternicului șef de la cadrele Universității, fost ofițer politic, sosit în România cu trupele Diviziei „Tudor Vladimirescu", trecut, se șușotea, prin secrete culoare ale serviciilor secrete, basarabean de obîrșie, dar cu origini amestecate, i-a adus la cunoștință tinerei asistente universitare că dosarul ei de înscriere la doctorat poate fi aprobat cu o condiție: trebuie să fie membră de partid. „La Drept, asta este o clauză obligatorie. Dumneavoastră pregătiți cadrele justiției socialiste și trebuie ca partidul să aibă deplină încredere în capacitatea dumneavoastră politică, ideologică..." Altfel, el nu dă aviz pozitiv pe acest dosar. Vorbise și cu secretarul comitetului de partid pe Universitate și acesta are aceeași opinie: trebuie să depună cerere de intrare în partid. Pe urmă, mai vedem..., a lăsat-o pe Anuș în ceață. Adică, să intre în partid, dar nici atunci nu poate fi sigură că i se aprobă dosarul de înscriere la doctorat ori că va trece de treapta de asistentă.

Cunoșteam un asistent de la Istorie care, cu doar un an înainte de pensionare, fusese numit lector. Deși, omul este un bun specialist în arheologie, făcuse săpături importante, cu rezultate relevante în domeniu, publicase studii și articole de înalt nivel științific, însă, nefiind posesor al carnetului roșu, rămăsese blocat la gradul de asistent. I-am povestit doamnei mele acest caz și am îndemnat-o să facă cerere de intrare în partid. Parcă eu, dacă nu făceam acest pas, nu încremeneam la cine știe ce statut de meseriaș la întreprinderea „Progresul"?, i-am adus și argumentul ăsta. Am discutat subiectul pe toate fețele în noaptea care a urmat. A doua zi, Anuș a făcut cererea cu pricina. Scăpase de o povară.

Cînd fusese chemată la *Batiușka*, se gîndise la lucruri mult mai primejdioase pentru cariera ei, pentru viața noastră.

VARIA

UNIUNEA SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA – FILIALA IAȘI
EVENIMENTELE LUNII AUGUST

*

Înainte și după dezmembrarea lui Orfeu, autor Mircea A. Diaconu, este volumul propus pentru participarea la Festivalul Național de Literatură FestLit, Cluj, 4-6 octombrie 2015. Decizia a fost luată de Comitetul de Conducere al USR Filiala Iași în cadrul ședinței de vineri, 28 august 2015.

*

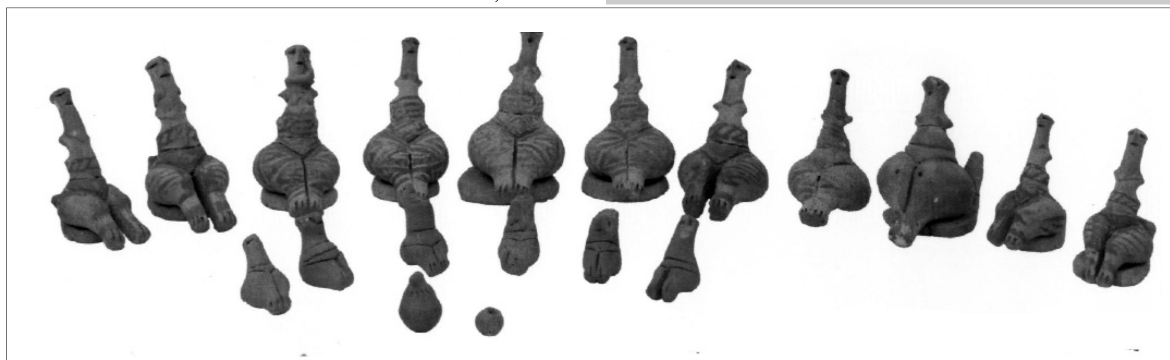
În cadrul ședinței de vineri, 28 august 2015, Comitetul de Conducere al USR Filiala Iași a stabilit componența juriului pentru Premiile USR – Filiala Iași, ediția 2015. Acesta este format din criticii literari Ioan Holban, Vasile Spiridon și Theodor Codreanu. Festivitatea de premiere va avea loc vineri, 23 octombrie 2015. Precizăm că sunt premiate aparițiile editoriale ale anului 2014.

*

Casa de Cultură „Mihai Ursachi" a Municipiului Iași, în colaborare cu Uniunea Scriitorilor din România Filiala Iași, a organizat duminică, 30 august 2015, în Parcul Copou, acțiunea ***Ziua limbii române.*** Scriitorii Leo Butnaru, Valeria Fonari, Ioan Mânăscurtă, Vasile Tărâțeanu, Cassian Maria Spiridon, Emil Brumaru, Emilian Marcu, Mircea Platon, Adi Cristi, Paul Gorban și Carmen Stanciu au citit poezii din creația proprie,iar actorul Constantin Popa a recitat ***Limba nostră*** de Alexei Mateevici. Moderatorul acțiunii a fost Adi Cristi,directorul Casei de Cultură „Mihai Ursachi" a Municipiului Iași.

CALENDAR OCTOMBRIE

Eugen Dimitriu – 01.10.1923
Mircea A. Diaconu – 02.10.1963
Anton Adămuț – 04.10.1962
Andreas Rados – 04.10.1938
Dumitru Ignat – 04.10.1942
Mihai Sultana Vicol – 5.10.1948
Alexandru Călinescu – 05.10.1945
Constantin Coroiu – 06.10.1943
Bogdan Mihai Mandache – 07.10.1955
Maria Carpov – 08.10.1930
Marian Marius Șolea – 11.10.1974
Alexandru Zub – 12.10.1934
Livia Ciupercă – 13.10.1947
Gellu Dorian Gellu – 13.10.1953
Gabriel Mardare – 15.10.1950
Emanoil Marcu – 17.10.1948
Dumitru Necșanu – 17.10.1948
Vasile Fluturel – 17.10.1946
Constantin Dram – 20.10.1958
Nicolae Petrescu Redi – 20.10.1951
Nicolae Sava – 23.10.1950
Iorgu Gălățeanu – 23.10.1948
Mihai Batog Bujeniță – 25.10.1945
Călin Ciobotari – 26.10.1979
Constantin Munteanu – 26.10.1945
Simion Bogdănescu Simion
(Puflea Gh. Ion) – 27.10.1951
Adrian Onciu – 29.10.1968

comPRESA REVISTELOR

Valentin TALPALARU

Onor Domnia Sa Toamna mai face nazuri și se ascunde după un soare anemic, amînînd coșurile de fructe și panerele cu otonel. Dar lasă la vedere belșug de evenimente de care avem noi parte la prezentele lecturi. Așa că tragem pe nări aromă proaspătă de reviste și trecem la treabă. Începem cu un îndemn la o ceașcă de cafea, unde în altă parte decît la **Cafeneaua literară**. Alex Ștefănescu, ludic și sprințar ca de obicei, ne pune în fața *Unui vers care nu i-a plăcut lui Eminescu.* Vă lăsăm domniilor voastre plăcerea de a-l descoperi iar noi nu facem decît mențiunea că este din perioada de la Cernăuți. Ne bucurăm să o regăsim și pe poeta Valeria Manta Tăicuțu și ne grăbim, ca de obicei,să extragem o mostră din poemul *gol*: „nu le mai îmbraci și ele pleacă din memorie/ pe rînd, cum dispar/ hainele colorate din șifonierul văduvelor bătrîne/ întîi intră în urzeala de mătase cuvintele/ dragoste,/ apoi celelalte, de import". De fapt numărul este plin de poezie de calitate, de la cea semnată de Corneliu Antoniu la versurile lui Daniel Corbu ori Elisabeta Boțan. Numărul propune și o interesantă privire asupra artelor poetice, la loc de cinste fiind postmodernismul în varianta David Lodge ori fragmentul semnat de Daniel Corbu dintr-o viitoare carte: *Șapte maladii ale rostirii postmoderne.* Mai atragem atenția asupra unui interesant eseu al lui Virgil Diaconu: *Este posibilă școala de poezie?* Și ne mutăm revistei **Ex Ponto**. Un număr elegant, divers, așezat sub semnul temei *text imagine metatext*. Dintre articolele de rezistență, ne-am oprit la cel semnat de Iulian Dămăcuș, *Manierism și pitoresc în literatura sudului românesc.* Autorul pleacă de la o trilogie semnată de prozatorul Ilie Sălceanu dedicată unui spațiu simbolic și exotic, celebra insulă jertfită Dunării, Ada Kaleh. Subiectul trilogiei a declanșat ample și interesante comentarii. „Insularitatea nu presupune neapărat despărțirea prin ape" scrie L.Boia în „Cuvîntul înainte" Deduceți de aici cum că cele trei cărți au avut parte de o excelentă primire și au provocat o amplă lucrare de cercetare editată de Colegiul Noua Europă. Ioan Florin Stanciu, Apostol Gurău, George David și Ion Tița – Călin asigură partitura prozei. Adela Popescu, Emilian Marcu, Liviu Vișan, Eduard Zalle pe cea lirică. Asta simplificînd și, evident, nedreptățind celelalte pagini. Ne vine din Olt, din Slatina mai precis, un nou număr din **Oltart**, revista Asociației culturale cu același nume. O revistă cu un sumar divers, de la pagini de jurnal și impresii de călătorie în spații ozonate cultural, Oxford bunăoară, la evocări, cum ar fi cea a lui Marin Mincu, olteanul profesor drumețit prin Cernăuți și Chișinău, sub semnătura lui Dorin Popescu. Iată și un fragment din poemele Magdei Mirea: „ca și cum ți-ai șterge/ semnul animalului care te hrănește/ ca și cum ai săruta/ aburul nemuritor al unei ferestre/ nici un ospiciu de nebunie/ nici țipenie de rană întoarsă de la curățat" (*dragostea asta nu știu ce*) Iată un alt titlu inspirat, cel al dialogului dintre Simona Dumitrache și Paul Aretzu: „Lucrez la îmbunătățirea propriului meu duh". Dau de un alt poet, drag sufletului nostru și din ce în ce mai puțin amintit, Jacques Prevert, tradus și readus în pagină de Luminița Mișu. Facem și o **Acoladă** pentru a descifra împreună cu Constantin Trandafir *Vîrstele scriitorilor.* Aici, adică în reverența critică, sîntem așteptați de Constantin Călin și Theodor Codreanu. Fiecare cu opera și deschiderea sa către spațiul criticii ori al hermeneuticii. Primul are „o sobrietate țepoasă. Stări agitate pînă la depresie". Scriitorul de la Huși, Theodor Codreanu, „e taciturn în aparență, un polemist tare, tot ce a scris și mai scrie încă stă sub semnul combativității." Iată două cărți de vizită pe care cei doi prezentați le pot folosi fără ezitare! „Dragă Luca Pițu,completez epistolionul către tine, început în „Confesiuni" de iunie, 2015, cealaltă revistă a lui Gheorghe Grigurcu" începe misiva către cel plecat temporar, Magda Ursache. Claudiu Soare este răsfățatul a două pagini imense de poezie, din care cităm cu aceeași îngrozitoare subiectivitate: „Nu ar fi trebuit să fiu copil/ decît după moarte./ / Nu ar fi trebuit să mi se spună că exist/ decît după ce voi fi salvat de la moarte/ un om, un singur om, măcar,/ cu versurile mele."Noul număr din **Discobolul** începe cu un poem dedicat de Aurel Pantea lui Emil Brumaru: „Dinspre tine vin numai șoapte,/ cu tine urcă în oraș amurgul,/ un grai fără seamăn seamănă melodii,/ că tot trupul îți cîntă,/ te-am văzut cum priveai trecătorii/ ochii tăi secerau chipuri,în vechimile serii,/ cineva a povestit odată despre cum apari în desimi de/ aparențe". Urmează un „micro-comentariu" cum îl numește Al. Cistelecan, dedicat nu Sabinei Comșa ci Ioanei Șerban. De aici și titlul *Ioana/ Sabina*. Un nume și

o carte: *Zero-unu*, pe care criticul le acreditează, iar noi nu avem nici un motiv să-l contrazicem. Gesturi egale de prețuire: Adrian Alui Gheorghe pentru Dan Coman, Ioan Moldovan pentru Alex Văsieș. Acest preambul va să însemne un spațiu amplu dedicat Colocviului Tinerilor Scriitori, onorat iată, de atenția pe care „seniorii" o acordă acestei generații. Urmează un spațiu destinat Romanului Românesc Contemporan, altul pentru Teme la alegere. O rubricație și o delimitare fermă și inspirată. Un nou număr elegant din **Scriptor** ne provoacă la o întîlnire cu prieteni vechi și de calitate ai revistei și dulcelui tîrg. De la Olimpiu Nușfelean la Aurel Pantea, Sterian Vicol, Ovidiu Dunăreanu, Leo Butnaru, Emilian Galaicu – Păun și mă opresc aici pentru că, altminteri, ar trebui să citez tot sumarul! Ne bucură vestea unui nou roman al lui Ovidiu Dunăreanu, cu titlu sugestiv: *Lumina îndepărtată a fluviului*. Dacă doriți să aflați care este relația dintre *Imagine, dorință și corporalitate* nu aveți decît să lecturați eseul cu același titlu al profesorului Ștefan Afloroaei. Dăm altă pagină pentru întîlnirea cu Leo Butnaru și *Paginile de jurnal reluate, „eseizate" peste decenii.* O avalanșă de nume și informații, cu trimitere la prolificii creatori din literatura română și universală. Nu ratați interviul pe care Nicoleta Dabija i l-a „smuls" lui Sorin Alexandrescu cu prilejul Colocviului de literatură organizat de Editura Junimea sau amplul studiu despre *Unele aspecte ale învățămîntului românesc în peninsula balcanică (1864 – 1946)* semnat de P.I. Otiman și Diana Otiman – Blidaru. Și odihniți-vă privirea și pe minunile plastice ale lui Valeriu Goncearіuc. Și un ultim popas la Timișoara pentru a scruta **Orizontul.** Un interesant și plin de sensuri dialog al lui Cristian Pătrășconiu cu invitatul domniei sale, Teodor Baconschi despre facebook și nu numai. Oricum, titlul este sugestiv și îndeamnă la cogitație: *Dumnezeul facebook-ului nu este mîntuitor.* Iată un fragment din dialog: „– Ați spus și dumneavoastră dar e ceva aproape banalizat, că Facebook-ul provoacă, produce mutații. Care sînt, din punctul dumneavoastră de vedere, cele mai mari, cele mai semnificative? – O conștiință diurnă panoramică, fără precedent și fără înserare. Un fel de zi boreală permanentă. Aceasta duce la hiperluciditate, la un soi de insomnie pe scară largă. Și, totodată, la o dilatare a cîmpului conștiinței, și ea, unică prin amploarea sa." Printre propunerile de lectură ale revistei este cartea Ioanei Nicolaie, *Lomografii.* Sugerăm atenției domniilor voastre și un alt interviu de proporții, al aceluiași neobosit Cristian Pătrășconiu, de data aceasta cu Horia-Roman Patapievici despre noua sa carte: *Partea nevăzută decide totul.* Și ne oprim aici să ne tragem sufletul pînă la Compresa viitoare.

CURIER DE AMBE SEXE

Nicolae SAVA

„Bună ziua. Mă numesc Angi Cristea și am publicat două volume de poezii obținând premiul I la Festivalul Național „Alexandru Macedonski", cu primul volum publicat. Aștept un mail. Mulțumesc!" – Cu două volume publicate și un premiu, Angi, cred ca ai ajuns la noi din greșeală. Așa că nici nu prea știm ce răspuns să-ți dăm. În vers clasic ești dezinvoltă, te joci frumos cu cuvintele („oho ce sentimente-mi cad/ pe coapse sau pe zvelta gleznă/ când de lumină mă dezbrac/ în sfânta, tăinuita beznă!/ se sting pe pielea-mi de sidef/ toți îngerii de alb seduși/ ehei ce verde crud imberb/ îmi înflorește-n corcoduși/ roiesc în plete corbi de timp/ cu dor de alge si de mare/ tresaltă sânii albi perfid/ respiră norii aer sare"), dar când schimbi registrul ești pierdută pentru cititor („stentul din inima mea împarte cu regina-nopții plăcerea de a respira / el știe când nesomnul mă unge cu vise iar luminatorul cerului/ rămâne deschis/ la oricare pian degetele amorțesc pe claviatura cu suflete de nichel"). Revino cu un grupaj de 4-5 texte, scurte, poate îți oferim o pagină la antologie. Ai talent, dar încă nu ți-ai aflat cărarea proprie.

„Vă trimit atașat un grupaj de versuri însoțit de un scurt CV și o poză în speranța unei colaborări la revista „Convorbiri Literare". Poeziile din atașament nu au apărut în nici o altă publicație până în prezent. Vă mulțumesc frumos. Cu mult respect, Alexandru Cazacu" – Alexandru, ești poet!

Deocamdată, am ales din grupajul tău o poezie „de sezon", ce poartă titlul „Elegie pentru marginea orașului": „Ca un om ce își caută cu disperare un adăpost/ revine această toamnă/ prin partea de oraș/ clasată în ghiduri turistice drept „no go area"/ cu micile lui fluxuri și refluxuri urbane/ cu algebra măruntă a unor renunțări/ unde nervul optic al păsărilor/ poate identifica singurătatea bătrânelor/ ce le presară firmituri/ pe glaful de la bucătăriile/ unor lungi șiruri de blocuri/ cu fațade de un gri indigest/ cu ferestre înșirate ca o tablă de șah murdară/ din spatele cărora nu te poate vedea nimeni/ și doar tu poți zări orizontul/ ca pe un șal albastru/ căzut neglijent pe rochia unei femei frumoase/ când toți își strigă numele/ într-o limbă arhaică/ iar electronii obosesc să tot împingă/ prin cabluri lumina".

ANTOLOGIA CURIERULUI

LĂCRĂMIOARA ANDREI, Suceava

Toamnei

M-am întâlnit cu toamna în parc.
Era supărată rău.
A primit ordin de părăsire a orașului.
În cel mult două săptămâni era nevoită
să-și facă bagajele și să plece în lume.
Vestea venise ca un trăsnet.
Acum umbla de ici-colo, adunându-și ploile,
vântul, bruma și roua rece din
livezi. M-am apropiat de ea, încercând
să-i strivesc
singurătatea.

Ploaia și-a făcut loc discret printre norii
amorezați,
iar vântul a părăsit-o pentru alta
mai moale și mai pufoasă.

Câteva zile a avut friguri, își scutura
gândurile
prin iarba pătată de penelul unui pictor grăbit.
Auzise vorbe grele la adresa ei
și chiar îi era teamă să nu o gonească careva
într-o zi. Își dorea să mai stea câteva zile
să-și facă ordine printre lucruri și sentimente.
Suferea din dragoste.

Pentru cine credeți?
Pentru un stejar.
Falnic, cu privirea impunătoare,
trecut de jumătate de veac și pe deasupra
și bogat
în frunze.
Era cât pe ce să-l piardă.
Se afla pe lista neagră a tăierilor, sărmanul.
S-ar fi întâlnit la bucătărie într-o mobilă cu stil,
dar a reușit să-l salveze de la această
metamorfoză
a lemnului și chiar îi căpătase un loc stabil
pe viață
pe lista arborilor protejați de lege.
De atunci, răsfăț pe capul Toamnei.
Umbră, răcoare și mângâieri cu frunze
și ghinde.
M-am văzut pentru ultima dată cu ea
pe o bancă.
Părea răvășită. Ținea în mână un pui de stejar.
Mi l-a lăsat în grijă până la anul
când se întoarce.
A doua zi urma să părăsească orașul.

IOANA BURGHEL, Gorj

În pasul îngerului

peste frigul din mine visez să trag o linie
aproape albă
ziua a început cu o umbră spartă

cineva
undeva
duce în spate oameni de zăpadă

e doar un prag în fața oglinzii
peste care pășesc
pe sărite
să nu se aglomereze drumul

viața își plimbă azimutul cu o ambulanță
secretă

daca aș întinde o mână înspre margini
aș observa din loc în loc abatoare
cu reclamele atârnate în inima

dincolo de privire ta
ard culorile până la incandescență
eu dansez în același pas cu îngerul
nu-mi plac tablourile cu peisaje înghețate

Sub chiciură

Peste iubirea noastră
a desenat chiciura – din amuzament –
un rânjet larg
ți-am spus să nu faci glume despre ursitori
dar tu n-o suportai pe cea de-a treia
pentru că a aruncat cu blestem
în privirea mea
pentru că te-a condamnat de la viață la viață
și ne-a săpat tranșeele depărtării
înainte de-a ne fi
îți spuneam să nu arunci cu paie umede
peste jar
ca să nu ne sufoce șerpii de fum
dar tu râdeai la intersecții și treceri de pietoni
în timp ce eu mă ghemuiam la umbra
sărutului în fugă
tu-mi recitai din toate poemele durerilor mari

Curierul de ambe sexe este al cititorilor care doresc să se afirme în literatură. Cei care au îndrăzneala să ne convingă că au ceva de spus, cu talent pentru asta, trebuie să ne trimită cîteva texte (poezie, proză, teatru, eseu critic), scrise citeț, lizibil, cu respectarea normelor gramaticale clasice, pe suport de hîrtie sau electronic (obligatoriu cu diactritice – TEXTELE FĂRĂ DIACRITICE NU SE PUBLICĂ!), scrise în programul Word și salvate în RTF sau TXT, și să aștepte un răspuns, care nu va întîrzia foarte mult. Ne interesează și cîteva date despre autor. Cei ale căror texte ne vor convinge prin originalitate, concizie și, mai ales, talent literar, vor intra în atenția noastră, promovîndu-i cu texte la „Antologia curierului", cu grupaje de poezii sau la rubrica de „Debut". Textele se pot trimite pe adresa poștală, la sediul redacției, sau pe două e-mail-uri nicu_sava@yahoo.com sau convlit@mail.dntis.ro. Toate scrisorile își vor afla răspuns doar în paginile revistei.